

KONINKRIJK OP EIEREN

REFLECTIES OP
10 JAAR 10-10-10

KONINKRIJK OP EIEREN

Reflecties op 10 jaar 10-10-10

Het tegelijkertijd op 10 oktober 2010 opheffen van het land Nederlandse Antillen, het stichten van de nieuwe landen Curaçao en Sint Maarten en Bonaire, Sint Eustatius en Saba tot bijzondere gemeenten van Nederland maken was een unieke staatkundige operatie.

Maar heeft het ook opgeleverd waarvoor het bedoeld was? Is het Koninkrijk inderdaad beter gaan functioneren? Zijn de burgers - met name die in de Caribische delen - er op vooruitgegaan? En hebben de nieuwe verhoudingen een positief effect op de sfeer tussen de bestuurders?

Vijftig politieke hoofdrolspelers, wetenschappers en andere betrokkenen aan beide zijden van de oceaan delen in deze uitgave hun visie op tien jaar breekbare koninkrijksrelaties. Volgens de samenstellers - emeritus hoogleraar Joop van den Berg en oud-journalist René Zwart - is 'Koninkrijk op eieren', meer dan een terugblik op tien jaar 10-10-10, vooral een les voor de toekomst.

Uitgave

ADCCaribbean

Koninkrijk op eieren

Reflecties op 10 jaar 10-10-10

Samenstelling: Joop van den Berg en René Zwart

Colofon

Uitgave: ADCaribbean BV
Vormgeving: Berend Veldwijk
Drukwerk: Printweb Media BV

10 oktober 2020

Copyright©2020 - Bijdragen in deze uitgave mogen niet worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, e-boek, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Alle rechten voorbehouden

'Koninkrijk op eieren' is als e-boek gratis te downloaden via: www.koninkrijk.nu.
Ten behoeve van de medewerkers en de samenstellers is deze bundel ook in een beperkte oplage in druk uitgebracht.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door ADCaribbean BV uit erkentelijkheid voor 25 jaar plezierige samenwerking met opdrachtgevers in het Caribisch deel van het Koninkrijk.

Inhoud

Ter inleiding: <i>Een les voor de toekomst</i>	7
Voorwoord: <i>Het Koninkrijk: vrijwillig, maar niet vrijblijvend</i> – Pieter van Vollenhoven	9
Proloog: <i>En toen moest de coronacrisis nog komen...</i> – René Zwart	11
Hoofdstuk 1: <i>De lange hobbelige weg naar 10-10-10</i>	17
<i>Een graadje erger dan in 1993</i> – Suzy Camelia-Römer	18
<i>Het Koninkrijk is zoveel meer dan een staatsvorm</i> – Alexander Pechtold	23
<i>De reis naar een beter Koninkrijk is nog niet ten einde</i> – Emily de Jongh-Elhage	27
<i>De Akkoorden van het Spaansche Hof</i> – René Zwart over Atzo Nicolai	31
<i>10-10-10 is in tien jaar zijn glans verloren</i> – Sarah Wescot-Williams	35
<i>Een mijlpaal op een nog lange weg</i> – Ank Bijleveld-Schouten	40
<i>Trots op de directe band</i> – Ramonsito Booi	44
<i>Een containerschip vol wetgeving</i> – Steven Hillebrink	48
Hoofdstuk 2: <i>Van Kamerdebat tot slot-Ronde Tafel Conferentie</i>	52
<i>Het ging over de hoop op voorspoed</i> – Gerdi Verbeet	53
<i>Het geheim van het Koninkrijk? Elkaar succes gunnen!</i> – Etienne Ys	57
<i>10-10-10 is nog niet af</i> – John Leerdam	61
<i>Hoofd koel, hart warm</i> – Ineke van Gent	65

<i>De duivelse drie-eenheid van de Antilliaanse politiek</i>	69
– Ronald van Raak	
<i>We blijven verbonden zolang de bevolkingen dat willen</i>	73
– Bas Jan van Bochove	
<i>Geen plaats voor kolonialisme</i>	75
– William Marlin	
<i>Steunend op eigen kracht, doch met de wil elkander bij te staan</i>	78
– Jan Peter Balkenende	
Hoofdstuk 3: De weerbarstige praktijk	82
<i>Een balans tussen verstand en hart</i>	83
– Mike Eman	
<i>Te weinig geleerd van de evaluatie</i>	88
– Liesbeth Spies	
<i>De kleinschalige werkelijkheid van Sint Eustatius</i>	92
– Koos Sneek	
<i>Vanwaar de angstvalligheid tegenover de eilanden?</i>	95
– Marijke Linthorst	
<i>The Dream House</i>	98
– Will Johnson	
<i>Tien jaar te weinig vooruitgang</i>	101
– Nico Schoof	
<i>De geschiedenis herhaalt zich, eerst als tragedie, dan als farce</i>	105
– Xavier Blackman	
<i>Scheve verhoudingen nog schever geworden</i>	109
– Juan Thijsen	
<i>Is het financieel toezicht voldoende effectief?</i>	113
– Raymond Gradus	
<i>Het noodlot van de Caribische inwoners van ons Koninkrijk</i>	118
– Glenn Thodé	
<i>De belofte die blijft</i>	122
– Jan Paternotte	
<i>De drie 'perfect tens' blijken achteraf toch niet zo perfect</i>	126
– Evelyn Wever-Croes	

Hoofdstuk 4: Zijn er alternatieven?	131
<i>Het kan ook anders</i>	
– Eugene Rhuggenaath	132
<i>Stoutmoedige afrekening met ons koloniaal verleden</i>	
– Aart G. Broek	136
<i>Wie is wanneer waar voor verantwoordelijk?</i>	
– André Bosman	141
<i>Vast in het VN-Handvest?</i>	
– Sietse Fritsma	144
<i>De ‘fast balls’ in het Koninkrijk</i>	
– Jorien Wuite	147
<i>Niet alleen kan het nog, het moet nu ook</i>	
– Paul Comenencia	151
Hoofdstuk 5: Betrokken buitenstaanders	154
<i>Uit balans</i>	
– Gert Oostindie	155
<i>Je gaat het pas zien als je het door hebt</i>	
– Piet Hein Donner	159
<i>Goed bestuur en gewone deugden</i>	
– Luc Verhey	164
<i>Tijd voor iets waar de gewone burger echt wat aan heeft</i>	
– Jaime Saleh	172
<i>Statuut, quousque tandem</i>	
– Gerhard Hoogers	176
<i>Geworstel zonder einde</i>	
– Arjen van Rijn	181
<i>The elephant in the room</i>	
– Ron van der Veer	187
Hoofdstuk 6: Waar het echt om gaat	192
<i>Hoe relevant is 10-10-10 voor de Curaçaose economie en samenleving?</i>	
– Hans de Boer	193
<i>Tijd voor borgen gelijke behandeling</i>	
– Adriana van Dooijeweert	197

<i>Sprankje hoop dat het alsnog goed komt met het onderwijs</i> – Omayra Leeftang	200
<i>Brief aan het Koninkrijk</i> – Reinier van Zutphen	204
<i>De Koninkrijksspelen moeten terugkomen</i> – Nicole Hoevertsz	207
<i>Hef de ongelijkheid in de strafrechtsgang op</i> – Geert Jan Knoops	210
<i>De waarde van culturele kruisbestuiving</i> – Jörgen Raymann	212
<i>Het laatste onderdeel van de politieke agenda</i> – Kees Broere	215
Epiloog: <i>Terugkeer van de Antillen, maar zonder Antillianen</i> – Joop van den Berg	217

Ter inleiding

Een les voor de toekomst

Het was een unieke operatie: het tegelijkertijd opheffen van het land Nederlandse Antillen, het stichten van de nieuwe landen Curaçao en Sint Maarten en Bonaire, Sint Eustatius en Saba tot bijzondere gemeenten van Nederland maken. Maar heeft 10-10-10 ook opgeleverd waarvoor het bedoeld was? Is het Koninkrijk beter gaan functioneren? Hebben de nieuwe verhoudingen een positief effect op de sfeer tussen de bestuurders? En zijn de burgers - met name die in de Caribische delen - er op vooruitgegaan?

Vragen die we hebben voorgelegd aan bewindslieden en volksvertegenwoordigers die nauw betrokken waren bij de voorafgaande onderhandelingen en de uiteindelijke besluitvorming alsmede hun opvolgers die de praktijk van de vernieuwde koninkrijksrelaties ondergaan en professionele volgers van het Koninkrijk. We hebben gestreefd naar een balans in tijd, invalshoeken, politieke kleur en spreiding over alle delen van het Koninkrijk.

Vrijwel iedereen die we benaderden reageerde positief. Slechts een enkeling sloeg de uitnodiging af waarbij soms argumenten werden aangevoerd die ons een motief leken juist wel mee te werken. Zoals de politiek leider die destijds namens zijn eiland een stevig stempel op de onderhandelingen heeft gedrukt: „Ik heb helaas moeten constateren dat een deel van de gemaakte afspraken door de Nederlandse regering niet is nagekomen. Het meest dramatische gevolg van tien jaar Nederlands bestuur is dat de armoede op het eiland is gegroeid. Dit ondanks de toezegging dat de aanpak van de sociaal-economische pijler één van de prioriteiten zou zijn. Nederland zou zich moeten schamen.”

Een ander schreef: „Het is niet gelukt hetgeen was afgesproken te realiseren. De oorzaak ligt tenminste evenzeer, en naar mijn oordeel zelfs meer, aan Nederlandse kant dan aan Caribische zijde. En het is ook niet in de eerste plaats een kwestie van geld. Sociaal-culturele desinteresse, bureaucratie en politiek onvermogen spelen de hoofdrol. Het is voor mij dus de vraag of het wel zo nuttig is dat de ‘usual suspects’ uit de oudere generatie die 10-10-10 heeft bedacht, voorbereid en in uitvoering gebracht nu opnieuw naar voren treden. Volgens mij moet er aan beide

zijden van de oceaan een nieuwe generatie het voortouw nemen om de bestaande patstelling te doorbreken. De ‘oude getrouwen’ zouden daaraan desgevraagd dienstbaar kunnen zijn door kritische (zelf)reflectie op hetgeen (tot nu toe) niet is gelukt.”

Eén bijdrage missen wij in het bijzonder. Die van de in 2016 overleden dr. Antonito Gordiano ‘Mito’ Croes, voormalig minister in twee landen (de Nederlandse Antillen en Aruba), gevolmachtigde minister en lid van de Raad van State. Als ongeëvenaard kenner van de staatkundige complexiteit van het koninkrijksverband bepleitte hij met succes bij het Europees Hof van Justitie dat Caribische Nederlanders het kiesrecht voor het Europees Parlement toekomt. Maar bovenal wordt hij herinnerd als het geweten van het Koninkrijk. Het is om die reden dat we deze uitgave postuum aan hem opdragen.

Koninkrijk op eieren is, meer dan een terugblik, vooral een les voor de toekomst. De verzamelde reflecties op tien jaar 10-10-10 verdienen een grote lezersschare, reden waarom wij ervoor hebben gekozen deze uitgave als e-boek aan iedereen die geïnteresseerd is in de koninkrijksrelaties gratis beschikbaar te stellen. Dat is mede mogelijk doordat alle auteurs onbaatzuchtig hebben meegewerkt, wellicht - net als wij - in de hoop dat degenen die invloed hebben op de huidige en toekomstige koninkrijksrelaties er lering uit trekken. Want als zich na lezing van alle bijdragen één conclusie opdringt is het wel dat de inwoners van Curaçao, Aruba, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba een beter koninkrijk verdienen.

Alphen aan den Rijn, 15 september 2020

Joop van den Berg

René Zwart

Voorwoord

Het Koninkrijk: vrijwillig, maar niet vrijblijvend

Het Koninkrijk der Nederlanden is een soevereine staat, waarbinnen we vier landen onderscheiden: Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn drie bijzondere openbare lichamen die deel uitmaken van Nederland. Deze structuur is ontstaan bij de ingrijpende herinrichting van het Koninkrijk eind 2010. Het land Nederlandse Antillen werd toen opgeheven.

Ons Koninkrijk is best complex door de grote onderlinge verschillen tussen een middelgroot land aan de Noordzee en de zes kleine tot zeer kleine Caribische eilanden, die zelf onderling óók weer heel verschillend zijn.

We delen een gezamenlijke nationaliteit en in het dagelijks leven wordt er regelmatig gesproken over onze staatkundige structuur en veel over de woorden onafhankelijkheid en autonomie. Ik vind het een uitstekende gedachte van prof. dr. Joop van den Berg en journalist René Zwart om tien jaar later, in 2020, door middel van deze publicatie de balans op te maken.

De gedachte in de aanloop naar 10-10-10 was dat de nieuwe staatkundige verhoudingen tot betere bestuurlijke relaties zouden leiden. Dat zou, was het idee, leiden tot meer welzijn en welvaart en zo alle koninkrijksburgers ten goede komen. Over de mate waarin die goedbedoelde intenties zijn uitgekomen lopen de meningen uiteen, zo blijkt uit de reflecties van een vijftigtal betrokkenen die in deze bundel bijeen zijn gebracht.

Er mogen dan (soms zeer) verschillende opvattingen leven over het resultaat van 10-10-10, dit boek bewijst dat het Koninkrijk bij velen wel leeft. Van de samenstellers vernam ik dat vrijwel iedereen die benaderd is onmiddellijk bereid was tot medewerking. En dat hun betrokkenheid bij het Koninkrijk zo groot is dat vrijwel niemand zich heeft gehouden aan de voorgestelde lengte. Ook dat spreekt mij zeer aan, omdat het past bij één van mijn favoriete motto's: wie schrijft die blijft!

Als voorzitter van het Comité Koninkrijksrelaties doet het mij deugd dat ons Koninkrijk enthousiasme losmaakt. Tegelijkertijd zou de gemiddelde krantenlezer ook een ander beeld kunnen krijgen: dat van aanhoudend 'gedoe' en dan met name op politiek niveau. Ook de afgelopen maanden zien we dat besluitvorming in het Koninkrijk zelden vanzelf gaat.

In dit verband is het goed dat iedereen zich nog eens realiseert dat ons Koninkrijk géén verband is van onafhankelijke landen, maar van autonome landen. Bij onafhankelijkheid heb je in principe niets met elkaar te maken, tenzij je onderlinge overeenkomsten afsluit. Bij autonome landen is echter altijd sprake van veel meer onderlinge spelregels die moeten worden nageleefd en worden gecontroleerd.

Kortom, autonomie is geenszins onbegrensd. Wie onbegrensd autonomie nastreeft, wil feitelijk onafhankelijk worden en zal het Koninkrijk verlaten. Dat kan en mag natuurlijk, maar naar mijn mening leven wij wel in een wereld die zich meer en meer laat kenmerken door wederzijdse afhankelijkheden en samenwerkingsverbanden. Het scheppen van de nieuwe staatkundige structuur op 10-10-10 werd wellicht door veel mensen gezien als een sluitstuk, terwijl het toch eigenlijk een nieuw begin was.

Uit mijn ervaring met onafhankelijke onderzoeken weet ik dat velen moeite hebben om afgesproken spelregels na te komen. Vele regels kunnen gemakkelijk het onderspit delven bij afweging met economische of andere belangen, alsmede door een gebrek aan effectief intern- en extern toezicht. Niemand vindt bemoeizucht fijn, maar door het ontbreken van onafhankelijk toezicht ontstaan grote verschillen in het omgaan met afspraken en spelregels. Dat breekt uiteindelijk iedereen op.

Ik hoop oprecht dat het Koninkrijk een grote meerwaarde voor de burgers in zich kan herbergen. Gelet op de omvang van de deelnemers aan ons Koninkrijk lijkt mij een autonome samenwerking met toezicht geboden. Vele maatschappelijke problemen schreeuwen om een oplossing en niets in het Statuut staat de aanpak daarvan in de weg. Naar mijn mening, mede gelet op onze lange banden, is het de moeite waard om van het Koninkrijk een echt succes te maken.

Prof. mr. Pieter van Vollenhoven
Voorzitter Comité Koninkrijksrelaties

Proloog

En toen moest de coronacrisis nog komen...

Door René Zwart

Oud-journalist René Zwart woonde en werkte tien jaar op Curaçao. Hij was van 1996 tot 2005 uitgever van de Caribische editie van het Algemeen Dagblad en richtte in 2003 het Antilliaans Dagblad op voor welke krant hij als parlementair verslaggever in Den Haag vijftien jaar lang het koninkrijksdossier op de voet volgde.

Het verbeteren van het leven van de inwoners van de Caribische delen van het Koninkrijk. Dat was het hoofddoel van de staatkundige vernieuwing van 10 oktober 2010. Het land Nederlandse Antillen werd opgeheven, Curaçao en Sint Maarten werden net als Aruba en Nederland autonome landen binnen het Koninkrijk en Bonaire, Sint Eustatius en Saba bijzondere gemeenten van Nederland. Een welkome bijvangst zouden - vanwege scherper afgebakende verantwoordelijkheden - betere bestuurlijke verhoudingen zijn.

Na afloop van de beslissende slot-Ronde Tafel Conferentie van 9 september 2010 vloeide de champagne rijkelijk. Tien jaar later is er allesbehalve aanleiding om het glas opnieuw te heffen. Van veel schone voornemens en de wederzijdse belofte er een succes van te maken is bitter weinig terechtgekomen.

Voor velen op de eilanden is het leven er alleen maar slechter op geworden: sinds 10-10-10 heeft de armoede er een vlucht genomen, zelfs in de bijzondere BES-gemeenten die onder de rechtstreekse hoede van Haagse ministeries vallen. De extra aandacht die Nederland (formeel via de koninkrijksregering) is gaan besteden aan houdbare overheidsfinanciën heeft evenmin tot het beoogde resultaat geleid. Ondanks streng, vanuit Den Haag georkestreerd toezicht kleurden de huishoudboekjes van de Caribische landen al ver voor de coronacrisis dieprood.

Minstens zo treurig is het gesteld met de bestuurlijke verhoudingen. Exemplarisch daarvoor is dat uitgerekend de wens geschillen in de kiem te kunnen smoren een hardnekkige bron van wrevel is. In 2010 is afgesproken dat er een geschillenregeling zou komen zodat dreigende conflicten tussen de landen door tussenkomst van onafhankelijke wijzen in der minne geschikt kunnen worden. Na jaren gesteggel heeft Nederland eenzijdig een wetsontwerp gemaakt dat op essentiële onderdelen afwijkt van wat de parlementen hebben afgesproken en waarvan deskundigen bovendien zeggen dat het niet zal functioneren.

Tien jaar 10-10-10 kan worden samengevat als een aaneenschakeling van humeurigheden en bizarre gebeurtenissen. In het nieuwe land Curaçao bleken minister-president Gerrit Schotte en vier ministers zoveel op hun kerfstok te hebben dat ze nooit beëdigd hadden mogen worden. Onder het toezicht oog van het College financieel toezicht verdwenen honderden miljoenen uit de kas van overheidsnv's. De premier rolde in ruil voor een kleine miljoen dollar aan steekpenningen de rode loper uit voor de tot een Siciliaanse maffiatok gerekende casinobaas Francesco Corallo. Het leverde hem drie jaar gevangenis op. Partijgenoot en oud-minister van Financiën George Jamaloodin is tot 28 jaar veroordeeld als medeopdrachtgever van de liquidatie in 2013 van politieke rivaal Helmin Wiels. Voormalig minister van Volksgezondheid en huidig Statenlid Jacinta Constanca (ook MFK) heeft 21 maanden gevangenis voor de boeg wegens fraude.

Gouverneur Lucille George-Wout moest in 2017 ingrijpen omdat interim-premier Gilmar Pisas reeds uitgeschreven verkiezingen wilde annuleren. Het aantreden van het kabinet-Rhuggenaath (het negende sinds 2010) had aanvankelijk een positief effect op de relatie met Den Haag, maar daar was het geduld inmiddels op. Een aanwijzing van de Rijksministerraad om de Curaçaose regering tot ingrijpende hervormingen te dwingen werd tot aan de Raad van State aangevochten.

Ook Aruba - dat sinds 1986 de status van autonoom land heeft - ontsnapte niet aan een aanwijzing. Het kabinet-Eman werd de eerste jaren na 2010 bejubeld om zijn coöperatieve houding, maar de fors oplopende staatsschuld maakte een einde aan de liefde. Den Haag dwong Aruba inkomsten en uitgaven in balans te brengen. Uit boosheid ging premier Mike Eman in hongerstaking. In 2017 volgde de arrestatie van veelbelovend minister Paul Croes op verdenking van ambtelijke corruptie waarvoor hij inmiddels tot vier jaar cel is veroordeeld. Met de komst van het kabinet Wever-Croes is de lucht tussen Den Haag en Oranjestad niet geklaard, zeker niet nadat de Staten probeerden de koninkrijksregering

het recht te ontnemen zich met de Arubaanse overheidsfinanciën te bemoeien. Onder dreiging van een nieuwe aanwijzing bond men in.

Waar op Aruba regeringen doorgaans de rit uitzitten heeft Sint Maarten in tien jaar negen kabinetten versleten. Het miniland is recordhouder als het gaat om het aantal politici dat verdacht en vervolgd wordt of reeds is veroordeeld onder wie de populairste politicus van het eiland, Theo Heyliger. Hem is eerder dit jaar vijf jaar gevangenisstraf opgelegd wegens het aannemen van steekpenningen van Nederlandse bouwondernemingen. In 2017 haalde orkaan Irma verwoestend uit. Voor de wederopbouw schonk Nederland 550 miljoen euro. Uit vrees dat het geld in verkeerde zakken zou verdwijnen werd de Wereldbank ingehuurd om subsidieaanvragen kritisch te bekijken. Drie jaar na de orkaan is er nog maar een fractie van het geld besteed. Over de reparatie van de luchthaven - cruciaal voor de terugkeer van toeristen - ontstond een dispuut: de regering haalde haar neus op voor een gift van Nederland van vijftig miljoen euro, ze wilde liever tegen een hoge rente bij commerciële partijen lenen.

Niet minder ongemakkelijk is de verstandhouding tussen Den Haag en de bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De BES-eilanden kregen zonder voorafgaand maatschappelijk debat gevoelige zaken als het homohuwelijk, abortus en euthanasie opgelegd, maar moesten tot 2016 wachten op de invoering van kinderbijslag. Hoewel een door het ministerie van BZK ingehuurd bureau in 2015 constateerde dat het BES-fonds (een tropische variant van het gemeentefonds) te mager was om de eilandbesturen in staat te stellen de hen toebedeelde taken naar behoren uit te voeren is het niet verhoogd.

Pijnlijk is dat sinds 2010 de armoede schrijnende vormen heeft aangenomen. Vier op de tien huishoudens komen de maand niet rond. Alarmerende rapporten van het Nibud en de Nationale ombudsman werden lang genegeerd. Pas in 2019 zijn de eerste stapjes gezet om de kloof tussen inkomens en de noodzakelijke kosten van levensonderhoud te verkleinen. De belofte te zorgen voor een in Nederland aanvaardbaar voorzieningenniveau is alleen bij het onderwijs en de gezondheidszorg ingelost. Het in 2017 in de Nederlandse Grondwet opgenomen 'differentiatiebeginsel' legitimeert het grote verschil in levensstandaard tussen Europees en Caribisch Nederland. Zo kan het gebeuren dat er ondanks vermaningen van het College voor de Rechten van de Mens allerlei gelijkeberechtigingswetten niet van toepassing zijn in de openbare lichamen.

In 2015 legde de Commissie Spies de vinger op de zere plek: er wordt te veel met een Haagse bril naar de eilanden gekeken. Met de conclusies is weinig gedaan. De Algemene Rekenkamer merkte dit voorjaar nog op dat het lerend vermogen van Den Haag gering is. Dat de opname van Bonaire, Sint Eustatius en Saba in het Nederlandse staatsbestel vooralsnog op een teleurstelling is uitgelopen valt overigens niet alleen Den Haag te verwijten.

Bonaire kampt met veel tussentijdse bestuurswisselingen en heeft een ambtelijk apparaat met beperkte uitvoeringskracht. In 2018 betichtte staatssecretaris Raymond Knops van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het toen zittende Bestuurscollege van een 'bestuurlijke surplace'. Zijn adagium 'more for more, less for less' maakte geen indruk. Eind 2018 dwong hij de eilandsraad een bestuursakkoord te ondertekenen, maar ondanks de komst in 2019 van een nieuwe, zich welwillend opstellende coalitie zit er weinig beweging in de tot prioriteit verheven dossiers.

Dat er zoiets is als een Caribische werkelijkheid heeft Den Haag ondervonden nadat in februari 2018 het Bestuurscollege en de eilandsraad van Sint Eustatius vanwege 'wetteloosheid, financieel wanbeheer, machtsmisbruik en intimidatie' vervangen werden door een regeringscommissaris. Ondanks de aanwezigheid van een legertje Nederlandse ambtenaren is er voor de inwoners vooralsnog weinig zichtbaars verbeterd.

Hoe anders is het op Saba; een oase van bestuurlijke stabiliteit. De enige oppositiepartij was het zo eens met het Bestuurscollege dat zij zichzelf overbodig heeft gemaakt en uit de eilandsraad is verdwenen. Saba is richting Den Haag assertief, maar zoekt geen ruzie, heeft alles tot en met het financieel beheer op orde en houdt zich voorbeeldig aan afspraken. Dat legt het eiland geen windeieren. Bij de verdeling van voor Caribisch Nederland bestemde fondsen komt Saba er nooit bekaaid af. Dat 2019 onverwacht met een tekort is afgesloten lijkt vooralsnog een eenmalig incident, veroorzaakt door Haagse boekhoudregels.

De balans van tien jaar 10-10-10: armoede en schulden zijn toegenomen, evenals het aantal conflicten. En dan hebben we het nog niet eens over de desastreuze gevolgen van de coronapandemie gehad. Het Caribisch deel van het Koninkrijk is mede door de afhankelijkheid van het toerisme ongenadig hard geraakt. Begin maart werden de grenzen gesloten om pas in juli weer beperkt open te gaan. De maatregelen die het kabinet-Rutte heeft genomen om zoveel mogelijk baanverlies te voorkomen gelden ook voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Curaçao, Aruba en Sint Maarten kregen liquiditeitssteun in de vorm van renteloze leningen, maar over de voorwaarden die Nederland verbindt aan voortzetting daarvan zijn de landen elkaar in de haren gevlogen. Met de bodem van de landskas in zicht passeerde de Rijksministerraad van 10 juli, 14 augustus en 11 september zonder dat een akkoord werd bereikt. De discussie spitst zich toe op de interpretatie van het Statuut voor het Koninkrijk. De Caribische landen verwijten Den Haag niet solidair te zijn, eigenmachtig op te treden en - door het instellen van toezicht op de besteding van de leningen en het dwingend opleggen van ingrijpende hervormingen - hun autonomie te schenden. Intussen zijn zeventigduizend eilanders afhankelijk van voedselhulp. Daarvoor heeft Nederland - zonder voorwaarden - veertig miljoen euro geschonken, bovenop de dertig miljoen aan medische zorg waaronder het beschikbaar stellen van IC-units.

Het lijkt er sterk op dat Nederland de coronacrisis gebruikt of, afhankelijk tot welk kamp men behoort, misbruikt om te doen wat in de aanloop naar 10-10-10 is nagelaten, maar (bijna) niemand onder ogen wilde dan wel durfde zien: dat de landen er nog niet klaar voor waren hun eigen autonomie te dragen.

Hoofdstuk 1

De lange hobbelige weg naar 10-10-10

Eind jaren 80, begin jaren 90 drong het tot politiek Den Haag door dat Curaçao, Aruba, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba geen intenties hadden het Koninkrijk te verlaten. Aruba had daar weliswaar - in ruil voor het verkrijgen van de status aparte per 1 januari 1986 - voor getekend, maar maakte duidelijk zich niet gewillig naar de uitgang te laten leiden. Het besef (voorlopig) niet van de eilanden af te komen bracht het kabinet-Lubbers III er in 1993 toe een toekomstconferentie te organiseren.

Die eerste poging tot een staatkundige herinrichting van het Caribisch deel van het Koninkrijk liep uit op een faliekante mislukking. Maar de geest was wel uit de fles. Kozen de eilanden er aanvankelijk nog voor bij elkaar in het land Nederlandse Antillen te blijven, gaandeweg groeide de roep om meer zelfbestuur. Curaçao ervoer de andere eilanden als een blok aan het been, die zich op hun beurt stiefmoederlijk bedeed voelden door de centrale regering in Willemstad.

De bevolkingen van Curaçao en Sint Maarten spraken zich in referenda uit voor de status van autonoom land in het Koninkrijk, die van Bonaire en Saba zagen een toekomst als 'koninkrijkseiland' onder de hoede van Nederland voor zich. Alleen de Statianen kozen voor het behouden van de Nederlandse Antillen. In 2004 luidde het rapport 'Nu kan het... nu moet het!' van de Commissie Jesurun de onderhandelingen in die tot de staatkundige hervorming van 10-10-10 zouden leiden.

In dit hoofdstuk blikken de hoofdrolspelers uit de onderhandelingsfase van 2005 tot begin 2010 terug op een, blijkens hun herinneringen, af en toe buitengewoon roerige periode.

Een graadje erger dan in 1993

Door Suzy Camelia-Römer

Suzy Camelia-Römer LLM was twee keer minister-president en meerdere keren minister van de Nederlandse Antillen. Van april 2015 tot 24 juli 2020 was zij, met enkele maanden onderbreking, minister in Curaçao. In 2006 werd zij door toenmalig premier De Jongh-Elhage gevraagd zitting te nemen in het adviseursteam dat de onderhandelingen op weg naar 10-10-10 begeleidde. Suzy Camelia-Römer is sinds zij in 2017 de PNP verliet partijleider van de door haar opgerichte Partido Inovashon Nashonal (PIN).

Een déjà vu moment, dat beleefde ik toen de Nederlandse regering Curaçao, Aruba en Sint Maarten begin juli 2020 overviel met een paar honderd pagina's aan wetgeving en voorstellen. De regeringen kregen precies vier dagen om dat dikke pak papier vol juridische teksten en structurele hervormingsmaatregelen te bestuderen om vervolgens in de Rijksministerraad van 10 juli bij het kruisje te tekenen. Anders konden we fluiten naar verdere hulp om de coronacrisis te overleven. Tijd om de stukken die onze autonomie ondermijnen met de parlementen te bespreken en aan de aangewezen adviesorganen voor te leggen werd de landen aanvankelijk niet gegund.

Een staaltje powerplay dat mij onmiddellijk deed terugdenken aan de Toekomstconferentie van 1993. Vanuit Den Haag was een zware delegatie naar Willemstad gereisd: minister-president Ruud Lubbers en de ministers Ernst Hirsch Ballin van Justitie en Ien Dales van Binnenlandse Zaken. Ik was op dat moment minister van Justitie in het kabinet-Liberia-Peters. Wij werden geconfronteerd met een zogeheten 'Synthesedocument' dat naar eigen zeggen door Hirsch Ballin was geschreven. Die meende, wellicht met de beste bedoelingen maar nogal paternalistisch, ons te kunnen vertellen wat goed voor ons was. Je kunt een stuk nog zo'n indrukwekkende titel geven en zulke mooie woorden gebruiken, het gaat om wat wordt beoogd en dat was Curaçao te reduceren tot minder dan een gemeente. Er werd zelfs afgedongen op ons volwaardig Nederlanderschap, waarvoor uitdrukkelijk is gevochten bij de tot standkoming van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden.

Dales had begrip voor onze bezwaren, Lubbers zat er dubbel in, want hij wilde zijn minister niet afvallen.

Ik hou niet van stiekem gedoe, dus ik heb het document voor hun ogen verscheurd. Daar heb ik nooit ook maar een seconde spijt van gehad; ik zou het zo weer doen. En het zou nu in 2020 weer moeten gebeuren met het voorstel van Nederland om een 'Caribische Hervormingsentiteit' op te richten. Dat idee moet gewoon van tafel worden geveegd, zoals ik recent als zittend minister nog heb verklaard. Wie gaat onderhandelen vanuit een reeds geschreven stuk begint immers al vanuit een nadelige positie terug te onderhandelen. Anders dan de naam doet vermoeden is er niets Caribisch aan de hervormingsentiteit. Het is een Nederlands bestuursorgaan met deskundigen en Nederlandse ambtenaren die aangestuurd door politiek Den Haag de dienst gaan uitmaken in onze landen. Daarover straks meer.

Na de mislukte Toekomstconferentie van 1993 is jaren niet meer over de staatkundige structuur gesproken. Ik had daar tijdens mijn premierschappen ook geen enkele behoefte aan. Dat soort discussies leiden alleen maar de aandacht af van reële vraagstukken zoals onderwijs, zorg en opbouw van een duurzame economie. Mijn drijfveer om de politiek in te gaan was dezelfde als waarom ik ooit advocaat ben geworden: vanuit een christendemocratische overtuiging strijden voor sociale rechtvaardigheid. Ik besteed mijn energie liever aan het oplossen van echte problemen.

Na in 2002 te zijn afgezwaaid als minister ben ik teruggekeerd naar de privésector. Vanaf de zijlijn zag ik hoe in 2005 de vernieuwing van het Koninkrijk terug op de agenda kwam te staan. Een jaar later vroeg premier Emily de Jongh-Elhage mij bij het team te komen dat de regering bij de onderhandelingen met Nederland adviseerde. Men wist hoe ik in 1993 voor de autonomie was gaan staan en dat ik niet van standpunt was veranderd. Vanwege mijn ervaring in 1993 was ik uiteraard op mijn hoede, maar ik moet zeggen: vanaf het begin is er met de Nederlandse ambtenaren in gezamenlijkheid aan de consensusrijkswetten gewerkt. Er was veel overleg, teksten gingen heen en weer en we kwamen geregeld bij elkaar.

Op onderdelen had ik bezwaren. Ik was er bijvoorbeeld - met het Antilliaanse Openbaar Ministerie - op tegen dat er voor Curaçao, Sint Maarten en de BES-eilanden één gezamenlijke procureur-generaal zou komen. Ook had ik grote moeite met het feit dat er in de consensusrijkswetten geen uitdrukkelijke beëindigingsclausule

is opgenomen, behalve dan een beëindigingsformule in de Rijkswet financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten. Maar ik was slechts adviseur, het was aan de politiek om te besluiten. Alles bij elkaar kon ik uiteindelijk wel achter het geheel staan, ook ten aanzien van de Rijkswet financieel toezicht. De eerlijkheid gebied mij te zeggen dat ik mij toen geen moment heb gerealiseerd dat deze rijkswet in 2020 tegen ons gebruikt zou worden. Het financieel toezicht heeft overigens vanaf midden 2018 niet goed gefunctioneerd omdat het sindsdien te veel gepolitiseerd is. Begin april 2020 hebben de Caribische leden van het College financieel toezicht (Cft) zich zelfs publiekelijk van een advies van Cft aan de Rijksministerraad gedistantieerd.

De laatste periode voor het wetgevingsdebat in 2010 in de Tweede Kamer was een spannende tijd. Het bleef nodig scherp te blijven en elk woord dat gewijzigd werd op zijn waarde te wegen. Helaas werd mijn vertrouwen in consensusrijkswetten beschaamd doordat VVD-Kamerlid Johan Remkes een amendement indiende over de politierijkswet waarmee op het laatste moment de consensus brak. De 'consensus' die toen onder oneigenlijke druk bereikt werd was in feite afgedwongen. Dat en het feit dat het niet lukte in consensusrijkswetten een beëindigingsclausule op te nemen, hebben er toe geleid dat ik mijn vertrouwen in consensusrijkswetten verloren ben.

Wat er deze door corona geteisterde zomer is gebeurd met de eisen die Nederland stelt aan nieuwe leningen - die de Curaçaose belastingbetaler zelf betaalt - heeft dat gevoel alleen maar versterkt. Was er op weg naar 10-10-10 nog sprake van dialoog, nu kiest Nederland er net als in 1993 voor ons een dictaat op te leggen. Het voorstel om een Nederlands bestuursorgaan onder de bedrieglijke benaming Caribische Hervormingsentiteit (CHE) op te richten is in de vorm van een consensusrijkswet gegoten, maar over de inhoud is nooit overleg geweest. Er is niet eens een poging gedaan om consensus te bereiken. Het is slikken of stikken.

Het bizarre is dat de regering van Curaçao in 2016 nog publiekelijk complimenten van het College financieel toezicht ontving en nu opeens krijgen we te horen dat er de afgelopen tien jaar niks goed is gegaan. Dat is niet geloofwaardig. Natuurlijk zijn er zaken die beter kunnen en moeten. Wij zijn mensen in een land in wording, komend uit de pijnlijke geschiedenis van slavernij en het zijn van kolonie, eerst als slaven en daarna als 'onderdanen', steeds ondergeschikt gemaakt aan 'personen' uit het 'moederland', en zijn middenin in een emancipatorisch proces werkend aan de opbouw van onze eigenwaarde, uitgedrukt in een nog

verder zelf te schrijven historie van onze Afrikaanse, Europese, Indiaanse en overigens gemengde achtergrond, onze tambu, ons Papiamentu, onze kruiden, onze kunst enzovoorts.

Dat maakt ons niet minder en geeft Nederland al helemaal niet het recht de staatkundige structuur te misbruiken om de bevolkingen van Curaçao, Aruba en Sint Maarten te veroordelen tot het zijn van tweederangsburgers in eigen land, die zichzelf niet besturen. Ik ben voor samenwerking met Nederland, maar dan wel vanuit het beginsel dat, met behoud van culturele verschillen, alle mensen gelijk zijn. Het feit dat Nederland een langere ervaring heeft met zelfbestuur en groter en rijker is wil niet zeggen dat je ons als ondergeschikte mensen kunt behandelen. Nederland zou zich er meer rekenschap van moeten geven dat wat in Europa werkt op achtduizend kilometer afstand in een Caribische context misschien niet werkt. Het werkt zelfs niet binnen de Europese Unie, getuige de positie van onder meer de zuidelijke landen met betrekking tot de Nederlandse stellingname inzake condities voor het Europees Herstelfonds om de coronacrisis te boven te komen.

Een groot probleem is dat het Statuut koloniale trekken heeft. De gelijkwaardigheid is niet geborgd. In de Rijksministerraad hebben de drie gevormde ministers tegenover een overmacht aan Nederlandse bewindslieden uiteindelijk niks in te brengen. Alleen Nederland kan de andere landen een aanwijzing opleggen, andersom niet. Wij kunnen Nederland bijvoorbeeld niet aanspreken op het feit dat sinds 2010 de armoede onder ouderen op Bonaire schrijnende vormen heeft aangenomen en dat er op Sint Eustatius een structureel tekort aan drinkwater is en de democratie nog niet is hersteld. Den Haag neemt ons echter voortdurend de maat, maar welk land heeft alles perfect voor elkaar? Nederland in elk geval niet, gezien de boerendemonstraties, coronaprotesten en wat er bij de belastingdienst (vooral ten aanzien van allochtonen) allemaal misgaat. Wij moeten het zelf beter doen, maar dat lukt niet als je onze mensen en landen via een zelfstandig bestuursorgaan dat volledig onder controle van Nederland staat laat besturen door deskundigen en Nederlandse ambtenaren en van ons kabinet een marionettenregering en van onze Staten een marionettenparlement maakt. Wij moeten wel de kans krijgen ons te ontwikkelen en - met vallen en opstaan - te leren onze eigen boontjes te doppen.

Wat Nederland anno 2020 doet is nog een graadje erger dan in 1993. De Covid-19 pandemie die de wereldeconomie en ook onze samenleving al zo hard heeft geraakt, wordt tegen ons gebruikt om de Nederlandse politieke wil door te drukken. Het is onrechtstatelijk, ondemocratisch

en in strijd met het Verdrag inzake burger- en politieke rechten, het Mensenrechtenverdrag en het Handvest van de Verenigde Naties en de resoluties met betrekking tot dekolonisatie. Het lijkt erop alsof er geen staatsrechtexperts door de Nederlandse regering zijn geconsulteerd, want ik heb nog geen enkele Nederlandse deskundige gehoord die vindt dat dit kan. Integendeel, allemaal geven ze aan dat het niet kan. Ik ben er daarom van overtuigd dat de Raad van State van het Koninkrijk straks een vernietigend oordeel zal vellen over het eenzijdig door Nederland bedachte wetsvoorstel. Ik raad alle landen aan even te gaan chillen en daarna als volwassen bestuurders rond de tafel te gaan, naar elkaar te luisteren en samen naar een oplossing te zoeken.

Het is jammer dat Nederland net als 27 jaar geleden een dictaat tracht te geven en niet de weg van de echte dialoog heeft gekozen waardoor we meer dan ooit tegenover elkaar zijn komen te staan. In plaats daarvan zouden we energie moeten steken in wat oud-minister Jozias van Aartsen 'een gouden formule' noemde: een trans-Atlantisch Koninkrijk waarin de Caribische landen voor Nederland een toegangspoort zijn naar Noord-, Midden- en Zuid-Amerika en Nederland voor de Caribische landen een toegangspoort tot Europa.

Het Koninkrijk is zoveel meer dan een staatsvorm

Door Alexander Pechtold

Drs. Alexander Pechtold was van 31 maart 2005 tot 3 juli 2006 minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties en daarna tot 10 oktober 2019 voorzitter van de Tweede Kamerfractie van D66. Van 2017 tot 2019 was hij tevens voorzitter van de vaste Kamercommissie voor Koninkrijksrelaties. Alexander Pechtold is sinds 1 november 2019 algemeen directeur van het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen.

De stap die we tien jaar geleden hebben gezet is misschien niet de perfecte oplossing, maar staatkundige hervormingen moet je wel de tijd gunnen. Het eerste wat ik in 2005 als minister te doen kreeg was het afhechten van de losse eindjes van de status aparte van Aruba van twintig jaar daarvoor. Dat neemt niet weg dat het mij verdrietig stemt te zien wat 10-10-10 tot nu toe voor de mensen in de Cariben heeft opgeleverd. Waar of aan wie dat ligt?

Het begint ermee dat je in Den Haag met een lampje moet zoeken naar de weinigen die echt geïnteresseerd zijn in de eilanden. Het is een dossier waarmee je niet kunt scoren. Ik geef toe: bij mijn start had ook ik weinig met de eilanden. Bij de eerste vraag van een journalist ging ik al de mist in omdat ik niet wist wat de hoofdstad van Aruba was. Dat was een goede reden mij zo snel mogelijk in het dossier te verdiepen. En vooral in de mensen met wie ik te maken zou krijgen. Dat viel soms niet mee.

Bij mijn eerste bezoek aan de ministerraad in Willemstad deed ik een rondje om die grote tafel om iedereen de hand te schudden. Ik zag in mijn ooghoek hoe vicepremier Errol Cova mij ontweek door telkens voor me uit te lopen. Ik ben eens op een kruispunt uit de dienstauto gesprongen omdat ik een oranje stoet van de FOL zag en ik een afspraak met Anthony Godett wilde. Voor Theo Heyliger heb ik meer moeite moeten doen. Elke keer kreeg ik te horen dat hij off-island was. Ik ben op een keer het bestuurskantoor binnengelopen en zag nog net hoe hij de wc invluchtte. Ik ben voor de deur gaan staan en heb geroepen: meneer Heyliger, ik ga hier pas weg als ik u heb gesproken.

Met minister-president Etienne Ys had ik vanaf het begin een goede relatie. Dat we het niet over alles eens waren was logisch, want we hadden verschillende belangen. Maar we hadden begrip voor elkaars positie; dat je allebei met een achterban te maken hebt of een lastige coalitiegenoot. Ik kan me herinneren dat we een keer niet verder kwamen en ik voorstelde een keukentafelgesprek te houden. Dat woord viel helemaal verkeerd. Men dacht dat ik het onderwerp niet serieus nam, terwijl ik niet anders bedoelde dan: laten we er in een informele setting over doorpraten. We spreken dezelfde taal, maar verstaan die soms verschillend.

Waar ik veel last van heb gehad was het wetsvoorstel van Rita Verdonk om Antilliaanse jongeren terug te sturen. Ik probeerde mijn Caribische gesprekspartners gerust te stellen dat het stoerdoenerij was en dat die wet er nooit zou komen. Net als dat tweekleuren paspoort. Het legde echter wel voortdurend een schaduw over de onderhandelingen. Kwam ik ergens in Amsterdam om een lezing te geven voor het Antilliaans Netwerk, stonden er voor de deur demonstranten met borden 'Antillenbeleid is geen apartheidbeleid'. Wat de stemming ook geen goed deed waren oproepen als die van Wilders om de eilanden maar op Marktplaats te zetten. Het was symbolisch geschreeuw in de marge, maar ik schaamde mij er wel voor.

Alsof het al niet ingewikkeld genoeg was, gebeurden er buiten het onderhandelingsproces de meest onverwachte dingen. Zoals de verdwijning van Natalee Holloway. Een drama voor de familie, maar het was meteen duidelijk dat het ook grote consequenties voor Aruba kon hebben. In Amerika werd opgeroepen tot een boycot. Ik heb nog via minister Kamp van Defensie geregeld dat F16's met sensors zijn gaan zoeken en ben met de Amerikaanse ambassadeur gaan praten. Van een ander kaliber: vicepremier Cova die op uitnodiging van president Chávez naar Venezuela reist en vandaar pleit voor een Bolivariaanse revolutie tegen het koloniale Nederland. En zo waren er steeds incidenten die ik vooraf niet had kunnen bedenken.

De doorbraak richting 10-10-10 kwam tijdens de start-Ronde Tafel Conferentie van 26 november 2005. De eilanden vonden dat Nederland hun schulden moest overnemen om ze in een goede startpositie te brengen. Wij wilden afspraken over goed bestuur, rechtshandhaving en financieel toezicht. Een patstelling dreigde. Op het ministerie hebben we een berekening gemaakt hoe de schulden zich zouden ontwikkelen. Vanwege de extreem hoge rente zouden die alleen maar verder oplopen en uiteindelijk alsnog op het bordje van Nederland komen. Daarmee ben

ik naar Gerrit Zalm gestapt die als een zuinige minister van Financiën bekendstond. Hij zag meteen het probleem en zei: oké, laten we die schulden saneren. Hij gaf me nog wel mee er stevige voorwaarden aan te verbinden. Ik kon toen tegen Ys en de anderen zeggen: nu jullie!

Wat ik jammer vind is dat ik het daarna niet heb kunnen afmaken. Na mij kwam Atzo Nicolaï en daarna Ank Bijleveld. Als er wel sprake zou zijn geweest van continuïteit zouden er misschien minder losse eindjes zijn overgebleven waar we nu nog last van hebben. We wisten met zijn allen ook dat de landen er op 10-10-10 niet klaar voor waren, maar de realiteit was dat er niet langer kon worden gewacht. Het Antilliaanse staatsverband bestond alleen nog op papier en financieel gezien was het failliet. Het huis was niet af, maar de verhuishwagen was al besteld. Dan ga je niet nog even de vloer openbreken, maar zeg je: we maken het later wel af.

De huidige vorm van het Koninkrijk is niet in beton gegoten. Sommige partijen in Nederland stellen een 'gemenebest' voor. Het klinkt neutraal en redelijk. Maar daarachter gaan andere motieven schuil. Van een Nederland dat zegt: „Wij willen niet meer, u zoekt het maar uit.” Van een Nederland waar de eilanden alleen worden gezien als een last. Een paar jaar geleden zei premier Mark Rutte over mogelijke onafhankelijkheid nog: „Dan belt u even. En dan regelen we dat.” De stap van autonomie naar onafhankelijkheid is aan de mensen zelf. Alleen zij bepalen of een nieuwe richting gewenst is. Persoonlijk vind ik dat we de handdoek niet in de ring moeten gooien, maar moeten zorgen voor stabiliteit, werken aan vooruitgang, bouwen aan een gezamenlijke toekomst.

Het Koninkrijk zie ik als eenheid in verscheidenheid. Waarbij de afgelopen jaren de eenheid naar de achtergrond is verbannen en verscheidenheid de boventoon voerde. De dialoog is soms ver te zoeken. Waarom toch? Waarom willen provoceren? Waarom zo snel die hakken in het zand? We moeten ons steeds realiseren dat kleine eilanden - zeker op zo'n grote afstand - maatwerk nodig hebben. De omstandigheden zijn niet gelijk. En zullen dat ook nooit worden. Wat in Nederland werkt, werkt niet automatisch in de Cariben. Respecteer de verschillen in cultuur, tradities en tempo. Maar blijf in gesprek over hoe de toekomst zo vorm te geven dat we samen vooruit komen. Daar hoort ook bij dat we elkaar recht in de ogen blijven kijken. Zeggen waar het op staat. Dat we elkaar wijzen op fouten, maar niet alleen naar de ander kijken, ook waar nodig de hand in eigen boezem steken. Dat zal wel eens spanningen geven, maar tegen een goede vriend kan je alles zeggen. Toch?

Een goede vriendschap is gebouwd op gelijkwaardigheid. Binnen de Rijksministerraad voert Nederland de boventoon. De eilanden kunnen weinig tegenstand bieden. Een meningsverschil tussen de Caribische landen en Nederland ontaardt dan al snel in wij-zij denken. In verwijten in plaats van gezamenlijke oplossingen. In een vruchteloze loopgravenstrijd in plaats van een vruchtbaar compromis. Ik heb wel eens de indruk dat men over en weer ruzie nodig heeft om het eigen onvermogen iets echt aan te pakken te maskeren. Mag ik een spiegel voorhouden? Gebruiken de Caribische landen Nederland niet een beetje als bliksemafleider voor de eigen problemen? De beste manier om confrontaties te voorkomen is de kritiek voor te zijn. Geef geen aanleiding voor aanwijzingen. De eilanden doen er verstandig aan zich te realiseren dat zij, of dat nu terecht is of niet, de vragende partij zijn en Nederland nodig hebben.

Het wordt tijd dat we uitstijgen boven de verziekte verhoudingen en echt gaan samenwerken. Bestuurders en politici zijn er om het leven er voor alle burgers in het Koninkrijk beter op te maken, dat lukt niet als je elkaar voortdurend om de oren slaat met artikel zus of zo van het Statuut. Het moet niet gaan over staatkunde, maar om reële problemen van gewone mensen. Begin met een grondige terugblik. Kijk niet alleen naar wat er niet goed is. Er is veel bereikt, meer dan vaak wordt onderkend. Dat we er nog lang niet zijn ontken ik niet. Ga met elkaar om tafel en maak een lijstje van problemen en bedenk daar de beste oplossing bij. Dat hoeft lang niet altijd langs de politieke weg, misschien moet je het voor een paar jaar uitbesteden aan professionals van buiten de politiek.

Het is waar: als je nu vanaf nul opnieuw mocht beginnen en op de tekentafel een nieuwe staat maakt, dan zou niemand een koninkrijk als het onze maken. Het zijn de historische toevalligheden die ons bij elkaar brachten. Maar toch, ons gezamenlijk verleden, onze gemeenschappelijke waarden en gedeelde symbolen verbinden ons. En brengen ons samen in een koninkrijk dat meer is dan een staatsvorm. Het gaat om gelijke kansen en gelijke rechten voor alle mensen, bescherming van kwetsbaren, goed onderwijs en goede gezondheidszorg en voldoende banen, dat zijn de beste garanties voor een welvarende toekomst

De reis naar een beter Koninkrijk is nog niet ten einde

Door Emily de Jongh-Elhage

Emily de Jongh-Elhage is de laatste minister-president van de Nederlandse Antillen (2006-2010). Daarvoor was ze eilandsraadslid en gedeputeerde op Curaçao en minister van Onderwijs in het kabinet-Ys. Hoewel leider van de Partido Antiá Restrukturá (PAR) - de partij die zich juist beijverde voor het behoud van het Nederlands-Antilliaanse staatsverband - werkte ze loyaal mee om de wens van de eilanden te vervullen. In 2013 verliet Emily de Jongh-Elhage - op dat moment Statenlid - de politiek om zich volledig op haar maatschappelijke activiteiten te richten.

Op het moment dat we tijdens de Ronde Tafel Conferentie van 15 december 2008 een definitief akkoord bereikten over de wetgeving die de hervorming van het Koninkrijk mogelijk moest maken, was mijn eerste gedachte: nu kunnen we de dingen doen waar de politiek voor is bedoeld: goed zorgen voor het onderwijs, de gezondheidszorg, de sport, onze ouderen, de jeugd enz. Nederland zou vier miljard gulden van de Antilliaanse overheidsschuld overnemen en het resterende deel tegen een lage rente herfinancieren. Het nieuwe land Curaçao kon beginnen met een begrotingsoverschot of, zoals ook werd gezegd, een schone lei.

Met pijn in het hart moet ik constateren dat er van mijn verwachtingen weinig terecht is gekomen. Eerlijk gezegd begon ik mij al na de verkiezingen van 27 augustus 2010 zorgen te maken. Als PAR waren we met 8 van de 21 zetels de grote winnaar, maar we werden door een coalitie onder aanvoering van MFK-leider Schotte buiten de regering gehouden. Politici die het hervormingsproces altijd hadden gedwarsboomd zaten twee weken later tijdens de slot-Ronde Tafel Conferentie van 9 september in de Ridderzaal opeens in hun mooiste pak op de voorste rij. Hoewel na afloop de champagne werd ontkurkt, had ik er geen goed gevoel bij.

Een paar maanden daarvoor was ik nog zo optimistisch. We waren met delegaties van alle zes eilanden en de regering in april naar Den Haag

gereisd voor het finale debat in de Tweede Kamer over de wijziging van het Statuut voor het Koninkrijk en de onderliggende wetgeving. De dag ervoor waren we nog tot laat in de avond bezig de puntjes op de i te zetten. Het ging er soms stevig aan toe en af en toe was het nodig dat ik op mijn strepen ging staan. Het debat waaraan ook door afgevaardigden van de eilanden werd deelgenomen volgde ik vanaf mijn hotelkamer. Ik zag dat het toch nog mis dreigde te gaan en ben meteen naar het Kamergebouw gelopen. Tijdens de schorsing van de vergadering hebben we in de wandelgangen met veel praten de plooiën glad kunnen strijken.

Voor de beslissende stemming op 14 april mocht ik als minister-president van de Nederlandse Antillen de Kamer toespreken. Ik heb toen de verwachting uitgesproken dat op het moment dat de nieuwe verhoudingen eenmaal zouden zijn uitgekristalliseerd de samenwerking op tal van terreinen nieuwe impulsen zou krijgen: *„Er komen nieuwe kansen voor samenwerking. De wetten waarover u zo dadelijk zult stemmen bieden hiervoor een hechte basis. Misschien is het doorsnijden van oude banden wel nodig om nieuwe levensvatbare en veelbelovende nieuwe relaties te doen opbloeien.”*

Op 6 juli, toen ik bij de Eerste Kamer het woord mocht voeren, was ik nog steeds vol vertrouwen: *„Vandaag spreek ik de wens en de verwachting uit dat de komende staatkundige veranderingen zullen leiden tot concrete verbetering van het welzijn van onze burgers in het Koninkrijk. Ik hoop dat de nieuwe structuur mag leiden tot de opleving en verdieping van de koninkrijksbanden, niet alleen bij bestuurders en ambtenaren, maar ook in de harten van de gehele bevolking.”* Overigens moesten we ook hier tijdens een schorsing nog al onze overtuigingskracht inzetten. Met succes want de Senaat stemde - anders dan de Tweede Kamer - unaniem in met de schuldsanering.

Ik was opgelucht en bedroefd tegelijk. Mijn partij was opgericht met als missie de eilanden bij elkaar te houden. Het was ook mijn overtuiging dat dit het beste voor onze bevolking was, maar de eilanden hadden via referenda anders besloten. Dat ik er persoonlijk anders over dacht deed er niet toe: het was mijn opdracht de wens van de eilanden in vervulling te laten gaan en daar ben ik vol voor gegaan. Dat kon ook niet anders, want het was een ongelooflijk ingewikkelde materie. Bovendien waren er over en weer politieke gevoeligheden die met de nodige tact moesten worden weggemasseed. En er waren tegenslagen te verwerken. Het slotakkoord dat we dankzij de onvermoeibare inzet van velen in november 2006 met minister Atzo Nicolaï sloten werd door de eilandsraad van Curaçao weggestemd.

Het gevolg was dat Nederland iets extra's wilde doen voor de andere eilanden. Inmiddels was Ank Bijleveld aangetreden als staatssecretaris voor Koninkrijksrelaties. Ik heb haar gebeld; ze stond net op Schiphol om naar Willemstad te vliegen: „Ank, ik begrijp het dat je teleurgesteld bent in de eilandsraad van Curaçao, maar ik vind niet dat je de bevolking kunt straffen voor het gedrag van de politici. Ik heb er op aangedrongen ook iets te doen voor de mensen op Curaçao.” Ze kwam en maakte een gebaar dat mijn verwachtingen overtrof. In juli 2007 stemde de eilandsraad van Curaçao alsnog in met het slotakkoord.

De relatie met Ank Bijleveld en ook premier Jan Peter Balkenende was uitstekend. Binnenskamers konden we het hartgrondig oneens zijn, maar als we naar buiten stapten waren we uiterst respectvol naar elkaar. Moet je zien hoe het er nu aan toegaat. Nederland wordt door een lid van de Curaçaose regering openlijk verweten er West-Indische Compagnie-praktijken op na te houden. Een ander zegt 'geen loopjongen te willen zijn voor een zak geld'. Als je boos bent ren je niet meteen naar de media, maar ga je om tafel en praat je net zo lang tot je een compromis hebt. Het conflict over de voorwaarden die Nederland verbindt aan de leningen om de landen sterker uit de coronacrisis te helpen komen, is niet in het belang van de bevolking. Vele duizenden mensen zijn aangewezen op de voedselbank, dan ga je niet kibbelen over staatkundige regeltjes.

Er is geen alternatief: bij de VS of Venezuela hoef je echt niet aan te kloppen voor hulp. Ik ben ervan overtuigd dat Nederland over vijf of zeven jaar als Curaçao, Aruba en Sint Maarten de afspraken zijn nagekomen een deel van de leningen zal omzetten in schenkingen. Als politicus moet je je er bewust van zijn dat het niet om jou gaat. Ik ben een kind van Libanese ouders die naar Curaçao zijn geëmigreerd en hun leven vanaf nul hebben opgebouwd. Zij wilden dat hun kinderen het beter kregen dan zichzelf en zo wil ik het dat mijn dochter het weer beter krijgt dan ik. Dat is ook de taak van politici: zorgen dat de leefkwaliteit van burgers erop vooruitgaat; dat we een beter Koninkrijk aan de volgende generatie nalaten.

Dát was het hoofddoel van 10-10-10. Naarmate die datum naderde ging ik mij steeds meer zorgen maken. Het was een publiek geheim dat de beoogde eerste minister-president van Curaçao en drie of vier van zijn ministers niet ministeriabel waren. Ik heb her en der aan de bel getrokken, maar niemand was bereid hem tegen te houden. Ik begon ook te twijfelen of het wel echt de wens van de bevolking was om uit elkaar te gaan; waren de lokale politici niet te sturend geweest? Als kabinet maakten we begin oktober een afscheidsronde langs alle eilanden. Ik heb

nog nooit zoveel tranen zien vloeien. De mensen van de eilanden zijn zo met elkaar verweven, die willen bij elkaar horen. Die wetenschap maakte die 9e oktober voor mij nog veel emotioneler. Want zelf geloofde ik nog steeds dat we als eilanden beter met elkaar af waren dan allemaal op onszelf. Zoals ik ook heilig geloof in het koninkrijksverband.

Je voelde die dag de spanning. Met een klein gezelschap onder wie premier Mike Eman van Aruba en Kamervoorzitter Gerdi Verbeet vergezelden wij prins Willem-Alexander en prinses Máxima tijdens de wandeling van de tuin van het paleis van de gouverneur over de pontjesbrug naar een vol Brionplein waar om middernacht de vlag van de Nederlandse Antillen zou worden gestreken en die van het nieuwe land Curaçao gehesen. Ondanks de feestelijke entourage werd ik geplaagd door sombere gedachten over wat ons vanaf de dag erna te wachten stond. Ik heb daar uiteraard niets van laten merken, want ik wilde het feest niet verstoren. Toch moet ik niet de enige daar op het Brionplein zijn geweest die vervuld was van zorgen.

Al snel bleek dat het allemaal nog veel erger uitpakte dan gevreesd. Bij de overheidsnv's verdwenen honderden miljoenen. De eerste minister-president is veroordeeld wegens corruptie, twee van zijn ministers voor fraude. De overheidsschuld is weer torenhoog. Van de goede startpositie die na jarenlang van intensief onderhandelen was gerealiseerd raakte Curaçao financieel, economisch en moreel in een neerwaartse spiraal. Ik heb vaak gedacht: nu hebben we de bodem bereikt, maar dan bleek het toch weer dieper te kunnen. Dat was nog voor de uitbraak van de Covid-19-pandemie die alles wat sinds 10-10-10 is misgegaan heeft blootgelegd. Dankzij de staatkundige hervorming kan Curaçao in elk geval niet meer de andere eilanden de schuld geven...

Ik hoop dat de coronacrisis leidt tot het besef dat het een zegen is dat we met een sterk land als Nederland deel uitmaken van één koninkrijk. Vertrouwen hebben in elkaar is het magische woord. Naast elkaar en niet tegenover elkaar. Ik moet terugdenken aan de woorden die ik in 2010 sprak: „*De staatkundige hervorming is niet het einde van de reis, maar het begin. Laten wij samen deze reis voortzetten, een reis die niet alleen moet leiden tot solide overheidsfinanciën en effectieve rechtshandhaving, maar ook tot goed onderwijs, verantwoorde gezondheidszorg, een schoon milieu en voldoende werkgelegenheid.*” We mogen dan onderweg forse vertraging hebben opgelopen, ik geloof onverminderd in een samenzijn in een koninkrijk dat vruchtbaar, vernieuwend, vreedzaam en inspirerend is.

De Akkoorden van het Spaansche Hof

De periode van Atzo Nicolai

Deze plek in het boek - tussen zijn voorganger en opvolger - was gereserveerd voor oud-minister voor Koninkrijksrelaties Atzo Nicolai. Hij reageerde enthousiast op de uitnodiging: „Ik vind het een goed initiatief; dank voor de uitnodiging een bijdrage te leveren. Het was een van de mooiste dingen die ik in mijn werkzame leven heb kunnen doen, de Akkoorden met de Antillen!” Kort hierna manifesteerde zich een ernstige ziekte die Atzo Nicolai ertan weerhield zijn Caribische herinneringen op te halen. Zijn rol - samengevat door René Zwart - mag in dit boek echter niet onvermeld blijven.

Op 7 juli 2006 wordt Atzo Nicolai, tot dan staatssecretaris voor Europese Zaken, minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties in het kabinet-Balkenende III. Op dat moment is er op de eilanden veel boosheid over ‘het non-paper Partners in het Koninkrijk’ van voorganger Pechtold dat als een slikken of stikken ultimatum wordt opgevat. Aan de vooravond van zijn kennismakingsbezoek aan de zes eilanden (16-24 augustus) krijgt Nicolai een telefoontje van minister-president Emily de Jongh-Elhage dat hij beter kan wegblijven als ‘Partners in het Koninkrijk’ een dictaat is. Want dan komt er geen volgende Ronde Tafel Conferentie, aldus de premier.

Er bestaat sowieso argwaan tegen een VVD’er op Koninkrijksrelaties. Dat is al eens eerder misgegaan: in 2001 gooide staatssecretaris Gijs de Vries minister-president Miguel Pourier voor de bus door, na het massaontslag van ambtenaren, niet met de beloofde economische steun over de brug te komen (het ‘verraad van De Vries’). In zijn eerste interview als nieuwe bewindspersoon voor Koninkrijksrelaties laat Nicolai in het Antilliaans Dagblad een kant van zichzelf zien waarmee hij in de maanden daarna veel waardering oogst. „Ik kom niet met een getrokken mes. Het is niet: teken hier maar bij het kruisje. Maar ‘Partners in het Koninkrijk’ is wel een serieus document, daarom noem ik het geen non-paper.” De gesprekken op de eilanden verlopen harmonieus.

Hoewel geroemd om zijn diplomatieke aanpak laat Nicolai er bij de

lokale politici geen misverstand over bestaan dat aan de Nederlandse voorwaarden - deugdelijk bestuur, goed financieel beheer en rechtshandhaving - niet getornd kan worden. En in reactie op de uitlating van een Bonaireaanse politicus dat de zilvervloot in aantocht is waarschuwt hij dat er geen schip met goud onderweg is en dat er ook wat betreft sociale voorzieningen (waaronder uitkeringen) verschillen met Nederland blijven bestaan.

Op 11 oktober - drie maanden na zijn aantreden - bereikt Nicolaï met bestuurders van Bonaire, Sint Eustatius en Saba overeenstemming: de eilanden (tot dan K3 genoemd) worden geen koninkrijkseilanden, maar zullen conform het advies van de Raad van State als openbare lichamen in het land Nederland worden opgenomen. Dat de eilandelijke afgevaardigden zich al een beetje Nederlander voelen blijkt als zij, tijdens een schorsing verzameld voor een televisiescherm, luid juichen wanneer Robin van Persie Oranje in de EK-kwalificatiewedstrijd tegen Albanië op voorsprong zet. Daarna wordt het slotakkoord getekend. Het wordt vernoemd naar de plaats van handeling: het voormalige uit 1469 daterende stadspaleis het Spaansche Hof aan het Haagse Westeinde.

Begin november volgt een tweede 'slotakkoord van het Spaansche Hof', dit keer over de status van Curaçao en Sint Maarten als autonome landen binnen het Koninkrijk, waarmee tevens het einde van het land Nederlandse Antillen onomkeerbaar is. Daarvoor zijn drie lange dagen van intensieve onderhandelingen vol schorsingen nodig. Cruciaal: Nicolaï kiest ervoor een Kamermotie onbesproken te laten die hem opdraagt van de eilanden te eisen mee te werken aan een toelatingsregeling voor Antillianen in Nederland. Afspraken maken over goed bestuur, beheersbare overheidsfinanciën en rechtshandhaving is al ingewikkeld genoeg. Een discussie over het wetsvoorstel van partijgenote Rita Verdonk om Antilliaanse 'risicjongeren' de toegang tot Nederland te kunnen weigeren zou als een oorlogsverklaring zijn opgevat. Dat de emancipatie in de Caribische politiek voorloopt op die in Nederland blijkt bij de ondertekening: naast Nicolaï nemen premier De Jong-Elhage, Zita Jesus-Leito (namens Curaçao) en Sarah Wescot-Williams (namens Sint Maarten) plaats.

Tevreden over de beide akkoorden (waarin ook de omvang van door Nederland over te nemen schulden is vastgelegd) reist Nicolaï mee met koningin Beatrix die van 6 tot 16 november een bezoek aan de zes eilanden brengt. Terwijl de vorstin enthousiast door kinderkoren wordt toegezongen, neemt de meereizende Nicolaï complimenten in ontvangst voor zijn aanpak die door de eilanders als respectvol wordt ervaren.

Maar op Curaçao is niet iedereen blij met het slotakkoord. De oppositie in de eilandsraad vindt dat er getekend is voor een uitverkoop van de autonomie. Onzekerheid is er over het standpunt van de fractie van coalitiepartij MAN. Intussen worden in Nederland na de Kamerverkiezingen van 22 november de eerste stappen gezet op weg naar een nieuw kabinet. „Deze regering doet het aanbod schulden over te nemen, maar ik durf niet te voorspellen of een nieuwe regering ook nog met zo’n aantrekkelijk aanbod komt”, aldus Nicolai tegen de Wereldomroep. Zijn woorden maken geen indruk: op 28 november verwerpt de eilandsraad van Curaçao - tot woede van de andere eilanden - het slotakkoord.

In een algemeen overleg met de Kamercommissie voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken benadrukt een teleurgestelde Nicolai dat het proces doorgaat. Hij wil niet dat de andere eilanden de dupe worden van de politieke verdeeldheid in Willemstad: „Curaçao mag altijd aanhaken, maar er wordt niet heronderhandeld.” Hij weet zich gesteund door de Kamer. Eind december vormen de MAN en de FOL (van de wegens corruptie in de gevangenis zittende Anthony Godett) zonder de PAR een zichzelf socialistisch noemende eilandsregering.

In januari 2007 zoekt de bewindsman de kopstukken van de nieuwe coalitie op. Hij krijgt te horen dat Curaçao Nederland niet nodig heeft, want er is - zo wordt hem te verstaan gegeven - goed zaken te doen met Venezuela’s president Hugo Chávez. MAN-leider Charles Cooper (tegenwoordig Statenlid voor de MFK) zegt wapperend met zijn paspoort er geen probleem mee te hebben dat in te leveren waarop Nicolai droogjes gezegd zou hebben: „Inleveren kan altijd, maar daarvoor moet u niet bij mij maar bij de gouverneur zijn.” Tegenover de media verklaart hij na afloop: „Het gesprek was interessant, verhelderend, maar ook hard. We zijn het eens dat we de communicatie open moeten houden, maar aan het slotakkoord kan geen letter bij of af. Curaçao heeft maar één mogelijkheid en dat is instemmen.”

Op 12 februari sluit Nicolai op Sint Maarten met alle eilanden minus Curaçao een overgangsakkoord. Voor het ingaan van de nieuwe staatkundige verhoudingen wordt 15 december 2008 (Koninkrijksdag) als streefdatum bepaald. Op 22 februari treedt het kabinet-Balkenende IV aan en neemt staatssecretaris Ank Bijleveld-Schouten het stokje over. De Sint Maartense krant Daily Herald heeft Atzo Nicolai dan al uitgeroepen tot ‘Man of the Year’. Hij keert terug naar de Tweede Kamer en proost na afloop van de slot-Ronde Tafel Conferentie van 9 september 2010 tijdens de receptie in de tuin van het Johan de Witthuis mee en

verlaat een jaar later de politiek om president van DSM-Nederland te worden.

De band met de Cariben blijft. In november 2012 is Nicolai spreker op een conferentie in Eindhoven over duurzaam zakendoen in het Koninkrijk. En in september 2018 ontvangt hij op de Chemelot Campus in Limburg de gouverneurs Lucille George Wout (Curaçao), Alfonso Boekhoudt (Aruba), Eugene Holiday (Sint Maarten) en staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Raymond Knops. Als we hem deze zomer benaderen voor dit boek zegt hij meteen zijn medewerking toe.

Op 7 augustus 2020 wordt bekend dat Nicolai ernstig ziek is. Zijn echtgenote schrijft ons: „Atzo beschouwt het sluiten van de slotakkoorden als een van de grootste hoogtepunten van zijn maatschappelijk leven. Hij had heel graag meegewerkt aan het boek.” Atzo Nicolai is op 19 augustus op 60-jarige leeftijd overleden.

10-10-10 is in tien jaar zijn glans verloren, maar biedt genoeg lessen voor het volgende decennium

---

Door Sarah Wescot-Williams

Sarah Wescot-Williams werd in 2010 beëdigd als eerste minister-president van Sint Maarten. In totaal leidde zij drie kabinetten. Tussen 1991 en 2010 was zij afwisselend eilandsraadslid en gedeputeerde. In die laatste functie leidde ze de delegatie van Sint Maarten bij de onderhandelingen over de staatkundige hervorming. In 2018/2019 was ze voorzitter van de Staten. Sarah Wescot-Williams is lid van de Staten.

Toen Sint Maarten uiteindelijk een beslissing nam over de datum voor een tweede referendum over de staatkundige toekomst, viel de keuze na twee keer uitstel op 23 juni 2000. Anders dan bij het eerste constitutionele referendum in 1994 dat een puur Antilliaans initiatief was, bestond er over het referendum van 2000 politieke consensus op Sint Maarten. Het zou, zo kan achteraf worden vastgesteld, het keerpunt vormen in de discussies over de toekomstige inrichting van het Koninkrijk.

De drang van Sint Maarten naar vergaande autonomie laaide eind jaren 80, begin jaren 90 op. Die wens stuitte op veel scepsis, vooral in politiek Den Haag. De discussie over de onderlinge bestuurlijke verhoudingen in het Koninkrijk kreeg nieuwe stoom toen het eilandbestuur van Sint Maarten in 1992 onder hoger toezicht werd geplaatst van het Koninkrijk. De rol die de regering van de Nederlandse Antillen daarbij heeft gespeeld was nogal diffuus hetgeen voor de nodige irritaties zorgde. Om duidelijkheid te scheppen en de koninkrijksregering op afstand te houden, volgden in 1993 en 1994 federaal georganiseerde referenda op alle eilanden. De uitkomst was, ook op Sint Maarten, dat ondanks alle mitsen en maren het Nederlands-Antilliaanse staatsverband behouden moest blijven. De pogingen om de Nederlandse Antillen te herstructureren - de inzet van de referenda - liepen op niets uit.

In 1995 werd Sint Maarten hard getroffen door de verwoestende orkaan Luis. In die tijd ging het land Nederlandse Antillen gebukt onder een torenhoge schuld die noodzaakte tot structurele hervormingen teneinde de overheidsuitgaven te verlagen en de landsinkomsten (lees: belastingen) te verhogen. De landsregering besloot onder andere tot de introductie van een omzetbelasting. De eilanden hadden geen keuze: vanwege de verdeling van bevoegdheden tussen land en eilandgebieden waren zij gedwongen de zeer omstreden heffing in te voeren.

De Sint Maartenaren, nog niet over de effecten van de orkaan heen, voelden dit direct in hun portemonnee en keerden zich tegen het federale systeem. Niet lang daarna besloot de eilandsraad nogmaals de gevoelens van de bevolking te polsen. Alle politieke partijen schaarden zich achter de keuze voor status van land. Na twee keer uitstel koos een overweldigende meerderheid van de bevolking (ongeveer 70%) op 23 juni 2000 voor de optie van autonoom land binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Het duurde echter nog tot 2005 voordat de twee laatste eilanden, Sint Eustatius en Curaçao, hun referendum hielden.

De periode tussen het referendum van 2000 en dat van 2005 is door de bovenwindse eilanden Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten benut om de mogelijkheden te onderzoeken een unie te vormen. Er werd hard gewerkt om een samenwerkingsverband te behouden dat recht zou doen aan de onderlinge historische en sociale banden. Het resultaat was een gedetailleerd model voor een economische unie van bovenwindse eilanden. Het is er helaas niet van gekomen. Nadat in 2005 ook Curaçao zich had uitgesproken voor de status van autonoom land binnen het Koninkrijk was aan beide zijden van de oceaan volstrekt helder dat het land Nederlandse Antillen z'n langste tijd had gehad.

Na intensieve, meestal moeizame onderhandelingen werd in 2006 een doorbraak bereikt: als gedeputeerde van Constitutionele Zaken had ik de eer namens Sint Maarten het slotakkoord te ondertekenen. Er was geen weg meer terug, al waren er nog bergen werk te verzetten zoals het ontwerpen van de wetgeving en de wijziging van het Statuut voor het Koninkrijk. De streefdatum van 10 oktober 2010 kwam razendsnel dichterbij. Op het laatste moment was het een race tegen de klok. Curaçao en Sint Maarten moesten een lange en complexe checklist afwerken met de belangrijkste landstaken die zij zelfstandig moesten kunnen uitvoeren. Het beleid voor justitie en de overheidsfinanciën was toen al een heikele kwestie. Dat moest voldoen aan de voorwaarden van het Koninkrijk (lees: Nederland), zonder dat dit ten koste zou gaan van de autonomie van de Caribische landen. Het vergde

ingewikkelde discussies om daar uit te komen en alles vast te leggen in consensusrijkswetten.

10 oktober 2010 was een dag vol emoties. De Antilliaanse vlag werd ceremonieel vervangen door de vlag van Sint Maarten. De eilandsraad nam de noodzakelijke wetgeving aan en legde de basis voor het eerste parlement van het nieuwe land Sint Maarten. Het was voor het eerst dat Sint Maarten te maken kreeg met een duaal bestuursstelsel. Verschillende politici, onder wie ikzelf, hadden enige ervaring met deze bestuursvorm uit de tijd van de Nederlandse Antillen, maar voor de ambtenarij was dit een nieuwe situatie die veel gewenning en flexibiliteit vereiste. Diensten die al vele decennia afzonderlijk en onder lands- dan wel eilandbestuur hadden gefunctioneerd werden samengebracht in nieuwe ministeries.

Ik had de eer de eerste minister-president van Sint Maarten te zijn. Tijdens mijn vierjarige termijn als premier is de coalitie twee keer gewijzigd. Het was de enige periode na 2010 dat een parlement de gehele zittingstermijn heeft volgemaakt. Daarna volgden namelijk elke twee jaar voortijdige verkiezingen (in 2016, 2018 en 2020) hetgeen deed denken aan de tijd van de Nederlandse Antillen toen de eilanden hun lokale bestuur kozen en telkens het daaropvolgend jaar het parlement van het land. Dit mondde regelmatig uit in een politiek dilemma.

Ter illustratie: ik ben in dertig jaar tijd in totaal vijftien keer gekozen als volksvertegenwoordiger, dus heb gemiddeld elke twee jaar een verkiezing meegemaakt. Een van de problemen waarmee Sint Maarten sinds 10-10-10 worstelt is de ministeriële verantwoordelijkheid versus het recht om het parlement te ontbinden, zoals opgenomen in onze staatsregeling. Dit is een van de oorzaken van de vele verkiezingen en tussentijdse wisselingen van coalitie. Voorstellen om dit te wijzigen roepen op vele fronten weerstand op, niet in de laatste plaats bij de koninkrijksregering.

De eerste jaren na 10-10-10 waren zowel spannend als inspannend. We moesten een land vanaf de grond opbouwen en dat met weinig middelen. Over de schuldsanering bestaat een groot misverstand. Ten tijde van de opheffing van de Nederlandse Antillen was er een overheidsschuld van bijna vijf miljard gulden. Daarvan, zo was afgesproken, zou Nederland ongeveer 70% saneren. Het restant werd over de nieuwe landen verdeeld. In ruil voor deze operatie moesten wij instemmen met toezicht op onze begroting door een koninkrijksorgaan, het College financieel toezicht. Sint Maarten is bij de schuldsanering tekort gedaan.

Zaken zoals justitie, immigratie en belastingen die vóór 10-10-10 onder de verantwoordelijkheid van de landsregering vielen en moeilijk vanuit Willemstad te managen waren zijn vandaag de dag nog steeds een uitdaging voor het land Sint Maarten zoals - om maar een voorbeeld te noemen waarover al jaren veel te doen is - het gevangeniswezen. Je kunt gerust zeggen dat de bestuurders van Sint Maarten gedurende de gehele periode tussen het referendum van 2000 en 10-10-10 vrijwel volledig in beslag werden genomen door de buitengewoon ingewikkelde onderhandelingen over de staatkundige toekomst van Sint Maarten en daardoor nauwelijks tijd hadden om het eiland gedegen voor te bereiden op het zijn van autonoom land. Het was als het ware van theorie meteen naar de praktijk.

Er bleek sowieso weinig vrijheid om het landsapparaat naar eigen goeddunken in te richten. Veel wet- en regelgeving alsmede structuren werden overgenomen van de Nederlandse Antillen, Aruba en zelfs Nederland. Zowel onze staatsregeling als het parlementaire reglement van orde zijn hiervan een voorbeeld. Deze passen niet altijd even goed bij de lokale realiteit en de ontwikkelingsfase waarin Sint Maarten zich bevindt. Aan de andere kant - en daar ben ik trots op - beschikken wij als enig land in het Koninkrijk over een in onze staatsregeling verankerd Constitutioneel Hof. Het zou naar mijn mening niet misstaan om zo'n orgaan ook op koninkrijksniveau te hebben.

Een decennium als land is een goed moment om de nieuwe status te evalueren. Op het moment dat ik deze reflecties op papier zet, verkeert de wereld in de greep van een gevaarlijke en onvoorspelbare pandemie. Deze heeft niet alleen de grote kwetsbaarheid van de landen in het Caribisch deel van het Koninkrijk blootgelegd, maar ook van de relaties binnen het Koninkrijk. Zonder de buffer van een centraal bestuur zoals voor 2010 heeft politiek Nederland zich vaak meer als opponent van de Caribische landen gedragen dan als bondgenoot. Doordat Den Haag zich steeds vaker hard en ondemocratisch opstelt tegenover de Caribische landen - zoals heel nadrukkelijk naar voren is gekomen bij de onderhandelingen over bijstand om de coronacrisis door te komen - worden de democratische tekortkomingen van het Koninkrijk steeds duidelijker.

Ons land is heel hard geraakt door Covid-19, terwijl wij nog bij lange na niet zijn hersteld van orkaan Irma. Er wordt nog heel veel gevraagd van de lokale bestuurders om Sint Maarten alsnog een solide fundament te geven waarop ons jonge land kan toegroeien naar het zijn van volwaardig autonoom land binnen het Koninkrijk. Tien jaar landstatus heeft misschien niet geleverd wat wij hadden gehoopt en waar wij een

decennium geleden van hadden gedroomd, het is zeker een periode van waardevolle, soms pijnlijke lessen en ervaringen. De vraag of die landstatus houdbaar is binnen een ongewijzigde constellatie en onder een ongewijzigd Statuut kunnen wij niet langer uit de weg gaan.

Een mijlpaal op een nog lange weg

Door Ank Bijleveld-Schouten

Drs. Ank Bijleveld-Schouten was van 22 februari 2007 tot 14 oktober 2010 staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Daarvoor was ze Tweede Kamerlid voor het CDA (1989-2001) en burgemeester van Hof van Twente (2001-2007). Van 2011 tot 2017 was ze Commissaris van de Koning(in) in Overijssel. Sinds 26 oktober 2017 heeft Ank Bijleveld-Schouten als minister van Defensie opnieuw te maken met de Caribische delen van het Koninkrijk.

In de middelbare schoolbanken en de colleges staatsrecht krijgen nieuwe generaties 10-10-10 mee als voldongen feit: op deze dag kreeg het Koninkrijk zijn huidige vorm. Dat deze datum echter bepaald geen vanzelfsprekendheid was, weet iedereen die destijds bij het proces betrokken was. Ik ben nog altijd trots dat het ons gelukt is om dit ingewikkelde en veelomvattende proces tot een goed einde te brengen. Met 18 (consensus)rijkswetten, 25 koninklijke besluiten en algemene maatregelen van rijksbestuur, 10 onderlinge regelingen tussen diverse landen en 45 ministeriële regelingen en besluiten was dit geen gemakkelijke taak.

In het regeerakkoord van het kabinet-Balkenende IV stond een heldere opdracht: er moest één land worden ontbonden, twee nieuwe landen worden gesticht en drie eilanden zouden de status krijgen van openbaar lichaam binnen het land Nederland. We moesten pionieren, want er was in de geschiedenis van het Koninkrijk nog nooit een land opgeheven.

Ons doel is steeds geweest een situatie te scheppen die iedereen op de eilanden in staat zou stellen voor zichzelf en zijn naasten te kunnen zorgen. Om er voor te zorgen dat de kinderen goed onderwijs krijgen en veilig zijn en dat alle inwoners van het Koninkrijk een toekomst kunnen opbouwen. Met het verdwijnen van het land Nederlandse Antillen viel er een 'rubberen' bestuurslaag weg waardoor het mogelijk werd voortaan rechtstreeks afspraken te maken met de individuele eilanden. De verwachting was (en is nog steeds) dat dit zal leiden tot betere rechtshandhaving, efficiënter bestuur en financiële deugdelijkheid.

Het proces rondom de staatkundige hervormingen was lang en complex. Meermaals werd de officiële overgangsdatum opgeschoven. Bij mijn aantreden was de streefdatum 15 december 2008. Gaandeweg werd duidelijk dat het 10-10-10 zou worden. Die datum kwam voort uit het proces en tegelijkertijd kwam het proces voort uit de datum, want we hebben er nadrukkelijk naartoe gewerkt. Zonder deze ‘einddatum’ had het proces tot in lengte van jaren door kunnen gaan.

Er zijn een paar momenten geweest dat het er flink om heeft gespannen: het moment dat de eilandsraad van Curaçao de moeizaam tot standgekomen slotverklaring verwierp; toen Sint Maarten nieuwe concessies eiste; en toen het kabinet-Balkenende IV demissionair werd, acht maanden voor 10-10-10 met de debatten en stemming over het omvangrijke pakket wetten en de slot-Ronde Tafel Conferentie nog voor de boeg...

De onderhandelingen konden hoog oplopen. Ik ben betiteld als ‘vrouw van het jaar’, maar ik heb ook meegemaakt dat ik voor bestuurlijk overleg op Curaçao was en mijn auto met stenen werd bekogeld en dat er een beveiligier sliep voor de deur van mijn hotelkamer.

Voor mij was het altijd zaak om de emoties die schuil gingen achter de discussies goed te begrijpen. Om oog te hebben voor de cultuur en geschiedenis van de eilanden en voor de menselijke verhoudingen. Je kunt verschillen tussen culturen alleen overbruggen als je elkaar echt spreekt en open voor elkaar staat. Met inlevingsvermogen, geduld en begrip kun je een band opbouwen die sterker is dan welke wet dan ook.

Ik ben, ook als de onderhandelingen dreigden vast te lopen, steeds pragmatisch en positief gebleven: wat is het probleem en hoe kunnen we het oplossen? En ik was duidelijk: afspraak is afspraak. Van het zogeheten ‘terugonderhandelen’ was ik geen groot voorstander. Ik was dus hard op de inhoud, maar zacht op het proces. Urenlange schorsingen... vergaderingen die een halve of een hele dag later begonnen... van de vergadertafel weglopen... scheve delegaties met zes man aan de ene kant en zestig aan de andere kant: het einddoel was te belangrijk om je hierdoor te laten afleiden.

Er zijn een paar basisregels in onderhandelen. Eén ervan is dat je er altijd voor moet zorgen dat je onderhandelingspartner de tafel met opgeheven hoofd kan verlaten. Dat betekent niet dat je alles moet weggeven, maar je moet je partner met respect behandelen en er oog voor houden met welke achterban hij/zij te maken heeft. Kan diegene de uitkomst van de

onderhandeling nog uitleggen? Is er draagvlak? Hebben we iedereen aan boord? Zeker voor de kleine gemeenschappen op de eilanden is dit ongelofelijk belangrijk. Want je weet: je moet het samen doen. En iedere vorm van frictie komt onvermijdelijk bij je terug.

Soms kan een bepaald woord in een onderhandelingstekst voor de één een hele zware lading hebben en voor de ander totaal niet. Als je samen zoekt naar een beter woord, wordt de hele zin ineens voor alle partijen aanvaardbaar. En zo hebben we stukje bij beetje, paragraaf voor paragraaf, gebouwd aan de nieuwe vorm van ons Koninkrijk.

Als een bepaalde insteek feitelijk onmogelijk bleek, bleven we kijken: wat kan er WEL? Welke (onomkeerbare) stappen kunnen we nu al zetten, zodat we vooruitgang boeken en tempo blijven maken? Ik wil hier in het bijzonder de samenwerking met Emily de Jongh-Elhage noemen. Zij was de laatste premier van de Nederlandse Antillen en heeft bijzonder veel bestuurlijke moed getoond. Ik denk met plezier terug aan de momenten dat de vergadering geschorst was en dat wij tweeën samen aan een tafeltje zaten te sleutelen aan een tekst. Haar inzet, energie en de wil om tot resultaten te komen zijn voor velen een voorbeeld geweest.

Uiteindelijk heb ik als demissionair staatssecretaris tot op het laatst onderhandelingen gevoerd met de woordvoerders in de Tweede Kamer en Eerste Kamer. Ook hier heb ik veel tijd in de persoonlijke relaties gestoken. Zo zat ik ooit – als niet roker – in de rookruimte van Nieuwspoord om met de woordvoerder Koninkrijksrelaties van de VVD Johan Remkes tot een akkoord te komen.

Een onderhandelingsproces van deze schaal kan niet zonder concessies en compromissen. Het gaat er om: zijn ze aanvaardbaar? Die vraag kan ik nog altijd met ‘ja’ beantwoorden.

Nu, tien jaar later, ben ik als minister van Defensie nog altijd nauw betrokken bij de eilanden. De krijgsmacht heeft een koninkrijkstaak, en die houdt in dat ca. achthonderd medewerkers van Defensie zich in het Caribisch gebied bezighouden met grensverdediging, ondersteuning van civiele autoriteiten en het beschermen van de (inter)nationale rechtsorde. Ik ben blij dat wij deze steun kunnen verlenen, zeker nu de eilanden zo enorm hard getroffen worden door de Covid-19-crisis. Zij hebben onze hulp en solidariteit hard nodig.

Ik heb altijd een persoonlijke band gehad met het Caribisch deel van het Koninkrijk, omdat ik een Arubaanse tante heb. Maar door mijn tijd als

staatssecretaris zijn de eilanden echt in mijn hart gaan zitten. Als ik de klanken hoor van steelbandmuziek kan ik niet anders dan dansen. Als ik een carnavalsoptocht zie, loop ik het liefste mee.

Ik ben er dan ook van overtuigd dat de veelheid aan culturen, levensstijlen, talen en dialecten, tradities en overtuigingen ons Koninkrijk verrijken. Een divers koninkrijk is een sterk koninkrijk. Het draait erom dat we elkaar ruimte geven om verschillend te zijn, om samen ergens voor te staan en samen een koninkrijk te zijn. Koningin Wilhelmina heeft het in 1942 perfect verwoord: „Steunend op eigen kracht, doch met de wil om elkander bij te staan.”

Het woord ‘einddatum’ aan het begin van dit stuk stond niet voor niets tussen aanhalingstekens. 10-10-10 was een mijlpaal, maar het Europees en het Caribisch deel van het Koninkrijk hebben nog een lange weg te gaan. We hebben een lotsverbondenheid. En dat houdt in dat we elkaar moeten bijstaan en kritisch blijven aanspreken om tot toekomstbestendige landen te komen. Zolang wij open voor elkaar blijven staan, kunnen wij de welvaart, veiligheid en rechtsbescherming bieden waarop iedere burger van het Koninkrijk recht heeft.

Trots op de directe band

Door Ramonsito Booi

Ramonsito Booi is onderwijzer van beroep, zakenman en oud-Statelid van de Nederlandse Antillen, oud-gedeputeerde van Bonaire (zes keer, een lokaal record), oud-eilandsraadslid van Bonaire, oud-partijleider van de christendemocratische Union Patriotico Boneriano (UPB) en leider van de beweging die een directe band met Nederland nastreefde.

Welk gevoel overheerst nu wij - Bonaire - alweer tien jaar deel uitmaken van het Nederlandse staatsbestel? Ik kan alleen voor mijzelf spreken, anderen zullen het misschien anders beleven. Maar laat ik bij het begin beginnen.

De kiem voor 10-10-10 werd in 1981 gelegd toen duidelijk werd dat Aruba de status aparte zou krijgen. Met het afscheid van Aruba in 1986 was het lot van het land Nederlandse Antillen bezegeld. De vraag was alleen nog wanneer en hoe. Bij de referenda van 1994 kozen de vijf achtergebleven eilanden opmerkelijk genoeg toch voor de status quo, maar zes jaar later sprak Sint Maarten zich alsnog uit voor het worden van een autonoom land binnen het Koninkrijk. De echte push voor de ontbinding van de Nederlandse Antillen kwam echter uit Bonaire.

Bij het referendum van 1994 had ik als een van de weinigen demonstratief tegen het behoud van de Antillen van vijf gestemd. In 1997 nam ik het politieke leiderschap van de UPB over en beloofde te zullen vechten voor een directe band met Nederland. Ik betoogde, letterlijk met het Nederlandse paspoort in mijn hand, dat de Bonaireanen als inwoners van het Koninkrijk recht hadden op een fatsoenlijk niveau van welvaart en welzijn. Wie kon daar nou op tegen zijn? Niettemin deden stille krachten een poging het referendum van 2004 te ondermijnen. De bevolking liet zich niet van de wijs brengen en koos voor de directe band.

Vrijwel meteen startte minister Thom de Graaf met alle eilanden de onderhandelingen over de toekomstige constellatie. De ironie wilde dat hij kort daarna aftrad omdat het hem niet lukte de bestuurlijke vernieuwing in eigen land te regelen. Zijn opvolger Alexander Pechtold ging voortvarend te werk. In augustus 2005 legde hij een bommetje

onder de gesprekken door te eisen dat er eerst binnen het Antilliaanse staatsverband financiële en bestuurlijke hervormingen moesten worden doorgevoerd. Dat had 'Willemstad' al veertig jaar weten tegen te houden, de ontmanteling van het land was juist nodig om de eilanden in staat te stellen te hervormen. Daarvoor was het noodzakelijk de grotendeels door Curaçao opgebouwde overheidsschuld te saneren. Pechtold slaagde erin de dreigende impasse te doorbreken door in de voorbereiding van de start-Ronde Tafel Conferentie van november 2005 het aanbod te doen een groot deel van de schulden kwijt te schelden. Daarmee effende hij de weg voor het ontmantelen van de Nederlandse Antillen.

Intussen bleef het in politiek Nederland turbulent. In anderhalf jaar tijd kregen we met een derde minister te maken. Atzo Nicolaï ontpopte zich als een diplomaat. Behendig de emoties van de Caribische delegaties omzeilend koerste hij af op de 'Akkoorden van het Spaansche Hof' waarin de contouren van de nieuwe verhoudingen zich aftekenden. Bonaire, Sint Eustatius en Saba zouden niet als koninkrijkseiland, maar als openbaar lichaam een directe relatie met Nederland aangaan. Voor mij deed de staatkundige titel er niet toe, het ging om de inhoud. Daarover moesten we in de slag met alweer een nieuwe bewindspersoon, staatssecretaris Ank Bijleveld. Ze had een sterke wil, maar het gebrek aan kennis van en ervaring met de Antilliaanse politiek en bovenal de Curaçaose gevestigde belangen heeft Bonaire opgescheept met enkele essentiële tekortkomingen in de invulling van de directe band.

Ik heb mij niet aan de indruk kunnen onttrekken dat de VVD een grote stempel heeft gedrukt op de uiteindelijke afspraken over de financiële verhoudingen en het pakket aan sociale voorzieningen. De benoeming van oud-minister Henk Kamp tot een soort programmamanager voor de verdere vormgeving van de directe band is achteraf een ongelukkige gebleken. Ik had en heb nog steeds een goede verstandhouding met hem, maar hij maakte het tot zijn missie dat de directe band Nederland zo min mogelijk geld zou gaan kosten. Wat hij zich niet realiseerde was dat hij de oppositie op Bonaire en partijen op Curaçao die er baat bij hadden Den Haag op afstand te houden in de kaart speelde. In het voorjaar van 2009 werd het door mij geleide Bestuurscollege ten val gebracht door een partijgenoot in de eilandsraad die in ruil voor zekere toezeggingen overliep naar de oppositie.

Een paar maanden later werd ik politiek gezien definitief uitgeschakeld. Het Openbaar Ministerie begon, op basis van een door politieke rivalen bij elkaar gefantaseerd zwartboek, op verdenking van ambtelijke corruptie een onderzoek tegen mij en een co-architect van de directe

band. Uitgerekend in de meest cruciale fase van de onderhandelingen moest ik, met beide handen op de rug gebonden, toezien hoe voormalig oppositieleider Jopie Abraham zich bij het verdelen van de taken tussen het Rijk en Bonaire in de luren liet leggen door Kamp. Hij zette zijn handtekening onder een uitgekleed sociaal pakket terwijl juist dat mijn inzet was geweest in de vier jaar dat ik aan de onderhandelingstafel had gezeten.

Als Statenlid mocht ik - dat nog wel - op 9 september 2010 in de Ridderzaal toeschouwer zijn hoe een groep 'uitverkorenen' onder wie Curaçaos toekomstige en later voor corruptie veroordeelde minister-president Gerrit Schotte en Abraham, als officiële vertegenwoordiger van Bonaire, het glas hieven op het einde van de Nederlandse Antillen. De directe band met Nederland was daarmee een feit, maar niet op de manier die ik mij had voorgesteld. Ik heb de ontwikkelingen sinds 10-10-10 gedwongen vanaf de zijlijn gevolgd, want gedurende die gehele periode is het OM mij, ondanks tal van gerechtelijke uitspraken in mijn voordeel, blijven achtervolgen totdat de Hoge Raad daar een einde aan maakte. Dat het OM op 9 juni jl. in een brief aan mij en in het openbaar excuses heeft gemaakt voor wat mij en mijn familie is aangedaan is een schrale troost, maar ik wil mijn oordeel over hoe het Bonaire sinds 10-10-10 is vergaan er niet door laten vertroebelen.

Onze samenleving is zonder twijfel veel beter af in de nieuwe structuur dan in de toenmalige Nederlandse Antillen. De kwaliteit en de toegankelijkheid van het onderwijs en de zorg zijn met sprongen vooruitgegaan. De economie staat er met een structureel lage werkloosheid beter voor. De Rijksoverheid heeft politie, douane, belastingdienst, brandweer en justitie op vrijwel hetzelfde niveau georganiseerd als in Europees Nederland. Tegelijkertijd zijn er nog zorgen te over: de toegenomen armoede, een zowel bestuurlijk als ambtelijk zwak acterende lokale overheid, de oneigenlijke bemoeienis en invloed van Haagse ambtenaren, de bedreiging van de eigenheid van ons eiland en het feit dat anderen meer profiteren van de directe band dan de Bonaireanen zelf. Illustratief is dat in de top van de overheidsbedrijven geen Bonaireaan te vinden is.

Dit alles verklaart dat velen teleurgesteld zijn in wat 10-10-10 heeft gebracht. De coronacrisis heeft echter duidelijk gemaakt dat het zijn van bijzondere gemeente de enige juiste optie was en is. De BES-eilanden krijgen van de ministeries alle steun die nodig is om bedrijven overeind te houden en ontslagen te voorkomen nu de economie door het wegblijven van toeristen zware klappen heeft opgelopen. Hoe anders is de situatie

op onze zustereilanden die gekozen hebben voor autonomie. Maar ook zonder de uitzonderlijke actualiteit vind ik dat de balans na tien jaar naar de positieve kant uitslaat. Ja, er zijn zorgen, maar er is alle reden om vertrouwen te hebben in de toekomst. Met alle wensen die er nog zijn ben ik er persoonlijk trots op dat we de directe band hebben kunnen realiseren. En dat deze is verankerd in de Nederlandse Grondwet.

Een containerschip vol wetgeving

Door Steven Hillebrink

Mr.dr. Steven Hillebrink is gepromoveerd op het zelfbeschikkingsrecht van de Nederlandse Antillen en Aruba. Hij maakte van 2007 tot 2010 als wetgevingsjurist bij het ministerie van Justitie deel uit van het team dat wet- en regelgeving heeft ontworpen voor de staatkundige hervorming van 10-10-10. Steven Hillebrink is sinds 2010 jurist bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Toen de eerste stappen naar de ontmanteling van de Nederlandse Antillen werden gezet, en wij ambtelijk voor het eerst vooruitblikten op de mogelijke manieren waarop de politieke keuzes wettelijke vorm konden krijgen, concludeerde een ervaren collega-jurist al: „Hier gaan we hoe dan ook heel veel werk aan krijgen.” Die voorspelling is volledig bewaarheid. Niet alleen was de reikwijdte van het wetgevingsproject ongekend groot - er moesten autonome rechtsordes worden gecreëerd voor twee nieuwe landen, er moesten drie Antilliaanse eilandgebieden veranderd worden in nieuwsoortige openbare lichamen binnen de Nederlandse rechtsorde en er moesten gezamenlijke voorzieningen worden geregeld via het nog nauwelijks toegepaste instrument van de consensusrijkswet - het project moest ook nog eens in twee jaar voltooid worden.¹

Die twee jaar zouden er vier worden, maar tijdens die periode is er een enorme inspanning verricht door de wetgevende instanties van negen verschillende entiteiten: die van de Nederlandse Antillen, de vijf eilandgebieden, Aruba, Nederland en het Koninkrijk. Elke deed dat binnen zijn eigen bevoegdheid en onder eigen verantwoordelijkheid, maar onderlinge afstemming bleek wel essentieel. Inhoudelijk, omdat sommige wetgeving in elk van de vier landen zou gaan gelden en andere in twee of drie. Maar ook procesmatig, omdat alle nieuwe wetgeving op hetzelfde moment klaar moest zijn om in werking te treden.

---

¹ In de eerste periode na het sluiten van de slotverklaringen werd toegewerkt naar een voltooiing op 15 december 2008. Zie L.E. Weide, ‘Kan het nog sneller?’ in: A.L.C. Roos en L.F.M. Verhey (red.), *Wetten voor de West. Over de wetgeving in het vernieuwde Koninkrijk der Nederlanden*, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2010, p. 170.

Het was uiteraard behulpzaam dat er in 1986 al ervaring was opgedaan met de oprichting van een nieuw land binnen het Koninkrijk. De operatie van 10-10-10 was echter veel complexer, met name ook omdat drie van de Antilliaanse eilandgebieden onderdeel van Nederland zouden worden. De omvang van die operatie baarde niet alleen de hiervoor geciteerde collega in Den Haag zorgen. Een jurist op Bonaire vroeg me in 2006, terwijl we uitkeken op de kade van Kralendijk: „Hoe gaan jullie dit doen? Komt er hier straks een containerschip vol wetgeving afmeren?”

Deze zorg is een van de leidende beginselen geweest bij het wetgevingsproject voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba (destijds de BES genoemd). Er was weinig tijd, er ging heel veel veranderen, er was beperkte capaciteit om veranderingen daadwerkelijk door te voeren en de feitelijke omstandigheden waren op de eilanden heel anders dan in ‘het Europees deel van Nederland’, zoals dit wat onwennig ging heten. Als uitgangspunt werd daarom gekozen dat de geldende Antilliaanse wetgeving in beginsel werd overgenomen.

Dit uitgangspunt had allerlei praktische voordelen, maar zorgde er tevens voor dat er binnen Nederland twee aparte en behoorlijk verschillende rechtssystemen zouden ontstaan, wat voor een eenheidsstaat als Nederland een complexe situatie oplevert. Er moest een andere rechtsorde geïncorporeerd worden in de Nederlandse, zonder dat er strijd zou ontstaan met de Grondwet of de vele internationale verplichtingen die het Koninkrijk de afgelopen decennia voor Nederland was aangegaan.

Alle Antilliaanse en eilandelijke regelgeving is doorgeplozen en de meeste zijn (in aangepaste vorm) omgezet naar Nederlandse wetten of regelgeving van de toekomstige openbare lichamen. Daarvoor is eerst alle geldende regelgeving opgespoord, gedigitaliseerd, geconsolideerd en op internet beschikbaar gesteld. Een aantal Nederlandse wetten werd in aangepaste vorm van toepassing verklaard in de openbare lichamen en er werd een relatief klein aantal speciale wetten voor Caribisch Nederland gemaakt.²

Tegelijk werd onderhandeld over een aantal consensusrijks wetten, een heel klein aantal wetten in vergelijking met de BES-wetgeving, maar politiek, staatsrechtelijk en procedureel minstens zo complex. In Curaçao en Sint Maarten werden ondertussen staatsregelingen en landsverordeningen vastgesteld alsof deze eilandgebieden al landen

---

² Voor een beschrijving van dit enorme project, zie R.A. Schilstra, ‘Wetgeving voor de BES’, RegelMaat 2009 (24), nr. 1, p. 24-36.

waren.³ Alleen al aan rijkswetgeving en Nederlandse wetgeving besloeg het uiteindelijke resultaat ruim zevenduizend pagina's in het Staatsblad.⁴

Dit is extra bijzonder als je bedenkt dat de opsplitsing van een land in het verleden zelden ordelijk is verlopen en ook lang niet zonder bloedvergieten - al is de Caribische regio in dit opzicht een opvallende uitzondering. Internationale experts wezen op allerlei ernstige problemen die zich bij de opsplitsing van andere landen hadden voorgedaan. In Nederland was de praktijk en het denken de voorgaande decennia juist gericht op schaalvergroting en de intensivering van samenwerking. Met de ontmanteling van landen was geen ervaring opgedaan.

Dat het desondanks gelukt is om - met slechts twee jaar vertraging - de afgesproken doelen te bereiken, suggereert dat er een sterke en breed gedeelde wens bestond om de afgesproken doelen te bereiken. De werkelijkheid was ingewikkelder. Meerdere keren dreigde de steun voor het project in een van de vele betrokken besluitvormende organen te verdampen, en een paar keer gebeurde dit ook daadwerkelijk. De slotverklaring van 2006 werd in eerste instantie verworpen door de eilandsraad van Curaçao. Het Curaçaose referendum van 2009 leverde slechts een nipte meerderheid voor 'si' op en vlak voor 10-10-10 vormden de partijen die campagne hadden gevoerd voor 'no' het Bestuurscollege van Curaçao. Op Bonaire trad in 2009 een nieuw Bestuurscollege aan dat de hervormingen wilde uitstellen totdat er een nieuw referendum was gehouden. Het referendum ging niet door omdat de gouverneur van de Nederlandse Antillen de referendumverordening vernietigde en in april 2010 werd een akkoord bereikt waardoor het project verder kon.

Lange tijd was het ook onzeker of Aruba zijn instemming zou verlenen aan de wijziging van het Statuut die noodzakelijk was voor 10-10-10. Pas op 4 september, na een aantal heftige vergaderingen en een ontruiming van het parlamentsgebouw wegens een bommelding, gingen de Staten akkoord.

In Nederland leek de houding ten opzichte van het Caribisch deel van het Koninkrijk zich ondertussen steeds meer te verharderen. Tijdens de behandeling van de wetgeving in de Tweede en Eerste Kamer kwam het kabinet-Balkenende IV - dat de hervorming van de Nederlandse Antillen

---

³ De eilandgebieden waren door een gefaseerde inwerkingtreding van de statutwijziging bevoegd gemaakt om voorafgaand aan 10-10-10 regelgeving voor de toekomstige landen te maken en onderlinge regelingen te treffen.

⁴ T.C. Borman, 'Wetgevingscuriosa voor de West', RegelMaat 2010 (25), nr. 6, p. 345.

tot een van zijn speerpunten had gemaakt - ten val. Vanaf juni 2010 werd onderhandeld over een gedoogcoalitie van drie partijen, waarvan er twee tegen de wijziging van het Statuut hadden gestemd. Slechts vier dagen voordat het nieuwe kabinet-Rutte/Verhagen werd geïnstalleerd, zou die statuutwijziging in werking treden en was 10-10-10 gerealiseerd.

Hoofdstuk 2

Van Kamerdebat tot slot-Ronde Tafel Conferentie

Met de handtekeningen van alle partijen onder slot- en overgangsakkoorden en side-letters kon het dikke pakket wetgevingsstukken in het voorjaar van 2010 eindelijk aan de parlementen en eilandsraden worden voorgelegd. Ondanks de vijf jaar van intensieve voorbereiding was het allesbehalve een gelopen race.

Aan de vooravond van de beslissende debatten in de Tweede Kamer - het eerste in maart over de toekomst van Bonaire, Sint Eustatius en Saba als bijzondere gemeenten van Nederland en het tweede in april over de autonome status van Curaçao en Sint Maarten - liep de spanning huizenhoog op. Niet alleen tussen de delegaties, maar ook in de delegaties waar de politieke verschillen van inzicht soms flink opspeelden.

Tot in de late uurtjes werd gesleuteld aan teksten, zelfs tot in de plenaire zaal werd nog heftig gediscussieerd over de inhoud van amendementen en moties. Dat er iets bijzonders aan de hand was maakte de sprekerslijst duidelijk waarop naast de woordvoerders van de Kamerfracties ook 'bijzondere gedelegeerden' uit de Cariben prijkten. De wijze waarop die de belangen, verwachtingen en hoop van hun eilanden onder woorden brachten maakten indruk. Het regende moties en vooral emoties. Het democratisch deficit in het Koninkrijk onderstrepnd mochten de Caribische volksvertegenwoordigers overigens niet deelnemen aan de stemmingen.

Nadat ook de Senaat (anders dan de Tweede Kamer wel unaniem) had ingestemd met de wijziging van het Statuut en onderliggende rijks wetten was de eindstreep in zicht. Toch deden zich voor de slot-Ronde Tafel Conferentie van 9 september nog enkele hachelijke momenten voor, zoals de val van het kabinet-Balkenende IV en een regeringswisseling op Curaçao.

Het ging over de hoop op voorspoed

Door Gerdi Verbeet

Gerdi Verbeet kwam in 2001 voor de PvdA in de Tweede Kamer. Van 2006 tot 2012 was zij Kamervoorzitter. In die functie bracht zij in 2007 en 2011 samen met de fractieleiders werkbezoeken aan alle eilanden van het Caribisch deel van het Koninkrijk. Op 9 oktober 2010 woonde zij de laatste vergadering van de Staten van de Nederlandse Antillen bij. Gerdi Verbeet is onder meer voorzitter van het Nationaal Comité 4 en 5 mei.

Op 10-10-10 loop ik, in het gezelschap van een groep vrolijke mensen, op een tropisch warme avond over de feestelijk verlichte Emmabrug naar het Brionplein. Daar zullen we de vlag van de Nederlandse Antillen zien strijken en de vlag van Curaçao hijsen. Een roerige tijd met opgewonden besprekingen in alle parlementen van het Koninkrijk, veel ‘achterkamertjes’ en een complexe wetsbehandeling wordt die avond bekroond. En het wordt een mooie, op sommige momenten zelfs ontroerende feestavond, in aanwezigheid van kroonprins Willem-Alexander en prinses Máxima. De Arubaanse minister-president Mike Eman haalt de scheidende ‘minpres’ Emily de Jongh-Elhage (wier partij ondanks verkiezingswinst buiten de coalitie was gehouden) en Curaçaos eerste premier Gerrit Schotte samen naar voren - om *haar* te danken en *hem* succes te wensen. Met nadruk roept hij op tot onderling vertrouwen, respect en samenwerking.

Nog geen tien jaar later is het feestterrein van toen een strijdtoneel. Nu de coronacrisis keihard toeslaat in het Caribisch deel van het Koninkrijk en op Curaçao meer dan de helft van de bevolking werkloos is zien we grootschalige rellen op en vlakbij de plaatsen waar tien jaar eerder mensen feest vierden. Een feest dat juist ook ging over de hoop op voorspoed en een vreedzame toekomst voor alle Caribische delen van het Koninkrijk. Het geeft voor mij eens te meer aan hoe kwetsbaar de eilanden zijn en voor welke bijna bovenmenselijke opgaven de regeringen daar soms staan.

Toen ik vier jaar eerder op 6 december 2006 werd gekozen tot voorzitter

van de Tweede Kamer had ik niet verwacht dat het Statuut voor het Koninkrijk en de relatie met de Nederlandse Antillen zo'n stempel op mijn voorzitterschap zouden drukken. Op 2 november 2006, middenin de campagne voor de verkiezingen van de Tweede Kamer, was de slotverklaring over de toekomstige staatkundige positie van Curaçao en Sint Maarten in Den Haag vastgesteld. Tien ontwerprijkswetten¹ zouden een aantal bestaande rijkswetten aan de nieuwe staatkundige verhoudingen moeten aanpassen. Ik moet eerlijk toegeven dat ik in die weken vooral met de campagne bezig was.

Nog geen jaar later, eind oktober 2007, kreeg ik mijn Antilliaanse vuurdoop. Het was een traditie in de Tweede Kamer dat de fractievoorzitters samen met de Kamervoorzitter twee reizen maakten tijdens de zittingsperiode en de eerste ging altijd naar de Caribische delen van het Koninkrijk. Ik werd verrast door de bijzonder hoffelijke ontvangst door de voorzitter van het toenmalige parlement van de Nederlandse Antillen Pedro Atacho. Hij liet mij instappen in zijn dienstauto en praatte me bij over de situatie, maar vroeg ook honderduit over Rita Verdonk, die op dat moment hoog in de peilingen stond en zelfs gezien werd als toekomstig minister-president. De nogal eendimensionale bijdragen van Verdonk aan het debat waren de Antilliaanse politici niet ontgaan.

In de dagen erna hadden Atacho en ik als delegatieleiders de schone taak om de sfeer goed te houden. Dat was geen sinecure. De discussies tussen de fractievoorzitters en de Antilliaanse politici waren 'openhartig'. Er zat om zo te zeggen van weerskanten geen woord Spaans bij. 'Vruchtbare en pittige gesprekken' typeerde ik het overleg in de Staten. De reis was overigens een uitstekende voorbereiding op de overleggen en de wetsbehandelingen in de jaren erna. Het helpt echt als de gesprekspartners elkaars nieren hebben geproefd.

Ter voorbereiding op de staatkundige transformatie volgden in de jaren erna intensieve contacten tussen de leden van de vaste Kamercommissie en de Nederlandse Antillen en Aruba. Het debat in de Kamer, van 9 tot 15 april 2010, was dus het sluitstuk van lange onderhandelingen. Maar het was ook het sluitstuk van behoorlijk wat technische voorbereidingen. Het goed laten verlopen van de wetsbehandelingen en de stemmingen vergde een enorme inspanning van de griffie, bureau wetgeving en de commissiegriffier.

---

¹ (Rijkswet wijziging Statuut in verband met de opheffing van de Nederlandse Antillen) (32213, R1903).

Mijn rol was het om een ordelijk, zakelijk en harmonieus verloop van de debatten te waarborgen. Vooral dat harmonieus was mijn zorg, want onze gasten hadden uiteraard kennisgenomen van kwalificaties zoals die van het PVV-Kamerlid Brinkman die de Antillen een 'roversnest' placht te noemen. Er was mij veel aan gelegen dat dit niet de toon van het debat zou worden; dat wij de gasten hoffelijk en respectvol zouden bejegenen.

Daarnaast moest het debat natuurlijk wel ordelijk verlopen. En ook dat was nog wel een opgave, want er waren nogal wat vraagstukken waarvoor het Reglement van Orde geen soelaas bood. Een plaats bieden in de zaal aan anderen dan de zittende Kamerleden bijvoorbeeld. Dus zochten we een beetje naar 'families' van partijen. De afgevaardigden van de partijen van Eman en Atacho bijvoorbeeld plaatsten we maar in de buurt van het CDA. Ook de sprekersvolgorde was een delicaat thema. Voor het probleem dat er veel verschillende wetsvoorstellen tegelijk moesten worden behandeld gingen we te rade bij de griffier van de commissie Financiën, omdat de behandeling van het jaarlijkse belastingplan ook verschillende wetsvoorstellen omvat en hier dus enigszins mee te vergelijken was.

En dan was er nog de kwestie van de taal: ik had gemerkt dat de politici op Sint Maarten vooral Engels spraken, maar in de Tweede Kamer wordt alleen Nederlands en Fries gesproken. Dat probleem besloot ik maar even te parkeren. Dat bleek terecht, want alle afgevaardigden spraken gewoon Nederlands. De ontwerpprijswetten werden behandeld in de plenaire zaal op 14 april 2010 met stemmingen op 15 april 2010 met de gevolmachtigde ministers in vak K en de bijzondere gedelegeerden in de zaal tussen de Kamerleden.

Om te voorkomen dat het een warboel van interrupties zou worden legde ik in mijn voorzittersprevelement voorafgaand aan het debat uit dat krachtens artikel 17 van het Statuut de bijdragen van de zijde van de bijzondere gedelegeerden van de Staten van de Nederlandse Antillen en Aruba dan wel van de gevolmachtigde ministers het karakter hadden van het geven van voorlichting. Geen interrupties tijdens het debat dus. Wel hebben de bijzondere gedelegeerden ruimschoots gebruikgemaakt van het recht om amendementen en moties in te dienen.

De stemmingen over de tien wetsvoorstellen en de bijbehorende moties en amendementen duurden uiteindelijk ruim drie kwartier. Een van de aangenomen moties was die van de leden Herdé en Yrausquin over een geschillenregeling. De regering werd hierin aangespoord met de totstandkoming van zo'n regeling voortvarend aan de slag te gaan. Dat

‘voortvarend’ is door de opvolgende Nederlandse kabinetten losjes opgevat – de ontwerpregeling ligt nu nog in de Eerste Kamer.

Terugkijkend kan ik zeggen dat de parlementaire behandeling van de tien rijks wetten voorspoedig is verlopen. Na de stemming vielen staatssecretaris Ank Bijleveld en de Antilliaanse minister-president Emily de Jongh-Elhage elkaar in de armen en vele andere Nederlandse en Antilliaanse politici volgden dat voorbeeld, ikzelf inclusief. De plechtige afronding volgde op die tropisch warme avond op 10-10-10.

Die eerste reis naar de Antillen, in oktober 2007, zal ik overigens nooit vergeten. Mijn nieuwe liefde Wim Meijer - ooit voorzitter van de vaste Kamercommissie voor de Nederlandse Antillen en Aruba - had me gevraagd te kiezen naar welk van de eilanden ik met hem terug zou willen gaan. Hij is graag op de Antillen. Hij houdt van de aardige mensen en de schoonheid van het landschap. Ik verloor net als hij mijn hart aan Saba en we zijn er nadien nog vaak geweest.

Het geheim van het Koninkrijk? Elkaar succes gunnen!

Door Etienne Ys

Mr. Etienne Ys was twee keer minister-president van de Nederlandse Antillen, in 2002-2003 en 2004-2006. Daarvoor was hij minister van Financiën en, van het eilandgebied Curaçao, gedeputeerde. Bij de besprekingen over de staatkundige hervorming van 10-10-10 trad hij op als adviseur/onderhandelaar van de regering De Jongh-Elhage. Na de Statenverkiezingen van 2017 in Curaçao stond hij als informateur aan de basis van het kabinet-Rhuggenaath. Etienne Ys is thans voorzitter van de Raad van Commissarissen van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten.

Het was voor mij een grote eer om aan de nieuwe staatkundige structuur te helpen bouwen. Eerst als premier van de Nederlandse Antillen en vanaf 2006 (na mijn premierschap) als adviseur van en onderhandelaar voor het afscheidnemende land Nederlandse Antillen.

De geschiedenis over de totstandkoming van de nieuwe staatkundige verhoudingen is door onder meer Gert Oostindie en Inge Klinkers voor het nageslacht vastgelegd in het boek 'Gedeeld Koninkrijk' (2012). De faculteiten der rechtsgeleerdheid en politieke wetenschappen van de Nederlandse universiteiten besteden sindsdien veel meer aandacht aan de materie.

Er is dus in het laatste decennium weinig onderbelicht gebleven. Mij is gevraagd om vanuit mijn eigen ervaringen te reflecteren over de aanloop naar 10-10-10. Ik wil daarbij stilstaan bij de wijze waarop de onderhandelende partijen tegenover elkaar stonden tijdens deze onderhandelingen. En om het interessanter te maken zal ik een vergelijking treffen met eerdere pogingen om de koninkrijksverhoudingen te herstructureren.

Het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden (1954) is tot stand gekomen als gevolg van de emancipatorische en dekolonisatie-

ontwikkelingen die na de Tweede Wereldoorlog in een versnelling zijn gekomen. De gelijkwaardigheid tussen de landen is uiteindelijk erkend en heeft een wettelijke basis gekregen.

Besprekingen over staatkundige hervormingen gingen sindsdien uiterst moeizaam. Aruba kreeg voor zijn wens om uit het Nederlands-Antilliaans verband te stappen geen gehoor in Den Haag. Dit is pas gelukt na een jarenlange kruistocht en onder de voorwaarde dat Aruba op termijn uiteindelijk geheel uit het Koninkrijk moest stappen. Den Haag geeft dus blijk te hechten aan de status quo. Het alternatief is onafhankelijkheid.

Vervolgens ontstonden er begin jaren 90 vanuit Den Haag ideeën over het opsplitsen van de Nederlandse Antillen in een bovenwinds en een benedenwinds gedeelte met herallocatie van bepaalde bestuurlijke taken naar koninkrijksniveau. Deze nieuwe ideeën werden bedacht binnen vier muren in ambtelijk Den Haag en werden per post naar de Cariben gestuurd met het verzoek nader overleg te voeren. Bestuurlijke conferenties die erop volgden hebben tot niets geleid. Historisch is hierbij het symbolisch verscheuren van de Nederlandse voorstellen door oud-minister Suzy Römer.

Oud-premier Miguel Pourier heeft in de jaren 90 pogingen gedaan om de verhoudingen binnen de Antillen te herstructureren maar ook zonder succes. Dus ook tussen de (ei)landen bestond er weinig politieke consensus over hoe de toekomstige onderlinge verhoudingen eruit moesten zien.

In het begin van deze eeuw werden de geluiden vanuit Curaçao en Sint Maarten om uit het Nederlands-Antilliaans verband te treden steeds luider. De bevolkingen van Curaçao en Sint Maarten hebben zich in referenda overduidelijk uitgesproken voor een autonome status binnen het Koninkrijk, terwijl die van Bonaire, Saba en Sint Eustatius kozen voor status quo dan wel een hechter staatkundige band met Nederland. De inmiddels aangetreden minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties in Nederland Thom de Graaf had wel oor voor de middels referenda geuite wens van de Nederlands-Caribische volkeren.

De Graaf vertegenwoordigde DE grote wending in de Nederlandse houding richting de West en heeft daardoor zijn plaats in de geschiedenis meer dan verdiend. Hij geloofde, samen met de West, dat de staatkundige toekomst gezamenlijk dient te worden bepaald. Er moest rekening worden gehouden met wat er leeft binnen de verschillende gemeenschappen en er moest worden getracht om zoveel

mogelijk draagvlak te creëren zonder af te doen aan de effectiviteit en werkbaarheid van de nieuwe verhoudingen.

Het begon in 2004 met de Werkgroep bestuurlijke en financiële verhoudingen Nederlandse Antillen die een adviesrapport uitbracht met een nieuw voorstel voor de toekomstige staatkundige verhoudingen. Deze commissie bestond uit zowel Nederlandse als Caribische experts en stond onder het voorzitterschap van een Curaçaoënaar, oud-minister Edsel 'Papy' Jesurun. Hoewel de aanbevelingen van de Commissie Jesurun in het rapport 'Nu kan het... nu moet het!' niet door iedereen positief werden ontvangen, markeerde dit het begin van een nieuwe periode in onze relaties.

Ik heb dit stukje geschiedenis als premier van dichtbij mogen meemaken. Alexander Pechtold, de opvolger van Thom de Graaf, en premier Jan Peter Balkenende hebben samen met ons koers gehouden. Op 26 november 2005 werd tijdens de start-Ronde Tafel Conferentie de grondslag gelegd voor de nieuwe staatkundige verhoudingen. Op weg naar 10-10-10 werden er gemeenschappelijke commissies ingesteld die, vanaf de bevruchting tot en met de bevalling, wet- en regelgevingsproducten opleverden die konden rekenen op een breed draagvlak bij zowel het Caribisch als het Europees deel van het Koninkrijk. Begrippen zoals 'gedeelde verantwoordelijkheid', 'gemeenschappelijke instituties' en 'consensusrijks wetten' deden hun intrede.

Voor het eerst zaten nu ambtenaren en onderhandelaars tegenover elkaar met als taak om vanuit het niets in gezamenlijkheid en binnen de kaders die door de bestuurders zijn vastgesteld aan een nieuw staatkundig product te werken. Ik mocht namens de Nederlandse Antillen, samen met eveneens oud-premier Suzy Römer, het onderhandelingsteam aanvoeren. Het was wel even wennen. Partijen kwamen van verschillende achtergronden, culturen en tradities.

Zo moesten de ambtenaren van het ministerie van Binnenlandse Zaken die gewend zijn om verticaal te onderhandelen met Nederlandse decentrale overheden wennen aan de gedachte dat zij nu een gelijkwaardige partner voor zich hadden waardoor ze een mindere bevoogdende houding moesten aannemen. Het was soms nodig ze daaraan te herinneren. De Nederlandse ambtenaar ging er ook vaak vanuit, en zeker niet vanuit een hautain gevoel, dat hij beter geëquipeerd was om invulling te geven aan de gezamenlijke taakopdracht van de regeringen.

De Caribische ambtenaar liet zich gelukkig niet intimideren. Hij kende beide jurisdicties, hij had misschien ook in Nederland gestudeerd en gewerkt en was ook beter thuis in kennis van het Statuut en andere wet- en regelgeving die de verhoudingen binnen het Koninkrijk regeerden. Partijen waren dus zeker aan elkaar gewaagd. Al gauw had men wel door dat, om een succesvol eindproduct op te leveren, er meer nodig was dan alleen maar kennis van de materie aan beide kanten. Men moest het evenwicht zien te vinden tussen effectiviteit van het wetgevingsproduct en de gunfactor. All politics are local. Elke partij die aan de onderhandelingen deelneemt moet aan het einde van de rit aan de eigen achterban kunnen vertellen dat zij succesvol is geweest.

Partijen moesten elkaar succes gunnen. Daarvoor was het nodig om goed naar elkaar te luisteren, de pijnpunten van elkaar te verkennen en zich proberen in te leven in elkaars situatie. Daar moest de nodige tijd in geïnvesteerd worden. Suzy Römer en ik reisden vaak naar Nederland om naast de formele besprekingen ook informele gesprekken te voeren met verschillende Nederlandse ambtenaren en gezagsdragers, fractiewoordvoerders uit de Tweede en Eerste Kamer en andere prominenten, om meer begrip te kweken voor onze pijnpunten, maar ook om goed te luisteren en te begrijpen wat er in Den Haag leefde. In de Haagse wandelgangen werden wij toen aangeduid als ‘roomijs’ (Römer en Ys).

Ik denk dat we van de ontwikkelingen op weg naar 10-10-10 veel kunnen leren als het gaat om hoe wij op een succesvolle wijze in gezamenlijkheid kunnen werken aan de verdere uitbouw van de koninkrijksrelaties. Daarbij is niet alleen van belang dat partijen elkaar als gelijkwaardig beschouwen, maar ook dat ze elkaars pijnpunten begrijpen. De medepartij moet ook met iets thuis kunnen komen.

Ik hoop van harte dat de vanaf het begin van deze eeuw ingezette onderhandelstraditie wordt doorgezet en doorontwikkeld. Alleen zo kunnen we in harmonie verder bouwen aan het Koninkrijk.

10-10-10 is nog niet af

Door John Leerdam

John Leerdam is theatermaker en projectleider van de Black Achievement Month. Van 2003 tot 2010 en in 2012 was hij voor de PvdA lid van de Tweede Kamer. Hij was ondervoorzitter van de vaste Kamercommissie voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken (later: Koninkrijksrelaties) en voorzitter van de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken. Van 2017 tot 2020 was John Leerdam voorzitter van het Overlegorgaan Caribische Nederlanders.

In de dagen voor het debat in de Tweede Kamer over de wetgeving waarmee de weg werd geëffend voor de ontmanteling van het land Nederlandse Antillen en om van Curaçao en Sint Maarten autonome landen in het Koninkrijk te maken heeft het er echt nog wel om gespannen. Ook al was er jaren voorbereiding aan vooraf gegaan en lagen er vuistdikke akkoorden, er moesten last minute nog heel wat losse eindjes aan elkaar worden geknoopt. In die laatste uren voor het allesbeslissende debat in april 2010 waren er momenten dat ik mijn adem inhield. Zoals altijd zat the devil in the detail. Iedere keer als de gesprekken dreigden vast te lopen trokken de delegaties zich terug in de hen toegewezen vergaderzaal in het Tweede Kamergebouw en zag je de ambtelijke ondersteuners met handgeschreven compromisteksten heen en weer rennen.

Tien jaar later koester ik het nog steeds als een voorrecht deel te hebben mogen uitmaken van het unieke proces een land op te heffen en tegelijkertijd twee nieuwe landen te stichten. Toen ik in 1982 naar Nederland verhuisde had ik dat niet kunnen bevroeden. Cultuur was immers mijn passie en het theater mijn huis. Als geboren Curaçaoënaar volgde ik uiteraard wel de schermutselingen tussen ‘Den Haag’ en de naar meer zelfbestuur hunkerende eilanden, maar in die periode had ik niet de ambitie politiek actief te worden. Dat kwam pas nadat ik van een studie in Amerika terugkeerde en in 1997 in het West-Indisch Huis een lezing van Jacques Wallage over de multiculturele samenleving bijwoonde die me zo ontroerde dat ik mij meteen bij de PvdA aansloot.

Als lid van een denktank van wat toen nog het Kabinet Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken heette (de huidige Directie

Koninkrijksrelaties) kwam ik er achter dat de manier waarop Nederland de eilanden tegemoet trad van weinig inlevingsvermogen getuigde en daardoor contraproductief was. Dieptepunt was hoe in 2001 toenmalig minister-president Miguel Pourier in de kou werd gezet ('het verraad van Gijs de Vries') waarmee Den Haag een regering in het zadel hielp die het juist niet wilde. Toen ik in 2003 in de Kamer werd gekozen zag ik het dan ook als mijn missie om te werken aan wederzijds begrip en versterking van het gevoel van verbondenheid, bijvoorbeeld door koninkrijksbreed te investeren in onderwijs, sport, cultuur en kunst. Hoewel mijn moties brede steun in de Kamer kregen is er tot mijn verdriet nooit serieus werk van gemaakt.

Het rapport 'Nu kan het... nu moet het!' van de Commissie Jesurun uit 2004 was het vertrekpunt voor een nieuwe, want niet de eerste, discussie over het herinrichten van het Koninkrijk. Het stond hoog op de agenda van het halfjaarlijkse Parlementair Overleg Koninkrijksrelaties. Wat bepaald niet hielp was de wens van een door de VVD en het CDA (de PVV bestond nog niet) aangevoerde meerderheid om overlast veroorzakende Antilliaanse jongeren te kunnen terugsturen. Mijn fractiegenoot en mentor Klaas de Vries doorzag het risico en sprak in 2006 bij de stemming over een motie met die strekking de waarschuwendende woorden: „Als wordt gedaan wat in de motie wordt gevraagd, heeft de Ronde Tafel Conferentie (over de staatkundige hervorming) geen schijn van kans meer.”

Niettemin nam het demissionaire kabinet-Balkenende II de gok. Minister van Integratie Rita Verdonk loodste haar wetsvoorstel ondanks een negatief oordeel van de Raad van State in februari 2007 door de ministerraad. Het onding legde een zware hypotheek op de besprekingen over het nieuwe Koninkrijk. Ook al omdat VVD-fractieleider Mark Rutte zijn bezoek in september 2007 aan Curaçao - hij was er op mijn uitnodiging om een rol te spelen in Changá!, de theaterversie van Dubbelspel - aangreep om in een debat op de universiteit te verklaren dat zijn partij alleen met de reeds afgesproken schuldsanering zou instemmen als er een terugstuurregeling zou komen.

Daarmee kreeg mijn partijgenote Ella Vogelaar als minister voor Wonen, Wijken en Integratie een tikkende tijdbom op haar bordje. Niet bewust van het explosieve karakter ervan vroeg ze mij om advies. Ik heb voor haar een ontmoeting met premier Emily de Jongh-Elhage gearrangeerd en erop aangedrongen dat ze zelf snel zou gaan kijken op de eilanden. Tijdens dat bezoek - in november 2008 - realiseerde Ella zich dat de oplossing niet het ondermijnen van het ongedeeld Nederlandschap

was, maar het verbeteren van de omstandigheden waaronder jongeren op de eilanden opgroeien. Nog in Willemstad besloot ze het omstreden wetsvoorstel van Verdonk in te trekken. Dat werd haar door de partijleiding - toch al kritisch over haar functioneren - zeer kwalijk genomen. Op de dag van terugkeer uit Curaçao zegde Wouter Bos het vertrouwen in zijn eigen minister op.

Door het schrappen van de 'Verdonk-wet' knapte de sfeer zowel tijdens de interparlementaire overleggen als aan de onderhandelingstafel aanzienlijk op. Met duwen en trekken wist de inmiddels aangetreden staatssecretaris voor Koninkrijksrelaties Ank Bijleveld de vaart erin te houden. De haast - het kon niet anders, want in de praktijk was geen sprake meer van een Antilliaans staatsverband - is ten koste gegaan van de zorgvuldigheid. Er zijn fundamentele weeffouten in de afspraken geslopen die de koninkrijksrelaties tot op de dag van vandaag in de weg zitten.

Als Kamer hebben we in april 2010 op het laatste moment nog een aantal dingen kunnen repareren. Daarvoor waren er letterlijk aan de vooravond van het wetgevingsdebat nog stevige discussies nodig. Zo lag de wijze waarop het financieel toezicht zou worden ingericht de Caribische delegaties zwaar op de maag. Ze hadden er nooit een geheim van gemaakt dat het kwijtschelden van een groot deel van de oude schulden voorwaarde was om hen een goede startpositie te verschaffen. Tegenover hun stelling 'zonder schuldsanering geen staatkundige hervorming' stond het Nederlandse standpunt: 'zonder financieel toezicht geen schuldsanering'.

Een ander heikel punt was het toezicht op de verbeterplannen die betrekking hadden op de landstaken die Curaçao en Sint Maarten op 10-10-10 nog niet zelfstandig konden uitvoeren. Het wetsvoorstel voorzag erin dat het toezicht na twee jaar hooguit met nog eens twee jaar kon worden verlengd. Bij een aantal fracties bestond met name over Sint Maarten grote twijfel of het niet te klein was om land te worden. Dat ik het initiatief nam voor een motie om het toezicht te verlengen zolang dat nodig zou zijn werd mij door mijn Caribische broeders en zusters niet in dank afgenomen. Maar het was de enige manier om in de Kamer voldoende steun te krijgen Curaçao en Sint Maarten het voordeel van de twijfel te gunnen.

Achteraf ben ik mij gaan realiseren dat we de complexiteit van de operatie hebben onderschat en dat er onder tijdsdruk zaken niet goed zijn afgeregeld. Wij legden Bonaire, Sint Eustatius en Saba wel

tegen de wil van de bevolking wetgeving op om het homohuwelijk, abortus en euthanasie mogelijk te maken, maar lieten na de regering te binden aan normen voor het te realiseren voorzieningenniveau en de armoedebestrijding. Op deze terreinen hebben de achtereenvolgende kabinetten gefaald en is er niets geleerd van de harde conclusies van de Commissie Spies. Sinds Den Haag directe verantwoordelijkheid draagt voor de eilanden is de armoede alleen maar toegenomen. De inwoners van Caribisch Nederland hebben dan ook alle reden zich achtergesteld te voelen.

Wat we in die hectische dagen ook hebben verzuimd is waterdichte afspraken te maken over de geschillenregeling. We hebben het bij een vage zin in het Statuut gelaten met als gevolg dat er na bijna tien jaar gesteggel een halfbakken wetsvoorstel ligt dat niet beantwoordt aan wat wij destijds beoogden: het voorkomen van conflicten. De prijs is hoog: Curaçao, Aruba en Sint Maarten hebben het afgelopen decennium nog nooit zo vaak tegenover 'Den Haag' gestaan als de halve eeuw ervoor; met als (voorlopig?) dieptepunt de discussie over de steun die de Caribische landen nodig hebben om de coronacrisis door te komen. Conclusie: 10-10-10 is niet af.

Hoofd koel, hart warm

Door Ineke van Gent

Ineke van Gent was van 1998 tot 2012 Tweede Kamerlid voor GroenLinks. Als woordvoerder Koninkrijksrelaties richtte zij haar aandacht vooral op kwetsbare groepen en duurzaamheid in de Caribische delen van het Koninkrijk. Van 2013 tot 2017 was zij regiodirecteur bij de Nederlandse Spoorwegen. Ineke van Gent is sinds 2017 burgemeester van het eiland Schiermonnikoog.

De Caribische eilanden in het Koninkrijk hebben altijd een speciale plek in mijn hart gehad. Ik koester ze tot op de dag van vandaag. Dat geldt ook voor de eilanders die graag hun eigen boontjes doppen, stoer, overlevend en vaak op zichzelf aangewezen. De overweldigende natuur, de aardige mensen en het cultureel erfgoed staan (voor) altijd op mijn netvlies. Al voordat ik mij er politiek mee ging bemoeien waren zij mij lief: ik voelde en voel mij verbonden.

De Caribische eilanden verschillen weliswaar in status en relatie met Nederland, maar hoe dan ook blijft de band. De eilanden, de landen Curaçao, Aruba en Sint Maarten en de bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba: het is als familie. We mopperen soms op elkaar, maar hebben elkaar als het erop aankomt nodig en lief! Paternalisme ligt altijd op de loer en het woord kolonialisme wordt te snel uitgesproken als iets niet bevalt. Toen in 2010 was en nu in 2020 is het belangrijk om de toekomst meer aandacht te geven dan het verleden.

De discussie over de steun van Nederland aan onze Caribische eilanden in tijden van Covid-19 doet denken aan de debatten die wij in aanloop naar 10-10-10 met elkaar voerden. Wij komen als Nederland over de brug onder de voorwaarden die door ons, vooraf, zijn bepaald. Dat wekt wrevel en staat een goede, gelijkwaardige relatie eerder in de weg dan dat ze bijdraagt aan een oplossing voor alle partijen. Er was toen een groot verlangen naar meer zelfstandigheid en het losmaken van Nederland. Maar het (relatieve) comfort dat de band met Nederland toch ook bood wilde men niet helemaal opgeven. De keuze van dekolonisatie werd niet gemaakt; dat kan overigens alleen door de eilanden en niet door de kolonisator. Ik was blij met die keuze, onze (familie)band wilde ik niet verbreken.

Na veel discussie, soms geruzie, gevoelde beledigingen en strak geformuleerde voorwaarden kwam er zelfstandigheid voor Sint Maarten en Curaçao. Een keuze die eerder al door Aruba was gemaakt. Bonaire, Sint Eustatius en Saba werden bijzondere gemeenten van Nederland. De meeste discussie zat daarbij in het 'bijzondere': wel veel nieuwe plichten, maar niet dezelfde rechten als Nederlandse gemeenten. Dat leek mij problematisch en oneerlijk. Met name diegenen die het sociaal-economisch moeilijk hadden schoten te weinig op met de uitkomst.

Verbeteren van onderwijs, gezondheidszorg, gelijke rechten, een duurzame economie, perspectief voor de lage inkomens waren voor mij de drijfveren voor de verandering. Het ging mij niet om bureaucratie, maar om banen, goede gezondheidszorg; niet om de macht, maar hoe de nieuwe verhoudingen zouden bijdragen aan een beter, integer bestuur voor het volk, meer kansen voor kinderen en jongeren; om emancipatie en gelijke rechten; om behoud en onderhoud van onze banden en om een open vizier en transparante, toekomstbestendige afspraken. Dat was nog een hele pittige opgave.

Er werden in aanloop naar 10-10-10 harde verwijten, over en weer, gemaakt. Partijen zochten de confrontatie, benadrukten elkaars 'fouten' en tekortkomingen. Er waren partijen die eigenlijk van de eilanden 'afwilden' en er waren partijen die van Nederland 'afwilden'. Gelukkig werd er niet gekozen voor de extremen, maar voor de redelijkheid. Die pittige discussies en die harde woorden werden door mij als zeer onaangenaam ervaren. Het was soms meer lijden dan tot iets leiden. Nederland wilde wel loslaten, maar kwam vervolgens met heel veel voorwaarden, regels, ambtenaren en ongekende bureaucratie. Allemaal met de beste bedoelingen, maar zo werd dat overzee niet opgevat.

De bureaucratische plichten moesten strikt volgens de Nederlandse regels, de maatschappelijke rechten werden dan wel weer 'bijzonder' ingevuld. Kernvraag bleef voor mij: wat is de beste weg voor de eilanders die zichzelf niet altijd redden, wat is de juiste keuze om duurzaamheid voor deze wonderschone parels het beste te waarborgen en wat is er nodig voor een goede, stabiele en meer zelfstandige toekomst, 'losser' en 'bijzonder' van Nederland? Die vragen raakten te vaak op de achtergrond in het debat, de emoties liepen regelmatig te hoog op. Het gekissebis, het gekonkel en het gekakel, het bracht wellicht tijdelijk populistisch politiek gewin, maar geen permanente goede verhoudingen en nieuwe gelijkwaardige omgangsvormen. Vaak vroeg ik mij tijdens debatten vertwijfeld af of ik terecht was gekomen in een slecht geschreven melodrama met dubbele agenda's. Het bracht mij regelmatig tot de

verzuchting ‘mensen laten we het hoofd koel houden en ons hart warm. Even ophouden, u heeft uw punt nu wel gemaakt, zullen we het dan nu weer over de inhoud hebben?’

Tijdens mijn bezoeken aan de eilanden sprak ik, veelal buiten het officiële programma om, met eilanders die initiatiefrijk waren, zich zorgen maakten, het moeilijk hadden, zich onvoldoende gehoord voelden en aandacht vroegen voor hun zaak. Teleurgesteld in politici zochten ze naar praktische oplossingen voor hardnekkige problemen. Die positieve kracht wilde ik ook een plek geven in het 10-10-10 proces. Ik sprak met vrouwen over het recht op een legale abortus en vrij te verkrijgen voorbehoedsmiddelen, ik sprak met lesbische vrouwen en homoseksuele mannen die zichzelf niet konden zijn, laat staan dat twee mensen van hetzelfde geslacht met elkaar konden trouwen, en ik sprak met ouderen, ernstig zieken, artsen en verpleegkundigen die een menswaardig sterven en geen nodeloos lijden wilden. Zij inspireerden mij tot het indienen van een drietal amendementen op het wetsvoorstel voor de nieuwe ‘bijzondere’ gemeenten.

De boosheid die deze amendementen losmaakten op de BES-eilanden sterkte mij in de overtuiging dat het hard nodig was om ook hier aandacht voor te vragen en door te zetten. Er waren overzee zelfs demonstraties tegen mij en mijn VVD-collega Johan Remkes, die de amendementen had meegetekend. Diegenen die het betrof moedigden mij aan stand te houden en waren blij met de aangenomen voorstellen. Er kon nu door twee mannen of twee vrouwen worden getrouwd, een menswaardig levenseinde werd ook wettelijk mogelijk en illegale, gevaarlijke abortussen waren niet langer nodig. Dat was mij wel een enkele demonstratie en de nodige ophef waard. Dat was ook 10-10-10!

De afgelopen tien jaar hebben onze overzeese eilanden het moeilijk gehad. Natuurgeweld, bestuurders die meer waren begaan met zichzelf dan met hun volk, hardnekkige armoede en te grote afhankelijkheid van toerisme en het onbetrouwbare buitenland. De staatkundige veranderingen hebben in het dagelijkse bestaan nog te weinig gebracht voor diegenen binnen ons Koninkrijk die onze steun nodig hebben; de alleenstaande vrouwen met kinderen, diegenen met de slechtbetaalde banen, de jongeren met weinig perspectief, de arme ouderen, de fatsoenlijke politici.

Door de coronacrisis verkeren de eilanders overzee momenteel in grote nood. De toeristen blijven weg en de economie ligt grotendeels plat. De armoede is groot en hartverscheurend. Noodhulp is nodig en geen vruchteloze discussies over de voorwaarden. Een lege maag vul je immers

niet met regeltjes, die vul je met voedsel! Uiteraard dienen afspraken over steun daarna wel goed te worden vastgelegd. En het geld moet natuurlijk daar terecht komen waar het nodig is. Ook nu moeten we weer ons hoofd koel houden en ons hart warm. Als familie, voor eeuwig verbonden en verantwoordelijk voor elkaar.

De duivelse drie-eenheid van de Antilliaanse politiek

Door Ronald van Raak

Dr. Ronald van Raak is sinds 2006 lid van de Tweede Kamer voor de SP. In de jaren daarvoor was hij lid van de Eerste Kamer. Daarmee is hij in Nederland de parlementariër met de langste ervaring op het gebied van de koninkrijksrelaties. In 2013 presenteerde hij samen met VVD-Kamerlid André Bosman een initiatiefnota om het Koninkrijk om te vormen tot een gemenebest. Ronald van Raak heeft aangekondigd zijn Kamerlidmaatschap na de verkiezingen van 17 maart 2021 te beëindigen.

Na 10 oktober 2010 werd George Jamaloodin de eerste minister van Financiën van het nieuwe land Curaçao. Nu zit deze politicus gevangen, veroordeeld tot 28 jaar celstraf voor zijn betrokkenheid bij de moord in 2013 op de populaire politicus Helmin Wiels, zijn voormalige coalitiegenoot. Begin 2010 had Jamaloodin het hoofd van de beveiliging van de geheime dienst van Curaçao (VDC) omgekocht. In september, een maand voordat Curaçao een autonoom land zou worden, reisde Jamaloodin samen met dit hoofd beveiliging van de VDC naar Sint Maarten. Daar hadden zij een onderhoud met Gerrit Schotte, de toekomstig premier van Curaçao, Theo Heyliger, de machtigste politicus op Sint Maarten, en Francesco Corallo, een Italiaanse maffiabaas. Schotte en Heyliger zijn ondertussen veroordeeld tot celstraffen voor fraude en corruptie. Corallo staat momenteel terecht in Italië, onder meer voor belastingfraude en het omkopen van politici.

Ik weet van deze opmerkelijke bijeenkomst door berichten die ik in bezit heb gekregen en die laten zien hoe vóór 10 oktober 2010 de onderwereld maatregelen nam om de macht in de autonome landen Curaçao en Sint Maarten over te nemen. Door een duivelse drie-eenheid van de gokindustrie, die banden heeft met de Italiaanse maffia, van consultants, die vaak afkomstig zijn uit Nederland, en lokale politici die bereid zijn zich te laten omkopen. Een jaar nadat Schotte op Curaçao aan de macht kwam werd de geheime dienst VDC volledig leeggeroofd. Alle aanwezige

informatie zou toen zijn vernietigd, of gekopieerd, of meegenomen. Daarbij zouden ook gegevens van onder meer de AIVD en de CIA in handen zijn gekomen van de onderwereld. Schotte probeerde tevens gokbaas Corallo of diens financiële rechterhand tot president te maken van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten. Wat mede door het optreden van enkele Kamerleden kon worden voorkomen.

De relaties tussen Nederland en de andere landen van het Koninkrijk zijn slecht, moeten we tien jaar na de autonomie van Curaçao en Sint Maarten constateren. De steun die ons land wil geven voor de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis heeft geleid tot beschuldigingen aan Nederland, vooral vanwege de voorwaarden die aan de steun worden gesteld. Toch zijn die condities niet zo vreemd, ze moeten vooral verzekeren dat het geld terecht komt bij de mensen die het meest door de crisis zijn getroffen. Ook vraagt ons land dat lokale bestuurders een bijdrage leveren, door een korting op hun vaak zeer riant vergoedingen. Tevens wordt gevraagd dat de miljonairs op de eilanden hun bijdrage leveren en fatsoenlijk belasting gaan betalen. Dat is in die tien jaar helemaal niet gebeurd. Als de rijken (veelal van buiten de eilanden) wel belasting hadden betaald, dan zouden Curaçao en Sint Maarten financieel veel gezonder zijn en meer kunnen investeren.

In 2005 kwam minister Alexander Pechtold voor een gesprek naar de Eerste Kamer, om met de senatoren te spreken over de toekomst van het Koninkrijk. Dat jaar was op Curaçao een referendum gehouden en daarin had de bevolking gekozen om niet onafhankelijk te worden, maar een autonoom land binnen het Koninkrijk. Ik was destijds lid van de Eerste Kamer (in 2006 zou ik naar de Tweede Kamer gaan). Pechtold kreeg in de Senaat vragen over de onderhandelingen en vertelde vol trots dat Nederland ruim twee miljard euro had toegezegd aan schuldsanering. Daarna viel er een diepe stilte in het kleine zaaltje in de Eerste Kamer. Een oudere senator nam het woord en vroeg wat de minister daar voor terug had gekregen. Het antwoord leidde tot een schok: helemaal niets. Geen eisen aan goed bestuur en gezonde financiën. Nadat Schotte en zijn ministers waren aangetreden bleek dat die niet eens waren gescreend. De onderwereld had de macht overgenomen.

In 2010 heb ik tegen de nieuwe staatkundige verhoudingen gestemd. Ik gunde de mensen op de eilanden van harte hun autonomie, maar had geen vertrouwen in de toekomst van Curaçao en Sint Maarten, omdat de eilanden er gewoon nog niet klaar voor waren. En ook omdat de relatie met Nederland onduidelijk bleef. Deze landen waren 'autonoom' en verantwoordelijk voor hun eigen politiek, maar Nederland bleef in de

nieuwe verhoudingen verantwoordelijk voor goed bestuur en gezonde financiën. Niet duidelijk was hoe we die verantwoordelijkheid waar konden maken; en dat is ons land dan ook niet gelukt. Het geld verdween snel nadat op Sint Maarten Theo Heyliger en op Curaçao Gerrit Schotte aan de macht kwamen. De rechter zei in de veroordeling van Schotte dat de premier zich had gedragen als een ‘marionet’ van de gokindustrie. Van gokbazen als Corallo, wiens boekhouding jarenlang werd gedaan en goedgekeurd door de accountants van KPMG.

Op mijn initiatief (in een voorstel dat de Kamer in april 2015 aannam) is er een grootschalig onderzoek gestart naar de verbondenheid tussen de onderwereld en de bovenwereld op alle eilanden, vooral tussen de gokindustrie en de politiek. Dat heeft er mede toe geleid dat oud-premier Schotte van Curaçao en de grote man van Sint Maarten Heyliger achter slot en grendel zitten en met hen veel andere politici. Ook consultants en gokbazen zijn veroordeeld of onderwerp van onderzoek (de laatste tijd ook steeds meer op Aruba). Dat is belangrijk, omdat de eilanden geen toekomst hebben zolang ze in de greep verkeren van de onderwereld. Maar het is vooral heel erg dat Nederland het zo ver heeft laten komen. Dat we tien jaar geleden autonome landen hebben gemaakt en die in handen hebben laten komen van criminelen. Dat is een zware verantwoordelijkheid voor alle politieke partijen in de Tweede Kamer die daar destijds wél mee hebben ingestemd.

In juli 2015 ontving ik een brief van Gerard Spong, de beroemde Nederlandse advocaat. Die daagde mij voor de rechter, omdat ik zijn cliënt Francesco Corallo een maffiabaas had genoemd. Tot een zaak is het echter nooit gekomen, omdat Corallo ook een maffiabaas is. Dat kon ik staven met gegevens van onder meer de Italiaanse geheime dienst. Corallo staat nu in dat land terecht voor grootschalige fraude en witwassen en het omkopen van politici uit de regering van Berlusconi. Dat Corallo mij die brief stuurde vond ik niet vreemd, op de eilanden is dit soort intimidatie helaas gewoon. Wel vond ik het opmerkelijk dat de advocaat Spong zich leende voor deze intimidatie van een Nederlands Tweede Kamerlid. Veel politici op de eilanden zullen tegen dit soort bangmakerij niet bestand zijn. Ik weet dat er veel politici zijn op Aruba, Curaçao en Sint Maarten die het beste voor hebben met hun mooie eiland, maar die zich in de huidige situatie niet vrij durven uitspreken.

Ik steun van harte de hulp die Nederland biedt aan de andere landen in het Koninkrijk, dat zijn we ook aan onze koninkrijksgenoten verplicht. Maar tegelijk moeten we een einde zien te maken aan de duivelse drieenheid van de Caribische politiek. Ik heb geprobeerd om als Tweede

Kamerlid mijn eigen bijdrage te leveren. Door de gokmafia aan te pakken, zoals in het onderzoek naar de politiek en de gokindustrie. En door de consultants aan te spreken die witwassen mogelijk maken, ik ben dan ook heel trots dat vorig jaar KPMG in de Cariben gesloten is. Maar het doet me pijn dat we nu problemen moeten oplossen die Nederland ook zélf heeft laten ontstaan. De foute gokbazen, of de dubieuze consultants, zijn vaak mensen van buiten en niet van de eilanden zélf. Een kleine rijke klik op de eilanden verrijkt zichzelf dankzij het slechte bestuur. Vooral de arme bevolking betaalt de rekening. Dat doet zij nu, met de coronacrisis. Maar dat doen de mensen eigenlijk al tien jaar.

In 2010 hebben we nieuwe landen gemaakt, maar niet het Statuut aangepast. Dat was een grote fout, omdat de verantwoordelijkheden binnen het Koninkrijk niet helder zijn. Het Statuut was ooit bedoeld om voormalige koloniën naar onafhankelijkheid te leiden. Vooral Indonesië, dat bij het vaststellen van het Statuut in 1954 al lang onafhankelijk was. Daarna heeft Nederland slecht opgetreden bij de overdracht van Papoea in 1962 en bij de onafhankelijkheid van Suriname in 1975. De hoop dat ook de Nederlandse Antillen snel onafhankelijk zouden worden verdween na de 'status aparte' van Aruba in 1986. Na 1996 werd duidelijk dat de eilanden voorlopig niet onafhankelijk zouden worden, maar ook niet bij elkaar wilden blijven. Dat leidde in 2010 tot het besluit om ook Curaçao en Sint Maarten 'autonomie' te geven, maar wel binnen het Koninkrijk. Waarbij Nederland uiteindelijk tóch verantwoordelijk bleef voor goed bestuur. Wat natuurlijk leidde tot veel geruzie en gedoe.

In alle hoofdsteden in het Koninkrijk wordt nagedacht over de toekomst. In Den Haag, in Willemstad, in Oranjestad en in Philipsburg, overal moet de conclusie zijn dat we zo niet verder kunnen. Dit koninkrijk is mislukt en het is nu aan de bewoners om te bepalen hoe het verder moet. Laat de mensen op de eilanden een keuze maken. Wat willen zij dat hun eigen bestuurders doen - en waar Nederland zich niet meer mee bemoeit. Welke taken hebben zij liever dat Nederland uitvoert - waarbij Den Haag ook de mogelijkheid moet krijgen om dit écht te doen. In juli 2019 heeft de Tweede Kamer een voorstel van mij aangenomen, waarin aan alle vier de landen wordt gevraagd om hun visie te geven op het Koninkrijk en aan te geven wie waarvoor verantwoordelijk is. Ik blijf pleiten voor hulp aan de mensen op de eilanden, die verdienen onze ondersteuning. Tegelijk moeten we leren van de fouten van 10-10-10. Onder meer door een nieuw Statuut dat de verhoudingen veel helderder vastlegt.

We blijven verbonden zolang de bevolkingen dat willen

Door Bas Jan van Bochove

Bas Jan van Bochove maakte van 2002 tot 2012 deel uit van de Tweede Kamerfractie van het CDA. Als lid van de vaste Kamercommissie voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken (later omgedoopt tot Koninkrijksrelaties) was hij intensief betrokken bij de parlementaire voorbereiding van de staatkundige hervormingsoperatie. Bas Jan van Bochove is sinds 2014 waarnemend burgemeester van Weesp.

Staan in een traditie is altijd mooi. Staan in een lange rij van politici, die vanuit de christendemocratie banden hebben met de zes eilanden in het Caribisch gebied is bijzonder. Het betekent tegelijkertijd dat er verwachtingen zijn over jouw standpunten, namens het CDA, in actuele kwesties binnen het Koninkrijk. Eén van die verwachtingen is dat het voortbestaan van het Koninkrijk in de huidige samenstelling voor het CDA van grote betekenis is.

„Als de bevolking van Curaçao vandaag vraagt om zelfstandigheid, dan heeft de CDA-fractie daar gisteren mee ingestemd”, zeg ik tijdens één van de debatten in 2010. Het is een reactie op een vraag van mevrouw Eunice Eisdien, het lid van de Staten van de Nederlandse Antillen voor de MAN. Zij wil van mij horen dat de eventuele wens van de bevolking om los te komen van het Koninkrijk door de CDA-fractie zal worden gerespecteerd. In mijn reactie bevestig ik dat dit geldt voor alle zes eilanden. Dat betekent voor de CDA-fractie dus ook voor de eilanden die als openbare lichamen deel gaan uitmaken van Nederland, Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Het is een standpunt dat ik in de volgende twee jaar nog verschillende keren in debatten verwoord. Daarmee bevestigend dat het CDA op dit punt een duidelijke visie heeft. Opvallend genoeg krijg ik slechts uit eigen kring enkele reacties. „Het is te kort door de bocht, wij mogen de eilanden niet loslaten.” En: „Je denkt toch niet dat zij de banden met de

permanente reddingsboei Nederland willen verbreken?” Vanuit twee verschillende invalshoeken benaderd geeft dit wel één beeld: wij zijn verbonden en we blijven verbonden.

Vanuit het Caribisch gebied blijft het stil. Mevrouw Eisden is in haar opvattingen altijd duidelijk geweest, maar van breed gedragen steun blijkt mij niets. Mijn beeld is dat het met name politici zijn die rondom 2010 bewust dit punt in debatten inbrengen om met de gegeven antwoorden in de toekomst zo mogelijk verder te kunnen. Bij het geven van mijn reactie namens de CDA-fractie op haar vraag ben ik mij dat bewust.

Tien jaar na de wijziging van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden zijn er op alle eilanden geluiden te horen van individuen en soms vanuit een beperkte groep om te komen tot zelfstandigheid buiten het Koninkrijk. Van een breed gedragen verzoek om via een referendum te komen tot een uitspraak van de bevolking is tot op heden geen sprake.

Dat betekent zeker niet dat het aan een kritische houding ontbreekt. Veel van de verwachtingen rondom de staatkundige veranderingen zijn niet waargemaakt. Lokale politici op de eilanden hebben soms te veel beloofd. Nederland is vaak te laks in het aanpassen en gelijktrekken van regelgeving tussen Nederland en de BES-eilanden.

Er is met name in Curaçao en Sint Maarten sprake van forse politieke tegenstellingen. Deze tegenstellingen leiden ertoe dat noodzakelijke hervormingen en aanpassingen van wet- en regelgeving onvoldoende tot standkomen. De bevolking profiteert daardoor onvoldoende van de nieuwe omstandigheden. Van de sanering van de schulden in 2010, met aan Nederlandse kant de verwachting dat dit zal leiden tot investeringen in bijvoorbeeld onderwijs en zorg, blijft positief resultaat uit.

Er zijn in de afgelopen tien jaar vele momenten waarbij de tegenstellingen tussen enerzijds de Caribische delen van het Koninkrijk, zowel de landen als de openbare lichamen en Nederland anderzijds leiden tot verhitte discussies tussen de verschillende (ei)landen en ‘Den Haag’. De koninkrijksregering grijpt ook verschillende keren in met maatregelen. Er is permanent sprake van wrijving tussen de (ei)landen en Nederland.

Desondanks blijven we met elkaar verbonden. Verbonden tot het moment waarop de bevolking uitspreekt dat zij zelfstandig, buiten het Koninkrijk, verder wil. Dat recht kan en mag geen onderwerp van discussie zijn.

Geen plaats voor kolonialisme

Door William Marlin

William Marlin was als eilandsraadslid en (in de laatste fase) als gedeputeerde van Constitutionele Zaken namens Sint Maarten nauw betrokken bij de onderhandelingen op weg naar 10-10-10. Van 2015 tot 2017 was hij minister-president. William Marlin (National Alliance) is lid van de Staten van Sint Maarten.

Hoewel oppositieleider maakte ik wel deel uit van de Politieke Stuurgroep die namens Sint Maarten de onderhandelingen voerde met Nederland en de andere eilanden over de nieuwe staatkundige verhoudingen in het Koninkrijk. Ik heb aan alle besprekingen deelgenomen, maar het was gedeputeerde van Constitutionele Zaken Sarah Wescot-Williams die lange tijd de richting bepaalde. Totdat ik haar op 8 juni 2009 als gedeputeerde opvolgde. Twee dagen later leidde ik voor de eerste keer de Sint Maartense delegatie bij een overleg met de Antilliaanse regering en het bestuur van Curaçao. Omdat ik over een aantal aspecten fundamenteel anders dacht dan mijn voorganger heb ik onmiddellijk de koers veranderd.

Sint Maarten had naar mijn overtuiging recht op zijn deel van het intellectuele eigendom uit de nalatenschap van het land Nederlandse Antillen. De in een halve eeuw door het in Willemstad zetelende centrale overheidsapparaat en landsinstituten mede ten behoeve van de andere eilanden opgebouwde kennis en ervaring bleven inclusief ambtenaren, gebouwen en faciliteiten op Curaçao. In Willemstad hoefden op 10 oktober 2010 slechts de naambordjes te worden veranderd, terwijl wij een compleet overheidsapparaat van de grond af moesten opbouwen.

Ik vond dat wij voor het verlies aan intellect gecompenseerd moesten worden en dat de koninkrijksregering zich meer moest inspannen om Sint Maarten te helpen zich voor te bereiden op de overgang naar autonoom land binnen het Koninkrijk met alle bestuurlijke verantwoordelijkheden en uitvoeringskracht die daarbij horen. Maar wij werden niet eens in staat gesteld om met het geleidelijk overnemen van landstaken te beginnen, omdat deze tot het allerlaatste moment het domein van de centrale

regering moesten blijven. Nederland heeft wel beloofd te helpen, maar daarvan is niet veel terechtgekomen.

We stonden daardoor bij de start al op een enorme achterstand. Niet alleen qua organisatie, maar ook financieel. Want wat Sint Maarten wel erfde was een fors - naar mijn idee onevenredig - deel van de schuld die het land Nederlandse Antillen achterliet en dat niet door Nederland werd gesaneerd. Behalve dat we er bij deze kwijtscheldingsoperatie bekaaid vanaf kwamen was het ons niet toegestaan kapitaal aan te trekken om te investeren in de opbouw van een goed functionerend overheidsapparaat.

Een van de meest memorabele momenten voor mij was de bijzondere vergadering van de Tweede Kamer in april 2010 waarin de wetgeving inclusief de wijziging van het Statuut werd behandeld. In de indrukwekkende plenaire zaal mocht ik als bijzondere gedelegeerde de belangen van mijn eiland behartigen en pleiten voor een rechtvaardige behandeling van de bevolking van Sint Maarten. Dat debat was eigenlijk de eerste keer dat we diepgravend met Kamerleden over de toekomst van gedachten wisselden. Er was een handjevol Kamerleden dat zich ronduit negatief uitliet. Ik kreeg niet de indruk dat ze echt geïnteresseerd waren in wat de afgevaardigden van de eilanden naar voren brachten en het debat vooral als een formaliteit beschouwden waarbij ze verplicht aanwezig moesten zijn. Uiteindelijk stemden ze allemaal voor, ook die paar 'negatievelingen'. Dit opschrijvend denk ik: eigenlijk is er tien jaar later niet veel of helemaal niets veranderd. In zekere zin is het erger geworden.

Ik moet zeggen dat de onderhandelingen heel lang in een prettige sfeer verliepen, maar naarmate we de finale besluitvorming naderden kreeg ik steeds vaker de neiging op het vliegtuig naar huis te stappen. Nederland trachtte stapje voor stapje af te dingen op de inhoud van onze toekomstige status van autonoom land door via zogeheten 'plannen van aanpak' ook na 10-10-10 de controle te houden. Met minder dan een maand te gaan, vlak voor de slot-Ronde Tafel Conferentie van 9 september 2010, heb ik staatssecretaris Ank Bijleveld gezegd niet bereid te zijn nog meer toe te geven en te overwegen ermee op te houden. Zo ver is niet gekomen.

Aan het einde van de slot-Ronde Tafel Conferentie waren we allemaal oprecht blij. Ik was ervan overtuigd dat we op de goede weg waren. Ik geloofde op dat moment dat Nederland bereid was Sint Maarten verder bij te staan in zijn zoektocht autonoom land in het Koninkrijk te worden, met een eigen grondwet, parlement, premier en ministerraad, met onze eigen adviesraad en andere hoge instituties en tegelijk deel uitmakend

van een sterk, ontwikkeld en welvarend Koninkrijk. Maar in de afgelopen tien jaar ben ik me gaan realiseren hoe erg ik mij heb vergist en hoe naïef we zijn geweest. Ik vermoed dat Den Haag een groter politiek plan heeft om de koloniën niet los te laten. Nederlandse bestuurders maken, met steun van de Kamer, meer dan ooit misbruik van hun dominantie in het Koninkrijk om steeds meer grip te krijgen op het bestuur van de Caribische landen.

We hebben als jong land sinds de valse start op 10-10-10 een lange weg afgelegd, gehinderd door de niet door Nederland nagekomen beloften over de schuldsanering en hulp bij de opbouw, de vele regeringswisselingen en orkanen waaronder Irma die het eiland in 2017 grotendeels verwoestte. Drie jaar later is er met de vijfhonderd miljoen dollar die Nederland via de Wereldbank beschikbaar heeft gesteld voor de wederopbouw heel weinig gebeurd. Nog altijd zijn veel daken niet gerepareerd en wacht meer dan de helft van de scholen op herstel. Wel is er op aangegeven van Den Haag geïnvesteerd in de belastingdienst en de gevangenis...

Het wordt hoog tijd dat politici in Nederland gaan beseffen dat de koloniën in het Caribisch gebied een eerlijke kans verdienen zich te ontwikkelen tot volwaardige landen. Nederland heeft de morele plicht Sint Maarten te helpen op eigen benen te staan. Maar in plaats daarvan worden telkens nieuwe eisen gesteld die ons het regeren onmogelijk maken. Als het zo doorgaat is er maar één uitweg voor Sint Maarten: ONAFHANKELIJKHEID.

Als ik met de ervaring en kennis die ik de afgelopen jaren heb opgedaan de onderhandelingen opnieuw zou mogen doen, zou ik het heel, heel anders aanpakken. Want in het Koninkrijk der Nederlanden anno 2020 hoort geen plaats te zijn voor kolonialisme.

‘Steunend op eigen kracht, doch met de wil om elkander bij te staan’

Door Jan Peter Balkenende

Als minister-president was prof.dr. Jan Peter Balkenende van 2002 tot 2010 tevens voorzitter van de Rijksministerraad en de Ronde Tafel Conferenties op weg naar 10-10-10. Onder zijn voorzitterschap kwam er op 26 november 2005 in Willemstad een doorbraak over de schuldsanering. Als inmiddels demissionair premier van zijn laatste kabinet leidde Jan Peter Balkenende op 9 september 2010 de beslissende slot-Ronde Tafel Conferentie.

Koningin Wilhelmina zei het in 1942: „Steunend op eigen kracht, doch met de wil om elkander bij te staan.” En minister-president Emily de Jongh-Elhage van de Nederlandse Antillen herhaalde deze woorden op 6 juli 2010 toen de Eerste Kamer akkoord ging met de nieuwe status van de Antillen. Ik herinner me nog goed de slot-Ronde Tafel Conferentie (RTC) op 9 september 2010 in de Ridderzaal: een bont gezelschap bestuurders die ondanks alle verschillen de wil hadden de besprekingen tot een goed einde te brengen. Op 10 oktober 2010 werd een intensief proces van overleg en besprekingen dat moest leiden tot nieuwe bestuurlijke verhoudingen binnen het Koninkrijk formeel afgerond en begon een nieuwe fase voor het Koninkrijk der Nederlanden.

Ik was mij er heel wel van bewust dat een eerdere poging de staatkundige verhoudingen te vernieuwen op een mislukking was uitgelopen. In 1993 werd een Nederlands voorstel tijdens een Toekomstconferentie in Willemstad door de eilanden ondubbelzinnig afgewezen. Dat moment markeerde echter wel een keerpunt in het denken: aan Nederlandse zijde speelde niet langer de vraag hoe we uit elkaar zouden gaan, maar hoe we samen verder zouden gaan. Ernst Hirsch Ballin had daarvoor de weg geëffend door Aruba niet te houden aan de voorwaarde tien jaar na het verkrijgen van de status aparte (1986) het Koninkrijk te verlaten. Bij mijn aantreden in 2002 was er een groeiende stroming op Sint Maarten en Curaçao die het voorbeeld van Aruba wilde volgen.

Ik kwam graag op Aruba en de Nederlandse Antillen, genoot van de contacten met de mensen op de eilanden en heb de bestuurlijke contacten altijd gewaardeerd. Was dat eenvoudig? Natuurlijk niet, er waren meningsverschillen, soms forse politieke tegenstellingen, debat over een koloniaal verleden, discussies over financiën en rechtshandhaving. Niettemin stonden alle betrokkenen in deze jaren voor een en dezelfde vraag: hoe willen we met elkaar verder in het Koninkrijk? Vanaf 2000 werden hierover referenda op de eilanden gehouden.

In 2005 werd een begin gemaakt met de onderhandelingen tussen delegaties van de landen Nederland en de Nederlandse Antillen en de vijf eilandgebieden. In november van dat jaar zat ik de eerste Ronde Tafel Conferentie in Willemstad voor. Succes was gegeven de moeizame aanloop niet verzekerd. Twee onderwerpen brachten een doorbraak. Dat niet alleen Curacao, maar ook Sint Maarten de status van land zou krijgen, werd bespreekbaar. En Nederland was bereid tot schuldsanering: een schone start voor de nieuwe landen. Overigens wel in ruil voor afspraken over zowel financieel toezicht als rechtshandhaving en deugdelijk bestuur.

Een tweede Ronde Tafel Conferentie, ook wel de voortgangs-RTC genoemd, bezegelde de voortgang. De RTC's werden geflankeerd door nadere akkoorden tussen Nederland en de eilanden; de Nederlandse delegatie stond eerst onder leiding van Alexander Pechtold, in de eindfase onder leiding van Atzo Nicolai. In februari 2007 volgde een overgangsakkoord en verdere besluiten werden genomen op 15 december 2008. De kern van alle discussies draaide om het gevoel van de bevolking van de eilanden dat elk eiland zijn eigen positie moest krijgen. Twee eilanden van de Antillen kregen de status van land, drie andere eilanden kozen voor een positie dicht bij Nederland.

Het proces van besprekingen en onderhandelingen duurde lang. Aanvankelijk was het idee dat men in 2005 met alles gereed zou zijn, het werd 2010. Sommige zaken waren toen nog steeds niet klaar. Staatkundige veranderingen zijn complex en kosten tijd. Toch is het goed nog eens te benadrukken dat het concept van de Ronde Tafel Conferentie uniek was. De gelijkwaardigheid van partijen stond voorop. De formele context van het Statuut, met een Rijksministerraad, rijkswetgeving, parlement, Staten en eilanden, diende te worden gerespecteerd. De RTC was zowel inhoud als proces, politiek debat als staatkundig handwerk. Ik heb de medewerking van alle betrokkenen altijd zeer gewaardeerd. Zonder daar iets mee te willen suggereren: het waren (toevallig of niet) vier vrouwen - staatssecretaris Ank Bijleveld-Schouten, minister-

president Emily de Jongh-Elhage en de delegatieleiders van Curaçao Zita Jesus-Leito en Sint Maarten Sarah Wescot-Williams die zich met succes enorm hebben ingespannen om de deadline van 10-10-10 te halen.

De complexiteit van het werk van de RTC hing ook samen met de verschillende belangen in de Caribische werkelijkheid en met de politiek-geografische verschillen, benedenwinds en bovenwinds. Zo wees de eilandsraad van Curaçao in 2006 het slotakkoord af. Met het niet aantrekkelijke vooruitzicht alleen achter te blijven in een met schulden overladen, maar verder leeg land kozen de nee-zeggars alsnog eieren voor hun geld. Maar de polarisatie bleef: Curaçao was verdeeld in een si- en een no-kamp die elkaar in omvang nauwelijks ontliepen.

Twee weken voor de slot-Ronde Tafel Conferentie kwamen op Curaçao de partijen die zich altijd verzet hadden tegen de afspraken aan de macht. Dat was best even schrikken. Het zou, met de finish in zicht, toch niet gebeuren... Tot aller opluchting maakten de vertegenwoordigers van de nieuwe coalitie hun opwachting in de Ridderzaal om na het over en weer uitwisselen van vriendelijke woorden de stukken te ondertekenen. Dat ik de eer had de slot-RTC te mogen voorzitten was overigens te danken aan het feit dat de formatie van wat het kabinet-Rutte I zou worden 127 dagen duurde. Daardoor heb ik ook nog net het ingaan van het nieuwe Koninkrijk als minister-president meegemaakt.

Hoewel geen partij in de ontmanteling van de Nederlandse Antillen was voor het kunnen wijzigen van het Statuut wel de instemming van Aruba vereist. Dat was lange tijd geen vanzelfsprekendheid. De vrees bestond dat het toenmalige kabinet-Oduber voorwaarden zou stellen aan zijn medewerking. Die zorg viel weg doordat de AVP bij de verkiezingen in 2009 de absolute meerderheid behaalde. Minister-president Mike Eman liet er geen onzekerheid over bestaan de afspraken die Nederland met de vijf eilanden had gemaakt te respecteren.

De uitkomst van vijf jaar van intensief onderhandelen met geven en nemen is dat de eilanden meer ruimte hebben gekregen om onderdeel te zijn van hun regio. De drie landen in het Caribisch gebied werken met Nederland in internationale fora zoals de Verenigde Naties ('One Kingdom, four Countries'), IMF en Wereldbank. De drie landen werken als LGO in de richting van de Europese Unie. Formeel ontstonden dus nieuwe verhoudingen, intern en extern.

Toch is er meer dan de formele relaties binnen het verband van het Koninkrijk der Nederlanden. Verbondenheid raakt vooral ook de

menselijke kant van de betrekkingen binnen het Koninkrijk. Ik heb de vele persoonlijke contacten met mensen in het Caribisch gebied altijd enorm op prijs gesteld, de humor, markante persoonlijkheden, de cultuur. Ik heb er ook vriendschappen aan overgehouden, zoals met toenmalig premier Mike Eman. Hij had niet alleen oog voor de economische en toeristische aspecten van Aruba, maar probeerde ook de maatschappelijke en sociale kant van de Arubaanse samenleving te bevorderen.

En nu, tien jaar later, hoe staan we er met elkaar voor? Heeft 10-10-10 gebracht wat we hoopten? Het is goed indringend bij die vraag stil te staan. Er is de afgelopen tien jaar veel gebeurd. Curaçao is welbeschouwd de valse start met het kabinet-Schotte nooit meer te boven gekomen, Sint Maarten is door zijn kleinschaligheid uiterst kwetsbaar gebleken en Aruba heeft zich moeten onderwerpen aan het College financieel toezicht. Voor de inwoners van Bonaire, Sint Eustatius en Saba is het ook anders gelopen dan verwacht. De intensieve aandacht vanuit Den Haag heeft het onderwijs en de zorg veel verbeterd, maar niet op alle andere terreinen is er vooruitgang gekomen.

Er zijn na 10-10-10 nog tal van problemen niet opgelost. Idealen lopen soms vast op een weerbarstige werkelijkheid. Op dit moment - begin augustus - lopen de politieke spanningen op vanwege de Covid-19-crisis. Het Statuut, noch de nieuwe verhoudingen staan een voor alle delen van het Koninkrijk vruchtbaar bondgenootschap in de weg. Het zijn de bestuurders die het verschil kunnen maken. Daarom is het ook tien jaar later van belang te blijven wijzen op verbondenheid en de wil samen verder te komen. Inderdaad, het gaat om de combinatie van eigen kracht en elkaar bijstaan. Die boodschap blijft actueel.

Hoofdstuk 3

De weerbarstige praktijk

Enkele weken na de met champagne beklonken slot-Ronde Tafel Conferentie diende zich het moment aan waar zo lang naar was uitgekeken. In de nacht van 9 op 10 oktober werd op Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba de vlag van de Nederlandse Antillen voor de laatste keer gestreken. De feestelijkheden maskeerden voor heel even de zorgen die er, de gloedvolle toespraken van de officials ten spijt, wel degelijk bij velen op de eilanden leefden.

De nieuwe toekomst was nog maar net begonnen of de eerste barsten werden zichtbaar. Curaçao bleek te worden geregeerd door een kabinet waarvan de leden, met premier Schotte voorop, uitsluitend aan hun eigen belang (lees: portemonnee) dachten. Op Sint Maarten kwam men al snel tot het besef dat het simpelweg over te weinig menskracht, kennis, kunde en middelen beschikte om als land te functioneren. Op Bonaire, Sint Eustatius en Saba kreeg de bevolking de hoge rekening gepresenteerd van de introductie van de dollar en Haagse belastingregels.

10-10-10 is in de praktijk heel anders uitpakend dan de bedenkers voor ogen hadden. Over de vraag of dat toe te schrijven is aan de gekozen staatkundige structuur of aan degenen die ermee moeten werken zijn, zo blijkt uit de bijdragen in dit hoofdstuk, de meningen verdeeld.

Niettemin is er een gemeenschappelijke deler: de manier waarop Den Haag en de eilanden het afgelopen decennium met elkaar zijn omgegaan heeft niet geholpen van 10-10-10 een succes te maken. Het valt ook niet mee de botheid van de koude kant van het Koninkrijk en de uitschuifbare tenen in de Cariben in harmonie samen te brengen.

Een balans tussen verstand en hart

Door Mike Eman

Mike Eman was, na acht jaar als leider van de AVP-fractie oppositie te hebben gevoerd, van 2009 tot 2017 minister-president van Aruba. Hoewel zijn partij ook bij de laatste verkiezingen met acht zetels als grootste uit de bus kwam, smeedde aartsrivaal MEP met steun van de door oud-AVP'ers opgerichte POR een coalitie. Mike Eman keerde niet terug in de Staten om zich volledig te kunnen wijden aan de vernieuwing van zijn partij.

In het Koninkrijk is het zo geregeld dat voor een wijziging van het Statuut de instemming van alle landen is vereist. Vandaar dat zowel de Arubaanse regering als de Staten - zij het met gepaste bescheidenheid - betrokken zijn geweest bij de onderhandelingen over het wetgevingspakket dat het pad voor Curaçao en Sint Maarten moest effenen om autonoom land binnen het Koninkrijk der Nederlanden te worden. Aruba is dat al sinds 1986 en dus begrepen wij als geen ander de behoefte van onze zustereilanden aan meer zelfbestuur. Bonaire, Sint Eustatius en Saba konden eveneens rekenen op onze steun om hun wens te realiseren een directe band aan te gaan met Nederland. Wij hebben dan ook zonder enige terughoudendheid meegewerkt aan de wijziging van het Statuut.

Persoonlijk zag ik in de 10-10-10-operatie een unieke kans het koninkrijksverband een impuls te geven. Er was tussen Den Haag en de Caribische delen van het Koninkrijk nogal wat chagrijn geslopen, mede aangejaagd door het opkomend populisme in de Tweede Kamer ('Zet de eilanden maar op Marktplaats') en een in het algemeen tanende interesse in Nederland voor de koninkrijksrelaties. De staatkundige hervorming zou, dacht en hoopte ik, voor nieuwe, meer volwassen verhoudingen zorgen, waarbij de focus niet langer zou liggen op wat ons verdeelt, maar juist op wat ons verbindt.

Het koninkrijk als win-win concept. Met die boodschap bracht ik snel na mijn aantreden een eerste werkbezoek als premier aan Nederland. Ik oogstte veel bijval, wellicht mede omdat de relatie tussen Aruba en

Nederland in de jaren daarvoor tot onder het nulpunt was gedaald. Het waarom staat te lezen in het rapport van het WODC (2011) met tientallen voorbeelden van kwestieus handelen door voorgaande kabinetten. Aruba stond er bij de regeringswisseling in 2009 sowieso slecht voor: een gierende inflatie, wijdverbreide armoede, verpauperde wijken, verwaarloosde infrastructuur en ruzie met de KLM, Carnival Cruises en exploitant Valero van de raffinaderij die alle drie het eiland uit teleurstelling de rug toe hadden gekeerd.

Aruba's inzet richting 10-10-10 was alle partijen te enthousiasmeren voor een koninkrijk waarin we elkaars sterkten beter zouden benutten. Naar mijn overtuiging was het de hoogste tijd ons los te maken van de achterhaalde rolpatronen van 'ontwikkelingshulp' met de eilanden als vragende partij en Nederland dat de voorwaarden bepaalt. Ik betoogde waar ik maar kon dat wij het Nederlandse bedrijfsleven wat te bieden hadden als stepping stone op een kruispunt van groeiende handelsstromen tussen Europa en de Amerika's. Ik heb een zaal vol Nederlandse ondernemers eens voorgehouden dat hun voorvaderen veel slimmer waren dan zij. Die zaten weliswaar in een heel erg verkeerde business, maar zij zagen tenminste wel het voordeel in van de geografisch gunstige ligging van de eilanden...

Betere samenwerking was voor Aruba een voornaam motief in 2010 loyaal mee te werken aan de herziening van het Statuut. Mijn partijgenoten in de Staten René Herdé en Juan-David Yrausquin hebben nog een zeer nuttige bijdrage geleverd aan het beslissende wetgevingsdebat in de Tweede Kamer door een (breed aangenomen) motie in te dienen met betrekking tot het treffen van een regeling voor het onafhankelijk beslechten van geschillen. Ook daarvan was de achtergrond het verbeteren van de onderlinge relaties, want de ervaring had geleerd dat juridische interpretatieverschillen over het Statuut telkens een schaduw werpen over de totale verstandhouding en daarmee ook dossiers belasten waarover we het eens waren.

Wat bij ons wel enigszins schuurde was dat Nederland de overheidsschuld van de Nederlandse Antillen saneerde en het restant tegen een lage rente herfinancierde. Zo goed was Aruba niet bedeed bij het verwerven van de status aparte: we kregen een deel van de Antilliaanse staatsschuld mee. Bovendien moesten wij ermee akkoord gaan binnen tien jaar het Koninkrijk te verlaten, een eis die toenmalig premier Wim Kok op aandringen van mijn broer Henny, de eerste minister-president van Aruba, later gelukkig introk. Dat Nederland niet met terugwerkende kracht de schuld waarmee Aruba als land startte wilde kwijtschelden valt

te begrijpen, maar ik blijf het jammer vinden dat Aruba niet gelijk werd (en nog steeds wordt) behandeld door ons niet tegen dezelfde lage rente te lenen als Curaçao en Sint Maarten is aangeboden.

Herfinanciering van de Arubaanse overheidsschuld zou tot een direct voordeel van jaarlijks enkele honderden miljoenen guldens hebben geleid. Groot geld dat besteed had kunnen worden aan bijvoorbeeld de verbetering van het onderwijs en het gefaseerd aflossen van de uitstaande staatsschuld. Na moeizame onderhandelingen toonde Nederland zich uiteindelijk in 2015 genegen Aruba een aanbod te doen: we moesten ons onderwerpen aan het College financieel toezicht en zodra we een begrotingsoverschot zouden bereiken konden we in aanmerking komen voor een lagere rente. Met andere woorden: betaal eerst nog enkele jaren honderden miljoenen rente aan internationale kapitaalverschaffers en als de urgentie voorbij is gaan we helpen. Voor alle duidelijkheid: herfinanciering kost Nederland niets.

Andersom wist Den Haag ons goed te vinden. Regelmatig werd vanuit Den Haag een beroep op mij gedaan om in Latijns- en Zuid-Amerika deuren te openen voor Nederlandse bewindslieden of handelsmissies. Ik deed dat als partner in het Koninkrijk met liefde, net als mijn collega-premier Marcel Gumbs van Sint Maarten toen Nederland zijn zinnen had gezet op de in 2017 vrijkomende tijdelijke zetel in de VN Veiligheidsraad en wij werden gevraagd te lobbyen in onze netwerken. Wie de stemming analyseert ziet dat het zonder ons niet was gelukt. Het is een voorbeeld dat we samen sterk(er) staan. Ik heb nooit begrepen waarom Nederland, ondanks het pleidooi van onder meer wijlen Wubbo Ockels en TNO, de potentie van Aruba niet heeft herkend als living lab en etalage voor Made in Holland-innovaties op het gebied van verduurzaming. De wereld zag ons eiland als koploper in vergroening, Den Haag bleef steken in de rol van boekhouder.

De derde overwinning op rij die mijn partij bij de verkiezingen van 2017 behaalde was om tweemaal bitter. Ten eerste omdat wij naar de oppositie werden verwezen door de drie andere partijen die als enige gemeenschappelijke drijfveer hadden de AVP buiten de regering te houden. En ten tweede: de teleurstelling dat het Koninkrijk niet het bondgenootschap was geworden dat mij in 2009 voor ogen had gestaan. In plaats van een voor iedereen profijtelijke toenadering was de verwijdering voortgeschreden, misschien wel het treffendst gesymboliseerd door het schrappen van het jaarlijkse Koninkrijksconcert (15 december) en het geruisloos verdwijnen van de Koninkrijksspelen die tot doel hadden jongeren uit alle delen van het Koninkrijk samen te brengen.

Het is een gemiste kans dat we er na 10-10-10 niet in zijn geslaagd met de vier landen een gemeenschappelijke agenda op te stellen om ons Koninkrijk voor al zijn inwoners beter te maken. Het schone voornemen jaarlijks een Koninkrijksconferentie te houden met de ministers-presidenten van de Caribische landen en de Nederlandse bewindspersoon voor Koninkrijksrelaties is na twee of drie weinig vruchtbare samenkomsten gelaten voor wat het was. Illustratief voor het gemeenschappelijk onvermogen: in tien jaar tijd is het zelfs niet gelukt de in het Statuut vastgelegde verplichting na te komen een geschillenregeling tot stand te brengen.

Ik ben wel blij dat mijn twee kabinetten Aruba in een aanzienlijk betere staat hebben achtergelaten dan waarin we het aantreffen. Het pensioen- en zorgstelsel zijn ingrijpend hervormd, de inflatie is beteugeld, wijken en wegen zijn opgeknapt en de economie heeft een forse impuls gekregen. De keerzijde was dat de overheidsschuld verder is opgelopen. Hoewel ik niet zal ontkennen dat mijn kabinet en ikzelf fouten hebben gemaakt, de enige manier om een klein land met weinig vet op de botten uit een economisch dal te trekken is door als overheid investeerders voor te gaan. Het snoeien in voorzieningen zou juist averechts hebben gewerkt. Toch eiste Nederland dat van ons. In 2015 werden wij via een aanwijzing gedwongen het ingezette groeppad te verlaten.

Vijf jaar verder verkeren alle landen door de Covid-19-pandemie in een ongekende crisis. Vanwege de afhankelijkheid van het toerisme zijn de Caribische landen ongenadig hard geraakt. Meer dan ooit wordt de solidariteit binnen het Koninkrijk op de proef gesteld. Het doet mij goed dat Nederland snel met noodhulp (medische voorzieningen en voedselpakketten) over de brug is gekomen. Ook zijn er eerste leningen verstrekt om de landen door de crisis te helpen, maar over noodzakelijke vervolgleningen is deze zomer een conflict ontstaan. Oorzaak: Nederland stelt als voorwaarde dat de landen ingrijpende hervormingen doorvoeren, waarmee - weet ik uit mijn tijd als premier - wordt bedoeld dat er vergaand moet worden bezuinigd. Deze benadering kan, vrees ik, wel eens contraproductief uitpakken: 'operatie geslaagd, patiënt overleden'. Ik hoop oprecht dat de regeringen elkaar alsnog weten te vinden.

Optimist als ik ben zie ik in deze crisis niet alleen een bedreiging, maar ook een kans. Een kans om te doen wat we na 10-10-10 hebben nagelaten: samen bouwen aan een koninkrijk dat meer is dan een juridisch staatsverband van landen die door het verleden tot elkaar veroordeeld zijn. Een koninkrijk waarin we elkaar op een volwassen manier uitdagen dingen beter te doen, waarin we samen de wereld intrekken om welvaart

en welzijn van alle koninkrijksburgers te borgen en waarin aan beide zijden van de oceaan het (vermeende) eigen gelijk ondergeschikt wordt gemaakt aan het gemeenschappelijk belang. Met andere woorden: een koninkrijk om trots op te zijn. Dat vraagt wel om het terugvinden van de balans tussen verstand en hart.

Te weinig geleerd van de evaluatie

Door Liesbeth Spies

Mr.dr.s. Liesbeth Spies is burgemeester van Alphen aan den Rijn. Ze was van 2002 tot 2010 lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Van 16 december 2011 tot 5 november 2012 was ze in het kabinet-Rutte I minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Ze was voorzitter van de ‘Commissie evaluatie uitwerking van de nieuwe staatkundige structuur Caribisch Nederland’ die in 2015 in haar rapport ‘Vijf jaar verbonden’ constateerde dat er nog veel ruimte voor verbetering was.

Als minister van Binnenlandse Zaken krijg je Koninkrijksrelaties erbij. Bij de overdracht op 16 december 2011 wees mijn voorganger Piet Hein Donner me op drie lastige kwesties. Eén daarvan betrof het kabinet-Schotte. In het overdrachtdossier zat onder meer het rapport van de Commissie Rosenmöller. Daaruit bleek dat er vijf leden van de Curaçaose regering eigenlijk niet ministeriabel waren onder wie premier Schotte. Op de dag van mijn installatie was hij in Nederland en ik heb meteen, in bijzijn van Piet Hein Donner, met hem kennisgemaakt. We waren het over één ding eens: dat we veel met elkaar te maken zouden krijgen...

Een paar dagen later, op de laatste dag voor het kerstreces, had ik mijn eerste debat met de Tweede Kamercommissie voor Koninkrijksrelaties. Kamerleden spraken hun grote zorgen uit over Curaçao en Sint Maarten; hun overheidsfinanciën, de problemen bij de gemeenschappelijke Centrale Bank en de ruzie tussen Schotte en de president van de bank die elkaar publiekelijk voor corrupt uitmaakten. Vooral de relatie met Curaçao werd bepaald door het ene na het andere incident. Wat ik gedurende dat jaar heb meegemaakt had ik niet voor mogelijk gehouden.

Ik ben al snel naar de eilanden gegaan. De ontvangst was overal allerhartelijkst. Pas door er te zijn zie je hoe groot de onderlinge verschillen zijn, in natuur, in cultuur en ook in mentaliteit. Je stopt niet je te verbazen en te verwonderen. In plaats van met antwoorden kwam ik met een tas vol vragen terug en dat was bij elk bezoek zo; een soort repeterend refrein. Je zou denken: het zijn relatief kleine eilanden dus

zo moeilijk kan het niet zijn problemen op te lossen. Het was me na dat eerste bezoek duidelijk dat er maatwerk nodig was om de eigen aard van de eilanden recht te doen.

Van de Curaçaose regering dacht ik aanvankelijk nog dat het onvermogen was totdat ik niet langer om de conclusie heen kon dat er sprake was van onwil. Sint Maarten bleek gewoon onvoldoende in staat zijn landstaken aan te kunnen. Op Aruba, dat al sinds 1986 autonoom was, zat een regering waarmee goed te praten viel, maar die te weinig deed om de overheidsfinanciën te beheersen. Op Sint Eustatius ontbrak de energie om er meer van te maken. Heel anders dan op Saba waar een handen-uit-de-mouwen mentaliteit heerst. Op Bonaire was nog volop discussie gaande over de gekozen vorm van openbaar lichaam.

Vooraf met Curaçao waren het spannende tijden. Terwijl de financiën dreigden te ontsporen werden de adviezen van het College financieel toezicht in de wind geslagen. We verdubbelden de vergaderfrequentie van de Rijksministerraad (RMR) en in juni heb ik in Willemstad indringend met Schotte gesproken. Het hielp niet. In juli namen we in de RMR het besluit het kabinet-Schotte een dwingende aanwijzing te geven de begroting op orde te brengen. Kort daarop liepen twee Statenleden over naar de oppositie. De nieuwe meerderheid was van plan Schotte naar huis te sturen, maar kon niet bijeenkomen omdat de Statenvoorzitter de sleutel van de vergaderzaal niet wilde afstaan. Er was even sprake van twee parlementen. Heel bizar.

De situatie werd echt zorgelijk toen Schotte na de beëdiging van een interim-kabinet weigerde op te stappen en zich in zijn werkkamer verschanste. Voor de Venezolaanse tv beschuldigde hij Nederland van een staatsgreep. Bij Forti verzamelden zijn medestanders zich waardoor de spanning verder opliep. Het was op een vrijdagavond en ik zat in een theater. Van de voorstelling heb ik weinig meegekregen. Ik heb de tijd vooral bellend in de gang doorgebracht. Met mijn collega's Hans Hillen van Defensie en Uri Rosenthal van Buitenlandse Zaken overlegde ik hoe we de openbare orde konden veiligstellen. Gelukkig legde Schotte zich later in het weekeinde neer bij de feiten en kon het interim-kabinet-Betrian aan de slag met het voorbereiden van verkiezingen.

Er gebeurden dingen waarvan ik als Nederlands meisje geen weet had dat het bestond. Zowel op Sint Maarten als op Curacao waren de speculaties over corruptie aan de orde van de dag. Uit het kantoor van de Veiligheidsdienst Curaçao waren inlichtingendossiers met kruiwagens tegelijk weggehaald. Schotte wilde Francesco Corallo, die volgens de

Italiaanse overheid betrokken was bij internationale drugshandel en deel uitmaakte van de Siciliaanse maffia, een belangrijke functie geven. Minister Wilsoe van Justitie probeerde buiten het OM om te interveniëren in een lopende rechtszaak tegen de sponsor van de partij en halfbroer van minister Jamaloodin.

Je ziet dat dingen niet deugen, maar je hebt te respecteren dat je te maken hebt met democratisch gekozen bestuurders. Het was voortdurend manoeuvreren, want je wil ondanks alles wel wat bereiken. Je wil ook niet te ijzerenheinig zijn, maar als aan de grondbeginselen van het Koninkrijk wordt gemorrelt moet je een grens trekken. In een goede relatie moet je elkaar de waarheid kunnen zeggen. Kritisch naar elkaar zijn is juist een teken van warme betrokkenheid. Ik voelde verbondenheid en ben van de eilanden gaan houden. Ik kreeg wel eens te horen: „Je bent streng, maar we weten wel wat we aan je hebben.” Na mijn ministerschap zijn veel contacten in stand gebleven.

In 2014 werd ik gevraagd voorzitter te worden van de commissie die moest onderzoeken hoe de staatkundige hervorming van 2010 was uitgepakt voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De opdrachtgevers - het ministerie van BZK en de eilandbesturen - hadden bepaald dat we geen aanbevelingen mochten doen. We hebben de vrijheid genomen de conclusies zo te formuleren dat die niets te raden over lieten. We hebben gesignaleerd dat de teleurstelling aan beide kanten groot was. Alleen op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg was er veel bereikt, maar op andere terreinen te weinig.

Ik vind het teleurstellend dat er nauwelijks van het rapport is geleerd. Niet door de ministeries en ook niet door de eilanden. Ik begrijp werkelijk van beide kanten niet waarom de toenadering zo moeizaam verloopt. Ten aanzien van de armoedebestrijding zijn nu weliswaar wat stappen gezet, maar het is te weinig en gaat te langzaam. Van de noodzakelijke versterking van de coördinerende rol van BZK is niet veel terechtgekomen. De eilanden hebben het net zo goed laten liggen.

Na de verschijning van ons rapport hebben we tegen de Kamer gezegd: regel dat bij de volgende formatie wordt afgesproken een inhaalslag te maken. Zo ingewikkeld kan het niet zijn; er is relatief weinig geld voor nodig om de wegen te repareren, de havens op orde te brengen en een sociaal minimum te realiseren. Laat het monitoren door het Cft en bemoei je er als Rijk een paar jaar niet mee. En andersom moeten de eilanden aan de slag met goed bestuur, want ook dat is hard nodig.

Ons rapport is op veel punten nog even actueel als in 2015. Wat zeker niet moet gebeuren, en dat geldt ook voor de landen, is eindeloos bakkeleien over de structuur. Daar gaat zo weer een paar jaar mee verloren zonder dat het leven van de mensen er beter op wordt. Het Koninkrijk is net als familie: die heb je niet voor het kiezen, maar je moet het er wel mee doen. Ik zeg daarom: ga aan het werk en maak er het beste van.

De kleinschalige werkelijkheid van Sint Eustatius

Door Koos Sneek

Koos Sneek is voormalig gedeputeerde van het openbaar lichaam Sint Eustatius en was eilandsraadslid voor de Democratic Party toen het kabinet-Rutte in 2018 besloot het Bestuurscollege en de eilandsraad naar huis te sturen en een regeringscommissaris aan te stellen. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 stond Koos Sneek op de lijst van het CDA. Voor de eilandsraadsverkiezingen van 21 oktober heeft hij zich kandidaat gesteld.

Het referendum gehouden op Sint Eustatius in 2005 gaf als uitslag dat de Statianen in de Nederlandse Antillen wilden blijven. Al snel werd duidelijk dat dit een onmogelijke keuze was daar de andere eilanden in hun respectieve referenda hadden geopteerd om de Antillen vaarwel te zeggen. Sint Maarten (2000) en Curaçao (2005) hadden te kennen gegeven autonoom land binnen het Koninkrijk te willen worden. Saba en Bonaire kozen in 2004 voor een directe band met Nederland. Bleef voor Sint Eustatius dus een lege huls. De politieke leiders besloten daarom in 2010 zich aan te sluiten bij Bonaire en Saba. Dit besluit ontving de unanieme goedkeuring van de eilandsraad en op 10-10-10 werd Sint Eustatius een openbaar lichaam binnen het Nederlandse staatsbestel. De Statianen verwachtten tijden van voorspoed.

Al snel ging het echter mis. Tegen de gemaakte afspraken in terughoudend te zijn met de invoering van nieuwe wetten werden door Nederland in recordtijd de op Sint Eustatius zeer omstreden wetten voor het homohuwelijk, abortus en euthanasie van kracht. Op 1 januari 2011 werd de dollar ingevoerd als wettig betaalmiddel, tegelijkertijd met een nieuw fiscaal systeem. Dit veroorzaakte een inflatie van meer dan 25%. Hierdoor nam de armoede toe. Het duurde maar liefst tot 2019 alvorens er een begin werd gemaakt met het inlossen van de in 2008 gedane belofte te zorgen voor een binnen Nederland aanvaardbaar voorzieningsniveau. En er mag dan intussen een sociaal minimum voor Caribisch Nederland zijn bepaald, de hoogte ervan is volgens

menigeen op de eilanden onvoldoende om de armoede daadwerkelijk terug te dringen.

De eerste verkiezingen onder de nieuwe staatkundige structuur werden vijf maanden na 10-10-10 gehouden. De negatieve effecten van de nieuwe status waren toen al duidelijk voelbaar. Het was dus niet verwonderlijk dat de voorstanders van de veranderingen (de Democratische Partij) meteen hierop werden afgerekend. De door Den Haag opgelegde regel voor toelating van (te) kleine politieke partijen zorgde ervoor dat er niet zoals traditiegetrouw twee partijen in de vijfkoppige eilandsraad plaatsnamen, maar liefst vier. Deze versplintering tezamen met het ingevoerde dualisme leidde binnen een jaar na zijn aantreden tot de val van het eerste Bestuurscollege. Al met al was een voedingsbodem gecreëerd voor mislukking en anti-Nederlandse sentimenten. Lokale politici met populistische trekjes zoals Clyde van Putten (PLP) speelden hier gretig op in.

De verkiezingen in 2015 leverden een krappe overwinning op voor de PLP, die samen met de UPC een coalitie vormde. Geleidelijk aan werd het eiland onbestuurbaar, eilandsraadvergaderingen werden wanvertoningen, de ene na de andere gedeputeerde werd vervangen, de gezaghebber werd regelmatig door het Bestuurscollege buiten de besluitvorming gehouden en het financieel beleid werd een puin hoop. Ondanks het feit dat toenmalig verantwoordelijk minister Ronald Plasterk regelmatig publiekelijk werd uitgedaagd en beledigd greep deze bepaald niet daadkrachtig in. Ook het College financieel toezicht (Cft) trok niet aan de bel en de rijksvertegenwoordiger verzuimde invulling te geven aan zijn toezichthoudende verantwoordelijkheden. De coalitie riep om een autonome status gelijk aan de andere landen binnen het Koninkrijk, dreigde met een gang naar de Verenigde Naties en ging zelfs zover om in mei 2017 met een motie de rijkswetten WolBES en FinBES niet langer van kracht te verklaren voor Sint Eustatius.

Een ingestelde commissie van wijzen beschreef in haar rapport de bestuurlijke misstanden op Sint Eustatius, maar ook de tekortkomingen van Den Haag en organen zoals het Cft en de rijksvertegenwoordiger. De inmiddels aangetreden staatssecretaris voor Koninkrijksrelaties Raymond Knops joeg daarop in sneltreinvaart de Tijdelijke wet taakverwaarlozing Sint Eustatius door het parlement welke op 7 februari 2018 van kracht werd en waarmee het lokale bestuur buitenspel werd gezet. Deze wet is dit jaar vervangen door de Wet herstel voorzieningen Sint Eustatius.

De overname van het democratisch gekozen lokale bestuur door Den Haag met de aanstelling van een regeringscommissaris leidde niet onmiddellijk tot verbeteringen. Twee jaar na de ingreep werden deze functionaris en zijn waarnemer vervangen. In de memorie van toelichting op de Wet herstel voorzieningen memoreerde staatssecretaris Knops terecht dat het binnen de kleinschalige werkelijkheid van het eiland vaak lastig is om voldoende kennis, mankracht, materiaal en middelen te verzamelen om projecten tijdig af te ronden. Een gegeven dat bij de Stadianen al decennia bekend is en waarmee alle opeenvolgende eilandsbesturen hebben geworsteld. Het is te hopen dat het kwartje echt is gevallen en dat de ministeries er voortaan rekening mee houden dat wat in Nederland werkt niet per se elders hoeft te werken.

Vanwaar de angstvalligheid tegenover de eilanden?

Door Marijke Linthorst

Drs. Marijke Linthorst was van 1995 tot 1999 en van 2003 tot 2015 voor de PvdA lid van de Eerste Kamer. De laatste acht jaar als senator was zij voorzitter van de Eerste Kamercommissie voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken/Koninkrijksrelaties.

Mijn vader was vroeger niet altijd mals met kritiek op zijn kinderen. Wij vonden dat vervelend, maar hij zag het als een teken van betrokkenheid. Kritiek leveren kost moeite; dat doe je niet voor mensen die je koud laten. Pas toen ik, vele jaren later, lid werd van de Commissie Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken (de latere Commissie Koninkrijksrelaties) begreep ik wat hij bedoelde. De woordvoerders van Nederland en de eilanden kwamen twee maal per jaar bijeen voor een parlementair overleg. Binnen dit overleg was het begrip 'interne aangelegenheden' zo ongeveer heilig verklaard. Het bleek een volmaakt recept om verschillen van mening onuitgesproken te laten en het nergens echt over te hebben. Formeel uit respect voor elkaars autonomie, in de praktijk om elkaar vooral niet voor het hoofd te stoten.

Ik herinner me een parlementair overleg in 2007. De discussie over nieuwe staatkundige verhoudingen domineerde de agenda. Bonaire, Sint Eustatius en Saba (de BES) zouden bijzondere gemeenten van Nederland worden, Curaçao en Sint Maarten opteerden voor de positie van autonoom land binnen het Koninkrijk, een status die Aruba al eerder had verworven. Om de nieuw te vormen landen een gezonde start te kunnen laten maken zou Nederland een groot deel van de schulden van de eilanden overnemen. Van de 2.4 miljard euro zou 1.7 miljard gesaneerd worden.

In hetzelfde overleg kondigden de leden van de eilandsraad van Curaçao een forse salarisverhoging voor zichzelf aan. Tot mijn verbazing was ik één van de weinigen - ook binnen de Nederlandse delegatie - die hier verontwaardigd over was. De meesten vonden het een interne

aangelegenheid, waar Nederland zich niet mee had te bemoeien. Een herhaling van zetten volgde in 2009 ten aanzien van de pensioenen. Een Nederlandse gemeente die zich zo zou opstellen zou zonder pardon onder curatele zijn geplaatst. Vanwaar de angstvalligheid tegenover de eilanden?

Een belangrijk deel van het antwoord ligt in de angst om van neokoloniaal gedrag beticht te worden. Pogingen van Nederland om de eilanden zijn wil op te leggen zijn uit den boze en zelfs de schijn ervan dient vermeden te worden. Maar dat is niet het hele verhaal. Ik vrees dat gebrek aan betrokkenheid, of onverschilligheid, ook een rol speelt.

Nederland is zich terdege bewust van het feit dat sommige situaties op de eilanden (sterk) voor verbetering vatbaar zijn. Er is sprake van armoede en het onderwijs en de gezondheidszorg schieten te kort. Het Statuut, dat de verhoudingen binnen het Koninkrijk regelt, stelt (artikel 43) dat elk der landen zorg draagt voor de verwezenlijking van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur. Het waarborgen hiervan is 'aangelegenheid van het Koninkrijk'.

Ik zou de stelling wel aandurven dat zaken als volksgezondheid en goed onderwijs tot de fundamentele rechten en vrijheden van de bevolking behoren. Maar het geldt in ieder geval voor de deugdelijkheid van het bestuur. Dat wordt expliciet genoemd. En daar is het nodige op aan te merken. Recentelijk is een begin gemaakt met het aanpakken van de corruptie op Sint Maarten, maar deze is jarenlang ongemoeid gelaten. En wat te denken van politici en (semi) publieke functionarissen die extravagante salarissen verdienen terwijl de bevolking in armoede leeft? Het lijkt me voor een land dat onderdeel uitmaakt van het Koninkrijk geen voorbeeld van deugdelijk bestuur. Toch is geen van de landen, ook Nederland niet, hiertegen in het geweer gekomen. De overheersende gedachte lijkt te zijn: „Ze zoeken het maar uit.”

Nederland kan met name druk op de ketel zetten als het financiële steun verleent aan de Caribische delen van het Koninkrijk. Dat was het geval bij het tot standkomen van de nieuwe staatkundige verhoudingen. Met het overnemen van een groot deel van de schuld vervielen voor Sint Maarten en Curaçao grote bedragen aan rentebetalingen. Aan de besteding van deze gelden hadden op zijn minst eisen gesteld kunnen worden. Dat is niet gebeurd.

Een soortgelijke situatie doet zich nu voor bij de steun in het kader van de coronacrisis. Met uitzondering van de directe noodhulp verbond

staatssecretaris Knops voorwaarden aan de hulpverlening. Hij noemde onder meer een korting van 25% op de salarissen van politici en van 12,5% op die van ambtenaren. Dit omdat de salarissen hoog zijn (sommigen verdienen meer dan de minister-president) en het ambtelijk apparaat groot is. Onmiddellijk was het huis te klein. Op de eilanden, waar bestuurders een opleving van koloniaal gedrag ontwaarden. Maar ook in Nederland waar bekende publieke figuren de Nederlandse regering juist opriepen om eerst geld over te maken en pas later te praten over hervormingen.

Ik ben vóór ruime hulpverlening, maar op één voorwaarde: dat het geld terecht komt bij degenen die het nodig hebben. Aan die voorwaarde wordt vooralsnog niet voldaan. Op Curaçao wordt de bezuiniging wel doorgevoerd in lager betaalde ambtelijke functies als vuilnisophalers en leerkrachten. Voor de hoogste schalen wordt de korting één tot twee jaar uitgesteld. In een Algemeen Overleg met de Tweede Kamercommissie voor Koninkrijksrelaties op 1 juli jl. bevestigde staatssecretaris Knops deze gang van zaken. Maar, benadrukte hij, daar gaat Nederland niet over. Het is de eigen keuze en verantwoordelijkheid van de regering van Curaçao. Het lijkt me de overtreffende trap van ‘wegkijken’.

Voorafgaand aan de staatkundige hervorming van 2010 hebben de bevolkingen van Sint Maarten en Curaçao zich per referendum uitgesproken voor een positie als autonoom land binnen het Koninkrijk. Mogelijk omdat zij verwachtten dat het Koninkrijk, zoals vastgelegd in het Statuut, deugdelijk bestuur op de eilanden zou waarborgen. Maar als de helft van de bevolking werkloos is en een groot deel van de mensen afhankelijk is van voedselpakketten, terwijl de hoogste salarissen ontzien worden, valt niet meer vol te houden dat er sprake is van deugdelijk bestuur. Wie in zo'n situatie niet optreedt schaaft zich achter de bestuurlijke elite en laat de bevolking in de steek. Dat is het Koninkrijk onwaardig: interne aangelegenheden spelen niet alleen in de afzonderlijke landen, maar ook in het Koninkrijk als geheel.

The Dream House

Door Will Johnson

Uitgever/journalist/schrijver en politicus Will Johnson heeft van 1971 tot 2010 zijn stempel gedrukt op de Sabaanse politiek. Voor de door hem opgerichte Windward Islands People's Movement was hij eilandsraadslid, gedeputeerde en lid van de Staten van de Nederlandse Antillen. Hij was lid van de Werkgroep bestuurlijke en financiële verhoudingen Nederlandse Antillen (de 'Commissie Jesurun') die in 2004 met het rapport 'Nu kan het... nu moet het!' adviseerde Curaçao en Sint Maarten de status van autonoom land binnen het Koninkrijk te geven en Bonaire, Sint Eustatius en Saba koninkrijkseilanden te maken. Het stoort Will Johnson dat de Rijksdienst Caribisch Nederland zich (te vaak) in het Nederlands tot de bevolking van Saba richt en heeft er bij wijze van statement voor gekozen zijn bijdrage in de moedertaal van het eiland te schrijven.

The New State Bulletin of Suriname of Wednesday, March 11th, 1834 informs us that the island of Saba was a self-governing colony. It still is or should be.

In December 1977 when then Minister Wilhelm Frederick de Gaay Fortman was leaving office in a news conference he said: „I will be leaving office most satisfied with the island of Saba.” He stated that the other islands should take an example from Saba. That Saba is the classic example of a small poor island, where when people are willing to help themselves, they can better their circumstances, and he hoped the other islands would follow Saba's example.

Saba from my research was first settled by Irish indentured servants in 1629. The Spaniards had a soft spot for the Irish because they both shared the Roman Catholic religion. So, when Don Francisco de Toledo invaded Saint Kitts in 1629 with the intent to get rid of the English and French settlers who had established themselves on what was considered Spain's territory, he allowed the Irish to leave undisturbed and settle elsewhere. They chose Saba and named their new settlements Middle Island and Palmetto Point after the villages where they had resided on Saint Kitts. Some years later some settlers from Sint Eustatius settled above the spring at Fort Bay. They farmed in what is now known as The Bottom but

which the Dutch called 'De Vallei'. This settlement was destroyed by a landslide around 1659.

The next big change in Saba's settlement was when Edward Morgan and his brother Thomas (uncles of Sir Henry Morgan) captured Sint Eustatius and Saba. From Saba the pirates took with them the 102 slaves to Jamaica, and deported nearly all of the 70 Dutch and Flemish subjects to Sint Maarten and some of the British colonies. They left behind some 90 of their pirates. Thomas Morgan was de facto the first Administrator of Saba in 1665. From there on in Saba traded hands between the British, Dutch and French and was self-governing. Even when it became Dutch in 1816 the Administrators (Commanders/Lt. Governors) were all natives of Saba. Even before the pirates took over the island Saba was an English-speaking island. In 1859 already a petition was sent to the West India Company to send a preacher to the island as everyone spoke English. That remained the case and in 1847 a report states that education on Saba and Sint Eustatius was exclusively in English and that the religion on Saba is all Anglican.

In 2004 after long years of having to survive as an autonomous colony within the framework of the Netherlands Antilles the final referendum 84% of the population voted to have a direct relationship with The Netherlands. The status we wanted was achieved in 2010. Saba is not part of a BES political entity. We are a public entity, and our relationship with The Netherlands is not via Bonaire and Sint Eustatius. We remain a self-governing island in association with The Netherlands and we retain our right of self-determination. It is for those holding public office on Saba to defend Saba's status as an English-speaking self-governing colony of The Netherlands.

In the past ten years Saba has received much praise from the Dutch political establishment and has been held up as an example for the other islands to follow. Thankful as we should be for the generous Dutch aid, Saba would like continued recognition for its history of self and good governance.

This article does not leave room for criticism, but what people complain most about is the red tape, the new settlers from Holland acting like they own the place, the swarm of consultants, the disrespect for our historical language, and the neglect of former friendly ties with the regional islands. Too many groups with one token Saban in their organization call the shots nowadays and our people feel more and more disenfranchised.

As a people since 1629 we have taken care of our nature. More than half of Saba is now dedicated to nature and through a construction which should not have passed through the Island Council Saba property owners are deprived of the use of their lands and are not being compensated. And yes, the seven million Euro's to study if goats are destroying the coral can be better spent to compensate the landowners disenfranchised with the establishment of the National Park.

Saba will be ill advised to enter into useless discussion of going back into the past and becoming a Province of Holland together with the other Dutch islands. A return to that status would be like Odysseus returning to Thrace and asking: „Alas! Whose country have I come to now?”

In the future Saba would be better off independent with agreements negotiated with The Netherlands. Create something like a self-governing colony sui generis. That is why we write of 'The Dream House' we have fought for and we now live in. A self-governing Public Entity in Association with The Netherlands while maintaining our right of self-determination. Ever forward, never backward should be our motto and we call on our local people in politics, to give content to that wish and to be more vigilant in defending the island and its people.

Tien jaar te weinig voortgang

Door Nico Schoof

Nico Schoof is vanaf 2010 lid en sinds 2015 voorzitter van de Voortgangscommissie Sint Maarten. Hij was burgemeester van onder meer Alphen aan den Rijn (1997-2008), bereidde gezagsdragers van Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba voor op hun rol na 10-10-10 en trad ook daarna nog enkele keren op als trainer en coach van gezaghebbers in Caribisch Nederland.

De deadline was gezet, 10-10-10 zou het gebeuren. Sint Maarten en Curaçao werden eindelijk nieuwe autonome landen in het Koninkrijk. Een aantal landstaken was echter niet goed georganiseerd, maar uitstellen kon niet meer. En dus werd voor die landstaken afgesproken dat ze binnen twee jaar wèl op orde zouden zijn. Plannen van aanpak werden gemaakt, een samenwerkingsregeling opgesteld, een gezamenlijke Voortgangscommissie in het leven geroepen. En zo moest het maar gebeuren.

Voor Sint Maarten ging het om zeven landstaken. Op het ministerie van AZ: burgerzaken/bevolkingsadministratie, wetgeving en juridische zaken, op het ministerie van VROMI: vergunningverlening en handhaving en op het ministerie van Justitie: de politie, de gevangenis, de landsrecherche (rijksrecherche van het land) en de toelatingsorganisatie (zeg maar IND). De plannen van aanpak betroffen vooral de organisatie, de menskracht en de middelen. Geen daarvan kwam binnen twee jaar op het afgesproken niveau. In de loop der jaren werden vijf plannen van aanpak - mede dankzij de inzet van gemotiveerde Sint Maartenaren - afgerond, maar twee zijn dat na tien (!) jaar nog altijd niet: het plan voor de politie en dat voor de gevangenis.

Met de politie-organisatie gaat het inmiddels de goede kant op. Het korps groeit maar is nog lang niet op het afgesproken niveau. De goede samenwerking tussen de korpsen van de Caribische landen en met Nederland levert vruchten af. De commissie meent dat als deze ontwikkeling zo doorzet het toezicht langzaam afgebouwd kan worden. Een schril contrast met de gevangenis waarmee het totaal niet goed gaat.

Dat was zelfs aanleiding voor de Tweede Kamer eind 2019 en voorjaar 2020 via moties aan te dringen op overname door Nederland. Daar voelt de Nederlandse regering niets voor. In het Nederlandse aanbod voor steunverlening vanwege Covid-19 is een passage opgenomen die mogelijk uitzicht biedt op verbetering van het detentiewezen. Plaats voor voorzichtig optimisme? Het zou kunnen, als beide landen zich wat aantrekken van de lessen uit het recente verleden.

Er zijn tal van voorbeelden van zaken die de relatie tussen Nederland en Sint Maarten hebben vertroebeld en waardoor van de beoogde samenwerking „om voorzieningen te treffen die waarborgen dat landstaken op termijn overeenkomstig de criteria worden uitgevoerd” niet zo heel veel terecht is gekomen. Ik citeerde zojuist de Samenwerkingsregeling waarborging plannen van aanpak landstaken Curaçao en Sint Maarten van 24 juli 2010, waarin verwezen wordt naar paragraaf 3 van het Statuut dat handelt over onderlinge bijstand, overleg en samenwerking. Woorden die de afgelopen tien jaar te vaak geen betekenis hebben gekregen.

De Samenwerkingsregeling werd aangegaan voor twee jaar en vastgelegd in een algemene maatregel van rijksbestuur. De termijn kan telkens voor twee jaar worden verlengd als nog niet alle plannen van aanpak zijn uitgevoerd. De AMvRB is dit jaar (2020) voor de vijfde keer verlengd... In 2016 adviseerde de Voortgangsc commissie niet tot verlenging over te gaan. Aan geen van de beide zijden van de oceaan was bereidheid tot samenwerking om de plannen van aanpak voor politie en gevangenis verder te brengen. Dat zo zijnde achtte de commissie voortzetting van de AMvRB zinloos.

Toenmalig minister Plasterk vond dat ook totdat de Tweede Kamer vroeg of het werk dan al af was. Toen hij daarop ontkennend antwoordde, vond de Kamer dat de maatregel verlengd moest worden en zo geschiedde, waarna er enige maar onvoldoende beweging in de samenwerking kwam. Vier jaar later is er ten aanzien van de gevangenis sprake van een vergelijkbare situatie. In 2020 adviseerde de Voortgangsc commissie de AMvRB alleen te verlengen als beide landen zich daadwerkelijk willen inzetten voor met name de dringend noodzakelijke verbetering van het detentiewezen. Dat hebben beide landen elkaar in april beloofd, waarop de Rijksministerraad in juni tot verlenging besloot tot uiterlijk oktober 2022.

Al in zijn eerste midterm review uit 2011 moest de commissie constateren dat er bij de gevangenis geen enkele voortgang te bespeuren was.

Daarna is nog wel de renovatie van het gebouw met USONA-gelden heel langzaam gerealiseerd, maar verder niets. Een poging om na orkaan Irma geld dat via de Wereldbank loopt, voor het detentiewezen in te zetten, liep spaak op onwil van de staatssecretaris (die onterecht stelde dat een gebouw dat al slecht was vòòr Irma, niet met wederopbouwgeld hersteld kon worden) en op die van de Wereldbank. Door de jaren heen hebben naast de Voortgangscommissie ook de Raad voor de Rechtshandhaving, het Europees Comité voor de rechten van de mens, diverse rechters in hun uitspraken, het Openbaar Ministerie en de lokale commissie van toezicht voortdurend en indringend gewezen op de grote tekortkomingen in het detentiesysteem. Het is zonder meer de zwakste schakel in de keten van rechtshandhaving.

Verantwoordelijk voor het beëindigen van de mensonterende en onveilige situatie in de Pointe Blanche-gevangenis is zonder discussie het land Sint Maarten zelf. Tegelijk moet vastgesteld worden dat het land niet in staat is om het detentiewezen te verbeteren. Dat heeft niet alleen te maken met wisselende politieke wil, maar ook met onkunde en onvermogen van de ambtelijke organisatie. In 2018 vroeg Sint Maarten om een ervaren programmamanager. Nederland kon die niet leveren. Wel is toen een expertteam ingesteld dat na uitgebreid overleg met alle stakeholders op Sint Maarten een voorstel deed voor het inrichten van een volwaardig detentiesysteem, waar een nieuwe gevangenis onderdeel van zou zijn, maar ook reclassering, resocialisatie en preventie.

Dat voorstel werd in oktober 2018 onder grote druk van Nederland en zelfs in afwijking van de procedureregels, aangemerkt als het nieuwe Plan van Aanpak. Sint Maarten legde zich vast op de realisering. Ook werd voor de korte termijn (enkele maanden) een afsprakenlijstje vastgesteld waarover het land Sint Maarten tweewekelijks aan de staatssecretaris moest rapporteren. Waarschuwingen van de Voortgangscommissie dat niet aan essentiële voorwaarden voor resultaat was voldaan, werden niet gehoord. Van het nieuwe Plan van Aanpak is anno 2020 vrijwel niets en van het afsprakenlijstje te weinig terecht gekomen. In de loop der jaren is bij de gevangenis de situatie ontstaan dat Sint Maarten geen hulp vraagt en Nederland die niet geeft.

Wantrouwen, arrogantie, desinteresse en achterdocht hebben de relatie tussen beide landen gekenmerkt. Dat is fnuikend geweest in de opbouw van een goede samenwerking. Het heeft ook miskend dat er aan beide zijden van de oceaan kundige en welwillende mensen zijn die onterecht niet de steun kregen voor de veranderingen. Een flink deel van de politieke elite van Sint Maarten heeft getoond meer belang te hechten aan

de eigen positie dan aan het belang van de opbouw van het land en het belang van zijn inwoners. Nederland heeft deze spiraal niet doorbroken, maar vaak in stand gelaten door toon en houding ten opzichte van Sint Maarten en gebrek aan behoorlijk overleg.

De omvangrijke hulp van Nederland na orkaan Irma is vormgegeven op basis van wantrouwen en leidt te langzaam tot resultaat. Ten onrechte is er daarbij niet ingezet op de kwaliteit van het openbaar bestuur en de ambtelijke organisatie. Met alleen de inzet van een ondermijningsteam en een integriteitskamer worden (en op zich terecht overigens) negatieve kanten bestreden, maar niet de positieve krachten gestimuleerd. De overheid van Sint Maarten functioneert in veel opzichten onvoldoende. En dat terwijl er genoeg mensen zijn die over uitstekende kwaliteiten beschikken, maar die door allerlei oorzaken niet in stelling worden gebracht of zich na jaren moedeloos afwenden.

De wederopbouw hulp na Irma stond optimistisch in het teken van 'building back better'. De resultaten zijn tot nu toe pover. Covid-19 heeft het land nog verder naar de afgrond geduwd. Paradoxaal genoeg ligt er daardoor nu een tweede kans om het land Sint Maarten op te bouwen. Morrelen aan het Statuut zal leiden tot eindeloze discussies en het in stand houden van oude tegenstellingen. Elkaar vinden in samenwerking op breed terrein, de juiste toon vinden in de omgang met elkaar, omvangrijke steun geven en aanvaarden, zijn ingrediënten die wél kunnen leiden tot de opbouw van het land zoals die in 2010 voor ogen stond. Naïviteit maakt daar geen deel van uit, een open oog voor misstanden wel. Een goed functionerende landsoverheid is randvoorwaarde en onderlinge samenwerking onmisbaar. Na tien jaar een nieuw begin?

De geschiedenis herhaalt zich, eerst als tragedie, dan als farce¹

Door Xavier Blackman

Xavier Blackman was staatssecretaris van Financiën van de Nederlandse Antillen en gedeputeerde van Financiën van Sint Maarten. Tussen 2004 en 2010 was hij zowel als bestuurder als ambtelijk adviseur betrokken bij de staatkundige hervorming van 10-10-10. Ten tijde van de bestuurlijke ingreep op Sint Eustatius was hij Directeur Publiekszaken en Ondersteuning. Xavier Blackman is thans werkzaam als zelfstandig adviseur.

Op 6 en 7 februari 2018 keurden beide Kamers der Staten-Generaal de Tijdelijke wet taakverwaarlozing Sint Eustatius goed. Aanleiding voor deze wet was het door oud-gouverneur van Aruba Fredis Refunjol en staatsraad Jan Franssen opgestelde rapport ‘Nabijheid of distantie, een wereld van verschil’ en de opmerkelijke ondertitel: ‘Sint Eustatius, altijd al een stiefkind geweest’. Meteen na de stemming reisde staatssecretaris voor Koninkrijksrelaties Raymond Knops naar Sint Eustatius om het lokale, democratisch gekozen, bestuur af te zetten.

Twee jaar na de ingreep, vijf jaar na de evaluatie van de nieuwe staatkundige structuur van Caribisch Nederland en tien jaar nadat de nieuwe staatkundige relaties binnen het Koninkrijk der Nederlanden van kracht werden, maak ik graag van de gelegenheid gebruik om inzicht te geven in de gebeurtenissen die aan de ingreep in het openbaar lichaam Sint Eustatius voorafgingen.

Het in maart 2015 aangetreden bestuur van Sint Eustatius had, mede op basis van het in december van 2014 gehouden referendum, het mandaat van de bevolking om de staatkundige relatie met Nederland te wijzigen en een autonome status binnen het Koninkrijk der Nederlanden te verkrijgen. De relevantie en legitimiteit van dit mandaat was en is aangetoond door het evaluatierapport van de Commissie Spies, een

---

¹ Karl Marx, Der 18te Brumaire des Louis Napoleon, (New York 1952).

uitspraak van het International Gerechtshof en de daarbij behorende schriftelijke verklaring van Nederland, academisch onderzoek door prof. mr. Fred Soons en mr. Charlotte Duijf alsmede diverse andere rapportages en bevindingen van/door de Nederlandse regering en de Tweede Kamer. Al deze informatie onderstreept dat de nieuwe relatie tussen Nederland en Sint Eustatius in praktische en juridische zin onhoudbaar was en nog steeds is.

Kort na hun aantreden in maart 2015 gaven de Statiaanse bestuurders aan dat zij bezorgd waren over de openbare financiën die zij hadden aangetroffen. Zij verzochten Nederland om assistentie bij een onderzoek naar de staat ervan, en tevens om een algemene dialoog over het wijzigen/verbeteren van de onderlinge relaties. Als antwoord daarop werd door de Nederlandse regering, aanvullend op het reeds door het College financieel toezicht uitgeoefende reguliere toezicht, zogenaamd 'voorafgaand financieel toezicht' op Sint Eustatius ingesteld.

Aangezien de Nederlandse regering de dialoog over een nieuwe staatkundige relatie uit de weg bleef gaan, reisde een delegatie van het eilandbestuur eind 2015 af naar New York om bij leden van de Verenigde Naties de zaak van het eiland te bepleiten. Vervolgens nam de eilandsraad begin 2017 twee belangrijke moties aan. De raad beriep zich daarbij op het Handvest van de Verenigde Naties, en meer in algemene zin op internationaal recht ten aanzien van dekolonisatie, inclusief de daarop van toepassing zijnde VN-resoluties.

Met de eerste motie werd het raamwerk van een door internationaal staatsrecht deskundige dr. Carlyle Corbin geconcipeerde grondwet voor een autonoom Sint Eustatius goedgekeurd. In de tweede motie verklaarde de eilandsraad alle Nederlandse wetgeving welke strijdig was met hogere, internationale wetgeving, als ongeldig. In diezelfde motie werd de Nederlandse regering bovendien verzocht om in dialoog met de bestuurders van Sint Eustatius te komen tot een nieuwe staatkundige relatie welke volledig voldoet aan het internationaal recht alsmede het recht van het eiland op een volledige graad van zelfbestuur conform het VN-Handvest en de genoemde resoluties.

Conform laatstgenoemde motie en na twee als verzoeningspogingen ogende spoedbezoeken van de toenmalig secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Richard van Zwol stuurde het Bestuurscollege op 14 februari 2017 een voorstel aan minister Ronald Plasterk van BZK om een ambtelijk/bestuurlijke conferentie te organiseren waarin alle bij Sint Eustatius betrokken

partijen gezamenlijk tot afspraken en structurele oplossingen konden komen over alle lopende kwesties.

Het Bestuurscollege had in het overleg met Van Zwol voorgesteld om een gemengde commissie van wijzen te benoemen die deze conferentie zou voorbereiden. Aanvankelijk gingen hij en de minister akkoord, waarna beide partijen met wederzijds goedvinden elk twee kandidaten voor de commissie nomineerden. Er zou een secretariaat komen en een eerste vergadering zou worden belegd.

Tot grote verrassing van het bestuur van Sint Eustatius ontving het echter na enkele weken radiostilte een bericht van Plasterk dat hij unilateraal besloten had dat de commissie van wijzen slechts zou bestaan uit de twee door Nederland aangewezen kandidaten. Vervolgens stuurde de minister op 5 juli 2017 een ‘streng’ brief aan het Bestuurscollege waarin hij onder anderen aangaf dat „de totstandkoming en de wijzigingen van het Statuut met inachtneming van de eisen die het Handvest stelt, tot stand zijn gekomen.”

Tevens stelde hij: „Gelet op de kleinschaligheid van Sint Eustatius en de huidige staat van het bestuur van het openbaar lichaam is de status van autonoom land binnen het Koninkrijk niet realistisch. Ik ga ervan uit dat ik hiermee voldoende duidelijkheid heb gegeven ten aanzien van uw standpunt en wensen. En ik beschouw daarmee de correspondentie hierover als afgesloten tot het moment dat de commissie van wijzen haar rapport heeft opgeleverd.”

Aangezien de dialoog met Nederland ondanks herhaalde pogingen daartoe onmogelijk was gebleken, eisten de in 2015 benoemde leden van het Bestuurscollege en de eilandsraad in oktober 2018 via een kort geding en een bodemprocedure dat de Staat der Nederlanden de onrechtmatige daden jegens Sint Eustatius, inclusief de ingreep en inbedding in de Nederlandse Grondwet, ongedaan zou maken. Beide procedures lopen thans nog in hoger beroep.

Twee jaar na de ingreep op Sint Eustatius zijn twee zaken duidelijk geworden. In de eerste plaats is er, ondanks de inzet door Nederland van vele (deels in Nederland uitgerangeerde) ambtenaren en financiële middelen, nauwelijks tot niets terecht gekomen van de beloftes van staatssecretaris Knops aan de Tweede Kamer en de bevolking van Sint Eustatius om „een grote schoonmaak te houden” en „de situatie van de Stataanse bevolking te verbeteren”.

Ook is het inmiddels klip en klaar dat het rapport van de heren Refunjol en Franssen geen legitieme basis vormde (noch kon vormen) voor het bestuurlijk ingrijpen door Nederland, en dat dit ingrijpen bovendien in strijd is met het VN-Handvest en het recht van Sint Eustatius op een volledige graad van zelfbestuur. Tevens is reeds in 2011 door prof. mr. Soons en diens collega-jurist mr. Duijf bevestigd dat de huidige relatie tussen Sint Eustatius en Nederland niet voldoet aan het internationaal recht.

Zelfs in politiek Nederland worden de juridische argumenten van het legitieme bestuur van Sint Eustatius, weliswaar indirect en op basis van bepaalde ideologische overwegingen, erkend. Zo heeft Tweede Kamerlid André Bosman (VVD) bevestigd dat Nederland de dekolonisatie van de Caribische eilanden niet heeft afgerond en, op basis van artikel 73 van het VN-Handvest, de (actieve) verplichting heeft om dit alsnog te doen. Bosman heeft hiertoe in 2019 een voorstel tot wijziging van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden bij de Tweede Kamer ingediend, welke nog in behandeling is.

Tien jaar na 10-10-10 en in het laatste jaar van de VN's 'third International Decade for the Eradication of Colonialism' is Nederland het aan zijn (internationale) stand verplicht om definitief en in alle opzichten een einde te maken aan zijn koloniale verleden en heden. Eerdergenoemd initiatief van Kamerlid Bosman zou hiervoor een basis kunnen bieden.

Helaas wijzen de meest recente beleidsuitspraken en eisen vanuit 'Den Haag' richting de Caribische eilanden er niet op dat dit op korte termijn het geval zal zijn. Het is dan ook te hopen dat Nederland de fouten uit zijn koloniale verleden tien jaar na de laatste wijziging van het Statuut niet zal (blijven) herhalen.

Scheve verhoudingen nog schever geworden

Door Juan Thijsen

Mr. Juan Thijsen is sinds november 2017 voorzitter van de Arubaanse Staten. Hij maakt sinds 2005 deel uit van de fractie van de Movimiento Electoral di Pueblo (MEP). Voordat hij politiek actief werd had hij zijn eigen advocatenkantoor en was hij jarenlang juridisch adviseur van de vakbond Federacion di Trahadornan di Aruba (FTA). Als bijzondere gedelegeerde nam Juan Thijsen in april 2010 deel aan het debat in de Tweede Kamer over de staatkundige hervorming.

Om het verloop van de tien jaar na 10-10-10 te analyseren dient voor wat Aruba betreft primair rekening te worden gehouden met het gegeven dat Aruba per 1 januari 1986 een autonoom land is geworden binnen het Koninkrijk der Nederlanden. De veranderingen van 2010 zouden in principe geen gevolgen hebben voor Aruba, reden waarom Aruba de status van ‘toehoorder’ had bij de ontmanteling van de toenmalige Nederlandse Antillen.

Uitzonderlijk was wel de kwestie van de consensusrijkswet Gemeenschappelijk Hof van Justitie. Deze had als wettelijke grondslag artikel 38 van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden. Aangezien het Gemeenschappelijk Hof van de Nederlandse Antillen en Aruba bij de ontmanteling van de Nederlandse Antillen van vijf ophield te bestaan moest er een nieuwe entiteit komen: het Gemeenschappelijk Hof van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Aruba heeft verzocht dat de zetel in Oranjestad zou worden gevestigd. Reden voor dit verzoek was dat Aruba op dat moment een kwart eeuw als autonoom land binnen het Koninkrijk der Nederlanden bestond. Nederland besloot echter om oneigenlijk gebruik te maken van artikel 43 eerste lid van het Statuut. Dat sprake was van oneigenlijk gebruik werd bevestigd door een advies van de Raad van State.

Het werd tevens bevestigd door de heer Remkes, toentertijd Tweede Kamerlid van de VVD, gedurende de plenaire behandeling in 2010 van de wijziging van het Statuut. Ondanks dat Aruba in dit specifieke geval gelijk heeft gekregen van de Raad van State besloot de toenmalige minister-

president van Nederland, de heer Balkenende, het advies van de Raad van State niet te volgen met de bewoordingen: „Het advies van de Raad van State is geen bindend advies en derhalve hoeven wij dit advies niet te volgen. Wij hebben een politieke beslissing genomen.”

Tijdens de plenaire behandeling van de statuutwijziging met betrekking tot de ontmanteling van de Nederlandse Antillen heeft de Arubaanse delegatie verschillende amendementen en moties ingediend. Een van de belangrijkste amendementen was het amendement inzake artikel 12A van het Statuut, met name amendement Wever/Thijssen (KMST 32213 (R1903)-17, d.d. 12 april 2010). Dit amendement betreffende een geschillenregeling waarbij vastgelegd werd dat bij geschillen voorzieningen moeten worden getroffen, werd aangenomen met 140 stemmen van de 150. Dit amendement werd ondersteund door de motie Yrausquin/Herdé (KMST 32213 (R1903)-14, 13 april 2010) waarin de koninkrijksregering werd verzocht zich in te zetten om zo spoedig mogelijk voorstellen te doen voor een in het leven te roepen geschillenregeling waarbij een onafhankelijke instantie wordt aangewezen die strikt juridische geschillen over de interpretatie van statutaire bepalingen op adequate en onafhankelijke wijze zal beslechten. Helaas kan nu in 2020 geconstateerd worden dat de geschillenregeling niet tot stand is gekomen zoals afgesproken, ondanks de motie van het Kamerlid Roelof van Laar die in 2015 met een meerderheid werd aangenomen in de Tweede Kamer waarbij duidelijk werd aangegeven door alle parlementen in het Koninkrijk dat de geschillenregeling een onafhankelijke instantie, bindend advies en beslechting van juridische geschillen moet inhouden.

Een ander belangrijk aspect in de staatsrechtelijke ontwikkelingen sinds 10-10-10 is de introductie van het financieel en justitieel toezicht door middel van consensusrijkswetten bij de toekenning van een autonome status aan Curaçao en Sint Maarten. Curaçao en Sint Maarten hebben daarbij gekozen voor schuldsanering en toegang tot zachte leningen in ruil voor financieel en justitieel toezicht door de koninkrijksregering. Nu in 2020, na tien jaar, kan voor wat Curaçao en Sint Maarten betreft geconstateerd worden dat dit financieel en justitieel toezicht niet heeft gefunctioneerd. Zowel Curaçao als Sint Maarten zijn weer in miljoenen schulden beland ondanks het toezicht van het College financieel toezicht en de koninkrijksregering. Mijns inziens er is sprake van onbehoorlijk toezicht door het Cft en de koninkrijksregering.

Voor wat betreft Aruba is de situatie anders. Het toenmalige kabinet-Mike Eman II heeft in 2014 een koninklijk besluit opgelegd gekregen vanwege financieel wanbeleid. Op 2 mei 2015 heeft het kabinet-Eman een protocol

gesloten met Nederland waarbij bepaald werd dat Aruba onder financieel toezicht zou komen te staan voor drie jaar. Afgesproken werd dat het financieel toezicht door middel van een Arubaanse landsverordening zou geschieden, de LAft, waarmee het College Aruba financieel toezicht zijn intrede deed. Als wettelijke grondslag gebruikten de partijen artikel 52 van het Statuut. De Arubaanse Raad van Advies heeft in zijn advies van 2015 ten aanzien van de LAft aangegeven dat deze juridische weg constitutioneel incorrect is en ook in strijd met het Statuut en de Staatsregeling van Aruba.

Op 27 augustus 2015 heeft het parlement van Aruba met een meerderheid van de AVP-fractie de LAft aangenomen. Uiteindelijk werd afgesproken dat binnen drie jaar de nationale schuld van Aruba zou verminderen, dat Aruba een 'balanced budget' zou realiseren en een begrotingskamer zou introduceren. De realiteit is echter anders geweest, immers eind 2017 bij de wijziging van het kabinet na de verkiezingen werd geconstateerd dat er geen 'balanced budget' was, dat de nationale schuld was toegenomen in plaats van afgenomen en dat de begrotingskamer niet was geïntroduceerd. Onderzoek terzake heeft uitgewezen dat ook in het geval van Aruba sprake was van onbehoorlijk toezicht van de kant van de CAft en de koninkrijksregering.

Aruba kreeg in november 2017 een nieuw parlement en een nieuwe regering. De overheidsfinanciën werden eindelijk aangepakt en Aruba bevond zich op het pad van deugdelijk bestuur. Tevens werd de LAft geamendeerd conform de adviezen van de Raad van Advies van 2015 en 2019. Door politieke druk van Nederland werd de door de Staten geamendeerde en aangenomen LAft echter niet bekrachtigd.

Tot maart 2020 heeft Aruba voldaan aan de afspraken met Nederland. In een korte periode van twee jaar werd het miljoenendeficit van de voorgaande jaren omgezet in een surplus op de begroting van 2019 en was Aruba op weg dit jaar een overschot van 46 miljoen gulden te realiseren, maar toen deed Covid-19 zijn intrede. De pandemie heeft niet alleen financieel-economische en sociale problemen met zich meegebracht doch ook constitutionele problemen. Aruba koerst, als direct gevolg van de coronacrisis, af op een tekort over heel 2020 van meer dan een miljard gulden en rekt nu op steun vanuit Nederland conform verplichtingen zoals vastgelegd in artikel 36 van het Statuut.

Helaas is de houding van Nederland helemaal niet naar de letter noch de geest van het Statuut. Nederland misbruikt de crisis om zware constitutionele maatregelen door te voeren die tegen de geest van het

Statuut indruisen en een aantasting van de autonome status van Aruba zoals verkregen op 1 januari 1986 betekenen. Nederland wil financieel toezicht voor Aruba op rijksniveau introduceren zonder geldige redenen hiervoor. Daarnaast wil Nederland ook een consensusrijkswet om de relatie met Nederland te laten lopen via een Nederlands zelfstandig bestuursorgaan welke verstrekkende bevoegdheden zal krijgen waarmee gelijktijdig de bevoegdheden van de Arubaanse regering alsmede die van de Staten van Aruba aanzienlijk worden ingeperkt.

Het gevoel is dan ook dat rekolonisatiepogingen worden ondernomen, waarbij Aruba door het gebrek aan een adequate geschillenregeling door Nederland onder druk wordt gezet om akkoord te gaan met de twee consensusrijkswetten, omdat Aruba anders geen hulp vanuit Nederland zal krijgen. De Arubaanse regering doet nog pogingen om tot een werkbare consensus met Nederland te komen en het Arubaanse parlement heeft inmiddels diverse internationale fora hierover benaderd. Brieven terzake zijn gestuurd naar onder anderen de VN, de EU en het Parlato. Desalniettemin dienen de problemen binnen het Koninkrijk primair intern te worden opgelost. Belangrijk hiertoe is dat de eerdere besluiten ten aanzien van de geschillenregeling daadwerkelijk worden uitgevoerd. Anders zullen de andere landen binnen het Koninkrijk blijven lijden onder de autoritaire houding en het optreden van Nederland. Kortom: tien jaar na 2010 zijn de scheve verhoudingen nog schever geworden en zijn ze door de Covid-19-crisis verergerd.

Is het financieel toezicht voldoende effectief?

Door Raymond Gradus

Prof.dr. Raymond Gradus is sinds juli 2017 voorzitter van de drie colleges die toezicht houden op het begrotingsbeleid en financieel beheer van Curaçao, Sint Maarten, Aruba, Bonaire, Sint Eustatius en Saba. In juli is hij in die functie herbenoemd voor een volgende termijn van drie jaar. Van 2008 tot 2015 was hij directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Raymond Gradus is sinds 2004 tevens hoogleraar Bestuur en Economie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

De verleiding is groot om op dit moment een verhandeling over de coronacrisis en het financieel toezicht te maken. De financiële en maatschappelijke gevolgen van deze crisis zijn ontegenzeggelijk groot en over de wijze waarop daarmee omgegaan moet worden, ook op het moment dat ik dit stuk schrijf, lopen de emoties hoog op. Daarom is het van belang om juist nu een bredere periode te beschouwen en te beginnen met de ontstaansgeschiedenis van de Rijkswet financieel toezicht (Rft) en de Wet financiën van de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Wet FinBES).

Het land Nederlandse Antillen had in 2010 een onhoudbare schuldquote (i.c. 82% BBP) en de landen Curaçao en Sint Maarten en ook de openbare lichamen (soms aangeduid met bijzondere gemeenten) Bonaire, Sint Eustatius en Saba zouden met een schone lei moeten beginnen. Daar stond tegenover dat ter voorkoming van nieuwe financiële problemen, afspraken werden gemaakt over een deugdelijk begrotingsbeleid en het op orde brengen van het financieel beheer. Deze afspraken hebben geleid tot de Rft en de Wet FinBES met ook de oprichting van de Colleges financieel toezicht (Cft) die daarop toe moesten zien, eerst in de aanloop tot 10-10-10 en daarna vanaf 10-10-10, de datum waarop circa 70% van de schuld van de Nederlandse Antillen voor een bedrag van ANG 3.4 miljard werd overgenomen. Daarnaast nam Nederland voor ANG 0.4 miljard aan betalingsachterstanden over. De restschuld aan Nederland is vervolgens omgezet in obligatieleningen van Curaçao en Sint Maarten volgens tabel 1.

Tabel 1. Overzicht obligatieleningen van Curaçao en Sint Maarten als gevolg schuldsanering:

	Schuldtitlel	Rente	Start	Afloop	Valuta	Hoofdsom
Curaçao	Obligatielening 10 jaar	2,50%	2010	2020	ANG	100.000.000
	Obligatielening 15 jaar	2,75%	2010	2025	ANG	140.000.000
	Obligatielening 20 jaar	2,88%	2010	2030	ANG	370.000.000
	Obligatielening 25 jaar	3,00%	2010	2035	ANG	475.000.000
	Obligatielening 30 jaar	3,13%	2010	2040	ANG	582.391.000
Sint Maarten	Obligatielening 10 jaar	2,50%	2010	2020	ANG	50.000.000
	Obligatielening 15 jaar	2,63%	2010	2025	ANG	73.500.000
	Obligatielening 20 jaar	2,75%	2010	2030	ANG	78.571.000
	Obligatielening 25 jaar	2,88%	2010	2035	ANG	50.000.000
	Obligatielening 30 jaar	3,00%	2010	2040	ANG	50.000.000

Opvallend is dat deze leningen de vorm hebben van een bulletlening (met aflossing hoofdsom op einddatum) en niet van sinking bonds (met een geleidelijke aflossing). Daardoor wordt de aflossing niet gespreid en loopt men het risico dat deze leningen uit het vizier raken.

Vol goede moed ging het toenmalige college met Hans Weitenberg als voorzitter en Ray Thuis, ook de huidige secretaris, aan de slag om dit toezicht verder handen en voeten te geven. De onafhankelijkheid van het college was en is daarbij uitgangspunt. Naast de voorzitter die namens het Koninkrijk wordt aangesteld, worden er leden zonder last en ruggenspraak benoemd op voordracht van de onder toezicht gestelde entiteiten en een lid namens Nederland. Treurig was het overlijden van Hans Weitenberg op 9 september 2011 en opvallend was de aanhef op zijn overlijdenskaart: „Een echte Fries met een warm hart voor de Antillen”. Age Bakker was zijn opvolger en ik mocht het weer van hem overnemen op 1 juli 2017. De secretarispost werd ingevuld door Geert Bergsma (2009-2011), Kees van Nieuwamerongen (2011-2015) en Manus Twisk (2015-2019).

Financieel toezicht komt neer op het beoordelen van de begroting en verantwoordingsinformatie aan de geldende normen tijdens het gehele begrotingsproces. Het Cft als toezichthouder ziet daarbij twee rollen voor zich weggelegd: *ruthless truth-teller* en *trusted advisor*. Bij de eerste rol gaat het om de constatering of het land zich aan de normen heeft gehouden; bij de tweede om advisering over hoe aan de normen kan worden voldaan. In alle gevallen zal het land zelf de verantwoordelijkheid moeten nemen om aan de gestelde normen te voldoen. Het Cft zou zich niet moeten begeben in een beleidsmatige beoordeling van de begroting.

Centraal voor Curaçao en Sint Maarten staat daarin de norm in artikel 15, lid 1 van de Rft voor een sluitende begroting en de rentelastnorm. Belangrijk daarbij is het uitgangspunt dat de uitgaven op de gewone dienst minimaal gedekt worden door de inkomsten. In tabel 2 is voor Curaçao en Sint Maarten het verloop van het saldo van de gewone dienst sinds 2010 vermeld:

Tabel 2. Saldo Gewone Dienst (x ANG mln.) Curaçao en Sint Maarten

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 ¹
Curaçao	-51,2	-166,3	-73,1	120,9	40,4	18,2	3,1	-116,8	-58,6	-19,3
Sint Maarten	-11,1	-5,1	16,6	0,5	-20,6	-9,1	-8,4	-72,4	-90,3	-34,5

¹ voorlopige cijfers

De constatering is dat het de afgelopen jaren moeilijk is gebleken om deze centrale norm te handhaven. Nu kunnen daar verschillende oorzaken aan ten grondslag liggen. Zo bestaat er in artikel 25 van de Rft de mogelijkheid voor de Rijksministerraad om in uitzonderlijke gevallen af te wijken van de normen zoals deze genoemd worden in artikel 15 van deze wet. Tot nu toe is dat tweemaal gebeurd. Zo was in 2017 de orkaan Irma reden om artikel 25 Rft toe te passen voor Sint Maarten. Recent geldt dit ook voor de coronacrisis voor zowel Curaçao als Sint Maarten. De rentelastennorm is de afgelopen jaren niet overschreden. Daarbij moet wel worden aangetekend dat de rente, waarmee Nederland conform het bepaalde in artikel 16 van de Rft inschrijft, zeer laag was en op dit moment zelfs nul. Om die reden pleit het Cft er al langere tijd voor dat de rentelastennorm wordt aangevuld met een schuldquotenorm. Een dergelijke norm zal er ook toe leiden dat leningen, ook kapitaalsinvesteringen, de vorm krijgen van een sinking bond.

Tien jaar na de inwerkingtreding van de Rft kan worden vastgesteld dat de introductie van het financieel toezicht een aantal belangrijke positieve veranderingen met zich mee heeft gebracht. Zo worden sinds de introductie van het toezicht periodiek (per kwartaal) uitvoeringsrapportages geleverd en aangeboden aan de Staten en worden de jaarrekeningen opgemaakt. Ook wordt landen gevraagd om bij het maken van de beleidskeuzes meer naar de financiële en budgettaire realiteit te kijken. De landen laten in algemene zin een groeiende bewustwording zien ten aanzien van het belang van een ordentelijk begrotingsproces en financieel beheer. Het publicatiebeleid van het Cft, waarbij transparantie het leidend beginsel is, draagt bij aan deze bewustwording en heeft de maatschappelijke discussie over

overheidsfinanciën onmiskenbaar een impuls gegeven. Bijna dagelijks wordt in lokale media uit adviezen van het Cft geciteerd. Maar we zijn er met zijn allen nog lang niet.

Zo heeft onder andere het financieel beheer nog niet het niveau bereikt dat noodzakelijk is. Een goed financieel beheer is een noodzakelijke voorwaarde voor een ordentelijk begrotingsproces. Het toezicht op de voortgang van het financieel beheer vormt ook expliciet een onderdeel van de taakomschrijving van het Cft. Het is echter geen zelfstandige norm. Het Cft kan de RMR dan ook geen aanwijzing adviseren ten aanzien van het financieel beheer. Gezien het grote belang van een ordentelijk financieel beheer zou de introductie van normen en een precisering van afspraken, die toezien op onderwerpen van financieel beheer, zeker kunnen bijdragen aan de effectiviteit van het toezicht. In artikel 13 van de Rft is bepaald dat het Cft de RMR kan adviseren een aanwijzing aan de besturen van de landen te geven. Het instrument van de aanwijzing is een ultimum remedium, en vraagt terughoudendheid in toepassing. De aanwijzing kan alleen zien op het in overeenstemming brengen van de begroting met de normen in artikel 15 van de Rft. Sinds 2010 is dit drie keer aan de orde geweest: in 2012 voor Curaçao, in 2015 voor Sint Maarten en in 2019 opnieuw voor Curaçao. Niet toevalligerwijs werden deze momenten voorafgegaan door jaren dat de begroting niet in evenwicht was (zie ook tabel 2).

Een aanwijzing wordt gegeven bij koninklijk besluit, waartegen kroonberoep kan worden ingesteld bij de Raad van State. In de wet is het geven van een aanwijzing met veel zorgvuldigheidsvereisten omgeven. Een andere sanctie is er niet; de aanwijzing is meteen het zwaarste middel dat kan worden ingezet. De gedachte achter deze constructie is een logische. De landen zijn immers autonoom binnen het Koninkrijk en zelf verantwoordelijk voor het op orde krijgen van hun overheidsfinanciën. Dit sluit de mogelijkheid van een uitbreiding van het beschikbare sanctiepalet echter niet uit. Zo kan gedacht worden aan de introductie van een mildere ‘bestuurlijke aanwijzing’ bij het niet nakomen van de informatieplicht. Maar ook zou bij een stelselmatig niet nakomen van de wettelijke normen, informatieplicht of bij het niet tijdig invullen van een aanwijzing, een verscherping van de voorwaarden bij leningen kunnen worden geïntroduceerd (bijvoorbeeld een risico-opslag op de rente). Op dit moment is de enige ‘sanctie’ die geldt bij het niet of onvoldoende naleven van de aanwijzing, dat negatief wordt geadviseerd op een verzoek om te mogen lenen op basis van de Rft.

Er zijn dus belangrijke stappen ter verbetering van de financiële huishouding gezet, maar aan de voorwaarden om te komen tot beëindiging van het toezicht op grond van de Rft is geenszins voldaan. Dit zal ten tijde van de aankomende evaluatie van 2021 niet anders zijn, zo is mijn inschatting. Deze constatering leidt tot de vraag of het toezicht, zoals dat de afgelopen jaren op basis van de Rft heeft plaatsgevonden, voldoende effectief is geweest. Deze effectiviteit van het toezicht is echter van vele factoren afhankelijk.

Het voor het Cft beschikbare instrumentarium vormt er daarvan een. Andere factoren die de effectiviteit van het toezicht beïnvloeden zijn bijvoorbeeld het structureel gebrek aan personele capaciteit in sommige landen met als gevolg een gebrek aan bestuurlijke slagkracht, veel bestuurswisselingen en het uitblijven van economische groei. Vooral het laatste baart in het bijzonder voor Curaçao zorgen. De economie is sinds 2010 met 10% gekrompen. Reeds jaren benadrukken het IMF, het Cft en anderen dat de inflexibele arbeidsmarkt, het ongunstige ondernemersklimaat, de hoge cost of doing business etc. belemmering vormen voor economische groei en dat hervormingen op deze terreinen noodzakelijk zijn. Het is noodzakelijk om nu de implementatie van deze hervormingen, begrotingsbeleid en financieel beheer voortvarend ter hand te nemen teneinde de post-corona economieën van Curaçao en Sint Maarten veerkrachtiger en weerbaarder te maken. Vanuit mijn verantwoordelijkheid wil ik daar graag een steentje aan bijdragen.

Het noodlot van de Caribische inwoner van ons Koninkrijk

Over Prometheus, Epimetheus en Pandora

Door Glenn Thodé

Dr. Glenn Thodé is sinds 2012 rector van de Universiteit van Aruba en sinds juli 2020 lid van het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Als gezaghebber (2008-2011) maakte hij de transitie van Bonaire in 2010 naar openbaar lichaam mee. Glenn Thodé maakte deel uit van de Commissie Spies die in 2015 de uitwerking van de nieuwe staatkundige structuur van Caribisch Nederland onderzocht.

In 1965 werd ik, samen met vele anderen, geboren op een eiland in de Nederlandse Antillen. Dit was mijn ‘thuis’, en ik dacht dat het stevig en voor onbepaalde tijd zou staan om mij geborgenheid te bieden om in te wonen en er te leven. Het vooruitzicht van de bedenkers van de Nederlandse Antillen, met de geest van Prometheus, was gericht op het dienen van het belang van ons Antillianen. Maar het huis waarin ik ben geboren is inmiddels gesloopt en vervangen door vier kleine bungalows. Dit is het noodlot van elke Antilliaan die is geboren vóór 10 oktober 2010.

Het noodlot dat alle Caribische eilandbewoners ervaren is dat hun bestuurlijke thuis met tussenpozen wordt geremodelleerd zonder dat zij zich werkelijk gekend en gehoord voelen in de bouw- en renovatieplannen. Sinds de 19de eeuw is de staatkundige inrichting van de Caribische eilanden doorgaans gemodelleerd ten behoeve van het spreekwoordelijke ‘Huis van Thorbecke’. Ook de huidige staatkundige en bestuurlijke inrichting van de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba, de zogenaamde BES-eilanden, is daar - gegoten in de vorm van openbare lichamen - op gebaseerd. Het is van belang dit voor ogen te hebben wanneer we over de relaties tussen de gemeenschappen van de eilanden en die van het continentale Nederland willen spreken. Daarnaast is het van belang te onderscheiden wat in het algemeen de bewoners van de Caribische eilanden ervaren, voelen en vinden en de bewoners van het continentale Nederland. Daarnaast staat ook nog wat de bestuurders

in deze geografische gebieden ervaren, voelen en vinden. Daar zit doorgaans veel verschil tussen.

Als laatste gezaghebber van het eilandgebied Bonaire binnen het land Nederlandse Antillen en eerste gezaghebber van het openbaar lichaam Bonaire binnen het land Nederland heb ik een uitzonderlijke ervaring met de verschillen en de overeenkomsten. Daarnaast ben ik in Aruba opgegroeid en heb het begin van de status aparte meegemaakt, die gepaard ging met de sluiting van de LAGO-raffinaderij. Ik heb Aruba als gemeenschap zien bloeien na deze gebeurtenissen. Zo heb ik ervaren hoe saamhorigheid en cohesie binnen de gemeenschap zelfs de grootste uitdagingen die gepaard gaan met het vertrek uit een vertrouwde toestand en een ondenkbaar verlies kunnen worden omgebogen tot het succesvol benutten van nieuwe kansen die door verandering en verlies telkens ontstaan. Hierdoor had ik de hoop dat het toetreden van de BES-eilanden tot het land Nederland op korte termijn positieve veranderingen mogelijk zou maken die voelbaar waren voor de Bonaireanen, Statianen en Sabanen. Het is nu tien jaar later en ik durf te constateren dat er op vele gebieden positieve veranderingen zichtbaar zijn. Ik noem bijvoorbeeld de gezondheidszorg, het onderwijs, de politie- en brandweerkorpsen. De publieke financiën van de openbare lichamen zijn ook zodanig dat deze niet meer via een eilandelijke schuldenlast rust op het hoofd van de eilandbewoners, maar gedeeld wordt met de gehele bevolking van Nederland die daardoor vanuit het perspectief van de eilanden veel lichter is, met alle positieve gevolgen vandien. Met een deugdelijk financieel beheer kan de lokale overheid nu haar financiële verplichtingen nakomen en is de financiële positie sterker en betrouwbaarder dan in het Antilliaanse tijdperk.

Op een bepaald punt is er nog weinig veranderd. Een deel van de gemeenschappen van de eilanden ondervindt nog onvoldoende vorderingen met effectieve armoedebestrijding. Ook een werkelijk responsieve overheid en bestuur, die optimaal en adequaat handelt om de bestuurlijke behoeften van de gemeenschap te vervullen, is nog steeds onvoldoende gerealiseerd. Wat hier aan de hand is en hoe hiermee wordt omgegaan typeert een zijde van de houding van zowel het bestuur op de eilanden als dat in Den Haag.

Op een ander punt is er veel veranderd na de toetreding tot Nederland: aan ondeugdelijk bestuur worden andere, strengere, gevolgen verbonden dan in de bestuurlijke context die bestond onder de Nederlandse Antillen. Voorbeelden van deze nieuwe gevolgen zijn de eenzijdige ingreep in het bestuur van Sint Eustatius in februari 2018 en het onder lichte druk

overeengekomen bestuursakkoord tussen Kralendijk en Den Haag in november 2018. Ook dit typeert die andere zijde van de houding van zowel het bestuur op de BES als dat in Den Haag.

De twee hierboven aangegeven punten zijn weerbarstige structureel aanwezige problemen. Helaas wordt door de bestuurders aan weerszijde van de Atlantische Oceaan, die hierover gedeelde zorgen hebben, te vaak de confrontatie in plaats van de samenwerking en de bundeling der krachten gezocht. Deze opmerking geldt trouwens ook voor de lokale bestuurders onderling. In mijn ogen zou er meer tijd moeten worden besteed in het doorspreken van deze onderwerpen, met elkaar in plaats van 'over' elkaar. Dit zou de energie die nu in ruzies wordt verkwist kunnen helpen ombuigen naar effectief samenwerken om de problemen waar een deel van de gemeenschap door geplaagd wordt duurzaam op te lossen.

In Bonaire is halsreikend uitgekeken naar de nieuwe relaties binnen het Koninkrijk. In het bijzonder de invulling van de gekozen 'directe band' met Nederland. Dat door tijdgebrek en hang naar eigen gerieflijkheid is gekozen voor het aangepast gieten van een gemeentechtige structuur in de universele container van het openbaar lichaam is te begrijpen. Maar de complexiteiten van het Koninkrijk en van de verschillen in de realiteiten van Europa en die van het Caribisch gebied eisen van de verantwoordelijke partijen dat ze actief blijven nadenken over verdere verbetering en verfijning van de bestuurlijke instrumentaria voor het beter bedienen van de gemeenschappen van de BES-eilanden.

Sinds 10-10-10 is het Statuut voor het Koninkrijk nogmaals aangepast en is er niet langer een bijzondere regeling daarin voor de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba in artikel 1. De constitutionele regeling voor deze eilanden is nu opgenomen in artikel 132a van de Nederlandse Grondwet. Dit soort veranderingen gaan naar mijn smaak nog met te weinig dialoog en overleg vooraf gepaard. Het zijn niettemin voor mij tekenen van aandacht voor het goed en dynamisch regelen van de instrumentaria die ik bedoel.

Terugkijkend en nadenkend, met de geest van Epimetheus, kunnen we veel wijze beschouwingen wijden aan de redenen van het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen en de keuzes voor de huidige indeling van ons Koninkrijk. We kunnen wellicht zelfs wijze woorden wijden aan het gegeven dat binnen het land Nederland openbare lichamen zijn ingericht op grond van artikel 132a van de Grondwet, waardoor zowel de Euro als de Amerikaanse dollar wettige betaalmiddelen in Nederland zijn. Kunnen

we ook op basis van wijsheid uitleggen waarom kinderen, ouderen en andere sociaal kwetsbare groepen in het Caribisch deel van Nederland mogelijk niet een gelijkwaardige borging van hun fundamentele rechten hebben als in het Europees deel van Nederland?

Epimetheus trouwde Pandora die een kruik waarin zorgen, ziekten en rampen opgesloten waren opende en deze de vrijheid gaf om zich over aarde te verspreiden. Zo kwam een einde aan het zorgeloze bestaan van de mensheid. Maar de hoop kon niet ontsnappen en bleef in de kruik achter, om ons eraan te herinneren dat we al deze uitdagingen het hoofd kunnen bieden en een uitweg kunnen vinden. Geïnspireerd hierdoor heb ik de hoop dat samenwerking tussen alle gemeenschappen binnen het Koninkrijk, met als speerpunt een voorbeeldige samenwerking tussen de Caribische en Europese delen van het land Nederland, verbetering van het leven kan brengen voor alle inwoners van ons Koninkrijk. Een benadering van de zorgeloze situatie die bestond voordat alle zorgen en problemen de vrije hand kregen door het openen van de kruik van Pandora.

De belofte die blijft

Door Jan Paternotte

Jan Paternotte is sinds 23 maart 2017 voor D66 lid van de Tweede Kamer. Hij is o.a. voorzitter van de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties. In die hoedanigheid treedt hij bij de edities van het Interparlementair Koninkrijksoverleg die in Nederland plaatsvinden op als voorzitter. Jan Paternotte was eerder gemeenteraadslid en fractievoorzitter van D66 in Amsterdam.

Voor het eerst sinds 1954 hoorden Bonaire, Saba en Sint Eustatius weer bij Nederland. En voor het eerst werd benedenwinds en bovenwinds weer gestemd voor de Tweede Kamer en, later, ook voor de Eerste Kamer. De Kamercommissie waar ik voorzitter van ben - Koninkrijksrelaties - kreeg daarmee meteen een duidelijke taak erbij: de bewoners van de BES vertegenwoordigen in Den Haag.

Voor die Tweede Kamerleden was een bezoek aan Bonaireanen thuis één van de meest indringende werkbezoeken. Afgelopen januari bezochten we Bonaireanen die afhankelijk zijn van een uitkering. Hun rechten zijn niet gelijk aan die van Europese Nederlanders. Ze ontvangen 'onderstand' in plaats van bijstand. Bijzondere regelingen voor hulp, vervanging van een koelkast of andere elementaire levenszaken zijn lang niet zo toegankelijk als in Nederland. Eén iemand was met het vliegtuig naar Curaçao geweest om voor het eerst in jaren een bejaard familielid weer eens te kunnen zien. Het ticket was betaald door de familie. Deze Bonaireaan werd vervolgens gekort omdat je met onderstand niet geacht wordt een vliegreis te maken. Nederland is ook streng voor wie een bijstandsuitkering nodig heeft, maar niet op die manier. Niemand kan uitleggen waarom het zo gaat. En alle Tweede Kamerleden wisten meteen: hier ligt voor ons een taak.

Op Bonaire werd mij verteld dat er vroeger, voor 10-10-10, nooit Tweede Kamerleden kwamen. Ja, op vakantie. Maar niet om te praten met ondernemers, politie, de vakbonden van Bopec, mensen in armoede, lokale bestuurders. Niet onlogisch, want de volksvertegenwoordigers zaten in Willemstad in plaats van Den Haag. Hetzelfde geldt voor Saba en Statia. Nadat de orkaan Irma toesloeg bezochten Kamerleden Saba en Statia tweemaal in ruim een half jaar tijd. Dat levert kennis op van lokale

vraagstukken waardoor de commissie Koninkrijksrelaties soms lijkt op een nationale gemeenteraad.

Als premier Rutte het heeft over een ‘geitenpaadje’ doelt hij meestal op een oplossing voor een ingewikkeld politiek probleem. Leden van de commissie Koninkrijksrelaties denken vooral aan de dominante geiten op Statia. De tandartsstoel op Saba die niet gebruikt mocht worden door een bezoekende private tandarts omdat de stoel in overheidshanden is vormde vorig jaar in een debat het onderwerp van meerdere gepeperde vragen aan staatssecretarissen Knops en Blokhuis. Geen tandartsstoel in Nederland kreeg ooit zoveel aandacht in de Tweede Kamer als deze Sabaanse. Hetzelfde geldt voor de peperdure vliegtickets waar Sabanen mee kampen als ze naar Sint Maarten of verder willen reizen.

Aandacht en inspanningen moet je niet automatisch verwarren met resultaat. Het is duidelijk dat veel ‘nieuwe’ Nederlanders op de BES-eilanden zien dat er zaken verbeteren, en dat het voorzieningenniveau als onderdeel van Nederland vaak beter is. Denk aan de kinderopvang, waar hard wordt gewerkt aan opvang voor iedereen, verzorgd door betaalde professionals. In de autonome landen is zo’n voorziening vaak alleen mogelijk als vrijwilligers inspringen. Of aan de investeringen in wegen op Bonaire die nu op gang beginnen te komen.

Tegelijkertijd heeft tien jaar 10-10-10 laten zien dat één aanpak voor de drie BES-eilanden niet het antwoord was. Door taal, geografie en cultuur zijn Bonaire, Statia en Saba onderling misschien wel net zo verschillend als elk op zich ten opzichte van Europees Nederland. Steeds meer is een situatie ontstaan waarin elk eiland z’n eigen relatie met Nederland kreeg. Bonaire door het bestuursakkoord met de Rijksoverheid en in de coronatijd een ‘zachte’ aansluiting bij de veiligheidsregio Haaglanden. Saba met de Saba Package. En Statia zonder eigen actieve instemming door de Wet taakverwaarlozing die de lokale democratie twee jaar terug heeft doen opschorten totdat er eind dit jaar weer een eilandsraad is.

Bovendien heeft vooral Bonaire gemerkt dat het ‘Nederlands’ zijn ook tot veel nieuwe belangstelling uit Nederland leidt. Veel meer dan vroeger zijn Europese rijksambtenaren neergestreken in Kralendijk en komen meer Europese Nederlanders op het eiland wonen. Dat is goed voorstelbaar, want iedereen die Bonaire bezoekt zal zich afvragen: „What’s not to love?”

Vooralsnog gaat die immigratie om kleine aantallen. Bonaire kent evengoed uitwisseling met Curaçao, Venezuela en vaak ook de Verenigde Staten. Wel moet voorkomen worden dat Bonaire eigen karakter inlevert.

Zoals zelfs de Nederlandse Waddeneilanden mateloos populair zijn en daardoor harder moeten werken om hun eigenheid te behouden, zal Nederland Bonaire des te meer moeten helpen om dat te doen. De erkenning van het Papiamentu als eilandtaal speelt hierbij een grote rol. Bovendien moet Nederland zich continu inzetten om ervoor te zorgen dat eilandkinderen kansen krijgen op leidende rollen in de belangrijkste sectoren van de economie. Door extra beurzen voor en samenwerking met toerismeopleidingen (deels) in Nederland, samenwerkingen tussen het ziekenhuis en Nederlandse medische opleidingen en het laten meedraaien van Bonaireanen, Sabanen en Statianen in traineeships van de overheid.

Het decennium sinds 2010 is ongelooflijk zwaar geweest voor de twee nieuwe autonome landen. Beide kregen in korte tijd een dubbele mep te verwerpen. Eerst het ineenstorten van het grootste buurland van ons Koninkrijk (Venezuela), waardoor Curaçao enorm verloor op handel en toerisme. Sint Maarten kreeg in dezelfde periode een verwoestende orkaan over zich heen waarvan het eiland nog lang niet hersteld is. Het coronavirus dat het internationaal toerisme compleet lam heeft gelegd vormt de plaag die de hele wereld treft, maar landen afhankelijk van toerisme nog het hardst. Stel je voor dat de Duitse economie zou instorten en het staatsgezag wordt vervangen door repressie van een incompetent despoot, en vervolgens de grootste pijler van onze eigen economie instort. Of een orkaan honderdduizenden mensen dakloos zou maken. Elk land in zo'n situatie heeft hulp nodig, en hoeft zich daarvoor niet te verontschuldigen.

Een minister op Sint Maarten nodigde mij eens uit om Tweede Kamerleden in de zomer stage te laten lopen in het regeringsgebouw te Philipsburg. We zouden kunnen zien met welke gedateerde computers gewerkt moet worden. Dat ministers hun mensen aansturen maar evengoed vaak zelf reparaties in het gebouw moeten verrichten. In Nederland roepen termen als 'premier' en 'minister' associaties op met grote ambtelijke organisaties, een auto met chauffeur en de mogelijkheid om veel mankracht in te zetten. Maar zoals de gemeente Beverwijk dat niet heeft, heeft het land Sint Maarten met evenveel inwoners dat ook niet. Terwijl er wel een internationaal vliegveld, een ziekenhuis, een zorgstelsel, een onderwijssysteem, een belastingdienst etc. etc. moet worden gerund. Er zijn weinig plekken op de wereld waar zo weinig mensen zo veel grote publieke diensten moeten draaien.

Een onderzoek van de Groningse hoogleraar Hoogers liet zien dat delen van de Britse en Deense koninkrijken en de Franse republiek met dezelfde vraagstukken kampen. De één lost het op met centraal bestuur vanuit

Parijs. Soms pakt dat goed uit. Zo hebben alle Fransen volledig gelijke rechten. En toch is op het Franse deel van Sint Maarten veel minder herbouwd na de orkaan dan in het zuiden, wat ook de beperkingen van zo'n eenheidsstaat laat zien. Donald Trump dacht dat hij Groenland kon kopen van Denemarken, en terecht maakte premier Frederiksen duidelijk dat landen niet te koop zijn, en dat Groenland over zijn eigen toekomst beslist. Het Deense model lijkt nog het meest op ons Koninkrijk. De Britse eilanden bepalen veel zelf, maar de rechter in Londen beslist soms over een verkeersovertreding op Anguilla. En in Londen kunnen ze er weer niets aan doen dat de British Virgin Islands het walhalla van belastingontwijking in de wereld zijn geworden.

10-10-10 was een poging om ons Koninkrijk het beste te geven van het verlangen naar autonomie, een eigen identiteit voor elk eiland, een sterk koninkrijk op het wereldtoneel en samenwerking tussen de landen. Een ultiem toverrecept daarvoor bestaat niet. Maar vrij naar Franklin Roosevelt: laten we nooit iets veranderen uit angst, maar laten we ook nooit bang zijn om iets te veranderen. Het Koninkrijk blijft werk in uitvoering, op weg naar de beste kansen voor alle koninkrijksgenoten *from sea to shining sea*.

De drie ‘perfect tens’ blijken achteraf toch niet zo perfect

Door Evelyn Wever-Croes

Mr. Evelyn Wever-Croes is minister-president van Aruba. Na een carrière bij de Inspectie der Belastingen Aruba werd ze in 2003 fiscaal adviseur en in 2008 advocaat bij advocatenkantoor Croes Wever Tchong. In 2009 werd ze lid van de Staten, waarmee ze in de politieke voetsporen trad van haar oom, de legendarische Betico Croes die Aruba naar de status aparte leidde. Evelyn Wever-Croes was van 2013 tot 2017 fractievoorzitter van de Movimiento Electoral di Pueblo (MEP) en is sinds 2011 leider van deze partij.

Mijn ervaring als minister-president met tien jaar 10-10-10 is kort en summier te noemen. Op 17 november 2017 ben ik aangetreden als de eerste vrouwelijke minister-president van Aruba en als de leider van de eerste coalitieregering sinds 31 oktober 2001. Dit na twee kabinetten-Oduber (III en IV) en twee kabinetten-Mike Eman (I en II). Vanuit de banken van de Staten waarvan ik op 29 oktober 2009 voor het eerst lid werd, heb ik de onderhandelingen van de Nederlandse Antillen, lees Curaçao en Sint Maarten, met Nederland gevolgd.

De gekozen datum was heel bijzonder: 10-10-10, drie ‘perfect tens’ achter elkaar. Een historische datum die een nieuw tijdperk binnen ons Koninkrijk zou inluiden. Het land Nederlandse Antillen zou ophouden te bestaan. Er zouden twee nieuwe landen in de gelederen van het Koninkrijk aantreden. De drie zustereilanden Bonaire, Saba en Sint Eustatius zouden ophouden te bestaan als gebied waarover het Koninkrijk geen rapportageverplichting meer heeft bij de dekolonisatiecommissie van de Verenigde Naties, in gevolge resolutie 1514 van december 1960, om opgenomen te worden door Nederland als bijzondere gemeenten. Een constellatie van een paar honderd jaar zou, na diverse varianten te hebben gekend, ophouden te bestaan.

Tegelijkertijd gaf het ook aan dat de relaties binnen het Koninkrijk dynamisch en fluïde waren. Immers, deze eilanden hebben sinds het jaar

1636 een bijzondere band met 'de Nederlanden', dus nog net voor het einde van de tachtigjarige oorlog en de Vrede van Munster. Sindsdien wordt de Nederlandse taal gebezigd in alle officiële documenten. Alle gouverneurs, te beginnen met Johannes van Walbeeck (1639), alsook kooplieden, zeevaarders, soldaten en wellicht de voorouders van enkele Arubanen, Curaçaoënaars en ook Sint Maartenaren hebben Nederlands gesproken en geschreven. De relatie van deze eilanden in de West met 'de Nederlanden' is dus ruim tweehonderd jaar langer dan bijvoorbeeld de band tussen de provincie Limburg en de Nederlandse staat. Prominente politici, al dan niet in de regering of de Staten-Generaal, die maar al te graag onze band met Nederland in twijfel trekken, doen er wellicht goed aan de staatsrechtelijke geschiedenis van het Koninkrijk der Nederlanden nog eens door te nemen.

Fast forward van 10-10-10 naar 17 november 2017; sindsdien heb ik als minister-president regelmatig met de nieuwe landen Curaçao en Sint Maarten te maken. Ik heb vanaf dat ogenblik een mooie samenwerking weten op te bouwen met mijn ambtgenoten in Curaçao en Sint Maarten. Ondanks het feit dat de drie landen elk tot de Nederlandse Antillen hebben behoord, moet erkend worden dat het nu nog, net als in verleden, om drie verschillende entiteiten, identiteiten, karakters en mensen gaat. Elk met hun eigen idiosyncrasie.

Ook de ministers van mijn kabinet hebben altijd een prettige omgang gehad met hun collega-bewindslieden in de andere landen. De belangen van de drie landen zijn nog altijd, net zoals in de tijden van de Nederlandse Antillen anders, doch de bereidwilligheid om elkaar bij te staan is onverminderd aanwezig. De drie landen kunnen elkaar op meerdere aspecten complementeren. Hierbij kan in het bijzonder gedacht worden aan medische zorg, onderwijs en justitiële samenwerking, internationaal transport, domeinen die voor alle drie landen een grote post op de respectieve begrotingen vormen.

Als politieke buitenstaander heb ik op afstand kunnen zien hoe Aruba zijn status aparte heeft 'bevochten', als lid van de Staten van Aruba heb ik de verkrijging van de status aparte van de eilanden Curaçao en Sint Maarten meegemaakt. Graag deel ik met u dat hun weg naar hun autonome status binnen het Koninkrijk volstrekt anders aanvoelde. Deze twee zustereilanden hebben een geheel andere behandeling gekregen dan Aruba, dat er meer dan 24 jaar over heeft gedaan zijn autonome status te verkrijgen.

In het jaar voorafgaand aan het verwerven van de status aparte werd Aruba in april 1985 geconfronteerd met de sluiting van de olieraffinerij.

Van de ene dag op de andere had Aruba een werkloosheidscijfer van rond 19,5%. De Arubaanse economie kromp met 25%. Het Arubaans bruto nationaal product kreeg een ongekende dreun van plusminus 40%. Zowel het International Monetary Fund (IMF) als het United Nations Development Programme (UNDP) hebben dit in hun rapporten opgetekend. Ondanks deze tegenslagen is Aruba geen duimbreed afgeweken van zijn ambities.

Aruba heeft bij het intreden van de status aparte geen kwijtschelding gekregen van zijn schulden zoals Curaçao en Sint Maarten. Juist het tegendeel was het geval. Aruba heeft zijn autonome status binnen het Koninkrijk moeten kopen door aan een solidariteitsfonds bij te dragen om - samen met Curaçao - de kleinere eilanden te helpen achteruitgang in hun welvaart te voorkomen. Daaraan heeft Aruba maar al te graag, ondanks de eigen financiële beperkingen, bijgedragen.

Gedurende de jarenlange discussies en onderhandelingen is het er soms heel hard aan toegegaan. Voor Aruba was een onafhankelijkheidsdatum in het Statuut opgenomen die in 1996 moest worden gerealiseerd. Die datum is uit het Statuut geschrapt. Er zijn woorden uitgesproken zoals: 'Aruba kan zijn onafhankelijkheid per post krijgen' (Den Uyl), maar ook veelbetekenende woorden als: 'De kogel is door de kerk' (Lubbers).

Op 1 januari 1986 was de status aparte een feit. In de jaren daarna heeft Aruba een groot incasseringsvermogen getoond. De wil om uit de financiële put te komen, was niet klein te krijgen. Aruba groeide en bloeide, dankzij de weerbaarheid, de vastberadenheid en de creativiteit van de Arubaanse burger.

Nu, in 2020, worden alle drie landen zwaar getroffen door de Covid-19-crisis. De economische pijler van deze landen, net zoals die van veel andere 'Small Island Developing States', is het toerisme. Met het noodgedwongen sluiten van de grenzen, in het bijzonder voor het luchtverkeer, is deze sector abrupt tot stilstand gekomen. De gevolgen bleven niet uit. De hotels zagen hun laatste gasten met repatriëringsvluchten vertrekken. De werknemers werden met gedwongen verlof naar huis gestuurd, al dan niet met behoud van salaris. Daarna kwam er een shutdown voor de inwoners zodat ook lokaal niet geproduceerd kon worden. Waar dat wel mogelijk was, was het op een zeer laag pitje. Alleen de essentiële beroepen konden nog aan de slag.

De drie landen kunnen deze economische moeilijkheid niet alleen overbruggen. Nederland is ons hierbij te hulp geschoten met de eerste

twee tranches zachte leningen, zodat aan de mensen die hun inkomen hebben verloren tegemoet kan worden gekomen. Het is niet de ideale situatie maar het is jammer genoeg niet anders. Nu de derde tranche financiële hulp verstrekt moet worden, worden de landen geconfronteerd met eisen van de Nederlandse regering die heel vergaand zijn en zeer ingrijpende consequenties met zich meebrengen. De spreekwoordelijke duimschroeven worden aangedraaid.

Samen met de ministers-presidenten van de twee andere landen wordt precies tien jaar na het verkrijgen van de nieuwe staatsrechtelijke status door Curaçao en Sint Maarten een titanenstrijd aangegaan met Nederland om de pas verworven status als gelijkwaardig land binnen het Koninkrijk te waarborgen en niet de status van kolonie te herkrijgen. Bij deze situatie doet zich een interessante vraag voor waarover vooraanstaande academici reeds aan het schrijven zijn. Namelijk dat Nederland ondemocratische staatkundige veranderingen doorzet.

Een andere vraag die ook moet worden beantwoord is of Nederland niet weer jaarlijks moet rapporteren bij de dekolonisatiecommissie van de VN. De landen hebben economische hulp nodig, maar de eisen die gesteld worden, zoals bijvoorbeeld de instelling van een zelfstandig bestuursorgaan waarin de landen geen zeggenschap hebben, is voor de landen niet aanvaardbaar. Deze beslissingen betreffen o.a. het onderwijs, economie van de landen als zodanig en het verkopen van aandelen van winstgevende overheidsnvs's.

Op andere terreinen wordt door Nederland eveneens fors ingegrepen. Zo moet Aruba juist in deze coronatijd aanzienlijk op de ziektekosten bezuinigen om in aanmerking te kunnen komen voor liquiditeitssteun ter bestrijding van de effecten van de coronacrisis. Dit is op zich al een grote contradictie.

De situatie van de drie landen met hun *saveurs et couleurs locales* is niet gelijk. De voorgenomen maatregelen kunnen niet zomaar zonder onderscheid worden toegepast. Er is geen *one-size-fits-all* oplossing voor de situatie van de drie landen. Ik ben de mening toegedaan dat er juist in deze tijd meer empathisch met de drie landen moet worden omgegaan. Een crisissituatie op het gebied van de volksgezondheid moet niet misbruikt worden om andere zaken te regelen, die wellicht in een normale situatie niet eens ter sprake zouden komen omdat daartoe geen aanleiding bestaat.

Mijn korte ervaring met tien jaar 10-10-10 is dat het tiende jaar daarvan wel een eyeopener is geworden. De landen Curaçao en Sint Maarten

hebben in de jaren sinds 10-10-10 woelige regeerperioden doorstaan. Sint Maarten heeft tien verschillende kabinetten gekend en zeven ministers-presidenten, Curaçao negen kabinetten en acht ministers-presidenten. Daarenboven komt er een Covid-19-crisis die de moeilijke tijden nog eens moeilijker maakt.

De *'perfect tens'* blijken achteraf, nu er zoveel druk wordt gezet op de autonome status van de drie landen, toch niet zo *'perfect'* te zijn. Ik blijf echter de hoop koesteren dat Nederland, waar in de achterkamers ambtenaren naarstig voor deze drie landen een beleid uitstippelen, Nederland toch tot andere inzichten en begrip komt; dat in deze moeilijke tijd de drie Caribische landen met de juiste ruggensteun meer gediend zijn dan met de harde hand. Zoals ik regelmatig mijn persconferenties afsluit, wil ik dat ook hier herhalen omdat het *mutatis mutandis* voor alle drie de landen geldt: *Aruba, Corsow y Sint Maarten, keda positivo y nos lo vence*¹. *#This too shall pass.*

---

¹ Aruba, Curaçao en Sint Maarten, blijf positief en we zullen overwinnen.

Hoofdstuk 4

Zijn er alternatieven?

Eén van de weinige onderwerpen waarover de meningen in het Koninkrijk voor de verandering een keer niet verdeeld zijn is dat het niet best gesteld is met de koninkrijksrelaties. 10-10-10, zo hebben de vorige hoofdstukken ingepeperd, heeft niet of in elk geval onvoldoende gebracht waarvoor het bedoeld was. Het is er voor de bevolking van de eilanden op een aantal cruciale terreinen helemaal niet beter op geworden. Om over de verstandhouding tussen politici en bestuurders aan weerszijden van de plas maar te zwijgen.

De weinige serieuze pogingen tot meer samenwerking - zowel tussen het Europees en de Caribische delen van het Koninkrijk als tussen de eilanden onderling - zijn slechts bleekjes uit de verf gekomen. Wat ligt er meer voor de hand dan - los van de Hollandse vraag wat het moet kosten - kennis en ervaring te delen, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs, volksgezondheid of duurzaamheid? In de ogen van de politiek is het Statuut de boosdoener; dat verklaart waarom zo veel discussies ontaarden in gebakkelei over het beladen 'A-woord'.

De vraag is of het Statuut daadwerkelijk aanleiding geeft voor zo veel onmin of dat het meer als excuus wordt ingezet om bestuurlijk onvermogen dan wel politieke onwil te maskeren. Constateren dat het anders moet is één, bedenken hoe is twee, maar welk van de alternatieven - zoals in dit hoofdstuk aangedragen - om het Koninkrijk beter te laten functioneren soelaas biedt, laat zich niet eenvoudig beantwoorden.

Intussen lijkt het filosoferen over staatkundige alternatieven - in elk geval voor de eerstkomende jaren - te zijn ingehaald door het coronavirus. Althans door wat staatssecretaris Knops de 'onorthodoxe' wijze noemt waarop de Nederlandse regering de Caribische landen door de crisis wil helpen.

Het kan ook anders

Door Eugene Rhuggenaath

Eugene Rhuggenaath is sinds 29 mei 2017 minister-president van Curaçao. Hij begon zijn politieke carrière in 2003 in de eilandsraad van Curaçao. Tussen 2004 en 2009 was hij achtereenvolgens gedeputeerde van Financiën en van Economische Ontwikkeling. Daarna zette hij zijn professionele carrière in de financiële/bancaire sector voort, met als laatste functie managing director van Citco Banking Corporation. In 2015 keerde hij terug in de politiek, en was minister van Economische Ontwikkeling in twee kabinetten tussen 2015-2017. Dit jaar is hij als premier tevens voorzitter van de Association of Overseas Countries en Territories (OCTA) van de EU. Eugene Rhuggenaath neemt sinds februari 2020 in zijn kabinet ook waar als minister van Onderwijs, Cultuur, Wetenschap en Sport.

De realiteit van ‘One Kingdom, Four Countries’ sinds 10-10-10 biedt veel kansen voor samenwerking, zowel bilateraal tussen de landen, als met de vier landen samen. Dat vergt echter dat mogelijke afspraken tussen de landen - en vooral in de relatie met Nederland – niet bezien worden vanuit een defensief perspectief, zoals nu vaak het geval is. Er gebeuren immers veel positieve dingen in koninkrijksverband en vaak los van de relatie tussen politiek Den Haag en politiek Willemstad. Er liggen nog veel kansen onbenut, zo betoog ik in deze reflectie op tien jaar 10-10-10. De waarde van vier landen in een koninkrijk met een poot in Europa en een poot in Latijns-Amerika is meer, en moet meer blijven, dan de constitutionele structuur en de politieke verhoudingen die per definitie afhankelijk zijn van de situatie op een bepaald moment in de geschiedenis. Het Koninkrijk en onze burgers verdienen dat.

De verwachtingen rond 10-10-10 waren torenhoog. Daarover zal iedereen het eens zijn. Curaçao zou in financieel opzicht door de gedeeltelijke schuldsanering een ‘gezonde startpositie’ krijgen, en diverse samenwerkingsprogramma’s (SEI, IVB, OJSP) zouden ons land een eind op weg helpen op sociaal-economisch en bestuurlijk terrein, en ook op het gebied van onderwijs en justitie. Het gefuseerde overheidsapparaat van land en eiland zou ook beter gaan functioneren dan ooit tevoren.

We kunnen nu niet anders dan constateren dat die verwachtingen niet zijn uitgekomen. Dat kan ook haast niet anders, de verwachtingen waren niet alleen erg hoog, we weten inmiddels ook dat er blinde vlekken waren in het beeld over wat Curaçao te wachten stond als jong en klein land. We dachten kennelijk dat Curaçao als klein land, maar met minder schuld en na uitvoering van een reeks projecten, als vanzelf zou uitkomen op een punt van duurzame welvaart en stabiliteit. We weten inmiddels dat dit beeld niet strookt met de weerbarstige realiteit in een wereld die constant in beweging is. Daarom is er mijns inziens een ander soort samenwerking nodig. Een samenwerking die direct aansluit bij de noden van de burgers. Om dit te bereiken, moeten we terugkijken op welke lessen wij kunnen leren van 10-10-10.

Als bestuurders kijken wij steeds door een constitutionele bril naar elkaar. Die bril heet het Statuut voor het Koninkrijk. Dit basisdocument voor ons Koninkrijk is het juridisch afgebakende kader waarbinnen wij als bestuurders denken, praten en met elkaar omgaan. Vanuit juridisch oogpunt is dat logisch. Maar (sorry aan de gewaardeerde staatsrechtjuristen), het roept bij mij ook de vraag op of dat alles is; hebben de landen alleen maar juridische relaties of vormen de vier landen van het Koninkrijk ook een gemeenschap? Onze burgers delen een nationaliteit. We delen talen, gewoontes, normen en waarden. Zijn onze landen niet via onze eeuwenlange historie ook ontwikkeld tot een sociaal, cultureel en economisch verband? En hoe geven we daar invulling en uitvoering aan? Dat fundamentele gesprek is in de aanloop naar, en ook sinds 10-10-10, niet gevoerd.

Het doel van het Statuut voor het Koninkrijk is neergelegd in de preambule. Daarin is kort maar krachtig geformuleerd waar het Koninkrijk voor staat en welke functie het Statuut heeft. Het Koninkrijk is een rechtsorde, waarin de vier landen de eigen belangen zelfstandig behartigen en op voet van gelijkwaardigheid de gemeenschappelijke belangen verzorgen en wederkerig bijstand verlenen.

De geschiedenis leert dat het balanceren van deze belangen in een dynamische wereld de nodige uitdagingen geeft. Maar dat mag de belofte van het Statuut niet teniet doen. De belofte van autonomie en samenwerking is voor mij nog springlevend. Autonomie houdt ook in het maken van afspraken die nieuwe vormen van samenwerking inhouden om de kracht van het Koninkrijk zichtbaar te maken voor individuele burgers.

Het Statuut is niet alleen een reddingsboei voor de eilanden. En het is niet alleen een knellende jas voor Nederland. Maar doordat we onderling vaak

deze uitgangspunten hanteren, verwordt het soms ook tot een valkuil, een barrière voor het kunnen voeren van inhoudelijke gesprekken tussen de landen. Het beperkt in de politieke praktijk het vrije denken over wat we samen willen en wat we van elkaar verwachten. Ik vind dat vanuit ons Curaçaos perspectief een gemis. De ontmanteling van de Nederlandse Antillen en de crises die de afgelopen tien jaar over onze eilanden heen zijn gekomen, hebben de werkelijkheid van de complexe situatie van de eilanden pijnlijk blootgelegd. 10-10-10 is daarbij steeds meer een scheidslijn dan een verbintenis in nieuwe vorm.

Deze wat verstarde manier van naar elkaar kijken brengt ook gewoontegedrag met zich mee. Politiek Willemstad neigt naar een houding om vanuit de barricades af te wachten waar Nederland nu weer mee komt om de autonomie af te nemen. En in Haagse politieke kringen wordt gemakkelijk en veelvuldig gegeneraliseerd over wanbeleid, corruptie en wordt een algemeen wantrouwen gevoed, waar het Koninkrijk niet bij gebaat is. Het 'probleemdenken' overheerst en het bespreken van gezamenlijke kansen is vrijwel afwezig.

De asymmetrische gelijkwaardigheid van de landen in het Koninkrijk roept om een meer diverse benadering. Volgens het Statuut zijn de landen natuurlijk gelijkwaardig. De realiteit is dat we als vier landen in één Koninkrijk te maken hebben met een zeer asymmetrische gelijkwaardigheid. De preambule beschrijft de gelijkwaardigheid nadrukkelijk, maar de realiteit is dat vanuit de asymmetrische gelijkwaardigheid de landen natuurlijk niet hetzelfde mee (kunnen) brengen binnen het Koninkrijk. Nederland heeft eeuwen van politieke, democratische en bestuurlijke ontwikkeling achter de rug. De landen hebben een veel kortere ontwikkelingslijn.

Dat het sociaal-economisch en financieel en ook bestuurlijk nog niet optimaal gaat, is vanuit een ontwikkelingsperspectief dan geen verrassing. Het is ook niet voor niets dat de Verenigde Naties in de visie voor het jaar 2030 een duurzaam ontwikkelingsdoel hebben vastgesteld gericht op het versterken van (democratische) instituties (Sustainable Development Goal 16). De jongste landen in het Koninkrijk zijn nog volop in ontwikkeling, vergeleken met de rijke historie van het Nederlandse openbaar bestuur. Samenwerking ligt hier derhalve voor de hand.

Er zijn bewegingen naar elkaar toe, met initiatieven om complementair te gaan (samen)werken op het gebied van gezondheidszorg bijvoorbeeld, en ook op justitieel en onderwijsterrein. Om dit te verbreden is een gezamenlijk antwoord nodig op de vraag: in hoeverre kun je de

ontwikkeling van de jongste landen richting weerbaarheid het beste versnellen en hoe doe je dat met behulp van wederkerige bijstand? Wat hebben de jongste landen daadwerkelijk nodig om het openbaar bestuur verder te laten ontwikkelen om tegemoet te komen aan de sociale en economische wensen en noden van de eilandelijke gemeenschappen? Daarover moeten we op politiek niveau met elkaar in gesprek.

Het feit dat de Caribische landen in een heel andere fase van ontwikkeling zitten dan Nederland betekent dat we moeten kijken hoe we samen de landen verder opbouwen ter bevordering van welvaart en welzijn van de bevolking. En om te kijken waar er ook gezamenlijke kansen liggen.

Op het niveau van samenwerking met gemeenten, met kennisinstituten als TNO, met culturele uitwisselingen, met investeringen door het bedrijfsleven zoals de Rotterdamse haven, lukt het uitstekend om in kansen te denken in plaats van in problemen. De les van 10-10-10 moet wat mij betreft zijn dat ook op politiek niveau de ruimte komt om de winstkansen van de verschillen in schaal, geografische locatie, cultuur, ervaringen en inzichten te benutten voor het welzijn van de burgers. Onze burgers kunnen elkaar al prima vinden.

Er zijn legio voorbeelden daarvan op cultureel, sportief, onderwijskundig, sociaal en economisch gebied. Op internationaal niveau hebben de vier landen samen al de winst concreet gemaakt door, mede via de 'One Kingdom, Four Countries' lobby, een zetel bij de Veiligheidsraad te bemachtigen, en we zien ook succesvolle koninkrijkshandelsmissies, zeer waardevolle inzet van de koninkrijksambassades, en de samenwerking op de agenda 2030 (SDG's). En in de samenwerking met Defensie voel je een constructieve koninkrijksinzet op allerlei waardevolle vlakken: veiligheid, justitie, noodhulp. Snel schakelen met altijd het algemeen belang en belang van de burgers eerst, ook in de regio, en vanuit een benadering van geen grenzen en geen drempels. Ook in het openbaar bestuur binnen het Koninkrijk is er dergelijke winst te behalen als vertrouwen weer een kans krijgt, als we constructief samenwerken aan bijvoorbeeld schaalvergroting voor bepaalde instituties, en als de partners in dit Koninkrijk het gesprek durven aan te gaan. Ik hoop dat we hierin geslaagd zijn voor 10-10-30.

Stoutmoedige afrekening met ons koloniaal verleden

---

door Aart G. Broek

Dr. Aart G. Broek, socioloog en letterkundige en gespecialiseerd in het Caribisch gebied, is auteur van onder meer De kleur van mijn eiland; Ideologie en schrijven in het Papiaments sinds 1863, Geboeid door macht en onmacht; De geschiedenis van de politie op de Nederlands-Caribische eilanden en De terreur van schaamte; Brandstof voor agressie. Hij woonde van 1981 tot 2001 op Curaçao waar hij naast zijn werk als onderzoeker en adviseur columnist was bij de Caribische editie van het Algemeen Dagblad.

Nederland wist Suriname in 1975 tot onafhankelijkheid te bewegen. De Antilliaanse eilanden bedankten keer op keer voor die opgelegde vrijheid. Zij hebben daartoe het volste recht en kunnen niet tegen hun wil uit het Koninkrijk worden gezet. Vanaf 1990 veranderde het Nederlandse beleid. De eilanden zouden binnen het Koninkrijk blijven en zouden zich aan de nodige ‘huisregels’ dienen te houden, zoals politiek-bestuurlijke integriteit, een deugdelijke begroting en onwrikbare rechtshandhaving¹. Dit bleken opgaven waaraan maar moeizaam consequent invulling kon worden gegeven.

Sinds die beleidsommezwaai heeft Nederland in toenemende mate bemoeienis met de eilanden gekregen. Los van de traditionele moederlandse taken als de uitgifte van het Nederlandse paspoort, buitenlandse betrekkingen en defensie, geldt de toegenomen betrokkenheid ongetwijfeld in bestuurlijk, financieel, justitieel en politieel opzicht. Inderdaad, Nederland bemoeit zich er inmiddels flink tegenaan.

De betrokkenheid bij de Caribische koninkrijksdelen is sowieso geïntensiveerd door de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba (BES) als ‘openbaar lichaam’ aan Nederland toe te voegen. Ter toelichting worden

---

¹ Oostindie en Klinkers (2001).

BES-eilanden wel als ‘een soort gemeenten’ gekarakteriseerd, maar de eilanden zijn dat niet: ze hebben veel minder te vertellen dan willekeurig welke gemeente in Nederland². De vereisten die aan eilandelijke bestuurders worden gesteld, zijn scherper dan voor gemeentelijke bestuurders en de mogelijkheden om van Nederlandse zijde op eilandelijk niveau bij te sturen en in te grijpen, zijn flink groter dan bij gemeenten.

Ook Aruba, Sint Maarten en Curaçao zijn praktisch gesproken geen ‘landen’ in de staatkundige zin, al was het maar omdat enkele essentiële zaken niet door die landen ingevuld kunnen worden: de eerder genoemde moederlandse taken. We noemen de eilanden ‘autonoom’, maar ook dat zijn ze in vele opzichten absoluut niet en dat zijn ze steeds minder geworden. De problemen rijzen de pan uit en zijn - hoewel een autonome taak - niet zelfstandig het hoofd te bieden. Dagelijks wordt dit onvermogen om aan autonomie daadwerkelijk invulling te geven, geïllustreerd door ontoereikende criminaliteitsbestrijding, overrompelende milieuproblematiek, gemankeerd onderwijs, onduidbare (intereilandelijke) infrastructuur, falende handhaving mensenrechten, uitzonderlijke gewelddadigheden, belabberde ambtelijke dienstverlening, haperende kindbescherming, hoge werkloosheid, frauduleus bestuur, behoeftige gezondheidszorg en onbeheersbare overheidsfinanciën in de eilandelijke samenlevingen.

Het Statuut kwam tot stand juist om onderscheid mogelijk te maken. In de praktijk van alledag maakt het de bewoners van de eilanden tweederangs burgers van het Koninkrijk en zelfs in strikt staatkundige zin³. Dit is feitelijk een keuze die zij - dan wel hun voorvaderen - ooit zelf maakten, zij het mogelijk niet zo doelbewust. In de status van ‘openbaar lichaam’ en bovenal die van ‘autonoom land’ is het slecht toeven, niet in de laatste plaats omdat het in de praktijk steevast een afwachten is wat Nederland wel of juist niet zal gaan doen.

Afwachten óf en hóe Nederland ingrijpt wanneer eilandelijke overheidsbedrijven, de inlichtingendienst en de Centrale Bank in handen dreigen te vallen van malafide partijen. Afwachten óf en hóe Nederland ingrijpt wanneer de bestuurders bij het opstellen van de eilandelijke begrotingen de realiteit volledig uit het oog verliezen. Afwachten óf en hóe Nederland ingrijpt om het verval van het cultureel erfgoed te keren. Afwachten óf en hóe Nederland ingrijpt wanneer onderwijs, gezondheidszorg en intereilandelijke infrastructuur door het ontbreken van noemenswaardig

---

² West (2011).

³ Karapetian (2019).

beleid ineens stort. Afwachten óf en hóe Nederland ingrijpt wanneer de lucht- en watervervuiling aantoonbaar doden veroorzaakt. Afwachten óf en hóe Nederland handelt wanneer een storm, duizenden vluchtelingen of een levensbedreigend virus de landen aandoet...

Het Statuut spreekt van gelijkwaardigheid, zelfstandigheid en wederkerigheid voor de landen. Dat klinkt menigeen als muziek in de oren, maar ontegenzeggelijk worden die verhoudingen feitelijk beheerst door een uitgesproken koloniaal element: *gunst*. De Caribische eilanden zijn bedelende horigen van Nederland. Aan de koninkrijksrelaties ontbreekt een deugdelijk uitgewerkt en transparant stelsel van rechten en plichten.

Grondig uitgewerkte rechtsregels ordenen de onderlinge verwachtingen en voorkómen zodoende conflicten. Belangwekkender is echter dat (de betrouwbaarheid van) ons rechtsbestel het vertrouwen tussen mensen in een samenleving versterkt⁴. Dit is nu precies wat gunsten niet doen. Van gelijkwaardigheid, zelfstandigheid en wederkerigheid is geen sprake. Een samenleven gebaseerd op gunstverlening voedt het onderlinge *wantrouwen* en (ver)hindert zodoende het samenwerken. De geschiedenis van de eilandelijke samenlevingen én van het Koninkrijk van de afgelopen vijftienvestig jaar laten dit onverholven zien.

Het door gunsten gestuurde samenleven versterkt aan de zijde van de onderliggende partij het optrekken van façades, het zich onttrekken aan verantwoordelijkheden, het aannemen van de slachtofferrol, gevoelens van minderwaardigheid. Kortom, Nederland beschaamt de eilandelijke bewoners. Die vernederingen zijn dikwijls verpakt met de beste bedoelingen. Desalniettemin doen de eilandelijke samenlevingen in koninkrijksverband aanhoudend schaamte-ervaringen op.

Het verminderen en uiteindelijk opheffen van de schaamtevolle gunstrelatie begint bij het vaststellen van een gemeenschappelijk doel. Met een knipoog naar een catechetische kwestie, dient de vraag beantwoord te worden: waartoe zijn wij in het Koninkrijk der Nederlanden?

Ook al doen de discussies over de onderlinge verhoudingen anders vermoeden, de staatkundige structuur vormt geen doel op zich. Die structuur is uitsluitend *een middel* om specifieke doelen te realiseren. Als gelijke welzijn en welvaart voor alle rijksgenoten daadwerkelijk het

---

⁴ De Swaan (1996).

hoofddoel van het samenleven in het Koninkrijk zou zijn, dan ligt het voor de hand om voor de bestuurlijke constructie te kiezen, waarbij de eilanden gemeenten en tezamen een provincie worden. Beslist dient onderkend te worden dat uitsluitend met de volledige integratie van de eilanden in Nederlands verband het verlangde westerse welzijns- en welvaartsniveau en de daarop afgestemde financiële middelen gegarandeerd kunnen worden.

Met deze constructie van integratie wordt de door gunst geteisterde relatie ontmanteld, daar het aan beide zijden niet alleen duidelijk is wat geëist kan worden, maar ook - ongetwijfeld niet minder van belang - wat de verplichtingen zijn. Beide partijen kunnen dan eindelijk, zonder schaamte- en (eventuele) schuldgevoelens, elkaar als gelijkwaardige partners tegemoet treden. Integratie maakt van de vele problemen stoutmoedige oplossingen en realiseerbare idealen voor een vitaal samenleven in het Koninkrijk.

Kortom, er dient een keuze gemaakt te worden. Erin of eruit? Of je wordt onafhankelijk en treedt als Suriname de eigen toekomst tegemoet; inclusief een agressief opdringend Venezuela, een expansief en neokoloniaal China en een genadeloze Latijns-Amerikaanse maffia. Of je wenst je een koninkrijk zónder koloniale gunstverhoudingen en mét een volwaardig meedraaien in een democratisch bestel.

We moeten van koers veranderen. Zo werd ruim voor de herziening van het Statuut in 2010 al opgemerkt. Zelfs de hier verdedigde vorming van een dertiende provincie met zes gemeenten kwam al uitgebreid ter sprake⁵. Dat pleidooi heeft sindsdien alleen maar aan kracht gewonnen. Het roer moet nu echt om, opdat krachtdadig en doelgericht koers gezet kan worden naar een en hetzelfde Nederlanderschap. Het is de enige nog resterende mogelijkheid om af te rekenen met de koloniale verhoudingen binnen het huidige Koninkrijk.

De bestuurlijke slagkracht om intern, regionaal en wereldwijd te opereren is in Aruba, Sint Maarten en Curaçao structureel ten enenmale te gering om alle complexe vraagstukken het hoofd te bieden. Het resultaat is permanente frustraties, agressie en weerstand. De 'landen' willen autonomie, maar ontvangen 'samenwerking' die synoniem is geworden aan Nederlandse voogdijschap. Diepe frustraties overheersen ook op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Het Nederlandse bestuur heeft voorsnóg verzuimd om de openbare lichamen om te zetten in

---

⁵ Broek (2005).

daadwerkelijke Nederlandse gemeenten. De BES-eilanden beschikken dan ook niet over de rechten, plichten en financiering noch over de invloed en zeggenschap zoals Nederlandse gemeenten die kennen. Zij hangen er maar een beetje bij. Deze schaamtevolle constructie leidt tot een eindeloze reeks wederzijdse fricties, boosheid en tot tegenwerking.

Het Statuut heeft de beloofde gelijkwaardigheid, zelfstandigheid en wederkerigheid nooit waargemaakt. Er resteert praktisch en constitutioneel dan ook nog maar één optie. Schaf het Statuut af en vorm de Nederlandse Grondwet om tot de Koninkrijks Grondwet. Maak van de Caribische eilanden één provincie en zes gemeenten naar Nederlands model. Dit behoeft geen van de partijen te beangstigen, zolang deze onafwendbare ontwikkeling met wederzijdse zorg verder wordt voorbereid en begeleid.

De overgang zal tijd vergen, complex zijn en veel van ieder eisen. Daarom is het gewenst een trans-Atlantische organisatie in het leven te roepen om de overgang naar de gemeente/provincie-constructie nader te onderzoeken en alle voordelen en nadelen op een rijtje te zetten. Vervolgens kan met die bevindingen en bij instemming van alle betrokkenen het beoogde traject daadwerkelijk worden afgelegd. Zo rekenen we stoutmoedig af met het koloniale verleden.

Wie is wanneer waar voor verantwoordelijk?

Door André Bosman

André Bosman is sinds 2010 Tweede Kamerlid voor de VVD en even zo lang woordvoerder Koninkrijksrelaties. Hij slaat vrijwel geen vergadering van de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties over en levert altijd een actieve inbreng tijdens het halfjaarlijkse Interparlementair Koninkrijksoverleg.

Tien jaar geleden maakten we een grote aanpassing in het staatsbestel van het Koninkrijk. We gingen van drie landen binnen het Koninkrijk, Nederland, Aruba en de Nederlandse Antillen, naar vier landen en drie openbare lichamen. Daar is een enorme geschiedenis aan voorafgegaan, maar mijn actieve betrokkenheid begon op 17 juni 2010. Op die dag werd ik namelijk beëdigd als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor de VVD met de portefeuilles Koninkrijksrelaties en Defensie. Ik was de Kamer ingekomen direct vanuit mijn functie van officier vlieger, lid van de medezeggenschapscommissie van Vliegbasis Woensdrecht en lid van het algemeen bestuur van een militaire vakbond. Met de kennis over defensie zat het dus wel goed. Dat lag heel anders voor wat betreft de portefeuille Koninkrijksrelaties. Ik was een keer op Sint Maarten geweest en dat was ook nog maar één dag toen we daar in de haven lagen met een cruise. Was wel een geweldige ervaring, moet ik zeggen. Wat een prachtig eiland!

Als woordvoerder moet je de fractie meenemen in de besluitvorming ten aanzien van de vraagstukken die in jouw portefeuille voorliggen. Ik moest dus een advies gaan geven over de grote aanpassing van het Statuut. Ik ben mij toen in gaan lezen in de geschiedenis van de aanpassing. Dan heb je als woordvoerder de beschikking over de archieven van je voorgangers. Eén van mijn voorgangers was Johan Remkes. Hij had een scherpe blik op de risico's en kansen die er waren met deze ingrijpende aanpassing. Amendementen met betrekking tot het Recherche Samenwerkingsteam, abortus en homorechten waren of van zijn hand of hij was er sterk bij betrokken. Het gaf mij een goed beeld van die kansen en zorgen. Het was ook duidelijk dat Johan niet veel had met computers. De meeste teksten waren namelijk handgeschreven en keurig gearchiveerd.

Op basis van al die informatie ben ik aan de slag gegaan om van het Koninkrijk een succes te maken. Vol jeugdige overmoed sprong ik in het diepblauwe, warme water van de Caribische politiek. In de volle overtuiging dat we als landen gezamenlijk er beter uit konden komen. Dat samenwerken van belang is. Maar ook dat Nederland net zo goed een land is als de andere drie. En dat Nederland dus ook wensen kan hebben ten aanzien van de samenwerking. In het verdere verloop bleek dat de temperatuur van het water nog wel eens wat kouder was dan verwacht en soms ook wat minder helder.

Mijn eerste motie die ik als Kamerlid indiende was op 7 september 2010 en die ging over het opnemen van een toelatings- en terugkeerregeling in de nog in te dienen Rijkswet Personenverkeer. Dit was naar aanleiding van de zorgen die Johan Remkes goed had beschreven. Als er geen stok achter de deur was om te komen tot een Rijkswet Personenverkeer zou die er nooit komen. Deze rijkswet is in de onderhandelingen gesneuveld omdat de Caribische landen hun vrije instroom in Nederland niet in gevaar wilden zien komen. Tot op de dag van vandaag is die Rijkswet Personenverkeer er dus nog niet. En daarmee zijn dus ook de scheve verhoudingen binnen het Statuut scherp zichtbaar. Als het om de waarborging van goed bestuur en de rechten van mensen gaat wordt het land Nederland vaak aangesproken op tekortkomingen van de Caribische landen. Dat terwijl de landen autonoom zijn en het land Nederland geen zeggenschap heeft. Maar het Koninkrijk der Nederlanden blijft voor velen een lastig iets om te doorgronden.

Omdat ik van mening was en ben dat het Statuut geen recht doet aan de huidige tijd ben ik de afgelopen tien jaar bezig geweest om het inhoudelijk aan te passen naar deze tijd, maar ook naar de huidige situatie. Het Statuut zoals het nu is, is een 'Cafeteria Statuut'. Men kiest wat men leuk vindt en daar ga je mee aan de slag, wat je niet leuk vindt doe je niet. Die vrijblijvendheid leidt tot frictie en teleurstelling. Zo zien we de afgelopen jaren momenten van ingrijpen door de Rijksministerraad in de Caribische landen die door de bestuurders en parlementariërs daar ten stelligste worden afgekeurd met als redenatie dat het de verantwoordelijkheid betreft van het autonome land. Maar op het moment dat het echt mis gaat op de eilanden wordt het opeens wel een verantwoordelijkheid van het Koninkrijk gevonden.

Een letterlijke anekdote uit de mond van toenmalig minister van Justitie Cornelius de Weever van Sint Maarten over de problemen met de gevangenis in zijn land: „Als het probleem groot genoeg wordt, is het vanzelf een probleem van het Koninkrijk.”

Het probleem zit hem in het niet scherp hebben van verantwoordelijkheden. Wie is wanneer waar voor verantwoordelijk? Het Statuut maakt dat niet scherp omdat het begrip 'autonomie' breed uitlegbaar is. En dan is die autonomie ook nog eens gekoppeld aan de waarborgfunctie van het Statuut (artikel 43 lid 2). Dit artikel geeft de landen in het Caribisch gebied alle ruimte om zo autonoom mogelijk hun geld uit te geven, maar daar waar de tekorten onhoudbaar worden een beroep te doen op die waarborg binnen het Statuut.

De VVD kiest daarom voor een gemenebestconstructie binnen het Koninkrijk. Pas als de landen echt onafhankelijk zijn en daarmee volledig verantwoordelijk zijn voor hun doen en laten is het duidelijk waar de verantwoordelijkheden liggen. Bij de landen! Pas als die discussie afgerond is, kunnen we binnen het Statuut praten over gelijkwaardigheid in het Koninkrijk. In 2012 heb ik samen met mijn SP-collega Ronald van Raak een initiatiefnota geschreven om als discussiestuk, misschien meer een steen in de vijver, te kunnen fungeren. Maar er was weinig discussie. Toen niet en nu nog niet. Mensen zijn bang voor de fundamentele discussie over de toekomst van het Koninkrijk. Maar als we die discussie niet inhoudelijk gaan voeren, zal de frictie en de teleurstelling binnen het Koninkrijk alleen maar toenemen.

Daarom ben ik van mening dat alle landen, dus zeker ook Nederland, heldere keuzes zullen moeten maken voor de toekomst van het Koninkrijk. Helder de verantwoordelijkheden beleggen en ons daaraan houden. Maar ook Nederland heeft het recht om dingen niet te hoeven doen. De Nederlandse belastingbetaler is niet de automatische achtervang van slecht financieel beheer in de Caribische landen. Als de financiën een eigen verantwoordelijkheid zijn van de landen, dan moeten de landen daar ook de verantwoordelijkheid voor dragen. Als dat laatste niet kan en Nederland moet bijspringen, dan zijn de financiën van de landen dus per definitie geen eigen verantwoordelijkheid van de landen. Zo simpel werkt het met het beleggen van de verantwoordelijkheid.

Dit zal een proces zijn van de lange adem en van heel veel gesprekken. Daarom blijf ik iedere kans aangrijpen om over het Statuut te spreken. Ik heb dit nu de afgelopen tien jaar gedaan en zal dat blijven doen zolang ik een rol kan spelen om het Koninkrijk sterker en beter te maken.

Vast in het VN-Handvest?

Door Sietse Fritsma

Drs. Sietse Fritsma is sinds 2006 Tweede Kamerlid voor de PVV. Daarvoor werkte hij bij de IND. In 2014 diende hij een initiatief-wetsvoorstel in om het mogelijk te maken criminele Antillianen terug te sturen. Het is na forse kritiek van andere fracties nooit in stemming gebracht. Zijn moties om de banden met de Caribische delen van het Koninkrijk te verbreken vonden eveneens weinig gehoor in de Kamer. Sietse Fritsma verliet op 31 oktober 2019 de politiek om een reisondernehmung te beginnen, maar keerde op 1 september 2020 (tijdelijk) terug als vervanger voor Gabriëlle Popken.

Vóór het opheffen van de Nederlandse Antillen in 10-10-10 werden veel nieuwsberichten over de eilanden gedomineerd door ellende. Overal waren financiële bodemloze putten, corrupte politici en maffiapraktijken. Politieke debatten over deze problemen waren doorlopende déjà vu ervaringen. Alleen namen van hoofdrolspelers, de hoogte van verkeerd terechtgekomen geldbedragen of de precieze aard van de corruptie en andere misdrijven veranderden. Telkens was iedereen het erover eens dat het zo niet langer kon en dat het écht anders moest.

Maar tien jaar na het opheffen van de Nederlandse Antillen is er nog altijd niks veranderd. Nog steeds spreekt de Algemene Rekenkamer van financiële wanorde op de eilanden, nog steeds vieren corruptie en maffiapraktijken hoogtij en nog steeds kennen bestuurlijke incompetentie en belangenverstrengeling geen enkele grens. Niets is anders en niets heeft geholpen.

Het is duidelijk dat met name de Nederlandse belastingbetaler de dupe is van deze stagnatie. Neem de 1,7 miljard euro die hij/zij heeft opgehoest om de schuldenlast van de eilanden over te nemen ten tijde van de transformatie naar het nieuwe staatsbestel. Slechter besteed geld is nauwelijks denkbaar: niemand weet waar precies voor betaald is en in rap tempo werden de oude schulden vervangen door nieuwe! Rekeningen voor van alles en nog wat komen nog steeds in het Europees deel van het Koninkrijk terecht.

Ons land is altijd in het nadeel. En dat geldt niet alleen voor financiën. De balans is overal verstoord. Zo is het geen enkel probleem als Curaçao op grond van de openbare orde Europese Nederlanders de toegang tot het land ontzegt of het land uitstuurt, maar zijn de rapen gaar als slechts geopperd wordt om dit omgekeerd ook te doen. Het Koninkrijk is dus een ongelijk speelveld en ongelijke speelvelden zijn per definitie ongezond, niet alleen in de economie.

Maar de allergrootste ongelijkheid zit hem in het feit dat Nederland als enig land binnen het Koninkrijk de banden met de andere landen niet mag verbreken. We zitten aan de eilanden - en aan alle problemen die daar spelen - vast. Dit (rare) feit is terug te voeren op artikel 73 van het VN-handvest, dat van toepassing is op de relatie tussen Nederland en de voormalige Nederlandse Antillen. Weinig mensen lijken te weten hoe ver dit artikel gaat. Zo moet het beginsel worden erkend dat de belangen van de bewoners van de eilanden op de eerste plaats komen en moet het welzijn van de inwoners worden bevorderd „zodat de politieke, economische en sociale vooruitgang van deze volken, alsmede hun vooruitgang op het gebied van het onderwijs, hun rechtvaardige behandeling en hun bescherming tegen misbruiken, verzekerd wordt, met inachtneming van de nodige eerbied voor hun cultuur”.

Deze zorgplicht, die nog veel meer verplichtingen behelst, vat in feite het (financiële) eenrichtingsverkeer samen dat we altijd zien tussen Nederland en het Caribisch deel van het Koninkrijk. Het artikel betekent ook dat Nederland het enige land is binnen het Koninkrijk zonder zelfbeschikkingsrecht: Nederland kan immers niet eenzijdig besluiten de banden met Curaçao, Aruba of Sint Maarten te verbreken. De Nederlandse burger zit vast in een constellatie die hij/zij wellicht helemaal niet wil. Maar zelfs een gang naar de stembus kan er niets aan veranderen. Ook (politieke) voorstellen om de banden met de eilanden wederom anders in te kleden, bijvoorbeeld door er een gemenebest van te maken, lopen altijd tegen de betonnen muur van het Handvest aan, dat aangeeft dat de wensen van het land Nederland niet relevant zijn. Alleen de bewoners van de eilanden hebben recht van spreken.

In politieke debatten wordt vaak gezegd dat deze situatie „nu eenmaal het resultaat van de geschiedenis is”. Nederland heeft zich de eilanden in het verleden toegeëigend en dat brengt een verantwoordelijkheid met zich mee. Deze stelling is echter onhoudbaar. Want hoe logisch is het om het zelfbeschikkingsrecht en de democratie van een land van generatie op generatie uit te schakelen? Hoe logisch is het om nu, na honderden jaren, nog steeds geen zicht te hebben op de mogelijkheid om niet meer

aan de zorgplicht voor de eilanden vast te zitten? Degenen die deze lijn consequent door willen zetten zouden namens Nederland ook nog een behoorlijke claim kunnen neerleggen bij Frankrijk en Spanje, die zich in het verleden ons land hebben toegeëigend.

Zullen de bewoners van de eilanden zelf besluiten om een einde te maken aan de door de VN opgelegde zorgplicht die de band met Nederland definieert? Natuurlijk niet! Niemand verscheurt een winnend Staatslot. Het VN-Handvest is een gratis verzekeringspolis die alle cruciale onderdelen van een samenleving dekt, variërend van economie tot onderwijs. Zo'n polis zal niemand op willen zeggen en dat kun je de eilanden ook niet kwalijk nemen; ze kiezen simpelweg voor hun eigen belang.

Omgekeerd zouden de inwoners van het land Nederland ook het recht moeten hebben om hun eigen afweging te maken rond de inkleding van de banden met de voormalige Antillen. Een gezonde democratie garandeert immers een stem voor de burger over ALLE kwesties die hem/haar aangaan. Maar daarbij zit dat VN-Handvest dus lelijk in de weg. Iedere discussie over de vraag hoe het verder moet met ons Koninkrijk is volkomen zinloos, zolang artikel 73 van dat Handvest als een gegeven wordt beschouwd. Al het (financiële) eenrichtingsverkeer zal dan immers blijven bestaan, hoe de Nederlandse burger er ook over denkt. Daardoor zal er niets substantieels veranderen.

Gelukkig is het VN-Handvest niet in beton gegoten. Er kan altijd een wijzigingsprocedure worden opgestart om een artikel te veranderen. Ook kan het VN-lidmaatschap worden opgezegd. In de Nederlandse politieke context zal de eerste optie kansrijker zijn dan de tweede, maar het gaat erom dat de ondemocratische stagnatie die voortvloeit uit het VN-Handvest wel degelijk is aan te pakken en aan te vechten. Het gaat erom dat Nederland wel degelijk banden met de andere landen van het Koninkrijk kan verbreken of anders in kan kleden. Dat de Nederlandse burger hier wél iets over te vertellen kan hebben. Dat ook Nederland zelfbeschikkingsrecht naar zich toe kan trekken. Er is alleen politieke wil voor nodig. De wil om tegen heilige (VN-)huisjes te schoppen. Tot nu toe is die wil bij vrijwel alle politieke partijen, die al decennialang roepen dat het zo niet langer kan en écht anders moet, uitgebleven. Maar wat niet is kan nog komen...

De ‘fast balls’ in het Koninkrijk

Door Jorien Wuite

Jorien Wuite was van 25 juni 2018 tot 19 november 2019 gevolmachtigde minister van Sint Maarten in Den Haag. Daarvoor was zij minister van Onderwijs, Cultuur, Jeugd- en Sport. Eerder was zij secretaris-generaal van de ministeries van Volksgezondheid, Sociale Ontwikkeling en Arbeidszaken en van Onderwijs, Cultuur, Jeugd en Sport. Thans is Jorien Wuite strategisch adviseur bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur, Jeugd en Sport van Sint Maarten en is zij als lid van een tijdelijk ‘NWO verkennerteam’ betrokken bij het verkennen van toekomstscenario’s voor wetenschappelijk onderzoek op de Caribische eilanden.

In 2010 zou men zich niet hebben kunnen voorstellen dat amper tien jaar later, onder invloed van een polariserend en populistisch (internationaal) politiek klimaat en door de coronacrisis, Nederland zulke harde voorwaarden zou verbinden aan de noodzakelijke liquiditeitssteun voor de drie Caribische landen. De recente turbulentie in het Koninkrijk deed me denken aan mijn eigen ervaring als gevolmachtigde minister voor Sint Maarten.

In die functie beleef je bij uitstek het Statuut ‘in actie’. Als lid van de Rijksministerraad (RMR) is de gevolmachtigde minister in staat op het functioneren van het Koninkrijk te reflecteren. Soms wordt er met collega-gevolmachtigde ministers geconcludeerd dat het functioneren van dit hoogste beslissingsorgaan van het Koninkrijk nogal te wensen overlaat. Ook veel anderen zijn van mening dat het meer op een rituele dans lijkt. Als er een oprechte wens bestaat voor een beter ‘level playing field’ dan zal het initiatief daartoe toch echt van de Caribische eilanden zelf moeten komen, want ik zie het Nederland niet doen.

Tijdens mijn zittingsperiode als gevolmachtigde minister kwam ik tot de ontdekking dat de RMR niet over een eigen reglement van orde beschikt. Dit werd onder meer duidelijk bij de behandeling van de ontwerp-wet voor het beslechten van geschillen in het Koninkrijk. De RMR heeft vanaf 1956 uitsluitend gewerkt aan de hand van het reglement

van orde van de Nederlandse ministerraad waarin slechts zijdelings een passage is opgenomen over de Rijksministerraad. Alle processen en termijnen zijn hetzelfde als in de ministerraad. Dit blijkt in de praktijk niet werkbaar, al was het maar dat het de in het Statuut vastgelegde gelijkwaardigheid ondergraaft.

De RMR, met de vertegenwoordiging van (inmiddels) vier landen, functioneert als het hoogste executieve lichaam en beslissingsgremium van het Koninkrijk en zou op grond van artikel 6 van het Statuut er op aan moeten *sturen* dat de partijen *samenwerken* aan de aangelegenheden van het Koninkrijk. Voor inhoudelijk samenwerken is weinig ruimte als bij de aanbidding van (door Nederland voorbereide) vergaderstukken geen rekening gehouden wordt met noodzakelijk overleg, de afstand en het tijdsverschil. De agendering en wijze van aanbieden van het concept van de consensusrijkswet voor de Caribische Hervormingsentiteit en aanvullende stukken, is dan ook helaas een *déjà vu*. Het is een duidelijk voorbeeld hoe ‘Den Haag’ (in toenemende mate) tracht om voor Nederland welgevallige rijksregelingen ‘snel en zonder pardon’ er door te duwen.

Een afzonderlijk reglement van orde voor de Rijksministerraad kán mogelijk voorkomen dat belangrijke voorstellen zonder of tenminste met minimaal vooroverleg worden geagendeerd. Naar mijn mening kunnen deze zogenaamde ‘fast balls’ met een late beschikbaarheid van documenten (nota bene voor een consensusrijkswet!) worden vermeden als de landen ermee instemmen een eigen, op de verhoudingen in het Koninkrijk toegesneden reglement van orde voor de RMR in te voeren en dat vervolgens ook te respecteren.

Als we oprecht willen werken aan betere onderlinge verhoudingen en constructief overleg in koninkrijksverband zou de Caribische landen meer tijd gegund moeten worden om lokaal te zorgen voor evenwichtige (politieke) besluitvorming en, indien noodzakelijk, overleg met lokale stakeholders en adviescolleges. Alleen zo kan lokaal draagvlak geborgd worden. Het Nederlandse ‘gestrekte been’ wordt door menig kenner van koninkrijksaangelegenheden uitermate kritisch beoordeeld. Bovendien wordt het door sommigen gretig misbruikt, wat mede leidt tot sociale onrust en ondermijning van processen die juist nú baat zouden hebben bij sociale, economische en democratische versterking.

Voor wat betreft het functioneren van het Koninkrijk en de RMR is kritische zelfreflectie van de Caribische landen zeker op zijn plaats. De afgelopen tien jaar laten zien dat de functie van gevolmachtigde minister

en diens kabinet in Den Haag is verwaarloosd en in ieder geval niet ten volle wordt benut. Door ambivalentie, een instructie-mentaliteit, gebrek aan ervaren bestuurders (die het Nederlands beheersen), maar ook soms pure slordigheid hebben bestuurlijke en politieke taken voor koninkrijksrelaties vanuit het bestuur van de Caribische landen nauwelijks prioriteit gekregen.

Ik vond het belangrijk dit patroon te doorbreken en voorbereidingen te treffen om ook zélf voorstellen te agenderen in plaats van de initiërende en coördinerende rol van het ministerie van BZK namens Nederland af te wachten. Samen met mijn kabinet en toenmalige collega's van Curaçao en Aruba is in 2019 gewerkt aan het aanpassen van het reglement van orde voor de RMR. Dit initiatief zou ook een eerste aanzet zijn om te pleiten voor een koninkrijkssecretariaat in plaats van de rol vanuit BZK dat van Nederland is en niet primair de belangen van de Caribische landen meeweegt.

Door in het reglement van orde vast te leggen dat agendapunten aan de RMR alleen op korte termijn kunnen worden ingediend indien de gevolmachtigde minister (d.w.z. het land waar het voorstel betrekking op heeft) daarmee instemt, kan voorkomen worden dat een ontwerp-rijkswet (zoals dat voor iets ingrijpends als de instelling van een Caribische Hervormingsentiteit) drie dagen voor de RMR zonder onderlinge overeenstemming kan worden geagendeerd. Zo zou het ook charmant zijn, en vanuit oogpunt van gelijkwaardigheid volstrekt te rechtvaardigen, als de gevolmachtigde ministers als vicevoorzitters van de RMR gaan optreden. Deze taak kan dan op roulerende basis worden uitgeoefend voor een maandelijkse vergadering die uitsluitend wordt gehouden omdat het Koninkrijk der Nederlanden uit vier autonome landen bestaat.

Sommigen zullen betogen dat een eigen reglement van orde voor de RMR van beperkte, slechts symbolische betekenis is of dat gevolmachtigde ministers deze taak niet op kunnen of willen pakken. In plaats van te twifelen, elke keer te wachten tot een beter moment om een voorstel in te dienen dat bijdraagt aan de totstandkoming van betere en meer op gelijkwaardigheid berustende koninkrijksrelaties, zou het goed zijn de gevolmachtigde ministers in een positie te brengen waarin zij hun in potentie aanwezige toegevoegde waarde krachtig tot uitdrukking kunnen brengen. Eigen initiatief met een overtuigende en consistente benaderingswijze en gevolmachtigde ministers die hun maandelijkse vergoeding op basis van bestuurlijk-politieke vaardigheden 'verdienen', dragen bij aan het afdwingen van respectvolle wederzijdse relaties.

Er ligt een vergevorderd concept op de plank voor een aanpassing van het reglement van orde van de RMR dat bijdraagt aan een verbetering van de positie van de Caribische landen in de RMR. Gevolmachtigde ministers en ministers-presidenten: u bent belast met de uitvoerende macht, doe er uw voordeel mee om het risico op 'bedrijfsongelukken' zoals met de geschillenregeling en de hervormingsentiteit in de toekomst te minimaliseren, zo niet uit te sluiten.

Niet alleen kan het nog, het moet nu ook

Door Paul Comenencia

Paul Comenencia is lid van de Raad van State van het Koninkrijk voor Curaçao en auteur van het essay ‘Verdeeld Koninkrijk, pleidooi voor nieuw elan in de Koninkrijksrelaties’¹. In de periode 2004-2009 heeft hij als gevolmachtigde minister van de Nederlandse Antillen de aanloop naar de ontmanteling van het Antilliaanse staatsverband van nabij meegemaakt.

---

*„the future is never secure, however strong the past is...
if you don’t work daily to defend your future, by protecting the present,
you are at risk of losing it.”²*

**Mia Mottley,
minister-president van Barbados**

„Er zijn mensen en er zijn potloden”, zei een onderwijzer op mijn lagere school altijd wanneer hij ons voor de zoveelste keer hetzelfde moest uitleggen.

Een decennium na 10-10-10 moet het, zelfs voor de potloden onder ons, duidelijk zijn dat de ware oorzaken van de problemen van de eilanden dichter bij huis te zoeken zijn dan de staatkundige structuur waarop velen zich lang blindstaarden en dat ook de oplossingen meer voor de hand liggen dan we misschien durven toe te geven.

De Commissie Jesurun, die in 2004 (*‘Nu kan het... nu moet het!’*) aandrong op ontmanteling van de Antillen, signaleerde (evenals eerdere commissies) ernstige tekortkomingen op het gebied van financieel beheer, gebrek aan bestuurskracht, een zwakke rechtsorde en rechtshandhaving, weinig ruimte voor maatwerk in- en geen visie op de koninkrijksverhoudingen. Het advies luidde om de waarborgtaak van het Koninkrijk opnieuw in te vullen door gezamenlijke vaststelling van

---

¹ Uitgeverij Eburon (2020).

² Lezing voor debatterclub Oxford Union te Oxford, 10 juni 2019.

normen voor rechtsorde, goed bestuur en overheidsfinanciën, versterking van de rol van het Koninkrijk en meer samenwerking tussen de partners in het nieuwe bestel.

Ervan uitgaande dat de Caribische rijkdelen en Nederland de koninkrijksbanden niet verder willen laten verslappen, moet nu werk gemaakt worden van de ondergesneeuwde punten uit het rapport Jesurun. Met de kennis van nu over ‘Small Island Developing States’, ultraperifere gebieden, enz., is het hoog tijd voor alle koninkrijkspartners om lang ontkende waarheden onder ogen zien en afspraken te maken over de gezamenlijke toekomst, met aandacht voor:

- Het gegeven dat, vanwege de extreme kleinschaligheid en ligging van de eilanden, bepaalde bestuurlijke opgaven, in het belang van de bevolking, het beste tot koninkrijkstaak kunnen worden gemaakt.
- Inventarisatie van en overeenstemming over deze koninkrijkstaken en creatie van een daarvoor bestemd koninkrijksfonds.
- Aanvaarding van maatwerk en differentiatie in toepassing van het Statuut.
- Intensivering van de onderlinge beleidsdialoog en samenwerking, gefaciliteerd door een, onafhankelijk van het ministerie van BZK opererend, koninkrijkssecretariaat.
- Actieve Caribische deelname bij de behandeling en, waar van toepassing, implementatie van rijkswetgeving en (in Europees verband gemaakte) internationale afspraken.

„Heeft Nederland dan nog niet genoeg gedaan voor de eilanden?“, is misschien de vraag. Natuurlijk heeft Nederland veel gedaan. Maar het is ook zo dat de investeringen in ontwikkelingshulp en technische bijstand plaatsvonden zonder serieuze pogingen tot lokale opbouw van competent bestuur en professioneel ambtelijk kader. Te lang is Den Haag er van uitgegaan dat autonomie vanzelf ook de vereiste bestuurlijke competenties zou meebrengen, een misvatting die - eerlijk is eerlijk - geen exclusief Nederlandse is. Politicoloog Adrian Leftwich over de westerse opstelling in de eerste decennia na de dekoloniatiegolf van medio 20ste eeuw: „*the way in which the character and capacity of states affected their developmental competence was seldom explored during those first thirty years when unrealistically optimistic expectations concerning the state as an instrument of development prevailed.*”³

---

³ Leftwich, Adrian (2007): *States of Development: on the primacy of politics in development*. Polity Press (Cambridge), p. 73.

Hoe het ook zij, 10-10-20 biedt de gelegenheid voor een ‘reset’ in de koninkrijksverhoudingen, een kans om alsnog „*samen te investeren in een verband waarbinnen en waardoor economische mogelijkheden en welvaart geoptimaliseerd kunnen worden, sociale en culturele verscheidenheid tot hun recht komen, ieder kansen heeft en niemand van de honger omkomt.*”⁴

Echt moeilijk kan dit niet zijn. Want het grote verschil tussen ons, mensen, en de potloden van die onderwijzer op mijn lagere school is de mogelijkheid ons gezond verstand te gebruiken en moed te tonen, zeker wanneer het belang van onze bevolking dat vereist. En dat moment is nu.

---

⁴ Kabinetsnotitie aan de Tweede Kamer, Kamerstukken II 2010/2011, 32 500-IV, nr. 50.

Hoofdstuk 5

Betrokken buitenstaanders

In de voorgaande hoofdstukken zijn vooral politici aan het woord gekomen die hun stempel hebben gedrukt op de huidige inrichting van het Koninkrijk of daar, na 10-10-10, hun weg in hebben moeten vinden. Zij worden daarbij gadegeslagen door een bescheiden, maar trouwe schare die beroepshalve de verwickelingen in het Koninkrijk vanaf de zijlijn volgt, analyseert, duidt en er geregeld een publicatie of zelfs een compleet boek aan wijdt.

Ook al bewaren deze professionele volgers - onder wie gerenommeerde wetenschappers - gepaste afstand, hun beschouwingen verraden een oprechte betrokkenheid om niet te zeggen liefde voor het Koninkrijk, of beter gezegd: voor de Caribische delen ervan en vooral hun inwoners. Dat wordt nog eens vet onderstreept door de reflecties in dit hoofdstuk.

Waar hun compassie met de ‘gewone mensen’ op de eilanden er somtijds van af spat, zo ongezouten kritisch oordelen ze over bestuurders en politici die meer energie steken in juridisch gesteggel over het Statuut - of nog erger het najagen van persoonlijk gewin - dan het dienen van de belangen van hun toch al niet met een ruime mate van welvaart en welzijn verweende samenlevingen.

Voor de neutrale lezer zullen de hiernavolgende pagina’s het inzicht in waarom er zo veel misgaat in de koninkrijksrelaties vergroten, voor de politiek leest dit hoofdstuk als een kostbaar pakket gratis adviezen.

Uit balans

Door Gert Oostindie

Prof.dr. Gert Oostindie is directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV-KNAW) en hoogleraar Koloniale en postkoloniale geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Hij publiceerde honderden artikelen en meer dan 25 boeken over de geschiedenis en de dekolonisatie van Caribische delen van het Koninkrijk waaronder Gedeeld Koninkrijk, Postkoloniaal Nederland, Het paradijs overzee en Domen en littekens.

Het trans-Atlantische Koninkrijk is volkomen uit balans. Dat is niets nieuws. Per definitie werd de gehele koloniale periode gekenmerkt door extreme machtsongelijkheid – dat is de kern van kolonialisme. In 1954, met het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden, zou dat allemaal anders worden. Wij kennen de hooggestemde principes: autonomie, gelijkwaardigheid, wederkerige bijstand. Het had ook anders gekund – volledige onafhankelijkheid, of juist integratie in Nederland – maar dit was de keuze, breed gedragen. Op papier althans een nieuwe, betere balans.

Dat de praktijk weerbarstiger was weten we ook allemaal. Of politici dat nu nastreefden of niet, de onderlinge relaties werden almaar intensiever. In de eerste plaats door migratie – het zevende Antilliaanse eiland ligt in Nederland en telt meer koninkrijksburgers dan welk van de Caribische eilanden ook. Andersom bracht het toerisme de eilanden dichterbij Nederland dan ooit tevoren. Maar de relaties werden ook intensiever doordat Den Haag steeds meer werd betrokken bij het bestuur van de eilanden – het kon niet anders.

Voor dat proces wordt wel eens het begrip ‘rekolonisatie’ gebruikt. Dat past in die zin, dat er inderdaad sprake is van steeds meer bemoeienis en controle en dat daarbij de Nederlandse retoriek en toonkeuze regelmatig tenenkrommend zijn geweest. Maar het begrip past toch vooral niet. Want waar kolonialisme werd gedreven door economisch en strategisch eigenbelang van de metropool, is de bestuurlijke terugkeer van Nederland toch echt uit noodzaak geboren. Het centrale probleem daarbij was bestuurlijk onvermogen op de eilanden. Onwil soms ook, onwil om de burger werkelijk ter wille te zijn. Let wel, ik zeg niet dat er geen

competente en integere bestuurders en regeringen zijn geweest, verre van dat. Ik zeg wel dat er de afgelopen decennia veelvuldig sprake is geweest van tekortschietend bestuur. En helaas met regelmaat ook van een gebrek aan integriteit.

In deze context wil ik het níet gaan hebben over culturele dimensies – ‘zo doen ze dat nu eenmaal in de Cariben’ – maar gewoon vaststellen dat deze problemen inherent zijn aan alle kleinschalige samenlevingen, onafhankelijk of niet, waar ook ter wereld. Schaalvergroting is een onmisbaar onderdeel van de remedie, en daarom is het Koninkrijk potentieel een deel van de oplossing. Op enkele gebieden blijkt dat al decennia en tot wederzijds genoegen, denk aan defensie of aan de rechterlijke macht. Maar op andere terreinen blijft die samenwerking tot frictie leiden, denk aan Haagse betrokkenheid bij integriteit en effectiviteit van bestuur. En dan kom ik zo nog te spreken over een aantal schandalig verwaarloosde thema's. Ja, dit Koninkrijk is uit balans. De samenwerking gaat steeds maar gepaard met conflicten, onvoldoende onderling vertrouwen, onvoldoende werkelijke bezinning over waar we gezamenlijk op zouden moeten koersen.

Maar eerst: van 1954 naar 2010. Er is in de eerste halve eeuw dat het Statuut in werking was veel tot stand gebracht, maar er is ook veel blijven liggen en fout gegaan. Er was dan ook in de aanloop naar 10-10-10 alle aanleiding tot bezinning op dat Statuut, met al zijn mogelijkheden, beperkingen en ficties. Dat bleef echter achterwege. De kern was slechts dat het centrifugalisme won. Na Aruba kregen nu ook Curaçao en Sint Maarten autonomie binnen het Koninkrijk – waarbij overigens buiten dat eiland zelf niemand dacht dat het een goed idee zou zijn om Sint Maarten een autonoom land te maken. Nederland sribbelde lang tegen, maar gaf toe en nam bovendien een financiële schuld van 1.7 miljard euro over; als sterk betwiste tegenprestatie aanvaardden de Caribische landen een sterker toezicht op de kwaliteit van hun bestuur. Alleen Bonaire, Sint Eustatius en Saba gingen echt over naar een ander regime, als openbare lichamen in het land Nederland.

Over het proces dat leidde tot het Statuut, over de eerste halve eeuw onder het Statuut en over de opmaat naar 10-10-10 heb ik van alles geschreven dat ik hier niet zal herhalen. Maar de kern is: weer werd niet echt open gesproken over de vraag of het Statuut nog voldeed en toekomstbestendig was. De ficties van autonomie en zelfredzaamheid werden niet bevraagd en dus overeind gehouden – met de voorspelbare uitkomst dat we nu, tien jaar later, weer teleurgesteld zijn over de uitkomsten. Dat zou ook zo zijn geweest als de Covid-19-crisis niet zo

verpletterend had toegeslagen. Het gaat slecht op de eilanden en de overheden kunnen het niet alleen aan.

Sommigen zullen zeggen dat ook andere stressfactoren niet te voorzien waren: de orkaan Irma, de Venezolaanse crisis, de sluiting van de Isla-raffinaderij op Curaçao. Mag ik dan tegenwerpen dat er tenminste sprake is geweest van een ontstellend gebrek aan langetermijnvisie aan beide kanten van de oceaan? Het toerisme is decennialang ongecontroleerd opgebouwd als een ecologische nachtmerrie; en ook in koninkrijksverband is er nauwelijks gestreefd naar regionaal klimaatbeleid. De ontwikkelingen in Venezuela vallen uiteraard buiten het bereik van het Koninkrijk, maar als het gaat om de vluchtelingen crisis moet er wel op worden gewezen dat ook daarvoor al immigranten een flink deel van de eilandelijke bevolkingen zijn gaan uitmaken, zonder dat op de eilanden of in koninkrijksverband serieus beleid werd ontwikkeld. En wat de sluiting van de Isla betreft: waarom is er niet al veel eerder gezocht naar alternatieven, ook in de sfeer van energietransitie, en waarom speelde Nederland daarbij geen rol van betekenis? Het had allemaal beter gemoeten – het Koninkrijk had voor meer balans kunnen zorgen.

Na 10-10-10 is het Caribisch deel van het Koninkrijk ook een staatkundig experiment geworden. Wat werkt beter, autonomie of integratie? Het laatste voorspelde ik indertijd, en ook dat dit op langere termijn de drie landen wel eens tot een heroverweging zou kunnen brengen. Inderdaad wordt zichtbaar dat integratie substantiële voordelen biedt die door de bevolking zeer worden gewaardeerd; denk aan publieke voorzieningen als onderwijs en gezondheidszorg, waarin Den Haag enorm investeert. Maar juist daardoor lopen de frustraties over rekolonisatie hoog op en krijgen velen het idee dat hun eiland wordt overgenomen. Dat is heftiger dan voorzien. Nóg een disbalans, en niet de eenvoudigste om op te lossen.

Nee, het is niet eenvoudig. Maar ik loop al een tijdje mee en ik moet zeggen: ik word steeds ongeduldiger. Ongeduld met een slag politici op de eilanden dat bij het verdedigen van autonomie toch vooral aan hun eigen belangen lijkt te denken, of die Nederlandse betrokkenheid uit valse of tenminste misplaatste trots afwijzen. Ongeduld met Haagse politici die diezelfde autonomie al decennia gebruiken als excuus om de koninkrijksagenda zo beperkt mogelijk te houden en de eilanden niet te ondersteunen waar dat echt nodig is. Ongeduld omdat de eilanden na decennialang achterstallig onderhoud nu voor uitdagingen staan waarvoor echt alle hens aan dek moeten: onderwijs, armoede, milieu.

Het Koninkrijk is al te zwaar uit balans, en dat kan en moet anders. Te beginnen met een bezinning op de tragische voorspelbaarheid van de somberheid waarmee nu wordt gereflecteerd op de resultaten van 10-10-10. Ik schreef het al vaker: als de lat te hoog wordt gelegd ('zelfredzaamheid'), als autonomie een dogma blijft en als het onderlinge respect en vertrouwen laag blijft, dan blijft het aanmodderen. De desastreuze gevolgen daarvan worden in de eerste plaats, maar zeker niet alleen, op de eilanden gevoeld. Het Koninkrijk wat meer in balans brengen begint met dat onder ogen zien en ernaar handelen.

‘Je gaat het pas zien als je het door hebt’¹

Door Piet Hein Donner

Mr. Piet Hein Donner is minister van staat. In de periode 2002 tot 2011 was hij achtereenvolgens minister van Justitie, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Van 2012 tot 2018 was hij vicepresident van de Raad van State van het Koninkrijk.

Terugblikken op de tien jaren sinds de staatkundige hervorming van 10 oktober 2010 in duizend tot vijftienhonderd woorden is niet goed mogelijk. Zeker waar die hervorming zelf onderdeel was van een veel langere geschiedenis. Persoonlijk ben ik al meer dan twintig jaren daarbij betrokken sinds een eerste bezoek als docent wetgeving aan wat toen nog de UNA was. Als minister werd de betrokkenheid verantwoordelijkheid, eerst in de aanloop naar 10-10-10 en als minister voor Koninkrijksrelaties in het eerste jaar na 10-10-10 en vervolgens nog zeven jaren als vicepresident van de Raad van State van het Koninkrijk. De verantwoordelijkheid is inmiddels geëindigd; de betrokkenheid niet. Maar duidelijk zal zijn dat ook dit geen kort uittreksel is uit mijn (ongeschreven) memoires.

Terugblikken levert doorgaans een vertekend beeld op, net als vooruitblikken. Bij vooruitblikken overschatten we wat goed kan gaan en onderschatten we wat tegen zal vallen tenzij we ergens tegen zijn. Bij terugblikken gaat het omgekeerd; we zien vooral wat tegenviel en beschouwen wat goed ging als vanzelfsprekend. De omstandigheden van het moment kleuren ons beeld nog weer verder. Die zijn weinig rooskleurig vanwege onzekerheid rond Covid-19 en de onverbetterlijke neiging in Nederland om bijstand tot dictaat te maken.

De afgelopen tien jaren vallen tegen bij wat er van verwacht werd. Velen hadden gehoopt dat men voortaan minder ‘lastig’ zou worden gevallen door de ‘andere zijde’; het omgekeerde is het geval gebleken.

---

¹ Johan Cruijff.

De drie Eilanden² zijn geen klein Nederland geworden; gelijk in aanspraken en sociale rechten en overigens 'ieder voor zich'. Veel verwachtingen zijn niet uitgekomen. Maar waren ze reëel? Als men een bestuurslaag elimineert, moet men niet vreemd opkijken als de resterende bestuurslagen eerder meer dan minder op elkaar betrokken raken. Het is fictie dat men van elkaar kan scheiden; dat Nederland afstand kan doen van verantwoordelijkheid en dat de Landen op zich zelf 'levensvatbaar' zijn. En het is evenzeer fictie dat drie eilanden op resp. zeven- en achtduizend kilometer afstand een soort Waddeneiland worden door er Nederlands recht en bestuur toe te passen.

De verwachtingen zijn niet uitgekomen, maar is de staatkundige verandering daarom mislukt? Afgezet tegen de verwachtingen van toen valt het vermoedelijk tegen, maar afgezet tegen de werkelijkheid van toen is veel goed gegaan. Het is goed bij het terugblikken dat laatste voorop te stellen. Bonaire, Sint Eustatius, Saba en Sint Maarten hebben meer middelen en aandacht gekregen dan zij binnen de Nederlandse Antillen kregen; bij mijn vertrek als minister kreeg ik het compliment dat ik in één jaar vaker geweest was dan vroeger de leden van de regering van de Nederlandse Antillen. En wat de prioriteiten betreft: de dag na de hervorming was niet sociale zekerheid, maar waren gezondheidszorg, onderwijs en veiligheid de grootste zorg. Dat het daar nu weinig over gaat, is bewijs van wezenlijke verbetering. Wat ook 'winst' is, is het financieel toezicht door het College financieel toezicht, ook al zullen weinigen dit hardop beamen. Hoewel het toezicht wordt ervaren als beperking van de autonomie is de paradox dat gezonde openbare financiën voorwaarde zijn voor reële autonomie.

De staatkundige hervorming van 10-10-10 beoordelen in termen van succes of mislukking, is minder zinvol. Er moest wat gebeuren. De situatie binnen de Nederlandse Antillen verzuurde steeds verder na de mislukte poging van toenmalig minister-president Pourier om op eigen kracht - met steun van Nederland - bestuurlijke hervormingen te realiseren. Een mislukking die mede te danken was aan de misplaatste neiging in Nederland om bij Antilliaanse politici die daadwerkelijk hervormingen ter hand nemen, er nog een 'schepje bovenop te willen doen' in de vorm van voorwaarden aan de (financiële) medewerking, waardoor de hervormingen een 'dictaat' van Nederland worden en de politieke steun daarvoor verdampt. Wat daar van zij, in de gegeven omstandigheden leek ontvlechting van het verband van de Nederlandse Antillen vrijwel onontkoombaar.

---

² Met Landen wordt bedoeld op Aruba, Curaçao en Sint Maarten, met Eilanden wordt bedoeld op de Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Natuurlijk valt er - achteraf gezien - af te dingen op de gekozen aanpak. Toen de problematiek van de staatkundige hervorming ter hand werd genomen, werd er in Nederland nog veel geloof gehecht aan structurele verandering, rationele oplossingen en de waarde van bestuurlijke hervorming en besluitvorming via het stemhokje, als antwoord op sociaal-maatschappelijke vraagstukken. De hervorming van 10-10-10 draagt daar de sporen van. Bovendien overheerste aan beide zijden van de oceaan de opvatting dat de oplossing gelegen was in scheiding, zelfredzaamheid en 'minder koninkrijk'. Dat autonomie en zelfredzaamheid misschien 'meer koninkrijk' vergen en meer gezamenlijke bestuurlijke verantwoordelijkheid behoeven - eenzelfde paradox als in de Europese Unie -, was (nog) een ketterij. Zoals Cruijff zei: „Je gaat het pas zien als je het door hebt”.

Sommige zaken werden overigens heel wel gezien, maar ze waren niet haalbaar. Door Nederland is steeds bepleit dat Justitie en rechtshandhaving meer eenheid en samenwerking behoeften. Maar voor de nieuwe landen was dat een brug te ver. Dat de sociale zekerheid op de Eilanden nadere aandacht vroeg, was eveneens duidelijk. Prijzen van levensmiddelen op de Eilanden zijn gelijk of hoger dan in Nederland en op de bovenwinden zal men voor veel aankopen en diensten niet de fiets of de auto kunnen pakken, maar is men op het vliegtuig aangewezen. Het was echter crisis en er moest gekozen worden. In onderlinge overeenstemming met de Eilanden is toen besloten bij voorrang pensioenen te verbeteren en de sociale uitkeringen ter hand te nemen na onderzoek naar wat economisch realistisch was. Het was een memorabele vergadering; een dag lang. Men hoopte de minister tot inschikkelijkheid te brengen door tijdnoed - hij moest terug naar Nederland. Maar toen vanwege een vulkaan op IJsland het vliegtuig niet vertrok, kwamen de eilandvertegenwoordigers in tijdnoed en inschikkelijkheid.

In de afgelopen tien jaren is echter ook gebleken dat veel niet werd gezien of verkeerd werd ingeschat, bijvoorbeeld het idee in Nederland dat met schuldsanering en adequaat toezicht de Landen financieel zelfstandig zouden kunnen zijn. Onvoldoende werd onderkend dat de schulden die werden gesaneerd vooral ten gunste van Curaçao waren gemaakt en er op Sint Maarten vanuit het niets een overheidsapparaat moest worden opgebouwd. Aan de zijde van de Landen werd onderschat dat zelf verantwoordelijk zijn en beslissen veel deskundigheid en vaardigheid vergt. Binnen het verband van de Nederlandse Antillen waren deze kwaliteiten vaak al schaars en die schaarste zou met de verzelfstandiging over nog meer 'overheid' gespreid moeten worden. De enige oplossing om niet ieder afzonderlijk van Nederland afhankelijk te worden was

intensieve onderlinge samenwerking. Maar in de algemene opluchting van elkaar verlost te zijn, was dat wel ongeveer het laatste wat men wilde.

Zou men de onderhandelingen voorafgaande aan de staatkundige hervorming over kunnen doen, dan zouden vermoedelijk geheel andere aspecten meer aandacht krijgen. Zo is een kiesstelsel naar Nederlands model - met grote nadruk op representativiteit en voorkeursstemmen - een bron van politieke instabiliteit gebleken. In het licht daarvan zou bezien moeten worden welke stelsels een stabiel bestuur bevorderen in een kleine gemeenschap. Wat ongetwijfeld ook meer aandacht zou krijgen als we het mochten overdoen, zou de onderscheiden positie zijn van de rijksvertegenwoordiger, rijksdienst en de gouverneurs en/of gezaghebbers. Met name de rol van de gouverneurs is cruciaal gebleken in het functioneren van het Koninkrijk, terwijl de rijksvertegenwoordiger van veel mindere betekenis is gebleken. Als men het zou mogen overdoen zou vermoedelijk ook beter gekeken moeten worden naar het effect van de nieuwe landsgrenzen op het personen- en goederenverkeer op de bovenwindse eilanden. Maar alles went en het laatste wat er nu zou moeten gebeuren is een hernieuwde discussie over staatkundige hervorming.

Versta mij wel, ik zeg niet dat het goed gaat en dat we het Koninkrijk op zijn beloop kunnen laten; verhoudingen verzuren alleen nog maar harder. De autonomie van 10-10-10 leidt tot onvermogen; collectief en afzonderlijk. Een beter functionerend koninkrijk vergt meer koninkrijk, wederzijds respect voor verschillen en het besef dat gelijk behandelen van wat verschillend is ongelijke behandeling oplevert. Wanneer echtelieden het 's nachts koud hebben omdat de deken te krap is, moeten ze dichter tegen elkaar gaan liggen en niet ieder aan eigen kant aan de deken gaan trekken. Zouden de Caribische landen beter samenwerken, dan zouden ze minder op Nederland zijn aangewezen. Ook binnen het Koninkrijk kan men elkaar beter opzoeken, dan met de 'autonome ruggen' naar elkaar toe gaan staan. Dat vergt wel adequate mechanismen van gemeenschappelijke besluitvorming; nu blijft besluitvorming vaak steken in eindeloze discussies over autonomie.

Betere doorzettingsmacht is nodig, maar vergt betere geschillenbeslechting. Ook dat debat is blijven steken in wederzijds onbegrip. Men is de oplossing gaan zoeken in rechterlijke geschillenbeslechting. Daar is uiteindelijk niemand mee geholpen. Rechtspraak vereist dat er eerst besloten wordt, om dan in lange procedures vast te stellen of er strijd is met het recht; mocht dat het geval zijn, dan is men echter weer terug bij af. Adequate bescherming van

belangen en de beslechting van bestuurlijke geschillen kan beter worden gezocht in het klassieke administratief beroep dat onderdeel is van de besluitvorming en het karakter heeft van *mediation*.

Wie dacht dat we met 10-10-10 van elkaar af waren, is bedrogen uitgekomen. Na tien jaren zijn we op dat punt hopelijk een aantal illusies armer, maar ervaring rijker; laten we daar de komende tien jaren ons voordeel mee doen. Het Caribisch deel van het Koninkrijk heeft Nederland nodig uit eigenbelang; Nederland heeft het Caribisch deel nodig, al was het maar voor de eigen identiteit.

‘Goed bestuur en gewone deugden’¹

Door Luc Verhey

Prof.mr. Luc Verhey is hoogleraar Staats- en Bestuursrecht aan de Universiteit Leiden, staatsraad en voorzitter van de Wetenschappelijke Raad van het Montesquieu Instituut. Luc Verhey maakte deel uit van de ‘Commissie Spies’ die in 2014/2015 de uitwerking van de nieuwe staatkundige structuur van Caribisch Nederland heeft geëvalueerd.

Drie jaar geleden was ik voor eerst sinds 2010 weer op de eilanden. Met mijn vrouw was ik op vakantie op Curaçao. We bezochten het voormalige ziekenhuis waar zij geboren was (nu een kliniek voor strafrechtelijk veroordeelde drugsverslaafden) en de straten in Julianadorp dichtbij de raffinaderij waar zij als ‘Shellkind’ met haar ouders gewoond heeft. In Pietermaai bezochten we de tentoonstelling ‘Isla den nos bida’ waarin teruggeblikt werd op de honderd jaar die de olieraffinaderij op Curaçao inmiddels is gehuisvest. Het gaf een interessant historisch overzicht waarin de invloed van Shell op de lokale cultuur gedurende de lange periode die de maatschappij op het eiland aanwezig was, duidelijk zichtbaar was gemaakt. Het gevoel na afloop was dubbel. Naast de schrijnende armoede en ongelijkheid uit de koloniale tijd was er ook een sfeer van vreedzame gemoedelijkheid en eilandelijke trots.

Die tijd ligt inmiddels ver achter ons. In 1985 verliet Shell, met achterlating van een omstreden milieuerfenis, Curaçao en werd de raffinaderij overgedragen aan een Venezolaanse maatschappij. Op dit moment is de toekomst van de raffinaderij en van de daaraan gerelateerde werkgelegenheid zeer onzeker. Onduidelijk is of en wie de raffinaderij de komende jaren gaat exploiteren. Ook overigens gaat het de eilanden niet voor de wind. Er is een sterk gegroeide afhankelijkheid van het massatoerisme ontstaan. De coronacrisis heeft blootgelegd hoe kwetsbaar

---

¹ Delen van deze bijdrage zijn een bewerking van een eerdere publicatie. Zie L.F.M. Verhey, Het nieuwe Koninkrijk: kunnen we over de eigen schaduw heen springen? In: P.P.T. Bovend’Eert e.a. (red.), De verhoudingen in het Koninkrijk der Nederlanden. Een perspectief op de toekomst, Staatsrechtconferentie 2015, Publikaties Staatsrechtkring,

de eilanden daardoor zijn. Door het wegblijven van de toeristen zijn de eilanden direct in zwaar economisch weer terechtgekomen. Zelf kunnen de eilanden de problemen niet of maar heel beperkt oplossen. Ruimhartige hulp vanuit het ‘moederland’ Nederland lijkt de enige manier om de eilanden weer enig perspectief te bieden. Over de voorwaarden waaronder die hulp geboden moet worden, zijn de spanningen binnen het Koninkrijk hoog opgelopen.

Dat is sinds 10-10-10 niet voor het eerst. De afgelopen tien jaar is in het Koninkrijk sprake van een toenemende polarisatie. Dit kan uiteraard niet helemaal worden toegeschreven aan de sindsdien bestaande staatkundige constellatie. Het sterk veranderde maatschappelijke en politieke klimaat in zowel Nederland als op de eilanden heeft de verhoudingen binnen het Koninkrijk negatief beïnvloed. De situatie is verder verslechterd door de wereldwijde economische crisis. Dat neemt echter niet weg dat de complexe staatkundige verhoudingen die sinds 10-10-10 zijn ontstaan, niet erg behulpzaam zijn geweest om de economische en maatschappelijke problemen waarmee de eilanden te kampen hebben, het hoofd te bieden. Belangrijke factoren daarbij zijn de toegenomen bestuurlijke fragmentatie, de verzwakte ‘checks and balances’ en een grotere nabijheid van het moederland Nederland.

In de eerste plaats heeft de opheffing van de Nederlandse Antillen geleid tot een sterke staatkundige fragmentatie. Als we de eerdere verzelfstandiging van Aruba meerekenen is het oorspronkelijke land Nederlandse Antillen uiteindelijk, na veel discussie en langdurige besprekingen, gesplitst in drie autonome landen en drie openbare lichamen. Deze opereren in de nieuwe structuur in beginsel los van elkaar. Er is door het verdwijnen van het land Nederlandse Antillen, buiten het Koninkrijk als geheel, geen bestendige structuur meer waarbinnen de samenwerking tussen de eilanden gemakkelijk vorm kan krijgen.² Deze samenwerking is in de nieuwe constellatie dan ook steeds verder verzwakt. Uit bestuurlijk oogpunt is dat een groot nadeel. De toenemende globalisering heeft de schaal van bepaalde problemen zoals criminaliteitsbestrijding en klimaatbeheersing vergroot. Wereldwijd en dus ook in het Caribisch gebied geldt dat om deze problemen effectief te kunnen oplossen steeds vaker grensoverschrijdende samenwerking nodig is. In de nieuwe staatkundige verhoudingen komt deze moeilijker van de grond.

---

² Of het zou moeten komen van samenwerking in het Caribisch gebied in het kader van CARICOM. Die samenwerking is tot nog toe niet gerealiseerd.

In de tweede plaats heeft de staatkundige opsplitsing geleid tot verzwakte 'checks and balances'. In het land Nederlandse Antillen was vóór 2010 sprake van een semifederale structuur waarin een taakverdeling bestond tussen twee bestuurslagen: het Land en de afzonderlijke eilanden. In het landsbestuur waren de eilanden direct vertegenwoordigd. Hierdoor was er een bepaald machtsevenwicht binnen het Land en tussen het Land en de eilanden. Daardoor bestond ook vanuit het Land een zekere distantie die het gemakkelijker maakte bepaalde problemen aan te pakken. Sinds 10-10-10 zijn er echter alleen nog kleine autonome entiteiten met slechts één bestuurslaag. Daardoor zijn bestuursorganen en functionarissen dichter op elkaar komen te zitten en zijn goed werkende 'checks and balances' moeilijker te organiseren en te handhaven. Die kleinschaligheid heeft ook een persoonlijke dimensie. De kans op ongewenste vermenging van belangen neemt toe. In kleinere entiteiten zijn er logischerwijs minder personen beschikbaar die bestuurlijke taken kunnen uitvoeren en die elkaar moeilijker vanuit verschillende verantwoordelijkheden effectief kunnen controleren.

Een derde en laatste complicerende factor is de grotere nabijheid van Nederland. Dat geldt in de eerste plaats natuurlijk voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba omdat deze sinds 2010 als openbare lichamen deel uitmaken van het land Nederland. Maar ook voor de nieuwe Landen is dat het geval. Door het wegvallen van het land Nederlandse Antillen bestaat er voor het Koninkrijk geen centraal aangrijpingspunt meer en moeten er zaken worden gedaan met elk eiland afzonderlijk. Dat betekent dat het Koninkrijk (en dus Nederland) veel dichter is komen te staan bij elk van de eilanden en in de praktijk, zo is gebleken, ook veel dichter op de huid van de nieuwe landsregeringen en de besturen van de openbare lichamen is gaan zitten. Dat vergroot, zo lijken de ervaringen van de laatste jaren te bevestigen, de kans op conflicten.

Met deze kenmerken is een kwetsbare staatkundige constellatie ontstaan. De afzonderlijke landen en openbare lichamen zijn ieder afzonderlijk niet of nauwelijks in staat de problemen van deze tijd het hoofd te bieden en de noodzakelijke sociale en economische slagkracht te ontwikkelen. De daarmee samenhangende spanningen en conflicten lijken in de nieuwe structuur nog moeilijker in te dammen dan in de oude constellatie al het geval was; de buffer van het voormalige Land en de dempende werking die in de oude situatie daarvan uit kon gaan, is definitief verdwenen. Zo krijgen we de rekening gepresenteerd van de bestuurlijke fragmentatie die we gezamenlijk in 2010 hebben bewerkstelligd.

De reacties van de partijen daarop zijn weinig bemoedigend en versterken elkaar in zekere zin; versterkend omdat de reflex van beide kanten een sterke juridische inslag heeft. Als er immers iets is wat wij in het Koninkrijk gemeenschappelijk hebben dan is het de hang naar juridische structuren en regels. Nederland dringt regelmatig aan op oprichting van nieuwe, sterk door Nederland bepaalde structuren en instellingen die de bestuurlijke integriteit en de financiële huishouding op de eilanden op orde zouden moeten brengen. De eilanden op hun beurt pleiten al jaren voor juridische geschillenbeslechting op grond van het Statuut door een onafhankelijke rechter. Sinds 10-10-10 zijn over deze onderwerpen al diverse keren moeizame en lang slepende onderhandelingen gevoerd. Deze spitsen zich in een sfeer van onderling wantrouwen toe op juridische details waarover uiteindelijk nooit overeenstemming wordt bereikt. De resultaten van deze tijdveretende juridische loopgravenoorlogen zijn nihil.

Daarmee zitten we in het Koninkrijk stelselmatig op het verkeerde spoor. Juridisering van vraagstukken zal leiden tot pyrrusoverwinningen voor de een of de ander, maar zal geen echte oplossingen brengen. Concrete resultaten zullen pas kunnen worden bereikt als partijen een sfeer van basaal vertrouwen weten op te bouwen waarin effectief kan worden samengewerkt en waarin afspraken door alle partijen worden nagekomen. Tot nog toe is dat een bijna onmogelijke opgave gebleken. Sinds 10-10-10 lijkt de situatie in een klimaat van toenemende polarisatie alleen maar slechter geworden. De rekening daarvan wordt betaald door de bevolking van de eilanden. Een aanzienlijk deel daarvan leeft, versterkt door de coronacrisis, in snel verslechterende sociale en economische omstandigheden.

Het gesternte waaronder de problemen op de eilanden moeten worden aangepakt, is niet onverdeeld gunstig. Het maatschappelijke klimaat lijkt al langere tijd te tenderen naar een sterkere polarisatie en een verruwing van omgangsvormen. De schrijnende gevolgen van de coronacrisis die de komende maanden zichtbaarder gaan worden, zullen de tegenstellingen in de samenleving naar verwachting verder aanscherpen. Daarbij speelt in de specifieke context van het Koninkrijk ook een cultureel aspect. De culturele kloof tussen het Europees en het Caribisch deel van het Koninkrijk is om begrijpelijke redenen aanzienlijk en in deze tijd van economische tegenslag waarschijnlijk nog moeilijker te overbruggen.

De verhoudingen in het Koninkrijk worden structureel gekenmerkt door een grote onvolwassenheid. Het probleem zit bij alle partijen. De eilanden leggen in de contacten sterk de nadruk op hun autonomie en wijzen van daaruit vrijwel elke bemoeienis van Nederland van de hand. Tegelijkertijd

stelt men zich vaak afhankelijk op. Besprekingen zijn vaak ook of soms zelfs primair gericht op financiële ondersteuning en bijstand zonder een ruimhartig commitment aan tastbare tegenprestaties. De houding van Nederland wordt beheerst door een gebrek aan inlevingsvermogen, betweterigheid en inconsistentie. Werkelijke belangstelling in de op de eilanden bestaande noden is vaak afwezig. Regelmatig stelt Nederland financiën en expertise ter beschikking, maar is vervolgens gemakzuchtig in het toezicht op de gemaakte afspraken. De werkelijke problemen blijven mede daardoor vaak onopgelost.

Om deze gedragspatronen te doorbreken zal allereerst de verleiding moeten worden weerstaan om opnieuw te spreken over staatkundige structuren. Uitzichtloze en zich steeds opnieuw herhalende debatten over structuren en regels gaan het Koninkrijk niet verder brengen. Het lijkt beter om in plaats daarvan energie te steken in zaken die voor burgers werkelijk belangrijk zijn: economische ontwikkeling, armoedebestrijding en verbetering van basale maatschappelijke voorzieningen. De sleutel van het succes ligt daarbij vaak in kleinschalige samenwerkingsprojecten waarin met gevoel voor lokale omstandigheden en een ijzeren volharding steeds kleine stappen worden gezet. Misschien dat bij alle betrokkenen geleidelijk het inzicht kan groeien dat deze misschien weinig spectaculaire, maar wel kansrijke benadering binnen het huidige Koninkrijk de enige echte mogelijkheid is. Maar de vraag is vervolgens: hoe dan precies?

Kleinschaligheid is inherent aan de eilandelijke cultuur. Alleen om die reden al ligt het voor de hand om in te zetten op samenwerking in kleine verbanden. De bijdrage van Nederlandse kant zou daarop aan moeten sluiten. De Nederlandse counterparts zouden vooral moeten bestaan uit deskundigen van gemeenten, maatschappelijke instellingen en bedrijven, personen die oog hebben voor wat kleinere gemeenschappen en organisaties nodig hebben. Binnen kleinere verbanden kunnen gemakkelijker in groeiend vertrouwen duurzame samenwerkingsrelaties worden opgebouwd. Op de eilanden zijn naast alle mislukkingen ook goede voorbeelden te vinden die, vaak buiten de publicitaire schijnwerpers, laten zien dat deze strategie onder bepaalde omstandigheden succesvol kan zijn.

Het succes van de kleinschalige aanpak hangt vermoedelijk samen met de menselijke psychologie. In zijn boek 'The Ordinary Virtues'³

---

³ Harvard University Press 2017. Deze parallel trok ik eerder in een ander verband in Democratie en de gewone deugden. Bij het afscheid van Piet Hein Donner, NJB 2018, p. 2959-2962. Bepaalde formuleringen zijn aan deze bijdrage ontleend.

analyseert de Canadese wetenschapper en oud-politicus Michael Ignatieff na een reis door alle werelddelen wat mensen in een tijd van globalisering bij elkaar kan brengen. Hij concludeert dat gewone deugden als vergevingsgezindheid, tolerantie, empathie en veerkracht bepalend zijn, waar of wie je ook bent. Maar het bevattingsvermogen van mensen is beperkt. De mens is daarom vooral empathisch, tolerant en vergevingsgezind voor degenen die hij lief heeft of kent in zijn nabije omgeving. Mensen zijn geen wereldverbeteraars, maar willen meestal wel goede vaders en moeders, zonen en dochters, burens en vrienden zijn.

Soms treedt tot die beperkte kring een nieuweling toe, een onbekende die door omstandigheden een gezicht krijgt. Dat leidt tot moeilijk te accepteren tegenstrijdigheden; in Nederland vat men sympathie op voor Lili en Howick, maar staat men afwijzend tegenover kinderen die in dezelfde situatie verkeren maar geen publicitaire aandacht krijgen. In de verhoudingen binnen het Koninkrijk werkt de menselijke psyche op dezelfde wijze. Europese Nederlanders omarmen Churandy Martina, maar nemen het niet snel op voor hun onbekende Antilliaanse landgenoten. Op de eilanden zal het de Europese Nederlanders niet anders vergaan. De les die wij daaruit kunnen trekken is dat wij moeten investeren in de opbouw van kleinschalige samenwerkingsrelaties. Dan bestaat de kans dat in de daarmee samenhangende menselijke interactie geleidelijk het vertrouwen groeit dat nodig is om stappen vooruit te zetten.

We moeten het dus hebben van gewone menselijke deugden in kleine verbanden. Maar dat zal niet genoeg zijn om de onvermijdelijke spanningen buiten en tussen menselijke verbanden beheersbaar te houden. Volgens Ignatieff ligt een belangrijke sleutel daarvoor bij de publieke instituties. Gewone deugden kunnen in bredere verbanden pas tot bloei komen als er een overheid is die betrouwbaar en fatsoenlijk is, een overheid die doet wat van haar verwacht mag worden. Kortom, een overheid die zelf de gewone deugden in praktijk brengt.

Daarbij gaat het vooral om ambtenaren, hulpverleners, politieagenten, rechters, kortom publieke functionarissen die rechtstreeks met burgers in contact staan. Als burgers in de praktijk kunnen rekenen op een fatsoenlijke en betrouwbare overheid, zullen zij ook eerder accepteren en ondersteunen dat anderen, mensen buiten de eigen 'inner circle', met hetzelfde fatsoen worden behandeld. Volgens Ignatieff kan dat bijvoorbeeld zo werken in de vluchtelingenproblematiek. Een verstandige politicus zal ontdekken dat hij eerder publieke steun krijgt voor hulp aan vluchtelingen als hij een beroep doet op gewone deugden als

mededogen en ruimhartigheid dan wanneer hij spreekt over individuele rechten. In dat opzicht geeft Ignatieff ook juristen stof tot nadenken. Mensen zullen eerder storten op giro 555 dan sympathie voelen voor het Vluchtelingenverdrag of het EVRM.

Evenzo zal in koninkrijksverband bijzondere aandacht moeten worden besteed aan de ontwikkeling van fatsoenlijk overheidsbestuur. Dat zal in de eerste plaats van onderop moeten gebeuren. Door samenwerking met gemeenten in Nederland, onderlinge bijstand, uitwisseling van deskundigheid en het opzetten en verzorgen van opleiding en bijscholing van bestuurders en ambtenaren. Zo kunnen we misschien geleidelijk een nieuwe generatie overheidsdienaren kweken die opkomen voor gewone mensen, maar in deze roerige tijden van scherpe tegenstellingen ook het hoofd koel kunnen houden. Dat geldt, om misverstanden te voorkomen, ook voor de houding aan Nederlandse kant. Aan beide kanten van de oceaan zou gematigd leiderschap de boventoon moeten voeren: inlevend vermogen, aanpassingsgezindheid, compromisbereidheid en - last but not least - het vermogen tot zelfrelativering.

Een fatsoenlijke overheid is geen ‘softe’ overheid. Zij moet zich hard opstellen naar burgers die wetten en regels aan hun laars lappen. Evenzo moet men in het Koninkrijk elkaar duidelijk kunnen aanspreken op de naleving van regels en gemaakte afspraken. Waar het echter op aankomt is dat juist ook als bestuurders hard moeten zijn, zij hun menselijke gezicht blijven tonen. Dat is niet alleen een kwestie van deugdzaamheid, maar eerst en vooral een hard publiek belang. Waar mensen zich onfatsoenlijk door de overheid behandeld voelen en zij zich onvoldoende gesteund weten in de opbouw van een redelijk bestaan, zullen zeker ook jonge mensen gemakkelijk hun heil gaan zoeken in criminaliteit en andere onoirbare praktijken. Zowel aan Nederlandse als aan Antilliaanse zijde valt op dit punt nog veel winst te boeken.⁴

Uit het voorgaande rijst, tien jaar na 10-10-10, misschien een somber beeld op. Het Koninkrijk staat er anno 2020 inderdaad niet erg rooskleurig voor. De resultaten van de staatkundige hervorming zijn twijfelachtig; de nieuwe constellatie lijkt met haar fragmentariserende

---

⁴ Uit dat oogpunt is de ombudsfunctie op de eilanden van wezenlijk belang. De Nationale ombudsman is bevoegd met betrekking tot de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Curaçao en Sint Maarten hebben hun eigen ombudsman. In Aruba zijn vergevorderde plannen voor het instellen van een ombudsman. Zie Jaarverslag Nationale ombudsman 2019, p. 55-58 (met betrekking tot de openbare lichamen) en p. 59-60 (met betrekking tot de landen).

effecten niet te hebben geholpen om de problemen van deze tijd effectief aan te pakken. Maar het is niet de staatkundige structuur alleen. De politieke cultuur lijkt sinds 10-10-10 sterker gepolariseerd, maar is overigens grotendeels dezelfde gebleven. Partijen draaien volgens redelijk constante ritmes in vicieuze cirkels rond zonder werkelijk verder te komen.

Tegelijkertijd moeten we relativëren. De situatie op de eilanden is in sociaal en economisch opzicht, hoe veel er ook nog verbeterd kan worden, nog steeds beter dan op de meeste eilanden in het naburige Caribisch gebied en op het Zuid-Amerikaanse vasteland. Bovendien biedt de sinds 2010 versterkte kleinschaligheid ook kansen om het over een andere boeg te gooien en langs de weg van geleidelijkheid bescheiden successen te boeken. Daarvoor is in alle delen van het Koninkrijk eerst en vooral een sterke en fatsoenlijke overheid nodig die als het erop aankomt het goede voorbeeld geeft. Met het oog op een vreedzame toekomst voor komende generaties zullen immers gewone deugden uiteindelijk bepalend zijn.

Tijd voor iets waar de gewone burger echt wat aan heeft

Door Jaime Saleh

Prof. mr. Jaime M. Saleh was van 1990 tot 2002 gouverneur van de Nederlandse Antillen en van 1979 tot 1990 president van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Hij is minister van staat van Curaçao en emeritus hoogleraar Constitutioneel Koninkrijksrecht aan de Universiteit Utrecht.

In het kader van decennia lange discussies over een mogelijke constitutionele reconstructie van het Koninkrijk, moet 10 oktober 2010 zeker als een historische dag worden beschouwd in de geschiedenis van het Koninkrijk. De Nederlandse Antillen houdt op te bestaan. Curaçao en Sint Maarten worden nieuwe landen in het Koninkrijk. Bonaire, Sint Eustatius en Saba worden openbare lichamen in het Nederlandse staatsbestel. Opvallend is ook de invoering van zogenaamde consensusrijkswetten ter waarborging van goed bestuur voor de eilanden, de bescherming van de democratische rechtsstaat en van de universele rechten voor de bevolking van de eilanden.

10-10-10 was voor de gewone burgers zelf een gewone, rustige zondag; van een opwelling van vreugde viel weinig te merken. Behalve op Sint Eustatius hadden de bevolkingen gekozen voor een andere staatkundige structuur. Of dat nu echt gemeend was dan wel voorgeschoteld, blijft een grote vraag. Op zich is dat niet zo vreemd, omdat gewone burgers nu eenmaal niet zo geïnteresseerd zijn in staatkundige kwesties, maar meer in hun leefomstandigheden met lusten en lasten, hun gezin en familie. Er komen na de verkiezingen ook nieuwe bestuurders en volksvertegenwoordigers in beeld. Maar ook dit behoeft voor de gewone burgers in hun dagelijkse leven geen echte vernieuwende gevolgen te hebben.

Terwijl de gewone burger in de nieuwe landen wellicht verkeerde in de verwachting van een vruchtbare start voor land en volk, braken er op

Curaçao vrij snel na 10-10-10 heftige discussies los over de ingrepen van de eerste ministers in diverse overheidsinstituties alsmede over de screening van de eerste ministers. De botsingen van ministers met ambtenaren en instituties was voor de Rijksministerraad aanleiding om in augustus 2011 een commissie in te stellen om de ontwikkelingen rond de integriteit van publieke functionarissen en het functioneren van belangrijke overheidsinstituties te onderzoeken. Dit heeft in het bijzonder geleid tot nieuwe regelgeving met betrekking tot de screening van ministers. De integriteitssituatie op Sint Maarten leidde ook tot aanwijzingen van de koninkrijksregering. Integriteitsonderzoeken van twee commissies resulteerden onder meer in de invoering van een Integriteitskamer. Inmiddels zijn er op Aruba, Curaçao en Sint Maarten politici veroordeeld wegens fraude en corruptie.

Ondanks de belangrijke bijdrage van Nederland in 2010 aan de schuldsanering van de eilanden, zijn de financiële problemen toch gebleven. Voor Curaçao en Sint Maarten was er al vanaf 10-10-10 een College financieel toezicht op basis van de Rijkswet financieel toezicht. Er volgden nog meer aanwijzingen van de Rijksministerraad. In 2015 werd ook op Aruba bij landsverordening een College Aruba financieel toezicht ingesteld.

Terwijl er sinds 10-10-10 nauwelijks sprake is van enige groei in de economieën van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, werden de drie landen ook nog door diverse gebeurtenissen zwaar getroffen: Sint Maarten in 2017 door orkanen, Aruba en Curaçao door de sluiting van raffinaderijen en de sluiting van de grenzen met Venezuela. Tot overmaat van ramp werden de eilanden ook nog zwaar geconfronteerd met het coronavirus met alle sociaal-economische en financiële gevolgen daarvan. De door Nederland gestelde forse voorwaarden voor de financiële hulp aan met name Aruba, Curaçao en Sint Maarten in de vorm van leningen, leiden tot heftige discussies en tegenstellingen aan beide kanten van de oceaan.

Op Curaçao liep het zelfs in juni 2020 uit de hand met demonstraties, brandstichtingen en berovingen. Ook het voorstel van Nederland van begin juli 2020 voor een rijkswet tot instelling van een zelfstandig bestuursorgaan 'Caribische Hervormingsentiteit' met als doel Aruba, Curaçao en Sint Maarten ondersteuning te bieden bij het doorvoeren van hervormingen van bestuurlijke, financiële en sociaal-economische aard, wordt door de landen als in strijd met het Statuut en hun autonome positie aangemerkt.

Uit de reacties uit de samenlevingen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba, blijkt steeds weer dat hun gevoelens niet zozeer betrekking hebben op de nieuwe status van de eilanden als meer op de manier waarop met name vanuit Nederland in de praktijk met de burgers en de lokale situaties wordt omgegaan en invulling wordt gegeven aan de nieuwe status. De mensen zijn zeker blij met de belangrijke vooruitgang op de gebieden van onder meer onderwijs en volksgezondheid. De negatieve gevoelens richten zich telkens tegen de te bureaucratische manier waarop met een Nederlandse bril wordt omgegaan met de kleinschalige, lokale situaties zonder daarmee voldoende rekening te houden.

In het Jaarverslag 2019 van de Nationale ombudsman wordt de situatie van armoede op de eilanden stevig beschreven. Inmiddels heeft het Nederlandse kabinet met de vaststelling van het ijkpunt voor het sociaal minimum een belangrijke stap gezet om het leven op Bonaire, Saba en Sint Eustatius te verbeteren. Het doel is dat de kosten worden teruggebracht tot een redelijk niveau en de inkomens worden verhoogd, zodat alle inwoners van de eilanden in de minimale kosten van levensonderhoud kunnen voorzien. Overigens blijkt van de zes Caribische delen van het Koninkrijk alleen Saba er financieel goed voor te staan en zijn financiën op orde te hebben.

Wat betreft Sint Eustatius zijn heel opvallend de niet eerder in de Caribische delen van het Koninkrijk vertoonde maatregelen die Nederland daar in 2018 bij de Tijdelijke wet taakverwaarlozing Sint Eustatius heeft getroffen. Het Bestuurscollege en de eilandsraad werden wegens grove taakverwaarlozing buiten werking gesteld en hun plaats werd ingenomen door een regeringscommissaris tot het moment dat de overheidsorganen in staat worden geacht hun taken weer naar behoren te kunnen vervullen. In juli 2020 werd bij Wet herstel voorzieningen Sint Eustatius de bestuurlijke ingreep op Sint Eustatius verlengd met wel als doelstelling de voorzieningen die tot stand zijn gekomen op grond van de eerdere wet geleidelijk af te bouwen.

Na al die negatieve sociaal-economische ontwikkelingen en heftige discussies over staatkundige en bestuurlijke kwesties van de afgelopen tien jaren in de Caribische delen van het Koninkrijk, zal bij velen de vraag opkomen wat de ontmanteling van de Nederlandse Antillen en al die staatkundige hervormingen voor de gewone burgers hebben opgeleverd. Het zal - blijkens de heersende gevoelens - niet verbazen dat bij die velen het antwoord zal zijn: meer van hetzelfde in een nieuwe staatkundige structuur.

Het wordt dus hoog tijd dat de koninkrijkspartners het eens worden over de waarborging van de echte belangrijke en noodzakelijke behoeften van de gewone mensen in de samenlevingen van Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De landen en eilanden moeten de hand ook in eigen boezem steken en zich afvragen wat wij zelf doen om positieve ontwikkelingen te bevorderen. In zowel de publieke als de private sector moet een wake-up call met een andere mindset gaan rinkelen om op creatieve wijze samen met Nederland concrete, positieve stappen te doen die ook doorwerken in brede lagen van de samenlevingen, waarin ook sociaal rechtvaardige verhoudingen moeten worden gegarandeerd en waar de gewone burger echt iets aan heeft.

Statuut, quousque tandem?

Door Gerhard Hoogers

Prof. mr. Gerhard Hoogers is universitair hoofddocent Staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen en honorair hoogleraar vergelijkend staatsrecht aan de Carl von Ossietzky-Universiteit in Oldenburg (BRD). Samen met mr.dr. Gohar Karapetian onderzocht hij in 2019 in opdracht van de Tweede Kamer de verschillen in de manier waarop Nederland, Engeland, Frankrijk en Denemarken de staatkundige betrekkingen met hun overzeese gebieden hebben vormgegeven (Het Koninkrijk tegen het licht).

Het is de vraag of de tiende verjaardag van de opheffing van de Nederlandse Antillen een reden voor grote feestvreugde is. In de zomer van 2020, het moment waarop ik dit schrijf, overheersen vooral gevoelens van frustratie, woede en ergernis over gemiste kansen en paternalistische bemoeizucht, zijn de bestuurlijke verhoudingen tussen de vier landen beroerder dan ooit en wordt door de staatssecretaris van Koninkrijksrelaties openlijk gesteld dat de landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten hun autonomie niet aankunnen.

De pandemie van het besmettelijke Covid-19-virus dat in het voorjaar van 2020 over de wereld trok en ook voor de economieën van de Caribische delen van het Koninkrijk verstrekkende gevolgen heeft gehad, heeft er (vermoedelijk mede daarom) toe geleid dat de Nederlandse regering aankoerst op een zeer forse ingreep in die autonomie om 'orde op zaken te stellen' ten aanzien van een aantal al lang slepende dossiers met betrekking tot de kwaliteit van het openbaar bestuur, de rechtshandhaving en de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Alleen als Aruba, Curaçao en Sint Maarten bereid zijn daarmee akkoord te gaan kunnen ze in aanmerking komen voor een derde tranche financiële hulp uit Nederland.

Toen in de eerste jaren van deze eeuw de bevolking van de eilanden van de Nederlandse Antillen met overtuigende meerderheden koos voor de opheffing van de Antillen bestonden daar aan Nederlandse zijde grote aarzelingen bij. Zeker ten aanzien van Sint Maarten, maar ook ten

aanzien van Curaçao meenden nogal wat politici en ook wetenschappers dat het maar de vraag was of de nieuwe landen niet te klein zouden zijn om de uit het Statuut voortvloeiende verantwoordelijkheid te kunnen dragen. De bestuurders in de Nederlandse Antillen hebben echter het mandaat van hun bevolkingen succesvol tegen die bedenkingen in kunnen zetten en alle vijf de eilandgebieden hebben op 10 oktober 2010 de door hen gewenste nieuwe staatkundige status weten te bereiken (met uitzondering van Sint Eustatius natuurlijk, waar de bevolking eigenlijk voorstander van het behoud van de Antillen-van-de-vijf was).

Met de wijsheid van de terugblik kan gesteld worden dat de aarzelingen en reserves die leefden in veel opzichten feitelijk gewettigd waren. Met name Sint Maarten is er, vooral ook door een endemische politieke instabiliteit, eigenlijk nooit in geslaagd om volledig als een zelfstandig land te gaan functioneren, terwijl ook Aruba en Curaçao in toenemende mate geconfronteerd zijn met de grenzen van hun eigen capaciteiten in een steeds interdependentere wereld. De wijze waarop ‘Den Haag’ nu voorbij gaat aan voorheen bestaande politieke grenzen en zelfs aankoerst op een mate van ingrijpen die de grenzen van het mogelijke binnen het Statuut op zijn minst nadert, is in die zin ironisch genoeg misschien wel de verlate prijs die Curaçao en Sint Maarten nu betalen voor hun verzet in de jaren-2000 tegen een mogelijk behoud van de staatkundige eenheid van de Nederlandse Antillen in enigerlei vorm.

Intussen heeft zich, juist ook omdat de Nederlandse Antillen opgeheven zijn, een interessante nieuwe ontwikkeling voorgedaan. Toen op 29 december 1954 het Statuut in werking trad, betekende dit een fundamentele herstructurering van het Koninkrijk. Een van de belangrijkste juridische gevolgen van de invoering van die nieuwe rechtsorde was het feit dat de Grondwet haar dominante positie als drager van de staatkundige ordening van het Koninkrijk der Nederlanden verloor. Voortaan werd de rechtsverhouding tot de overzeese delen van het Koninkrijk niet langer door de Grondwet, maar door het in gezamenlijkheid vastgestelde Statuut beheerst en had de Grondwet nog slechts gelding voor overzee voor zover het Statuut dit nadrukkelijk regelde.

De opheffing van de Nederlandse Antillen leidde echter niet slechts tot de oprichting van de landen Curaçao en Sint Maarten, maar introduceerde ook de rechtsfiguur van de Caribische openbare lichamen, een status die Bonaire, Sint Eustatius en Saba verwierven. Voor het eerst in de staatkundige geschiedenis van het Koninkrijk gingen daardoor drie overzeese territoria rechtstreeks en integraal deel van Nederland zelf

vormen. De Nederlandse inwoners van de eilanden verkregen het kiesrecht voor de Tweede Kamer en in 2017 is door middel van een grondwetsherziening ook voorzien in een vertegenwoordiging in de Eerste Kamer. Van aanvang aan was er in voorzien dat de regeling met betrekking tot deze drie openbare lichamen integraal in de Grondwet zou worden opgenomen en ook dat is in 2017 gebeurd.

Het Statuut verwijst sindsdien niet meer naar Bonaire, Sint Eustatius en Saba, waarmee deze eilanden achter de horizon van de Grondwet en de Nederlandse rechtsorde verdwenen zijn. En waar de betrekkingen met Aruba, Curaçao en Sint Maarten nog steeds beheerst worden door een uiterst complex samenstel van statutaire en grondwettelijke normen, is de regeling met betrekking tot Bonaire, Sint Eustatius en Saba van een verregaande eenvoud en ligt in de kern vast in één grondwetsartikel, art. 132a Gw. Ook een ander hardnekkig en in wezen sinds 1954 onoplosbaar probleem, het democratisch deficit, speelt ten aanzien van deze drie eilanden geen enkele rol meer, nu de inwoners gewoon in de Staten-Generaal vertegenwoordigd zijn.

De Grondwet heeft zich aldus in zekere zin kunnen revancheren ten aanzien van het overzeese Koninkrijk: ten aanzien van de Caribische openbare lichamen speelt zij weer de staatkundige hoofdrol, alsof er nooit een Statuut bestaan heeft. En nu de Nederlandse politiek inmiddels tien jaar ervaring met dit alternatieve model voor de regeling van de betrekkingen met de Cariben heeft opgedaan komt langzamerhand de vraag op: is dit model eigenlijk niet toekomstbestendiger?

Op zijn minst kan gesteld worden dat de relaties tussen Caribisch Nederland en Den Haag weliswaar verre van probleemloos waren, maar toch tot een stuk minder fricties hebben geleid dan die tussen de Caribische landen en Den Haag. Ten aanzien van Saba heerst al jaren grote tevredenheid in het Haagse, ten aanzien van Bonaire neemt de tevredenheid toe en het forse ingrijpen in Sint Eustatius heeft laten zien dat gedrag dat als wanbestuur wordt ervaren in Caribisch Nederland veel eenvoudiger kan worden bijgestuurd dan in Aruba, Curaçao en Sint Maarten.

De Tweede Kamer voelt zich in toenemende mate ook de volksvertegenwoordiging van Bonaire, Sint Eustatius en Saba en de Haagse departementen raken langzaam maar zeker meer gewend aan de gedachte dat zij er ook zijn voor Caribisch Nederland. Het zou mij niet verbazen als het soort uitspraken dat door staatssecretaris Knops gedaan wordt en waarin ronduit gesteld wordt dat de statutaire autonomie een te

grote jas is voor Aruba, Curaçao en Sint Maarten ook ingegeven worden door het feit dat er nu, anders dan voor 2010, een ander staatkundig model is waarmee inmiddels een decennium ervaring is opgedaan en dat eigenlijk redelijk goed bevalt.

Daarmee ligt de vraag op tafel: hoe is het gesteld met de langetermijnhoudbaarheid van het Statuut? Uiteraard geldt dat voor wijziging (en dus ook opheffing) ervan de medewerking van alle vier de landen vereist is. Maar een recente enquête op Aruba toonde al dat een aanzienlijk deel van de Arubaanse bevolking inmiddels mogelijkerwijze wel oren heeft naar een staatkundige status die vergelijkbaar is met die van Bonaire. Zeker als de oplossing van de coronacrisis de facto zou leiden tot een behoorlijke uitholling van de autonomie van Aruba, Curaçao en Sint Maarten is het op termijn ook maar de vraag hoeveel het nog uit zou maken en zou dat ook in Curaçao en Sint Maarten tot een soortgelijke beweging kunnen leiden. Het is ook interessant om te constateren dat het niet nodig zou zijn om de Grondwet te herzien teneinde ook van Aruba, Curaçao en/of Sint Maarten een openbaar lichaam te maken: artikel 132a spreekt immers slechts van 'Caribisch Nederland' en specificeert niet waaruit dat bestaat.

Wellicht leven we dus in de nadagen van de statutaire rechtsorde en ligt de toekomst van het Koninkrijk gewoon besloten in het document waarin ook zijn verleden lag: de Grondwet. Mocht het zo ver komen, dan verdient het aanbeveling te rade te gaan bij het land dat al zo lang ervaring heeft met een Grondwet die integraal gelding heeft in de overzeese gebieden: Frankrijk. Zeker ten aanzien van de D-ROM, de overzeese departementen en regio's, geldt dat ze een staatkundige status hebben die in veel gevallen goed te vergelijken valt met die van Caribisch Nederland. Mij lijkt het in dat geval zinnig om de regeling over te nemen (en ook dat vereist geen grondwetsherziening!) dat de besturen van deze openbare lichamen regels kunnen stellen in afwijking van de in Europees Nederland geldende voorschriften. Een dergelijke bevoegdheid zou wellicht ook de besturen van Aruba, Curaçao en Sint Maarten eerder kunnen verzoenen met het opgeven van hun constitutionele autonomie, zeker als dat gepaard zou gaan met volledige vertegenwoordiging in de Staten-Generaal en eenvoudiger toegang tot Haagse gelden.

In ieder geval lijkt het niet te gewaagd om vijfenveertig jaar na de onafhankelijkheid van Suriname en tien jaar na de opheffing van de Nederlandse Antillen de vraag opnieuw te stellen die vooral in de jaren zeventig vaak werd gesteld: hoe lang nog zal het Statuut in werking blijven? Het is een niet voorziene, maar misschien wel onontkoombare

consequentie van de mislukte opheffing van de Nederlandse Antillen. En wellicht wijst Frankrijk ons de weg uit het moeras waarin we ten gevolge van die mislukking terecht zijn gekomen. Dat zou een zeer ironische uitkomst zijn: het Statuut was in veel opzichten altijd het tegenbeeld van het Franse model. Maar al eerder gold in veel gevallen: les extrêmes se touchent. Dus wie weet...

Geworstel zonder einde

Door Arjen van Rijn

Prof.dr. Arjen van Rijn is buitengewoon hoogleraar Staatsrecht en staatkundige vernieuwing aan de University of Curaçao. Hij is tevens advocaat en partner van de De Clercq Advocaten en notariaat en deken van de Haagse Orde van advocaten. Arjen van Rijn is auteur van onder meer het Handboek Caribisch Staatsrecht.

Het is alweer tien jaar geleden dat de Nederlandse Antillen ophielden te bestaan en er een ingrijpende staatkundige herschikking van het Caribisch deel van het Koninkrijk plaatsvond. Dat einde is uiteraard niet zomaar gekomen. De verhoudingen tussen de eilanden stonden al decennialang onder spanning. Discussies over een herstructurering van het Nederlands-Antilliaanse staatsverband waren er al in de jaren zeventig van de vorige eeuw. In 1982 werd het eilandelijke zelfbeschikkingsrecht erkend, in het kielzog daarvan verwierf Aruba in 1986 de status aparte. Dit bleek het startpunt voor verdere desintegratie te zijn, zoals de toenmalige Antilliaanse premier Juancho Evertsz al had voorspeld met zijn beroemde woorden: „Zes min één is nul”.

Door het Curaçaose referendum van 1993 (‘de moeder aller referenda’) en de referenda die in het kielzog daarvan op de andere eilanden plaatsvonden kwam dit proces tijdelijk tot staan, maar uiteindelijk heeft een tweede ronde in de jaren direct voorafgaande aan 10-10-10 de Antillen de genadeslag gegeven. Op vier van de vijf eilanden kozen de burgers alsnog voor een toekomst als land (Curaçao en Sint Maarten) of als deel van Nederland (Bonaire en Saba). Ze wilden geen Nederlandse Antillen meer, maar meenden dat het beter voor hen zou worden als ze hun eigen weg zouden kunnen gaan, zonder rekening te hoeven houden met - zeg: geremd te worden door - de anderen. Men geloofde niet meer in ‘samen sterk’. Daarmee was het lot van de Nederlandse Antillen bezegeld.

Alleen de burgers van Sint Eustatius wensten het Antilliaanse staatsverband voort te zetten. Maar daarvoor heb je wel anderen nodig en die waren er niet meer. Zodoende hadden de Statianen het nakijken en sloot het eilandbestuur zich noodgedwongen aan bij de keuze die Bonaire en Saba hadden gemaakt. In zoverre was in ieder geval voor Sint

Eustatius sprake van een valse start. In mindere mate gold dit eveneens voor Bonaire. Weliswaar had dit eiland willens en wetens het kruisje bij 'deel van Nederland' gezet, de wijze waarop dit in de onderhandelingen werd uitgewerkt ging vele Bonaireanen te ver. Ze hadden eigenlijk 'koninkrijkseiland' willen worden, maar werden in de mal van bijzondere gemeente gestopt. Van de BES-eilanden omarmde uiteindelijk alleen Saba de nieuwe status als openbaar lichaam binnen Nederland zonder zichtbaar voorbehoud.

Maar ook voor de nieuwe landen Curaçao en Sint Maarten verliep de overgang moeizaam. Aruba had in 1986 nog volledige autonomie gekregen, onder de later alsnog geschrapte voorwaarde dat het na tien jaar onafhankelijk zou worden. De beide nieuwe landen moesten echter in 2010 substantiële beperkingen van de autonomie accepteren als wisselgeld voor een sanering van de - zelf veroorzaakte - miljardenschulden (deels via kwijtschelding, deels via herfinanciering) waaronder de Nederlandse Antillen en hun eilanden gebukt gingen. Deze zeer begrijpelijke en noodzakelijke beperkingen betroffen vooral het financieel en begrotingstoezicht, dat wordt uitgeoefend door een College financieel toezicht met op de achtergrond de koninkrijksregering, en daarnaast enige samenwerkingsverplichtingen op het terrein van politie en justitie. De beperkingen waren formeel gezien vrijwillig van aard (het ging om consensusrijkswetten) en hadden in beginsel een tijdelijk karakter. In werkelijkheid lijken het inmiddels blijvertjes te zijn geworden, onder meer omdat het Curaçao en Sint Maarten zowel door endogene als door exogene oorzaken niet lukt om structureel aan de (financiële) voorwaarden die voor afschaffing van de beperkingen gelden te voldoen. Sint Maarten had bovendien bij de start van de autonomie de handicap dat het anders dan Curaçao niet kon terugvallen op een al bestaande bestuurlijke organisatie voor de nieuwe landstaken. Er waren grote achterstanden op alle gebieden. Feitelijk was Sint Maarten niet klaar om land te worden. Nederland sloot daarvoor de ogen en liet het gebeuren.

Ondanks de moeizame startcondities heerste er op 10-10-10 toch vooral euforie. Binnen de gegeven beperkingen was het gevoel: nu gaan we het eindelijk zelf doen, en we kunnen het ook, nos mes por! Maar wat is daarvan geworden? Behalve op Saba bleek de werkelijkheid weerbarstig. Een breed gedragen elan om er samen iets van te maken bleef op elk van de eilanden uit. Het staatkundig leven stond al direct vanaf het begin in het teken van polarisatie en instabiliteit, alsmede van het politieke en bestuurlijke onvermogen om de sociaal-economische ontwikkeling een positieve impuls te geven. De besturen van de beide nieuwe landen

kregen te maken met oneigenlijke beïnvloeding door criminele en andere onzuivere krachten van buitenaf. Die beïnvloeding richtte zich op zowel ministers als parlementariërs. In Curaçao is deze zichtbaar geworden in de strafrechtelijke veroordeling van oud-premier Schotte. In Sint Maarten lijken de wortels nog dieper te zitten. Daar wordt nu gesproken van een ‘Cupecoy shadow government’. Ook overheidsbegrotingen zijn al snel weer gaan kwakkelen en structureel nauwelijks onder controle te krijgen, ondanks tal van - deels oprechte - pogingen daartoe. Geen van de eilanden beschikte dan ook over maar enige reserve om rampen als de orkaan Irma (die in september 2017 Sint Maarten teisterde) of de huidige coronacrisis op te vangen.

Een belangrijk symptoom van de toestand waarin Curaçao en Sint Maarten zich bevinden is de wijze waarop het parlementair stelsel in beide nieuwe landen zich heeft ontwikkeld. De vijandigheid tussen regeringscoalitie en oppositie is steeds enorm. In de Staten wordt veel gepraat, maar het inhoudelijk debat schiet tekort. Oog voor het belang van de continuïteit van bestuur en van maatschappelijke rust lijkt vaak afwezig. Er worden spelletjes gespeeld om individuele Statenleden uit het regeringskamp los te weken, zodat het zittende kabinet zijn meerderheid kwijtraakt. Gegeven de geringe omvang van de parlementen (in Curaçao 21 en in Sint Maarten 15 zetels) kan dat doel relatief snel worden bereikt. Dit fenomeen van de ship jumpers heeft in beide landen tot de gewoonte geleid dat het gewipte kabinet vervolgens onmiddellijk gebruik maakt van zijn constitutionele recht om het parlement te ontbinden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Op deze wijze worden de ship jumpers en hun nieuwe kompanen voor het blok gezet: wie springt heeft geen garantie zijn of haar zetel te behouden en loopt dus het risico uiteindelijk aan het kortste eind te trekken. Wel vormt de nieuwe meerderheid in de Staten bij wijze van wraak meteen een interim-kabinet zodat men tenminste tot de verkiezingen de zoete smaak van het regeren kan proeven, ook al stelt dat vanwege de korte periode die tot de verkiezingen resteert inhoudelijk niets voor. Maar in ieder geval kunnen er even baantjes worden verdeeld. Dit soort manoeuvres levert veel theater op, maar voor de kwaliteit en continuïteit van het bestuur is het ronduit slecht. Onder de streep heeft Curaçao binnen tien jaar al negen en Sint Maarten tien verschillende kabinetten gehad. Dat is een verontrustende trend, een stabiele verhouding tussen volksvertegenwoordiging en regering vormt de ruggengraat van een volwassen staatkundig leven.

Regeringsmeerderheid en oppositie zitten elkaar ook regelmatig met andere trucjes dwars. Het meest recente voorbeeld daarvan was in juli 2020 de weigering van de oppositie in de Curaçaose Staten om mee

te werken aan het onderzoek van de geloofsbrieven van het nieuwe Statenlid Elhage. De oppositie wilde voorkomen dat een tussentijds opengevallen zetel die aan de PAR toekwam opnieuw werd bezet en weigerde tot driemaal toe de vergadering van het parlement bij te wonen, waardoor het quorum niet werd bereikt. Ze hoopte daarmee nieuwe verkiezingen te kunnen forceren. Door deze weigering blokkeerde de oppositie echter niet alleen het bekleeden door een Statenlid van de zetel die hem op grond van de verkiezingsuitslag rechtmatig toekwam, maar bovendien het functioneren van de democratisch gekozen volksvertegenwoordiging als geheel. Dit kwam neer op een ontoelaatbare sabotage van het constitutioneel-democratische stelsel. Een algemene maatregel van rijksbestuur om de impasse te doorbreken was dan ook aanstaande. Uiteindelijk werd ingrijpen door de koninkrijksregering voorkomen doordat de rechter in kort geding één van de tien oppositionele Statenleden opdroeg om bij de volgende Statenvergadering te verschijnen. Om in de termen van het Statuut te spreken: de ontoelaatbare toestand kon gelukkig op het nippertje nog in Curaçao zelf worden geredresseerd.

Het effect van dit alles is stagnatie. Het is gissen waarom de politieke verhoudingen sinds 10-10-10 dermate zijn verhard dat zulke spelletjes bij voortduring moeten worden gespeeld. Een verklaring kan zijn dat door het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen en het wegvallen van het centrale gezag de noodzaak - en daarmee ook het vermogen - om met het oog op het overkoepelende, gezamenlijke belang over de eigen rand heen te kijken en compromissen te sluiten, is wegge gevallen. Al waren de verhoudingen tussen de eilanden niet ideaal, ze waren wel gewend rekening met elkaar houden. Geven en nemen maakte intrinsiek deel uit van het politieke proces. Nu elk eiland op zichzelf staat hoeft dit niet meer. Daardoor zijn de eigen positie en het eigen gelijk belangrijker geworden dan ooit.

Het wegvallen van de centrale Antilliaanse bestuurslaag heeft nog een ander effect gehad, voor kenners niet geheel onverwacht. Ook de buffer tussen Nederland en de eilanden is wegge gevallen. Daardoor kon Nederland gemakkelijker grip nemen op de afzonderlijke eilanden. Dat geldt net zo voor Aruba, dat tot 10-10-10 in de luwte van de Nederlandse Antillen kon opereren, maar door de fragmentatie van de Antillen-van-de-vijf veel zichtbaarder werd. Op die versterkte betrokkenheid zat Den Haag niet te wachten, maar er bleek weinig schroom te bestaan om verantwoordelijkheid te nemen waar de gelegenheid zich bood.

Wat tot de beëindiging van het Nederlands-Antilliaanse staatsverband theorie was gebleven, kon sinds 10-10-10 opeens:

het hele toezichtinstrumentarium uit het Statuut werd na een korte wittebroodsperiode vanaf 2013 ingezet. Dit leverde tot dusver maar liefst op: 1) vier aanwijzingen aan de gouverneurs van Sint Maarten en Aruba, 2) de invoering van financieel toezicht door het Koninkrijk op Aruba, 3) drie aanwijzingen aan de regering van Curaçao in het kader van Rijkswet financieel toezicht, 4) een algemene maatregel van rijksbestuur teneinde de Statenverkiezingen in Curaçao door te laten gaan nadat het interim-kabinet-Pisas had besloten die te schrappen, en 5) de blokkering door de gouverneur van Curaçao en de koninkrijksregering van de omstreden 80/20-regeling wegens strijd met het discriminatieverbod. Verder is 6) in 2018 via een Tijdelijke wet taakverwaarlozing het hele eilandbestuur van Sint Eustatius inclusief de eilandsraad buiten werking gesteld en door een regeringscommissaris overgenomen, en is 7) het eilandbestuur van Bonaire via een bestuursakkoord vergaand aan banden gelegd. Een indrukwekkende lijst van maatregelen, die bewijst dat Nederland er sinds 10-10-10 bovenop zit.

De Haagse betrokkenheid bij het wel en wee van de Caribische landen is overigens niet altijd even consequent. Het enthousiasme om verantwoording te nemen kan zomaar een stuk geringer zijn als er financiële consequenties mee gepaard gaan. Zo vond Den Haag dat Aruba en Curaçao de Venezolaanse vluchtelingencrisis vooral zelf maar moesten oplossen, dat was nu eenmaal inherent aan hun keuze voor een autonome status. Na de orkaan Irma toonde Nederland zich weliswaar zeer genereus tegenover Sint Maarten en stelde een fonds van US\$ 550 miljoen beschikbaar, maar voor de praktische uitvoering was naar eigen zeggen geen capaciteit beschikbaar. Daarom werd voor de uitvoering de Wereldbank ingeschakeld. Met het gevolg dat drie jaar na dato nog altijd een zeer groot deel van het geld op de plank ligt in afwachting van goed te keuren projecten. In Simpson Bay Lagoon lekt er nog altijd olie uit de wrakken en de beloofde hurricane shelters zijn nog altijd niet klaar.

Ook in verband met de coronacrisis toont Den Haag zich genereus, maar ook hier stelt het zich penibel op waar het om de concrete besteding van de middelen (grotendeels leningen) gaat. De allocatie moet gaan plaatsvinden via een Caribische Hervormingsentiteit, een zelfstandig bestuursorgaan naar Nederlands recht waarin voor Caribische medezeggenschap geen plaats is. De inbreuk op de autonomie en het democratisch deficit is substantieel, maar de Caribische landen zijn keihard voor het blok gezet: geen instemming, geen geld. Gedwongen door de omstandigheden blijft hun feitelijk geen andere keuze dan akkoord te gaan. Een klassieke catch twenty-two. Het enige wat ze kunnen doen is de verloren autonomie zo snel mogelijk terug te veroveren

door er de schouders onder te zetten en alle voorwaarden loyaal te vervullen. Maar precies dat is een probleem, want de neiging om te klagen zonder zelf alles op alles te zetten is sterk geworteld.

Het moge duidelijk zijn: met het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen zijn de eilanden extreem kwetsbaar geworden, zowel wat de eigen veerkracht als wat de verhoudingen met Nederland betreft. Na 10-10-10 moest alles beter worden. Dat doel is, zowel eilandelijk als in koninkrijksverband, met de coronacrisis als laatste druppel, verder verwijderd dan ooit. Het klimaat is in vele opzichten ronduit vergiftigd. De weerstand aan beide zijden van de oceaan om de handen ineen te slaan ten behoeve van de ontwikkeling van de Caribische delen van het Koninkrijk is groot. Tenminste zijn de eilanden sinds 10-10-10 onderling van elkaar af, dat moet gezegd. Voor Saba is dat onder de streep een zegen gebleken. Verder - ik zeg het cru - zijn er alleen maar verliezers geweest.

Kan de trend worden gekeerd? Een radicale omslag in denken en doen is daarvoor vereist. Maar als klopt dat ervaringen uit het verleden in het algemeen de beste voorspelling zijn voor het handelen in de toekomst mogen we niet al te optimistisch zijn. Reden ook waarom aan beide zijden van de oceaan het debat oplaait of de Caribische landen eigenlijk niet beter af zouden zijn met de status van Nederlandse gemeente. Op de eilanden omarmen steeds meer burgers het idee. Maar zo'n oplossing van buitenaf zou er alles van hebben dat de duivel met Beëlzebub wordt uitgedreven. Zeventig jaar emancipatie zou op losse schroeven komen te staan. Bovenal zou zo'n oplossing niet passen bij de cultuur van de Caribische landen en daarom een hoog afbreukrisico kennen. Daar moet niet te lichtzinnig over worden gedacht. Gemeentestatus is een heel andere ball game dan autonomie, aan hoeveel beperkingen die autonomie nu ook al onderhevig mag zijn. Daar zou eerst heel goed over moeten worden nagedacht. Vooralsnog zit er hoe dan ook niets anders op dan te proberen om met wat nu voorhanden is het beste ervan te maken. Het worden - weer eens - spannende tijden.

‘The elephant in the room’

Door Ron van der Veer

Drs. Ron van der Veer is raadadviseur bij de Raad van State, woonde en werkte op Curaçao en Sint Maarten, is betrokken geweest bij diverse projecten in het Caribisch deel van het Koninkrijk en bekleedt als vrijwilliger bestuursfuncties bij o.a. het Koninkrijksjeugdparlement, de stichting WeConnect en de Dutch Caribbean Nature Alliance. Onderstaande bijdrage schreef hij als secretaris van het Comité Koninkrijksrelaties.

Het is opmerkelijk hoeveel er (met name door de politiek-bestuurlijke elites) wordt gesproken over de staatkundige structuur van het Koninkrijk. Sinds het uittreden van Suriname in 1975 staat het thema in het middelpunt van de belangstelling. Aruba ijverde onder leiding van Betico Croes jarenlang voor afscheiding van Curaçao, hetgeen in 1986 leidde tot de felbegeerde ‘status aparte’.

En Curaçao en Sint Maarten wilden vanaf de jaren tachtig af van elkaar en van ‘de kleine eilanden’ Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Dat proces verliep grillig (denk aan de serieuze poging van Miguel Pourier om de Antillen van Vijf bijeen te houden), maar leverde uiteindelijk op 10-10-2010 het huidige Koninkrijk op: vier autonome landen en drie Caribische eilanden die elk als bijzonder openbaar lichaam staatkundig deel uitmaken van het land Nederland.

We zijn nu tien jaar verder. Staan de handboeken staatsrecht sindsdien weer in de kast? Nee, helaas niet. Ze worden nog dagelijks doorgebladerd. De structuur-fetisjistten blijven onafgebroken filosoferen over zaken als het teveel aan autonomie of juist het gebrek daaraan; over de noodzaak van meer toezichtsinstrumenten of juist het koloniale karakter daarvan; over het democratisch deficit in het parlement of juist over wat een onzin dat vermeende deficit toch eigenlijk is...

Met dat staatkundige pingpongspel kunnen we nog makkelijk 65 jaar doorgaan, maar komen we op die manier veel verder? Was of is de staatkundige structuur eigenlijk wel het (grootste) probleem in het Koninkrijk? Ik meen van niet. In geen van de vele gesprekken die ik de afgelopen jaren met ‘gewone’ Caribische medeburgers heb gehad, ging

het over die structuur. In het Statuut kun je immers niet wonen, bij de huisarts heb je er niets aan, je kinderen halen er geen diploma mee en je kunt er evenmin 's nachts veilig mee over straat.

Waarom dan toch steeds weer die structuur? Sinds enkele jaren bekruipt me het gevoel dat de discussies daarover bewust afleiden van de zaken die er echt toe doen; bewust afleiden van de grote en schrijnende maatschappelijke vraagstukken die we aan beide zijden van de oceaan angstvallig uit de weg gaan: 'the elephant in the room'!

Voor het duurzame succes van ons Koninkrijk is slechts het antwoord op één vraag van belang: wat betekent dat Koninkrijk voor de mensen die er wonen? Wat levert het hen concreet op als het gaat om huisvesting, onderwijs, rechtszekerheid, zorg, veiligheid, milieu, werkgelegenheid, cultuur etc.

We kennen allemaal de sprekende voorbeelden van een koninkrijk in actie, zoals onlangs nog in 2017 toen de orkaan Irma over Sint Maarten trok. Het ministerie van Defensie trok alles uit de kast wat aan noodhulp nodig was, burgers in Nederland haalden met een nationale inzamelingsactie in één avond € 20 miljoen op voor het Rode Kruis, vrijwilligers van de ABC-eilanden gingen op Sint Maarten aan de slag en tot slot zijn door de Rijksministerraad enkele honderden miljoenen gereserveerd voor de wederopbouw van het eiland. Een koninkrijk om trots op te zijn!

Maar we kennen in de praktijk toch vooral een ongemakkelijk en afwezig koninkrijk, het koninkrijk van de status quo. Men kakelt, maar legt geen eieren.

Hoeveel jaren al moeten we constateren dat op veel eilanden het onderwijs fors onder de maat is, dat de zorg grote problemen kent, dat de rechtshandhaving veel beter moet, dat de kinderbescherming niet functioneert, dat natuur en milieu ernstig worden aangetast, dat de gevangenis een schande is, dat de armoede her en der schrijnend is, dat de sterkste schouders allerm minst de zwaarste lasten dragen en - niet in de laatste plaats - dat de overheid onderdeel is van het probleem en niet van de oplossing.

Elke relatie heeft allereerst een liefdevolle helpende hand nodig: de wil elkander bij te staan. Maar er moet over en weer ook een kritische blik zijn, toezicht en controle. Heel eenvoudig net als in een familie: de durf elkaar erop aan te spreken als maandelijks het huishoudgeld opgaat aan

taart en champagne, terwijl de kinderen nieuwe schoenen nodig hebben. Aanspreken gebeurt af en toe; soms diplomatiek en soms op (te) luide toon. Maar dat getoeter (vaak slechts bedoeld voor eigen achterban en bühne) leidt zelden tot iets. Want na dat aanspreken zien we steeds dezelfde reflexen. Ik noem er twee.

Bij kritiek van buiten op één der eilanden (van de Tweede Kamer, maar ook van Amnesty, Unicef of Rode Kruis) verschijnt bij de eilandelijke politieke elite al snel de autonomiekaart: 'Aanhoudende misstanden in het onderwijs? Kan wel zijn, maar u gaat er niet over: autonomie! Rommeltje in de gezondheidszorg? Heel goed mogelijk, maar u gaat er niet over: autonomie! Puinzooi met het milieu? Geen idee, maar u gaat er niet over: autonomie... Problemen met de integriteit? Het gerucht gaat, maar bemoeit u zich er maar niet mee: autonomie, u weet wel...'

Deze ongemakkelijke manier van met elkaar omgaan wordt versterkt door een in politiek Den Haag voorkomende andere reflex: de zelfredzaamheidstroef. Bij elke (vermeende) misstand in Aruba, Curaçao en Sint Maarten is de meest voorkomende reactie in 'Den Haag' dat het best wel heel en heel erg is, maar dat 'we er - helaas helaas - niet over gaan' en dat de Caribische landen toch zo nodig zelfredzaam wilden zijn... Kortom: ze zoeken het maar uit.

Met bovenstaande autonomiekaarten en zelfredzaamheidtroeven kun je over en weer je politieke straatje handig schoonvegen. Dat dit jaar in jaar uit ten koste gaat van het welzijn van ongeveer driehonderdduizend medeburgers (overigens allemaal Nederlander) is dan 'jammer, maar helaas'. Uiteindelijk blijft alles zoals het is. Velen hebben blijkbaar direct of indirect belang bij die status quo, vaak zelfs ook diegenen die hardop zeggen verandering te willen.

Het opmerkelijke is dat de huidige staatkundige structuur niet de aanpak van maatschappelijke vraagstukken in de weg staat, integendeel¹. Binnen de kaders van het Statuut is heel veel mogelijk, mits de politieke wil bestaat zaken echt aan te pakken en serieus in oplossingen te investeren.

Als het Koninkrijk echt zou willen, dan zouden buitensporige topinkomens in de Caribische publieke sector al lang zijn aangepakt. Hetzelfde geldt voor het gevangeniswezen op Aruba, Curaçao en Sint Maarten of voor bijvoorbeeld de te vaak falende onderwijsinspecties of

---

¹ Korthedshalve verwijs ik graag naar de adviezen, voorlichtingen en jaarverslagen van de Raad van State waarin met name dit punt al enkele decennia wordt gemaakt.

voogdijraden aldaar. Ook geldt het voor de meer dan wankele inning van belastingen of voor de vele en ernstige integriteitsincidenten.

Aanpakken kan, omdat het allemaal voorbeelden zijn van langdurig en aanhoudend ondeugdelijk bestuur. Door daaraan echter decennialang niets te doen, wordt het koninkrijksbestuur zelf ondeugdelijk: het Koninkrijk is immers volgens het vigerende Statuut al meer dan 65 jaar gehouden om de deugdelijkheid van het bestuur in de Caribische landen te waarborgen.

De autonomie van de drie Caribische landen is bedoeld om bij te dragen aan welvaart en welzijn van de burgers van die landen en op die manier een instrument te zijn ten behoeve van hun identiteit en emancipatie. Die autonomie is niet bedoeld om wisselende politiek-bestuurlijke elites in staat te stellen er een aanhoudende puinzooi van te maken (of die puinzooi niet aan te pakken), waarbij toevalligerwijs alleen die elites zelf er op wonderlijke wijze steeds weer op vooruitgaan.

Hoe komen we tot de noodzakelijke verbeteringen? Zeker niet door weer decennia te gaan zitten knutselen aan een nieuwe staatkundige verhouding. Dat leidt alleen maar af van de aanpak van problemen waar velen nu mee worstelen. De aanpak daarvan is niet gebaat met de tijdrovende ontwikkeling van nieuwe instrumenten, maar veel meer met de politieke durf om alle bestaande middelen te gebruiken.

Zal dat vanzelf gaan? Nee. Echte veranderingen ontstaan alleen door druk van buitenaf. Gevestigde politici, bestuurders en ambtenaren zijn er veelal niet toe in staat; waarom zouden ze ook? Nodig is veel meer betrokkenheid van nieuwe generaties en van relatieve buitenstaanders: studenten, jongeren, journalisten, kunstenaars, schrijvers, ondernemers, universiteiten, activisten, Rode Kruis, onderzoekers, Amnesty International, natuur- en milieuorganisaties etc.

Zij dragen allemaal bij aan de checks-and-balances in een democratische rechtsorde en daarom moeten we in hen investeren en ze actief uitnodigen om mee te doen. Dat schuurt soms, maar zonder actieve deelname vanuit de civil society en de private sector is elke verandering kansloos. Nieuwe stemmen zijn nodig en die hoeven niet allemaal hetzelfde liedje te zingen: zonder wrijving geen glans.

De huidige staatkundige structuur staat inmiddels tien jaar op papier. Het wordt tijd dat alle betrokkenen er nu serieus mee aan de slag gaan. Het Koninkrijk is immers vrijwillig, maar niet vrijblijvend.

Het zou bij wijze van eerste stap mooi zijn als we zouden erkennen dat niet op juridisch papier geconstrueerde landen, maar mensen van vlees en bloed autonoom zijn. En dat het de opdracht is aan alle overheidslagen om die autonomie van burgers daadwerkelijk mogelijk te helpen maken; in dienstbaarheid aan de samenleving. Kortom: het wordt tijd dat we de burgers als excellenties gaan behandelen en niet de bestuurders.

En als we dat niet doen? Even goede vrienden, maar laten we dan gewoon toegeven dat we willens en wetens de status quo omarmen en laten we dan vooral ophouden een structuur de schuld te geven van ons gezamenlijke politieke en bestuurlijke falen.

Hoofdstuk 6

Waar het echt om gaat

Het Koninkrijk is geen doel op zichzelf. Het is in een ver (donker) verleden min of meer bij toeval ontstaan. Met de kennis van nu zou niemand het bedenken een klein, grauw en nat landje aan de Noordzee en zes nog veel kleinere, zonovergoten warmbloedige eilanden in de Cariben in één staat samen te brengen. Maar nu het Koninkrijk er eenmaal is, hebben we het ermee te doen.

Dit boek wekt, althans tot aan deze pagina, de indruk dat het Koninkrijk het exclusieve domein is van politici en een handjevol wetenschappers. Ook al doen vooral die eersten dat graag voorkomen, niets is minder waar: het Koninkrijk is van de mensen, van ons allemaal. Sterker nog: het Koninkrijk dient ons eenvoudige burgers ten dienste te staan. Het ontleent zijn bestaansrecht aan het scheppen van voorwaarden voor eerlijk verdeelde welvaart en welzijn.

Daarom laten we in dit laatste hoofdstuk mensen aan het woord die middenin de samenleving staan en - zonder politieke agenda - hun best doen het Koninkrijk voor iedereen beter te maken. Om jongeren de kans te geven zich te ontwikkelen, ouderen uit de schrijnende armoede te halen, talentvolle sporters hun Olympische droom te doen uitkomen, verdachten het recht op een eerlijk proces te garanderen, om werkgelegenheid te scheppen, om mensenrechten te waarborgen, om elkaars cultuur te ontdekken of door er als onafhankelijk journalist over te berichten.

Hoe relevant is 10-10-10 voor de Curaçaose economie en samenleving?

Door Hans de Boer

Drs. Hans de Boer was tot 15 september voorzitter van ondernemingsorganisatie VNO-NCW. Uit hoofde van die functie was hij vicevoorzitter van de Sociaal-Economische Raad (SER) en covoorzitter van de Stichting van de Arbeid. Van 1997 tot 2003 was hij voorzitter van MKB-Nederland. Sinds 1981 is hij als econoom/adviseur regelmatig actief op Curaçao.

Wat is er veel tijd en energie besteed aan de staatkundige structuur van ons Koninkrijk, aan de relatie tussen het Caribisch en Nederlands deel van ons Koninkrijk. Het heeft mij persoonlijk altijd maar matig kunnen boeien. Waarom die matige interesse? Omdat ik juist op de Nederlandse Antillen, lees Curaçao, een aantal inzichten heb opgedaan, die de rest van mijn professionele leven in belangrijke mate hebben ingekleurd. En de lezer mag gerust concluderen dat mijn visie te beperkt is. Dan heb je tenminste debat en ‘Rationalität durch Diskurs’.

Het eerste inzicht is dat een goede economie bepalend is voor een goede samenleving. Hebben mensen werk en inkomen dan wordt er gespendeerd, dan worden er belastingen betaald, dan kan je ook belangrijke publieke voorzieningen als onderwijs en zorg betalen en bouw je dus aan een fatsoenlijke samenleving. Een sterke economie is geen doel op zichzelf, maar een absolute noodzaak en middel om een nette samenleving te onderhouden. Andersom, en daar is een goede overheid voor nodig: heb je een nette samenleving, goed opgeleide mensen, veiligheid en een degelijke rechtsorde dan is dat ook de samenleving waarin ondernemers graag investeren.

Persoonlijk heb ik de discussie over 10-10-10 altijd te veel ideologisch en emotioneel gevonden en te weinig gericht op de betekenis voor de economie. Natuurlijk is het wel zo dat het construct van de Nederlandse

Antillen sowieso inefficiënties in zich had en ook ineffectiviteit omdat het geschuur tussen de bestuurders van de verschillende eilanden vaak afleidde van 'mijn' hoofdzaak, namelijk bouwen aan een sterke economie als basis voor een fatsoenlijke samenleving. Daarom was ik er indertijd uiteindelijk wel voor dat er een structuur zou komen die met name Curaçao en Sint Maarten een ongedeelde eigen verantwoordelijkheid zou geven voor het eigen welzijn. Maar dan meer volgens het Amsterdamse gezegde 'Eerst zien, zei blinde Maupie'. Want een nieuwe staatkundige structuur op zichzelf geeft geen enkele garantie op een succesvol economisch beleid en een goede overheid.

Dat brengt mij op het tweede en derde inzicht dat belangrijk is geweest voor mijn carrière als econoom en ondernemer. Het tweede inzicht is dat een kleinschalige economie aan een kleine gebeurtenis al genoeg kan hebben om òf fantastisch te groeien òf dramatisch te krimpen. En daarmee samenhangend: macro-economie op een klein eiland is eigenlijk micro- en bedrijfseconomie. Het welzijn van een enkel bedrijf is bepalend voor het geheel van de economie. Beide inzichten deed ik op toen ik in 1984 en 1985 door minister-president Liberia-Peters en de Nederlandse minister Jan de Koning bij de onderhandelingen werd gevraagd over het voortbestaan van de olieraffinaderij op Curaçao.

Zoals ergens rond 1920 het besluit van een enkel bedrijf als Koninklijke Olie om juist op Curaçao een entrepot-raffinaderij te bouwen de economie en de bevolking verveelvoudigde, zo kan een bedrijfseconomisch besluit om de raffinaderij te sluiten tot een enorme economische crisis leiden. Andere voorbeelden van ondernemersbesluiten die de macro-economie van het eiland beïnvloeden zijn er te over: notaris Smeets die door zijn visie en ondernemerschap de aartsvader werd van de financiële offshoresector op Curaçao en daardoor heel veel welvaart creëerde; enkele individuele ondernemers die de rigiditeit van de publieke sector aan hun laars laptten en Mambo Beach creëerden als belangrijk startpunt voor een nieuwe fase van economische groei; en zullen we ook het initiatief van Corendon nog even noemen?

Voor mij is altijd de vraag leidend geweest: komt 10-10-10 ten goede aan de bevordering van het individuele ondernemerschap, met name op Curaçao, en wordt die door de overheid ook vertaald naar een nette samenleving op het eiland? Het antwoord op die vraag mag je niet laten vertroebelen door de economische crisis van dit moment. Want, dat het in Venezuela een puinhoop is waardoor je belangrijkste regionale handelspartner feitelijk is weggefallen, dat kan Curaçao niet worden verweten. En dat je sterk groeiende toeristische sector feitelijk tot nul

wordt teruggebracht door de uitbraak van het Covid-19-virus, dat kan je ook niet helpen. Pech, pech, pech... Dat is ook de reden geweest waarom ik met een aantal Nederlanders een open brief heb gestuurd en de Nederlandse premier en het Nederlandse kabinet heb gevraagd om 'vanuit een warm hart steun te bieden aan Curaçao, Aruba en Sint Maarten'.

Maar om nou te zeggen dat het eerder allemaal 'koek en ei' was met een koersvast, ondernemers-verleidend economisch beleid en een degelijke publieke sector die zorgt voor de vertaling naar een goede samenleving via perfect onderwijs, veiligheid en zorg? In elk geval is dat niet het gevoel en de opvatting van de Nederlandse regering. Dat is ook de reden waarom zij haar bereidheid tot hulp verbindt met een zwaar pakket van hervormingen en offers op te brengen door de Curaçaose samenleving. Maar, zoals de Amerikanen zeggen: 'Never waste a good crisis'.

Curaçao moet uit puur eigenbelang inzetten op een veel hechtere samenwerking met Nederland. Daarin, en in de zekerheden van het Nederlandse rechtsstelsel, ligt een van de basisvoorwaarden voor een nieuwe fase van economische groei. De andere basisvoorwaarde is de ligging en de bevolking van het eiland, gericht op internationale contacten tussen de Amerika's en Europa. Waar die hub-functie vroeger vooral de logistiek en de fysieke handel betrof, gaat ze in de toekomst wellicht meer in de richting van zaken als intellectuele uitwisseling en eigendom en culturele uitwisseling. In dat teken stond de handelsmissie die we als VNO-NCW in 2019 organiseerden samen met partners op Curaçao. Daarop moet follow-up komen. Er liggen zaadjes. En de vruchten die daar uit komen zijn niet alleen van belang voor de eilanden, maar ook voor de internationale oriëntatie van Nederland.

Ik zou de regering van Curaçao adviseren om vanuit een krachtige eigen visie op investeringen en groeivermogen, op onderwijsverbetering en op hervormingen in de publieke sector en de arbeidsmarkt, de Nederlandse regering rechtstreeks op te zoeken. Rechtstreeks, niet via de tussenlaag van een bestuurlijke entiteit die zich over drie eilanden buigt. Dat laatste zou heilloos zijn, tot ruis leiden en de situatie van vòòr 10-10-10 in haar problematische 'luister' herstellen. Niet doen, dus.

En, nog een persoonlijke noot: hoe kan het zijn dat partners binnen het Koninkrijk zo slecht met elkaar communiceren? Regelmatig heb ik geconstateerd dat beelden in plaats van feiten de relatie bepalen. Dat moet absoluut beter en dat is vooral in het belang van de Caribische eilanden binnen het Koninkrijk. Iedere keer dat in Nederland wordt

gesuggereerd dat de eilanden 'volslagen wild-west' zijn of 'door-en-door corrupt', moet dat worden weerlegd. Regelmatig hoor je in Nederland, 'we worden daar geweldig ontvangen, maar ze zijn ons vergeten zodra we het eiland af zijn'. Kortom, relaties worden niet goed onderhouden. Die communicatieve ballen liggen in de Caribische delen van het Koninkrijk, maar zij vinden in Nederland menig open doel.

Tijd voor borgen gelijke behandeling

Door Adriana van Dooijeweert

Mr. Adriana van Dooijeweert is sinds 2015 voorzitter van het College voor de Rechten van de Mens waarvan het werkgebied ook de bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba omvat. Daarvoor is ze bijna dertig jaar werkzaam geweest als rechter.

Mensenrechten gelden overal en voor iedereen. Het College voor de Rechten van de Mens (hierna: het College) beschermt de naleving van mensenrechten in praktijk, beleid en wetgeving in Nederland. Deze wettelijke taak strekt zich sinds de oprichting van het College in 2012 ook uit tot de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Dit betekent dat wij ook de mensenrechtensituatie in Caribisch Nederland monitoren.

In 2016 hebben wij met ons advies ‘Naar een mensenrechtelijk aanvaardbaar voorzieningenniveau voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba’ de Nederlandse regering en de lokale besturen van de eilanden om aandacht gevraagd voor verbetering van de mensenrechten in Caribisch Nederland. De naleving van mensenrechten is een verantwoordelijkheid van alle onderdelen van de overheid: de centrale overheid en decentrale overheden, zoals openbare lichamen. Wij concludeerden dat de voorzieningen in Caribisch Nederland op het gebied van sociale zekerheid, werk en inkomen, kinderrechten, veiligheid en strafrecht nog veel te wensen overlieten. Als College hebben we een aantal aanbevelingen gedaan, onder andere om actiever te werken aan de verwezenlijking van de verplichtingen die voortvloeien uit economische, sociale en culturele rechten.

In december 2019 heb ik een tweede werkbezoek aan de eilanden gebracht. Vergeleken met de situatie van daarvoor zag ik overal verbeteringen. Ik signaleerde veel enthousiasme om er samen de schouders onder te zetten. Maar hoewel er ten opzichte van tien jaar geleden vooruitgang is geboekt, blijft de mensenrechtensituatie op Bonaire, Sint Eustatius en Saba structurele aandacht en monitoring behoeven. Een aandachtspunt daarbij is verbetering van de positie van mensen met een beperking.

Het College heeft de afgelopen jaren herhaaldelijk zijn zorgen geuit over de armoede op de eilanden. Dit is sinds 10 oktober 2010 door de stijging van de kosten voor levensonderhoud en het achterblijven van de inkomenskant toegenomen. Wij hebben er bij de regering op aangedrongen om de verplichtingen die voortvloeien uit de economische, sociale en culturele rechten in Caribisch Nederland actiever te verwezenlijken. Door de hoge levenskosten, het feit dat een groot deel van de bevolking niet rond komt en het tekort aan sociale huisvesting, ontbreekt de garantie van het recht op een behoorlijke levensstandaard op de eilanden. Dit leidt tot een ongeoorloofd onderscheid tussen de eilanden en de rest van Nederland. Ons College verzocht de regering dan ook om het niveau van de uitkeringen te bezien en zo nodig aan te passen om te komen tot een mensenrechtelijk aanvaardbaar sociaal voorzieningsniveau. In 2019 stelde het kabinet uiteindelijk een sociaal minimum vast voor de eilanden. Ik beschouw dat als een belangrijke stap vooruit.

Geweld tegen vrouwen vormt in Caribisch Nederland nog altijd een hardnekkig probleem. Het recente rapport van de Raad voor de rechtshandhaving over de justitiële aanpak van huiselijk geweld op de BES-eilanden onderstreept dit beeld. Huiselijk geweld lijkt er toe te nemen, of in ieder geval meer gemeld te worden. Hoewel justitiële partijen zich op verschillende manieren inzetten om hun rol goed te vervullen, zijn er ook nog aandachtspunten. Zo kreeg een team van het College onlangs tijdens een werkbezoek aan de eilanden nog veel signalen over belemmeringen bij het melden en aangifte doen van huiselijk geweld. Ook als het gaat om bewustwording van de impact van deze vorm van geweld is er nog veel werk aan de winkel. Het College zal zich in zijn Strategisch Programma 2020-2024 inzetten om geweld tegen meisjes en vrouwen in Caribisch Nederland verder tegen te gaan en daarbij ook onderzoeken hoe het goede lokale initiatieven die er al zijn, kan ondersteunen.

Het recht op gelijke behandeling vormt de basis voor alle mensenrechten. Dit fundamentele recht is in verschillende wetten nader uitgewerkt om het recht op gelijke behandeling tussen burgers onderling te regelen. Samen vormen deze wetten de gelijkebehandelingswetgeving. Deze wetgeving verbiedt discriminatie op grond van onder meer religie, handicap of chronische ziekte, ras en geslacht. Het gaat dan bijvoorbeeld om gelijke beloning van mannen en vrouwen en het verbod aan werkgevers om zwangere werknemers te discrimineren. De gelijkebehandelingswetgeving is helaas nog niet van toepassing in Caribisch Nederland.

In onze laatste vijfjaarlijkse evaluatie van de gelijkebehandelingswetgeving en tijdens de 25-jarige viering van de Algemene wet gelijke behandeling hebben wij, niet voor het eerst, onze zorg uitgesproken over het feit dat inwoners van de eilanden zich niet kunnen beroepen op deze wetgeving. Tien jaar na 10-10-10 vind ik het als voorzitter van het College voor de Rechten van de Mens onaanvaardbaar dat een dergelijk fundamenteel recht als het recht op gelijke behandeling met de daarbij behorende toegang tot een rechtsmiddel als dat recht wordt geschonden niet geldt voor de bewoners van dit deel van ons land.

Sprankje hoop dat het alsnog goed komt met het onderwijs

Door Omayra Leeftang

Omayra Leeftang is oud-minister van Onderwijs, Wetenschap, Sport en Cultuur, van Volksgezondheid en Sociale Ontwikkeling en van Verkeer en Vervoer (2004-2010), voormalig Statenlid van de Nederlandse Antillen (1999-2004) en vanaf 2012 van Curaçao. In 2017 verliet ze de politiek. Omayra Leeftang is onder meer voorzitter van de Stichting Kurá di Arte (kunsteducatie).

Bij mijn aantreden in 2006 als minister schatte ik in dat 10-10-10 een unieke kans bood om ook met het onderwijs een nieuwe start te maken, bijvoorbeeld door voorwaarden te scheppen die de schoolbesturen in staat zouden stellen de kwaliteit van het onderwijs de noodzakelijke impuls te geven. Ik trof een onderwijsveld aan dat verward, gedesorïenteerd en vooral gedesillusioneerd was als resultaat van een in 1998 ingezette wetteloze onderwijsvernieuwing. Daarmee was zo veel tijd verloren gegaan dat de beschikbare middelen uit Nederland, ruim tweehonderd miljoen, aan het opraken waren. Het ergste was dat door de wirwar van trajecten de leerling volledig uit beeld was geraakt.

Tot overmaat van ramp was de bijna veertig jaar oude taalstrijd, Papiamentu versus Nederlands als instructietaal, opnieuw in volle hevigheid opgelaaid. Mijn voorgangers hadden namelijk besloten dat Papiamentu de enige instructietaal moest zijn voor de benedenwindse eilanden Curaçao en Bonaire met uitzondering van vier scholen en Engels voor de bovenwindse eilanden Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba. Dit besluit uit 2002 heeft voor veel onrust gezorgd op Curaçao, ook al omdat er schaarste was aan materiaal om met Papiamentu als instructietaal les te geven.

Het was dus de hoogste tijd voor een Deltaplan Onderwijs om de opeenstapeling van problemen aan te pakken. Een van de grootste uitdagingen voor het op orde brengen van de onderwijshuishouding op weg naar de nieuwe staatkundige structuur was het creëren van

de rule of law als fundament voor onderwijs en het beëindigen van de jarenlange taalstrijd op Curaçao.

In het rapport van de ‘Commissie 30 mei 1969’ (die de sociaal-economische achtergronden van de onlusten had onderzocht) werd gepleit voor een prominentere positie van het Papiamentu in het basisonderwijs. Ik wilde deze aanbeveling recht doen, maar dan wel met inachtneming van de eveneens belangrijke rol van het Nederlands, als eerste doeltaal. Ik koos daarom voor een meertalig beleid. De drie talen van het Koninkrijk, Papiamentu, Nederlands en Engels, werden amper een jaar na mijn aantreden officiële talen van de Antillen bij Landsverordening officiële talen. In 2008 kregen de schoolbesturen het recht bij Landsverordening funderend onderwijs en Landsverordening voortgezet onderwijs zelf te kiezen welke van de drie officiële talen of combinatie daarvan instructietaal zou zijn op de scholen onder hun bevoegdheid. Alle scholen moesten wel de drie officiële talen plus Spaans als vakken onderrichten, dus vier verplichte schooltalen.

In de publicatie over het meertalig beleid voor de Nederlandse Antillen zoals verankerd in de wet ‘Un pueblo multilingual ta kampion mundial’ heb ik het meertalig taalbeleid beschreven. Belangrijke leidraad daarbij was de Unesco-publicatie ‘Education in a multilingual world’ uit 2003.

De keuze voor meertaligheid werd mij niet in dank afgenomen omdat de loopgravenoorlog tussen de twee taalkampen, Papiamentu enerzijds en Nederlands anderzijds, beiden teleurgesteld waren dat ik niet voor hun kamp had gekozen. Ik had in lijn met het Unesco-standpunt gekozen voor de gulden middenweg. Zo staat in de Landsverordening officiële talen: ‘In overweging genomen hebbende dat in het kader van het streven naar gelijkwaardige positie van het Engels, het Nederlands en het Papiamentu wenselijk is aan deze talen een officiële status te verlenen en het gebruik van die talen door de overheid in haar communicatie met burgers te regelen’.

Tevens werd de spelling van het Papiamentu en ook het Nederlands geregeld bij Landsbesluit schrijfwijze Papiamentu en Nederlands. Noemenswaardig is dat er met het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie een verdrag werd getekend waardoor de Taalunie officieel werd aangewezen als het instituut dat beslist over de spelling van het Nederlands op de Antillen. Als instituut dat de spelling van het Papiamentu regelt werd de Stichting FPI, Fundashon Planifikashon di Idioma te Curaçao, aangewezen. De officiële spelling is gepubliceerd in het Buki di Oro, het Gouden Boekje (ISBN 978-99904-2-200-9).

De beëindiging van de taalstrijd is niet onopgemerkt gebleven door Hare Majesteit Koningin Beatrix. Op 30 augustus 2006 om 12.00 uur had ik tijdens mijn werkbezoek in Nederland een afspraak ten paleize Noordeinde. Het laat zich raden dat het onderwijs een van de gespreksonderwerpen was. Hare Majesteit heeft tijdens haar werkbezoek aan de Antillen in 2008, in reactie op een kritische opmerking van een Statenlid over mijn aanpak, publiekelijk haar steun betuigd aan het meertalig beleid...

Het kloppend hart van het Deltaplan Onderwijs was de leerplicht voor vier- tot achttienjarigen en de pragmatische controle door een leerplichtbrigade die was samengesteld uit politiefunctionarissen die vlak voor hun pensioen zaten. Met deze uitgebreide leerplicht werd de school de vindplaats van het kind en kon de even omvangrijke als weerbarstige problematiek van drop-outs daadkrachtig worden aangepakt, namelijk alle kinderen onder pedagogisch toezicht. Het Deltaplan Onderwijs kon, bij monde van toenmalig minister Atzo Nicolai, ook rekenen op de steun van Nederland.

Verder heb ik een eind gemaakt aan het extreem ideaaltypisch karakter van de onderwijsvernieuwing die vanaf 1998 weinig goeds had gebracht. De beëindiging van deze mislukte operatie is vastgelegd in een tiental nieuwe wetten en regelingen die in een periode van twee jaar zijn afgerond. Het was immers mijn grootste ambitie om bij het ingaan van de nieuwe staatkundige structuur het onderwijs volledig wettelijk geformaliseerd af te leveren. Met de publicatie van het boek 'Onderwijswetgeving, regelgeving van het Nederlands-Antilliaans funderend, voortgezet en secundair beroepsonderwijs' (ISBN98-99904-954-3) heb ik die overdracht naar de autonome landen concreet gerealiseerd.

Het doet mij goed dat het boek nog steeds, tien jaar na de stichting van het land Curaçao, regelmatig wordt geraadpleegd. Maar dat is niet meer dan een schrale troost. Het is een hard gelag te moeten toezien hoe het onderwijs op Curaçao zich na 10-10-10 heeft ontwikkeld. Door financieel wanbeleid in de jaren daarna en de ontkenning dat goede vorming van toekomstige generaties een voorwaarde is voor een succesvolle opbouw van een jong land is het onderwijs steeds verder in het slop geraakt. Het ministerie van Onderwijs is met in tien jaar tijd twaalf bewindslieden een doorgangshuis geworden.

Het is louter aan de inzet van het onderwijzend personeel te danken dat er überhaupt nog les wordt gegeven. Dat Nederland als onderdeel van

de hulp aan Curaçao om de coronacrisis door te komen bereid is fors te investeren in het onderwijs biedt een sprankje hoop dat het doel dat mij als minister destijds voor ogen stond alsnog bereikt kan worden.

Brief aan het Koninkrijk

Door Reinier van Zutphen

Mr. Reinier van Zutphen is sinds 2015 Nationale ombudsman. Bonaire, Sint Eustatius en Saba behoren tot zijn werkgebied. Hij was eerder o.a. voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, staatsraad in buitengewone dienst bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en rechter op Curaçao.

Op 8 juli 2020, dus bijna tien jaar na 10-10-10 schreven de Ombudsman van Sint Maarten, de Ombudsman van Curaçao en de Nationale ombudsman een brief aan de voorzitter van de Rijksministerraad. Zij brengen een aantal belangrijke problemen onder de aandacht en doen dat gezamenlijk omdat „veel van de problemen niet ophouden bij de grenzen van een land”.

Het goede nieuws is dat na 10-10-10 in het Koninkrijk, met uitzondering van het land Aruba, ombudsmannen als Hoge Colleges van Staat kunnen handelen als het misgaat tussen burgers en overheden op zowel (konink-)rijks-, lands- als lokaal niveau. Het slechte nieuws is dat de onderwerpen die de ombudsmannen benoemen in de brief van 8 juli, basale en elementaire voorzieningen betreffen die in een ontwikkeld koninkrijk als dat der Nederlanden met de rechtsordes die daarbij horen, eigenlijk vanzelfsprekend aanwezig zouden moeten zijn.

Wat zijn die problemen? Een opsomming in willekeurige volgorde: armoede, gebrek aan (schoon) drinkwater, toenemend lijden van de meest kwetsbaren in de samenleving, uitblijven van effectief schadeherstel na orkaan Irma, de gevolgen van de vluchtelingenstroom uit Venezuela, het verdwijnen van werkgelegenheid. Dat de ombudsmannen van het Koninkrijk daadwerkelijk samenwerken om de problemen aan te pakken is te lezen in brieven van de Ombudsman van Sint Maarten en de Nationale ombudsman over het almaar uitblijven van daadwerkelijk herstel van huizen na Irma aan de ministers-presidenten van Nederland en Sint Maarten. En ook uit de rapporten over armoede: ‘Home repair. A revelation of a social crisis’ en ‘Oog voor ouderen in Caribisch Nederland’. De Curaçaose ombudsman startte een enquête naar schoon drinkwater en de Nationale ombudsman begon een onderzoek naar de drinkwatervoorziening op Sint Eustatius.

Goede vormen van samenwerking dus in het Koninkrijk. Goede rapporten met bruikbare aanbevelingen die veel weerklank vinden in de samenleving. Opvolging van die rapporten en aanbevelingen is echter een ander verhaal. Ombudsmannen schrijven al vele jaren net als wetenschappers, ngo's en andere deskundigen, over de onaanvaardbare armoede, het gebrek aan toereikende sociale voorzieningen en de bestuurlijke onmacht op vrijwel ieder niveau in alle vier de landen. Dat schuurt met het Statuut dat in artikel 36 bepaalt dat Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten elkander hulp en bijstand verlenen. Uitdrukkelijk wordt de vier landen opgedragen solidair en loyaal te zijn.

Dat roept vervolgens de vraag op of wat koningin Wilhelmina in haar radiorede van 6 december 1942 zei over het rijksverband waar Curaçao (thans het Caribisch deel van het Koninkrijk) deel aan zou hebben nog steeds opgeld doet, namelijk dat dit gebaseerd is op de veronderstelling dat het Caribisch deel van het Koninkrijk net als het Europees deel van het Koninkrijk in staat is de eigen aangelegenheden in zelfstandigheid en steunend op eigen kracht te behartigen.

Dat de Nationale ombudsman klachten van burgers van de BES-eilanden behandelt op alle overheidsniveaus (Nederlandse departementen en uitvoeringsorganisaties, de Rijksdienst Caribisch Nederland en ook de openbare lichamen) laat zien dat in ieder geval van de BES-eilanden niet langer wordt verwacht dat zij de eigen aangelegenheden in Caribisch verband behartigen. Zij zijn sinds 10-10-10 drie bijzondere plekken op de Nederlandse landkaart met een even bijzondere plek in de Nederlandse Grondwet onder de naam Caribische openbare lichamen. Voor deze openbare lichamen kunnen regels worden gesteld en andere specifieke maatregelen worden getroffen met het oog op bijzondere omstandigheden waardoor deze openbare lichamen zich wezenlijk onderscheiden van het Europees deel van Nederland, zo staat in die Grondwet. Tot die bijzondere omstandigheden behoren onder meer: economische en sociale omstandigheden, maar ook de kleine oppervlakte en de grote afstand tot 'Den Haag'. De bepaling zou volgens de grondwetgever verhelderen hoe het gelijkheidsbeginsel ten aanzien van de BES-eilanden moet worden toegepast.

Wat heeft dat gelijkheidsbeginsel de burgers van de Bonaire, Sint Eustatius en Saba gebracht? Nog geen aanvaardbaar bestaansminimum, nog geen echte armoedebestrijding en schuldhulpverlening, nog geen gelijke kansen op een goede opleiding en nog onvoldoende zorg voor kwetsbare ouderen. En de lijst is langer. Tegelijkertijd hebben de overheden zich inspanningen getroost om de lijst voor de BES-eilanden

in te korten. Er is zichtbaar vooruitgang geboekt, maar er had in tien jaar veel meer bereikt moeten zijn. In ieder geval is onbegrijpelijk dat de Algemene wet gelijke behandeling nog steeds geen gelding heeft op de BES-eilanden. Het is een raadsel welke bijzondere omstandigheden dat (nog steeds) verhinderen.

Is het in de landen in het Caribisch deel van het Koninkrijk beter gesteld? De rapporten van de ombudsmannen laten zien dat dat niet het geval is. De vraag hoe Nederland de afgelopen tien jaar de wil de andere drie landen en hun burgers bij te staan, tastbaar en zichtbaar heeft gemaakt laat zich voor wie eerlijk is niet moeilijk beantwoorden. Datzelfde geldt voor de vraag of de burgers van de BES-eilanden de zegeningen van artikel 1 van de Grondwet aan den lijve hebben ondervonden. Gelijke gevallen moeten gelijk behandeld worden. Ongelijke gevallen naar de mate van hun ongelijkheid. Toepassing van mensenrechtenverdragen, de Grondwet, staatsregelingen en behoorlijke vereisten van de ombudsmannen op de concrete probleemsituaties van burgers in het Caribisch deel van het Koninkrijk laat zien dat 10-10-10 vanuit burgerperspectief weinig (de BES-eilanden) tot vrijwel niets (de drie landen) heeft opgeleverd.

Dat moet beter. De ombudsmannen leggen nu al meer dan tien jaar samen de vinger op de zere plekken in de landen van het Koninkrijk. Zij staan elkaar bij. Dat is vooruitgang voor de burger en een voorbeeld voor andere instituten van (de landen van) het Koninkrijk. Overigens is er geen aantoonbaar oorzakelijk verband tussen 10-10-10 en de geslaagde samenwerking. Die berust namelijk op de wil elkander bij te staan. Zonder die wil was de brief van 8 juli 2020 nooit geschreven.

De Koninkrijksspelen moeten terugkomen

Door Nicole Hoevertsz

Mr. Nicole Hoevertsz is sinds 2006 lid van het Internationaal Olympisch Comité. Vanaf 2017 maakt zij deel uit van het hoofdbestuur van het IOC. Zij is voorzitter van de Coördinatie Commissie van het IOC die toeziet op de voorbereidingen voor de Olympische Spelen van Los Angeles in 2028. Op de Zomerspelen van 1984 in Los Angeles kwam zij voor de Nederlandse Antillen uit bij het synchroonzwemmen, vier jaar later in Seoul was ze er bij als coach. In 1998 werd ze secretaris-generaal van het Comité Olimpico Arubano (COA) en lid van het hoofdbestuur van de Pan-Amerikaanse Sportorganisatie (PanAm Sports). In 1991 trad ze als juridisch adviseur in dienst van de Arubaanse overheid. Van 2009 tot 2017 was ze secretaris van de ministerraad van Aruba. Thans is Nicole Hoevertsz raadadviseur bij de Directie Buitenlandse Betrekkingen van Aruba.

Het opheffen van de Nederlandse Antillen in 2010 heeft grote gevolgen gehad voor de Curaçaose en Sint Maartense sportsector. De landen verloren op dat moment hun lidmaatschap van het Internationaal Olympisch Comité, omdat het Nederlands-Antilliaans Olympisch Comité (NAOC) als lid werd afgevoerd. Op Curaçao is heel lang gedacht het NAOC onder eigen vlag te kunnen voortzetten. Het was in 2006, rond de viering van het 75-jarig bestaan van het NAOC, dat ik al waarschuwde dat daarvan geen sprake kon zijn. In 1996 is in het Olympic Charter opgenomen dat alleen landen die bij de Verenigde Naties als onafhankelijk te boek staan een eigen NOC kunnen hebben dat door het IOC wordt erkend. Wij zijn als deel van het Koninkrijk bij de VN aangesloten. Nederland en Aruba hadden al een erkend Nationaal Olympisch Comité voordat het IOC in 1996 de regels aanpaste. Voor Curaçao en Sint Maarten zijn de huidige regels van toepassing en dus wordt hun verzoek om een eigen NOC te hebben volgens die regels beoordeeld.

Ik begreep overigens heel goed dat Curaçao er alle belang bij had om erkend te worden door het IOC. Dat opent immers niet alleen de weg voor sporters om deel te nemen aan de Spelen, als Nationaal Olympisch Comité kom je bovendien in aanmerking voor bijdragen uit

het ontwikkelingsfonds dat Olympic Solidarity heet. Van daaruit wordt gedurende de huidige Olympiade van vier jaar zo'n 550 miljoen dollar aan sponsorgelden en opbrengsten van tv-rechten beschikbaar gesteld aan de nationale comités, waarmee zij professionele trainers, faciliteiten en begeleiding van de sporters kunnen bekostigen. Kom je daar niet voor in aanmerking, dan ben je aangewezen op overheidssubsidie. Nadeel is dat sport vaak van de kant van de overheid niet kan rekenen op de erkenning en de ondersteuning die nodig is om goed te kunnen presteren. Bovendien: als er bezuinigd moet worden, merkt de sport dat meestal als eerste. De economische crisis die het gevolg is van Covid-19 zal daarom zeer waarschijnlijk grote gevolgen hebben voor de financiële ondersteuning van de sport, ook in onze landen.

Rond 2008 werd - buiten het NAOC om - door een aantal sportbestuurders op Curaçao erkenning door het IOC opgeëist. Ik vind dat zij toen op een niet zo diplomatieke manier met het IOC in discussie zijn gegaan. Als er al enige goodwill bestond is die toen verspeeld, zeker nadat ook nog eens een rechtszaak werd aangespannen. Er zijn vanuit het IOC niettemin verschillende bemiddelingspogingen gedaan en de eilanden zijn ook in financieel opzicht tegemoet gekomen. Ik heb geprobeerd daar aan bij te dragen, hopen tot een pragmatische oplossing te kunnen komen. Doel daarbij was de deelname van Curaçaose atleten aan regionale, continentale en Olympische Spelen mogelijk te maken, zelfs als er niet gerekend kon worden op erkenning door het IOC. Helaas bleek het niet mogelijk de toenmalige bestuurders te overtuigen. Men vond dat als Aruba een eigen Olympisch Comité had, Curaçao daar net zo goed recht op had. De huidige regels staan dat helaas niet toe. De rechtszaak van Curaçao loopt tot op de dag van vandaag. De behandeling is een paar keer opgeschort en heeft daarom nog niet tot een eindbeslissing geleid.

Op uitnodiging van het IOC zijn op 30 juni 2010 NAOC, NOC*NSF en COA naar Lausanne gereisd om te bespreken hoe het na 10 oktober verder zou moeten. Van Arubaanse kant hebben we Curaçao de suggestie gedaan om geassocieerd lid van de regionale organisaties te worden. Dat was het beste wat er uit te halen viel. Het betekende dat Curaçaose atleten tenminste zouden kunnen meedoen aan toernooien en de Spelen. Het heeft enige tijd geduurd, maar in 2014 is de weg geopend voor het geassocieerd lidmaatschap en daardoor mag Curaçao nu als land meedoen met de Centraal Amerikaanse en Caribische Spelen (CAC) en de Zuid-Amerikaanse Spelen (ODESUR). Op het niveau van de Pan Amerikaanse Spelen ligt dat moeilijker, omdat daar voor veel sporten een koppeling bestaat met de kwalificatie voor de Olympische Spelen.

Voor de Pan Amerikaanse Spelen van Lima 2019 hebben het IOC en PanAm Sports COA gevraagd of wij de atleten die zich voor Curaçao hadden gekwalificeerd in de Arubaanse delegatie wilden opnemen. We hebben dat gedaan onder drie voorwaarden: dat het niet ten koste zou gaan van plaatsen voor Arubaanse sporters, dat het IOC de extra kosten zou vergoeden en dat alles in goed overleg tussen de Arubaanse en de Curaçaose sportbonden zou worden geregeld. De Curaçaose sporters waren blij omdat zij zo toch aan continentale spelen kunnen deelnemen en de Arubanen vonden het fijn hun Curaçaose sportcollega's te kunnen helpen. Het klikte meteen in de groep. We hebben het zo ook bij de Spelen in Rio gedaan en gaan het ook volgend jaar in Tokyo doen.

Nederland en Aruba hebben er op deze manier een paar topatleten bij gekregen. Een Curaçaose zeilster heeft bij de CAC-spielen onder Arubaanse vlag goud gewonnen. Dat gaat niet meer uit de boeken! De meeste sporters die daar op basis van hun niveau voor in aanmerking komen kiezen er overigens voor om voor Nederland uit te komen, omdat ze daar qua budget en faciliteiten veel meer mogelijkheden hebben dan wij op Aruba kunnen bieden. Ook in technisch opzicht is de begeleiding in Nederland natuurlijk beter. Zelf ben ik vooral blij dat we de Curaçaose sporters kunnen helpen en dat we op deze manier het Koninkrijk nog een beetje bij elkaar houden. Daarom wil ik mij er graag voor inzetten om de Koninkrijksspelen nieuw leven in te blazen. We spreken hier al een hele tijd over, ook met Nederlandse bestuurders en organisaties. Het plan was dit jaar te beginnen met Koninkrijksspelen nieuwe stijl, maar toen brak de coronapandemie uit en we zullen dus even moeten wachten.

De Koninkrijksspelen zoals die ons voor ogen staan hebben naast het sporten een tweede component die, wat mij betreft, minstens zo belangrijk is en dat is het stimuleren van het koninkrijksgevoel. Jongeren uit alle delen van het Koninkrijk leren elkaar via de sport beter kennen en komen er zo achter dat de collega's van de andere landen helemaal niet zulke slechte mensen zijn als sommige media het doen voorkomen. Ik geloof heilig in het *raison d'être* van het Koninkrijk, maar het is net als met het huwelijk: ook die relatie bestaat niet vanzelf, je moet er aan werken.

Hef de ongelijkheid in de strafrechtsgang op

Door Geert-Jan Alexander Knoops

Advocaat en hoogleraar prof.mr.dr. Geert-Jan Knoops is goed bekend met de rechtspraak in de Caribische delen van het Koninkrijk. In 2013 toonde hij en zijn team aan dat twee jonge op verdenking van moord tot lange celstraffen veroordeelde Bonaireanen slachtoffer waren van een vooringenomen opsporingsonderzoek. Knoops staat meer veroordeelden op de eilanden bij van wie hij overtuigd is dat sprake is van een gerechtelijke dwaling. Deze rechtsbijstand wordt verleend door het advocatenteam van Knoops' advocaten dat verbonden is aan het Knoops' Innocence project, waarvan advocate Carry Knoops-Hamburger directeur is.

Wat is de balans tien jaar na 10-10-10 voor wat betreft de strafrechtspleging in het overzeese gebied van het Koninkrijk? Vanuit het perspectief van een Nederlandse strafpleiter luidt het antwoord: de strafrechtspleging op de eilanden kent vergeleken met die in Nederland nog steeds een aantal processuele en materiële beperkingen. In strafzaken spreekt in eerste aanleg - anders dan in Nederland - één rechter, in plaats van drie. Dit betekent dat één rechter het in zijn of haar macht heeft om iemand tot levenslang te veroordelen. De kans op dwalingen wordt daarmee vergroot.

Een andere beperking is de (on)mogelijkheid voor veroordeelden in het Caribisch deel van het Koninkrijk om een heropening van hun afgesloten strafzaak te verzoeken, indien na veroordeling is gebleken van mogelijk nieuwe bewijzen die de onschuld kunnen aantonen. Het probleem is hier tweeledig. Ten eerste: in het Nederlandse systeem bestaat sinds 2012 een mechanisme voor de veroordeelde om - als hij of zij aanwijzingen aandraagt voor het bestaan van mogelijke nieuwe bewijzen - een voorbereidend onderzoek aan te vragen bij het Parket Generaal bij de Hoge Raad. Dit systeem ontbreekt in het Caribisch deel van het Koninkrijk, waardoor er een processuele ongelijkheid bestaat. Dit betekent dat de veroordeelde in het Caribisch gebied dus geen mogelijkheid heeft om nader onderzoek te laten doen door justitie zelf.

Ten tweede wordt een verzoek om heropening van een strafzaak in Nederland door de Hoge Raad behandeld. In het Caribisch deel van het Koninkrijk dient men een dergelijk verzoek te doen bij hetzelfde Hof dat eerder over de schuld van de veroordeelde heeft geoordeeld. Dit betekent dat het Hof dan zijn eigen vlees keurt, hetgeen een extra barrière vormt. In de afgelopen jaren dat mijn kantoor herzieningszaken in het Caribisch deel van het Koninkrijk behandelde, bleken deze verschillen ook te resulteren in belemmeringen in de waarheidsvinding.

Met name, nu aldaar van de veroordeelde verwacht wordt om zelf het bewijs aan te leveren van onschuld en onderzoeken zelf te financieren. De meeste veroordeelden hebben daar geen geld voor. Er bestaat daardoor dus feitelijk geen enkele mogelijkheid om hierbij ondersteuning te krijgen van het opsporingsapparaat. In onze praktijk voor deze veroordeelden zijn we aangewezen op sponsoring dan wel de goodwill van deskundigen die bereid zijn om zonder financiering toch onderzoek te doen.

Zelfs als er nieuwe bewijzen op tafel komen - in één geval zelfs werd de werkelijke dader van een moord geïdentificeerd - bleek het Openbaar Ministerie niet bereid tot nader onderzoek en oordeelde het Hof van Justitie dat dit eigen onderzoek van de verdediging onvoldoende onafhankelijk was voor heropening. Letterlijk zei het Hof: „Het is maar een mening van een deskundige”. Nota bene ging het hier om een deskundigenrapport van de oud-korpschef van Bonaire die bijna twee jaar lang onderzoek had gedaan naar de stukken van het politiedossier. Resultaat: de veroordeelde zit nog steeds vast voor een moord die hij aantoonbaar niet heeft gepleegd en de ware dader loopt vrij rond.

Het risico op gerechtelijke dwalingen wordt ook in de Cariben in belangrijke mate bepaald door de kwaliteit van het opsporingsapparaat. Ondanks de instelling van een Justitieel Vierlandenoverleg is het niet gelukt een einde te maken aan de structurele onderbezetting van de politiekorpsen op de eilanden, die ook nog eens op een druk kruispunt liggen van grensoverschrijdende criminaliteit. Door gebrek aan budget kampen opsporingsambtenaren bovendien met een chronisch tekort aan forensische hulpmiddelen.

De gevolgen van al deze lacunes laten zich raden. Het is tien jaar na 10-10-10 de hoogste tijd dat de rechtspositie van verdachten en veroordeelden in het Caribisch deel van het Koninkrijk wordt gelijkgetrokken met de rechtspositie van verdachten en veroordeelden in Nederland.

De waarde van culturele kruisbestuiving binnen het Koninkrijk

---

Door Jörgen Raymann

Jörgen Raymann is cabaretier, programmamaker, presentator, acteur, schrijver en zeker niet in de laatste plaats een warm pleitbezorger van culturele uitwisseling tussen alle delen van het Koninkrijk en Suriname. Jörgen Raymann was medeondertekenaar van de oproep aan premier Mark Rutte om Curaçao, Aruba en Sint Maarten ruimhartig te helpen de coronacrisis door te komen.

Ik ben geboren in Nederland, opgegroeid in Suriname en heb mijn hart verloren aan de eilanden. Een kind van het Koninkrijk pur sang. André Hazes, Lieve Hugo en Doble-R kunnen mij allemaal bekoren en ontroeren. Toen ik opgroeide in Suriname domineerde de Nederlandse cultuur. Er waren buiten de aanwezige Surinaamse cultuur ook Amerikaanse invloeden, maar Nederland stak er met kop en schouders bovenuit.

Het begon al op school waar ik leerde dat de Rijn bij Lobith óns land binnenkwam en mij alles werd bijgebracht over de winter, lente, herfst en zomer, die bij ons twaalf maanden duurde. Het beeld van niet-blanke mensen werd geschetst door stripboeken en verhalen die ik las. Meestal doorspekt met vooroordelen en vooringenomenheden wat er voor zorgde dat mijn doel in het leven was vooral zo westers mogelijk te zijn.

Want laten wij eerlijk zijn, het beeld van niet-westerse culturen was er in die tijd een van minderwaardigheid en de superieure witte westerling was de held. Het mooiste voorbeeld is Tarzan: de witte koning van de Afrikaanse jungle. Ook mijn geschiedenisonderwijs vanuit strak eurocentrisch perspectief resulteerde er in dat ik vrijheidsstrijders als Boni en Tula als terroristen zag.

Ik behoor nog tot de generatie die opgroeide met negatieve dogma's over alles wat niet Nederlands was. Witte mensen waren per definitie slimmer en meer gecultiveerd. Met mijn tienerjaren en adolescentie kwam

het besef dat gekleurde mensen meer konden dan dansen, zingen en voetballen. Tijdens mijn studie in Nederland werd ik mij er steeds meer van bewust dat de Surinaamse en Antilliaanse cultuur een meerwaarde hebben voor het Koninkrijk en dat ze zeker niet onderdoen voor die dominante Nederlandse cultuur.

Die meerwaarde is de laatste decennia ook evident geworden. Kijk naar mensen als Harriette Verwey (cardioloog), Bob Pinedo (patiëntendokter en kankerwetenschapper) en de vele andere ondernemers, juristen en economen van Surinaamse en Antilliaanse afkomst die door hun werk een onuitwisbare stempel op onze maatschappij hebben gedrukt. Om van sport en entertainment nog maar te zwijgen. Edsilia Rombley en Berget Lewis, Kenneth Herdigein en Anton de Bies, Enith Brigitha en Ranomi Kromowidjojo, de Antilliaanse honkballers en Surinaamse voetballers. Ook zijn trendsetters in de Randstad veelal jongeren van Surinaamse en Antilliaanse afkomst.

Ondanks deze prachtige voorbeelden zie je dat het loslaten van de oer-Nederlandse culturele dominantie met heel veel moeite en tegenslag gepaard gaat. Het schijnt nog steeds moeilijk te zijn om te begrijpen dat Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders echt Nederlander zijn. Na het in 1989 door de minister van Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken opheffen van de Stichting Culturele Samenwerking (Sticusa) is een belangrijke aanjager van culturele uitwisseling weggevallen. De afgelopen jaren heeft zelfs het jaarlijkse Koninkrijksconcert (net als de Koninkrijksspelen voor jongeren) er aan moeten geloven. Twee jaar geleden pleitten tien wetenschappers ter gelegenheid van Koninkrijksdag (15 december) voor de oprichting van een fonds voor de bevordering van de samenwerking in het Koninkrijk op het gebied van cultuur, cultuureducatie en -wetenschap. Een reactie van het kabinet is uitgebleven. Tien jaar 10-10-10 lijkt me een goed moment om nog eens indringend bij de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de bel te trekken.

Als wij serieus naar een Koninkrijk willen groeien dat de kracht van zijn diversiteit maximaal uitnut, zullen wij met het onderwijs moeten beginnen. Wij zullen standbeelden en monumenten voor nieuwe helden moeten plaatsen en verduidelijken waarom sommige figuren uit de geschiedenis eigenlijk geen standbeeld verdienen. We zullen onder andere de werken van schrijver Martinus Arion en dichter Trefossa verplicht moeten stellen en museumdirecteuren met andere inzichten in onze musea aan de slag laten gaan.

Hopelijk zal dan na twee of drie generaties de meerwaarde van de culturele kruisbestuiving binnen ons Koninkrijk duidelijk zijn en worden mijn kleinkinderen niet meer lastig gevallen met de vraag: 'Waar kom je echt vandaan?'

Het laatste onderdeel van de politieke agenda

Door Kees Broere

Kees Broere is schrijver en journalist voor de Volkskrant. Hij woonde en werkte eerder in Latijns-Amerika, Europa en Azië. Na bijna twintig jaar voor de krant in Afrika, waarvan de laatste tien jaar eveneens voor de NOS, verhuisde hij in 2017 van Kenia naar Curaçao, als correspondent voor de Caribische rijkdelen en Suriname. Van zijn hand verschenen ook vijf boeken, waaronder drie romans.

De eerste keer dat iemand mij ‘van binnenuit’ vertelde over de manier waarop in Nederland bij kabinetsformaties over de betekenis van het Koninkrijk wordt gesproken, was begin 2018. Ik vond het een ontluisterend verhaal. Maar één bron is geen bron. Laatst echter hoorde ik iets vergelijkbaars, opnieuw van iemand die weet hoe het er in Den Haag aan toe kan gaan.

Kort gezegd: het is het laatste onderdeel van de politieke agenda. Alsof iemand in de nieuw te vormen coalitie, vlak voor het zetten van de handtekeningen van de partijleiders, plotseling roept: „O wacht, we hebben het Koninkrijk nog!” En de kabinetsformateur dan zegt: „Ach ja, verdikkeme, dat is ook zo. Iemand die wil? We hebben vast nog wel wat geld over.”

Een dergelijke opstelling, het is eerder ook door anderen opgemerkt, laat zich samenvatten in Probleem Nummer 1: desinteresse. Menigeen weet dat al lang. Voor mij, nog niet zo lang geleden voor de Volkskrant aangekomen in de Cariben, was het nieuw. En, zo leerde ik gaandeweg, vaak in schrill contrast met de belangstelling die vanuit de Caribische rijkdelen voor Nederland bestaat.

Dat contrast heeft natuurlijk alles te maken met het verschil in macht. Nederland (de oprecht betrokkenen niet te na gesproken) kan zich zijn, soms op de rand van arrogantie balancerende desinteresse veroorloven. Maar slim is het niet.

Probleem Nummer 2 laat zich samenvatten in de woorden die over Groot-Brittannië en de Verenigde Staten zijn gesproken: „Twee landen, verdeeld door dezelfde taal.” In het Koninkrijk is het mogelijk nog ernstiger. Dat vrijwel alle mensen op de Bovenwindse eilanden Engels spreken, is voor politici en bestuurders in Den Haag het probleem niet; die taal hebben zij immers ook zelf redelijk leren beheersen.

Maar dat benedenwinds het Papiaments de eerste taal is, en het Nederlands daar voor veel mensen vaak niet meer dan een derde of vierde taal, zorgt niet alleen voor enorme rechtvaardigheidsproblemen in bijvoorbeeld het onderwijs en de rechtspraak, maar meer algemeen voor een gigantisch cultuur- en communicatieprobleem. Dat daarin degenen voor wie het Nederlands niet de eerste taal is vaak het onderspit delven, zal gezien Probleem Nummer 1 weinigen kunnen verbazen.

Onoverkomelijk hoeven Probleem Nummer 1 en 2 nog steeds niet te zijn. Met een voldoende aantal goedwillenden aan beide kanten van de Atlantische Oceaan is een ‘kritische massa’ mogelijk die desinteresse verandert in oprechte wederzijdse belangstelling. Daarmee ontstaat ook een basis om het cultuur- en communicatieprobleem serieus te nemen en te gaan zoeken naar oplossingen hiervoor, hoe ingewikkeld dat vaak ook zal blijken te zijn.

Voorwaarde hiervoor is echter wel dat iedereen bereid is oog te hebben voor Probleem Nummer 3: pijn. Achter dit eenvoudige woord gaat een complexe geschiedenis schuil, die in 1634 met koloniaal gif is begonnen en tien jaar na 10-10-10 heeft geleid tot giftige gevoelens in alle vier hoeken van het Koninkrijk. Heel soms begrijpelijk; vrijwel altijd weerzinwekkend.

Erwin Arkenbout, de huidige vertegenwoordiger van Nederland voor Aruba, Curaçao en Sint Maarten, zei een poosje geleden in een toespraak te Willemstad: ‘Dushi, nos tin ku papia’ – ‘Liefje, we moeten praten.’ In vijf woorden erkende hij daarmee het bestaan van Probleem Nummer 1, 2 en 3. Moge dat een begin van de oplossingen zijn.

Epiloog

Terugkeer van de Antillen, maar zonder Antillianen

Door Joop van den Berg

Prof.dr. Joop van den Berg is fellow van het Montesquieu Instituut in Den Haag en emeritus hoogleraar parlementaire geschiedenis in Leiden en parlementair stelsel in Maastricht. Hij was lid van de Eerste Kamer in de jaren negentig en hoofddirecteur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. In die laatste functie raakte hij vertrouwd met de eilanden in de Cariben, die alle lid zijn van de VNG. In 2009 was hij als lid van de Commissie Democratisch Deficit medeauteur van het rapport 'Kiezen voor het Koninkrijk'.

Als het aan het kabinet-Rutte ligt, maken wij binnenkort de terugkeer mee van het 'land' Nederlandse Antillen, compleet met Aruba er weer bij. Dat zou dan het materiële einde betekenen van de constructie zoals die op 10-10-10 van start is gegaan. De door de Nederlandse regering voorgestelde 'Caribische Hervormingsentiteit' is in de kern weinig anders dan een nieuw centraal regime voor in elk geval Curaçao, Aruba en Sint Maarten. De BES-eilanden stonden sowieso al onder rechtstreeks Nederlands gezag. Zo hebben wij dus de Antillen weer terug, maar wel zonder Antillianen.

De 'Hervormingsentiteit' is immers een Nederlands zelfstandig bestuursorgaan onder Nederlandse (ambtelijke) leiding. En dan ook nog eens zonder directe ministeriële verantwoordelijkheid voor zijn handelen, want dat is kenmerkend voor zelfstandige bestuursorganen. Dit alles vorm gegeven in een zogenaamde consensusrijkswet, wat de suggestie moet wekken dat de drie Caribische landen en Nederland het over deze constructie hartelijk eens zijn. Jammer alleen dat voor het vereiste overleg om consensus tot stand te brengen volgens Den Haag 'geen tijd' is. Niet alleen Antillen zonder Antillianen, maar ook een consensuswet zonder consensus.

De corona-pandemie die in de Caribische landen zo meedogenloos heeft toegeslagen en de economie er zo zwaar heeft beschadigd dient als argument (of alibi?) om voor minstens zes jaar de hoofdlijnen van het bestuur op de Cariben over te nemen. Alleen zo is Nederland bereid de Cariben voor langere tijd financieel tegemoet te komen. Het gaat allemaal vrijwillig, zo benadrukt de staatssecretaris, dat spreekt. Maar wat betekent vrijwillig, als het geladen pistool tegen je hoofd is gezet? Ironisch erkent de staatssecretaris in een brief aan de Tweede Kamer van 8 september 2020 dat hier sprake is van een 'onorthodoxe aanpak' maar niet in strijd met het Statuut voor het Koninkrijk.

In de bijdragen aan deze bundel over 10-10-10 heeft een aantal auteurs het leed al voorzien; lees er Suzy Camelia-Römer op na, of Hans de Boer en Mike Eman. Wat wordt voorgesteld is een sterk staaltje rekolonisatie. Toch is het misschien wel een paradoxaal effect van wat met de transformatie van 10-10-10 is bewerkstelligd. Elk van de eilanden zou zijn eigen rechtstreekse relatie krijgen met de koninkrijksregering zonder de buffer van een Antilliaans koepelverband, maar daardoor werd Den Haag ook rechtstreeks met elk van de landen en BES-eilanden geconfronteerd, terwijl het na 10-10-10 waarschijnlijk dacht goeddeels van de zorg voor de Cariben af te zijn.

Zoals in deze bundel valt te lezen, was wat Den Haag sedert 2010 te zien kreeg, zacht gezegd, niet bemoedigend. Het relaas van Ronald van Raak hiervoor is niet het hele verhaal, maar het is er wel een belangrijk deel van. Er ging erg veel mis, vooral op Sint Maarten en Curaçao, maar ook op Sint Eustatius en Bonaire. Dan mag je niet verstoeld staan, als er aan de Nederlandse kant steeds groter ongenoegen ontstaat en daar wordt nagedacht over de mogelijkheid om ofwel van de Cariben af te komen ('Een telefoontje volstaat' *dixit* Rutte) ofwel het zaakje over te nemen. Op Statia is dat al gebeurd, zij het met beperkt succes.

De coronaramp is blijkbaar een goede aanleiding geworden voor een ingreep die tegelijk noodzakelijk en onaanvaardbaar is. Noodzakelijk, want de coronaproblemen groeien de Cariben echt boven het hoofd, wat zij ook erkennen. Onaanvaardbaar, omdat de problemen zo niet werkelijk gezamenlijk worden aangepakt. Het mag zo zijn dat het kabinet-Rutte, zijn staatssecretaris voorop, de eigen vermogens van de Caribische regeringen niet vertrouwt; de Cariben hebben wel enige historische redenen om de Nederlandse regering niet te vertrouwen. Die heeft een traditie opgebouwd van stelselmatige ongeïnteresseerdheid afgewisseld door periodieke aanvallen van bemoeizucht. De Cariben mogen een uitgesproken talent hebben om zich op de verkeerde momenten te

beroepen op hun ‘autonomie’; aan de Nederlandse kant is de neiging groot om bij uitstek de relatief effectieve Caribische bestuurders de voet dwars te zetten. Denk aan de manier waarop begin deze eeuw de Antilliaanse premier Pourier door het kabinet-Kok II in de steek werd gelaten.

Vanaf 2010 hernam in Nederland de aloude desinteresse in wat er in de Cariben gebeurde weer zijn traditionele gang. Zij het enkele keren onderbroken door ‘aanwijzingen’ vanuit Nederland als er weer eens moest worden gevreesd voor wanordelijk financieel beleid. Toen na vijf jaar de Commissie Spies haar evaluatierapport ging opmaken, mochten er geen aanbevelingen in staan; de minister mocht eens aan het werk worden gezet. De commissie wist een vorm te vinden die formeel geen aanbevelingen omvatte, maar die tegelijk duidelijk was over wat er moest gebeuren. Er gebeurde helemaal niets. De minister was niet geïnteresseerd. In de bijdragen aan deze bundel van Kees Broere en Luc Verhey zijn meer voorbeelden te vinden van deze ongeïnteresseerdheid. Toegegeven, er werd meer dan voorheen aan corruptiebestrijding gedaan. Vóór 2010 was de Antilliaanse tussenlaag altijd een bruikbaar motief geweest om zich er niet mee te bemoeien en ervan weg te kijken, tot schade van de samenleving op vooral Sint Maarten.

Terugkijkend moeten de jaren van de kabinetten-Balkenende worden gekwalificeerd als het ‘*Constructieve Intermezzo*’ in de geschiedenis van de koninkrijksrelaties. Paars eindigde met ‘het verraad van De Vries’, zoals het in dit boek wordt genoemd; de kabinetten onder Rutte zochten het in botheid en desinteresse. Het pleidooi om ‘de Antillen maar op Marktplaats te zetten’ van PVV-er Hero Brinkman was er slechts de meer extreme uiting van.

Daartussen ligt een periode, weliswaar niet van pais en vree, maar van doelbewuste pogingen van de relatie iets goeds te maken. Wat leidde tot de door bijna iedereen verlangde opheffing van het land Nederlandse Antillen en de omvorming van Sint Maarten en Curaçao tot landen in het Koninkrijk. Bewindslieden als Alexander Pechtold, Atzo Nicolaï en Ank Bijleveld wisten de toon te vinden waarin veel dissonanten zich oplosten. De grootste dissonant, de hoge overheidsschuld, kon worden weggewerkt dankzij de medewerking van Gerrit Zalm, destijds minister van Financiën in Den Haag. Al bleven er her en der problemen liggen en bevatte de nieuwe constructie onmiskenbaar weeffouten, zoals John Leerdam in dit boek laat zien; hij niet alleen trouwens. Het proces had weliswaar veel tijd genomen maar het moest uiteindelijk nog inderhaast worden voltooid. Er moest trouwens veel wet worden gegeven, maar men krijgt de indruk dat

toen ambtenaren in Den Haag aan het werk waren die er echt de tanden in wilden zetten en een beetje van de Caribische eilanden hielden.

Oud-premier Balkenende wijst er in zijn bijdrage terecht op dat het *'Constructieve Intermezzo'* waarschijnlijk daarom zo constructief uitpakte, omdat op cruciale momenten en plekken vrouwen het belangrijkste werk deden: de moedige Suzy Camelia-Römer naast de pacificerende Ien Dales al in 1993; vrouwen als Maria Liberia-Peters en later Emily de Jongh-Elhage, hoewel die eigenlijk de Antillen had willen behouden. Maar denk ook aan Sarah Wescot-Williams, Zita Jesus-Leito en, aan Nederlandse kant, Ank Bijleveld-Schouten en Ella Vogelaar, welke laatste zich tijdig distantieerde van de schadelijke moves van Rita Verdonk. (Jawel, ook vrouwen kunnen mistasten.) Op cruciale momenten in het proces waren er nog Kamerleden als Ineke van Gent en Kamervoorzitter Gerdi Verbeet. Dankzij hen kon ook worden voortgewerkt zonder al te veel angst voor prestigeverlies of flinkdoenerij. Dat doet overigens niet af aan het respect dat mannen als Jan Peter Balkenende enerzijds en vanuit de oppositie Ronald van Raak anderzijds mogen opeisen.

Het resultaat van 10-10-10 was niet volmaakt maar het bood tegelijk perspectief. Van Raak beschrijft in zijn bijdrage het treurige spelbederf dat zich onmiddellijk na 10 oktober 2010 heeft gemanifesteerd op Sint Maarten en Curaçao. Er is daar iets vreselijk misgelopen. De nieuwe landen kregen regeringen met een uitgesproken corrupt karakter, wat op Sint Maarten misschien te verwachten was, maar op Curaçao een grote schok betekende. Hoeveel moeite het ook kostte, Curaçao wist zich eruit te werken, zonder bemoeienis van buitenaf, maar inmiddels was de financiële situatie alweer een probleem en het gevaar voor herhaling was (en is) niet geweken. Op hun manier werkten Bonaire en Sint Eustatius zich in de problemen: Statia kreeg een regeringscommissaris; op Bonaire kwam het na veel inspanning tot een door Den Haag afgedwongen bestuursakkoord. De start bleek veel moeilijker dan voorzien.

Na verloop van jaren kan een balans worden opgemaakt, die zowel positieve als negatieve uitkomsten laat zien. In dit boek is er door velen ruimschoots getuigenis van afgelegd. Heel kort samengevat, luidt die balans als volgt. De BES-eilanden Saba en Bonaire hebben hun startproblemen overwonnen en hoewel er nog heel veel te doen is, gaat het de goede kant op. Dat geldt uiteindelijk ook voor Sint Eustatius waar de bevolking in oktober weer als vanouds naar de stembus gaat. Vooral in de zorg en het onderwijs is vooruitgang geboekt; dat werd al vastgesteld door de evaluatiecommissie-Spies. Intussen is daar de openbare orde

en veiligheid bijgekomen. Alleen het zo belangrijke armoedeprobleem is nog steeds niet opgelost, al is het uitkeringsniveau intussen wel omhoog gebracht. Er blijft echter aanleiding tot forse kritiek, zoals uitgesproken door de Nationale ombudsman en de voorzitter van het College voor de Rechten van de Mens.

De bevolking van Curaçao, Sint Maarten en Aruba is er in de jaren sedert 2010 niet op vooruitgegaan; alle drie zijn van Nederland vandaan gegroeid, juist door de directe relatie die zij met Den Haag hebben gekregen. Curaçao heeft bovendien ernstig te lijden onder de dictatuur in Venezuela, die de olieraffinage heeft doen stagneren en tot een omvangrijke vluchtelingenstroom heeft geleid. Weg groeien van elkaar viel ook terug te zien in de niet meer gehouden Koninkrijksspelen, waarvoor Nicole Hoevertsz, Jörgen Raymann en Mike Eman in dit boek een pleidooi leveren. Aan toenadering heeft ook de aanpak van de orkaan Irma op Sint Maarten niet echt bijgedragen, zoals onder anderen Nico Schoof laat zien. Hij herinnert terecht aan de betekenis van artikel 36 van het koninkrijksstatuut, dat 'bijstand en samenwerking' verlangt en dus systematisch overleg. Overleg is, aldus Piet Hein Donner in zijn bijdrage, iets anders dan 'dictaat'; of afschuiven naar de Wereldbank. Opvallend is ten slotte, al wordt het niet vaak opgemerkt, dat de eilanden onderling niet of nauwelijks met elkaar samenwerken, terwijl zij toch veel gemeenschappelijks hebben. En het kan wel, zoals Hoevertsz laat zien, als het gaat om de sport.

Bij zoveel wrijving en groeiende afstand tussen de landen van het Koninkrijk blijkt het zijn nadelen te hebben dat de Antillen als buffer zijn opgehouden te bestaan. Een conflict raakt nu rechtstreeks elk land afzonderlijk en dan is de schaal eigenlijk te klein om zonder schokken te worden opgelost; zeker bij ontstentenis van de aloude schokbreker. Dat is goed te zien aan de benarde positie van de gouverneurs, die niet meer zoals vroeger op enige afstand van de politieke strijd staan maar er onmiddellijk op worden aangesproken. Zij opereren tussen hamer en aambeeld. Des te verdrietiger is het dat de door de Tweede Kamer met hartelijke instemming van de Caribische landen gevraagde geschillenbeslechting maar niet op bevredigende wijze tot stand kan worden gebracht.

Met of zonder Statuut, er bestaat een fundamentele onbalans tussen het 'grote' Nederland en de 'kleine' landen in de Cariben, zoals Gert Oostindie in zijn stuk opmerkt. Is dat te verhelpen met nieuwe staatkundige hervormingen? Er klinkt in dit boek een luid nee op als het daarover gaat. Auteurs als Verhey, Spies, De Jongh-Elhage, Schoof en Van der

Veer zien er helemaal niets in. In de bijdragen van Wescot, Blackman, Van Raak, Bosman, Thijsen en Broek is er meer belangstelling voor, maar daar is ook veel droom van een andere wereld bij en die is niet leverbaar. Interessant is wel het pleidooi van zowel premier Rhuggenaath als staatsraad Verhey voor meer samenwerking op het niveau van gemeenten. Daar ontbreekt immers de institutionele betweterij van het 'koninkrijksgezag' en domineert de collegialiteit van bestuurders die elkaar begrijpen.

Er moeten onmiskenbaar een aantal zware problemen in de Cariben worden aangepakt en inhoudelijk kon de oplossing wel eens dicht in de buurt liggen van wat met de hervormingsentiteit wordt beoogd, maar kan het misschien ook zo worden ingericht dat noodzakelijke hervormingen worden aangepakt *met* de Antillianen en niet *zonder* en op basis van echte consensus en niet de verzonnen instemming van het Nederlandse kabinet?

Met de historische onbalans hebben wij te leven, maar die kan ook productief worden gemaakt met de gouden formule zoals die door oud-minister van Buitenlandse Zaken Jozias van Aartsen ooit is geformuleerd: een trans-Atlantisch Koninkrijk waarin de Caribische landen voor Nederland de toegangspoort zijn naar Noord-, Midden- en Zuid-Amerika en Nederland voor de Caribische landen een toegangspoort tot Europa.

De Nederlandse vertegenwoordiger in Willemstad Erwin Arkenbout zei het al: *'Dushi, nos tin hu papia'*. Er zit niets anders op dan veel, lang en grondig, maar vooral oprecht geïnteresseerd, met elkaar te blijven praten, omdat de geschiedenis je aan elkaar heeft gebonden en je intussen ook van elkaar hebt leren houden. Omdat je, zoals Jörgen Raymann terecht opmerkt, allemaal Nederlanders bent.

